This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

NAGY IRÓK-NAGY IRÁSOK

SZERKESZTI BÁLINT LAJOS

MÁSODIK SOROZAT

I

CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY ÖSSZES MŰVEI

ELSŐ KÖTET

MÁSODIK FELE

CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY ÖSSZES MŰVEI

HÁROM KÖTETBEN

BEVEZETÉSSEL ELLÁTVA KIADTÁK

HARSÁNYI ISTVÁN
ÉS
Dr. GULYÁS JÓZSEF
SÁROSPATAKI TANÁROK

ELSŐ KÖTET
MÁSODIK FELE

GENIUS KIADÁS

PH
3213
C95
1922
V.1
pt.2

118974 WEISS L. ÉS F, BUDAPEST, V. HORÁLL-UTCZA

Digitized by Google

ELSŐ KÖTET MÁSODIK FELE:

Ódák. Lilla.
Dorottya. A tavasz.

ÓDÁK

KÉT KÖNYVBEN.

(1794—1804.)

CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY
ÁLTAL.

NAGY-VÁRADON,
MÁRAMAROSSI GOTTLIEB ANTAL BETŰIVEL.
1805.

ELSŐ KÖNYV.

I. SERKENTÉS A MÚZSÁHOZ.*

Jer! magunknak fűzzünk szárnyakat,
Hogy ama bérces kőszálakat
Megtetézhessük azokkal,
Láthassuk várát az ízlésnek,
Hol a Múzsák a sok elmésnek
Fejét fűzik babérokkal.

A halhatatlanság felette
Örök templomát épitette,
A melyben megholt a halál.
Itt, ki szerette a Múzsákat,
Nevével kérkedő táblákat
Merő gyémántokból talál.

A dicsőségnek trombitája
Érdemét harsogva fúkálja
Mindenütt a nemzeteknek;
Ezt a hír felvévén szárnyára,
Viszi a világ négy sarkára,
S fülébe zengi ezeknek.

Századjai az elmúlásnak
Általadják ötet egymásnak,
És megőrizik hűséggel;
És mikor sírjára mutatnak,
Örömnek könnyeit hullatnak,
Koronázván dicsőséggel.

* E költemény már a Diétai M. Múzsában is megjelent (lásd e kötet 56. ›ját), de itt is közöljük, eltérései miatt.

Népei a fagyos éjszaknak,
S kik a forró nap alatt laknak,
Hirdetik, ki volt Homérus!
Örömmel tapsolnak õnéki
A Gángesnek gazdag környéki,
Visszaekhózik Ibérus. —

Vajha énreám tekintene
Nyájas szemekkel Melpómene,
És éneklője lehetnék!
Úgy mind halált, mind más veszélyt s kárt,
Mely a legnagyobbaknak is árt,
Bátor lélekkel nevetnék.

II. DR. FÖLDI SÍRALMA FELETT.

Megkönnyezetlen kell hamuhodni hát
Ákászod alján, Földi! tenéked is?
Oh néked is, kit dûlt hazádért
Sustorogó tüzed onta egybe!

Természet édes gyermeke! s a világ
Tág templomának béavatott fia!
Hát a mikor törvényit írod
S pitvarait kinyitod minékünk,

Akkor szorít é jussa alá korán? —
Korán! az élet leggyönyörûbb korán! —
Óh tán irígy õ! s azt akarja,
Hogy bekötött szem alatt imádjuk?

Hát már Apolló, a ki fejed körûl
Kettõs borostyánt vont vala, kedvesem,
Hát már Apolló a halálnak
Bûne között hidegen danolgat? —

Nem is danolgat! — Lantjai, fûvei
Pindus vidékén dísztelen állanak:
Bús a poéta- s orvos-isten,
Jaj, Erató s Hygiene sorvad.

Es én, ki hozzád, oly lekötött valék,
Én a barátod légyek e szótalan?
Ah! megmeredjen szívem inkább,
És veled egy por alatt fedezzen.

E boldog ákász: mintsem egész hazám
Közös telében én se legyek meleg.
Felvészem a lantot, s gyepedző
Sírod előtt keseregve űlök.

Te tiszta polgár, víg, egyenes barát,
Mély tudományú, tiszta eszű valál;
Hempelyge roppant lélek apró
Tested erébe', nemes barátom!

Mégis becsetlen puszta bogács fedi
Hadház homokján szent tetemid helyét,
Még sincs, ki lantján a Dunához
Így keseregne: Kimúla Földi!

Nincsen! — De nyúgodj e ligetek megett,
Nyúgodj dicső test: énvelem is csak így
Bánik hazám, bár drága vérem
Érte foly, érte fogy, érte hűl meg.

Lesz még az a kor, melybe' felèttem is
Egy hív magyarnak lantja zokogni fog,
S ezt mondja népünk: Óh miért nem
Eltek ez emberi századunkban?!

III. A FELÉLEDT PÁSZTOR.

Thyrsis.

Amott, hol a nyájas patak
Köveccsin játszadoz,
Laurám a zöld fűzfák alatt
A völgybe' szunnyadoz,

Én addig e kopár kövön
Panaszlok, jajgatok,
S a déli nagy hévség alatt
Miatta bágyadok.
Én kértem untalan
Szívét; de hasztalan.
Te jöjj most, gyenge szellet!
S lengvén hajfürtje mellett,
Súgd néki ezt, hogy Thyrsise
Végsőt lehellett. —

Laura.

Megállj, haldokló pásztorom,
Tartóztasd lelkedet!
Tartóztasd! — óh mert lelkem is
Lelkedre éledett.
Altomba' éppen, édesem,
Te rólad álmodám,
Midőn Zephyr keservesen
Nyögvén fuvalla rám.

Ez a szintén megholt
Zephyrke lelked volt,
A melyre Ámor üle,
S mellembe bérepüle;
Addig csikolt, hogy szívem is
Reád hevüle.

Ez a vers eredetileg, más szövegezéssel, a Kármán *Urániá*jának III. (1794) kötetében a 207—208. lapon jelent meg. Az Uránia sárospataki példányában a második versszak után, a 208. lapon egykorú kézirással a lap szélén, még egy *Boldog pár*... kezdetü versszak olvasható. Ez a versszak megvan a Nemzeti Múzeum kézirattárában örzött másolatokban is. (Magyar Könyvszemle 1891 : 17 l.) A sárospataki főiskolai könyvtár kézirattára 1666. sz. kötetének (1804—1808-ból

való) 311 lapján XCIV. sorszám alatt e költemény szintén 3 versszakból áll, némi szövegbeli eltéréssel. Egy másik, 1809-ből való spataki kéziratban is (Dávidné Dudája) megvan e vers, de csak két versszaka van beírva, a 3-ik számára hely van hagyva, a versszak számának (3) megjelölésével. Érdekes, hogy a sárospataki dalgyüjteménynek mind első (Régibb és újabb részint érzékeny, részint vig, többnyire eredeti dalok gyüjteménye. S. Patakon, 1826. 126. l. 140. sz. a.), mind második kiadásában (Érzékeny és víg Dalok gyüjtem. 2-ik megbőv. kiad. Sáros-Patakon, 1834. 125. l.) előfordúl, de itt már nem két s nem is három, hanem négy versszakból áll s igy egy új versszakkal, a 2-ikkal terjedelmesebb. Ez a 2-ik versszak (Ide gyönyörű kis patak . . .) csak ebben a forrásban van meg. Ez az Uránia-beli első fogalmazást felölelő változat, 4 versszakos formájában igy hangzik (a spataki dalgyüjtemény 2-ik kiadásából idézve):

1. Ott hol a patakocska csendes habjaival csereg,
Lillám a csendes völgyben a violák közt szendereg,
Nyilt szácskája csókolja a szép liliomokat.
Szedd fel azokat. — A szép csókokat,
Szedd fel csendes szellett, — Lengvén Lillám mellett;
Mondd meg néki, hogy most végsőt szám lehellett.

2. Ide gyönyörű kis patak! e keskeny csendes völgybe,
Ide a magas hársfák és kőrösfák levelébe;
A te violaszín s virágos partodra ülök.
Itt, hol a mezők, — És a nagy erdők
Között az emberek — Mélységes tengerek
Fenekén ezt mondják: jaj nékünk szegények!

3. Haldokló pásztor állj meg, tartóztasd száden lelkedet.
Tartóztasd, mert az enyim is a tiédtől éledett;
Elaludtam, bádjadt hergésed szomorú szele,
Halállal tele, — Itt nyögdécsele,
Ámor felkészűle, — Mejjemre-felüle,
Felcsiklandott szívem mindjárt rád hevüle.

4. Boldog pár! mely ülvén a szerelem bíbor kötelén,
Játszik az apolgató Gráciák nyájas kebelén,
Szebb már a nap, és vidámabban mosolyog az ég,
Hogy szívünkben ég — Egy forró hűség,
Jertek víg esztendők! — Örömmel telendők,
Ezer jókkal kecsegtetnek a jövendők.

A költemény eme legterjedelmesebb formájában a költő kedvese *Lilla* néven szerepel. Csokonai női eszményképeit tudvalevőleg *Chloé, Dóris, Laura, Róza* és *Lilla* nevekkel nevezte. A Laura nevet Rózára, majd 1797 után Lillára változtatta. 1795 körül feledte el Lauráját s azután csaknem minden dalát *Lillá*-hoz irta (Szana: *Csokonai*, 66. l.) Szerintünk e költemény legterjedelmesebb, négy versszakos formájában is, Csokonaitól való. Az *Urániá*-ban megjelent alakját előbb egy (a 3-ik), majd ismét egy ujabb versszakkal (a 2-ikúl beszúrttal) bővitette. Sárospatakon közkézen forogtak a költő verseinek kéziratos másolatai. Ezekből került be e vers a pataki dalgyüjteménybe. (V. ö. I. K. 1917: 72—74. l.)

IV. A SZERELEM TILALMA.

Minden érez gerjedelmet,
S én kerüljem a szerelmet?
És csak én legyek hideg?
Hát a szépet
S a faképet,
Nem külömböztetni meg?

Mért adott ízlést a szemnek,
Kölcsönös bűbájt a nemnek,
E világnak bölcs Ura?
Hogy szeressük,
S félre vessük? —
Éj, az ám a ha-ha-ha!

Még az ifjúság szememben
Csillog, és virgonc eremben
Véremet jól érezem:
Hátha ennek
Lángba mennek
Zsúrolási; vétkezem?

E vershez a debreceni kollégium könyvtárában Oláh Gábor ltal fölfedezett Csokonai-kéziratban folytatólagosan még a következő 3 versszak járúl. *I. K.* 1908: 237—38. l.)

Három ember volt, barátom,
Mind a hármáról a fátom,
Hogy ne éljen, már teve,
Hókus, Bókus,
Pellidókus
Ő kegyelmeknek neve.

Ők az ifjaknak tüzéről
És ledér természetéről
Szüntelen zsorváltanak,
A világnak,
Dámaságnak
Kancsukái voltanak.

Szint' a hatvant érte Hókus,
Hitvesét féltette Bókus,
És magáról egy se hitt.
Pellidókus
Mint a mókus
Játsza önnön farka . . . csitt!

V. EGY KESERGŐ MAGYAR.*

VI. FELVÍDULÁS.**

VII. PHYLLISHEZ.

A semmiség örök tavába
Ifjúkorod javát hiába,
Szép húgom! óh ne hányd;
Úgy éld virágit a tavasznak,
Hogy majd ha melleden megasznak,
Elveszteket ne bánd.

Ne higyj a nyájasan mosolygó,
A Gráciák kertébe' bolygó
Lepkéknek, óh ne higyj!
Ezek csak új rózsákra futnak,
És hirtelen vénségre jutnak;
Ne hidd, nem tart ez így.

Én is neveltem egy virágot,
Kit lopva egy hernyócska rágott,
Emésztvén édesen;
De végre lepke vált belőle,
S újabb virág után előle
Eltűnt negédesen.

Óh mennyi bút láttam miatta!
Már lelkem elcsüggedt alatta,
A szívem öszvetört;
Kedvet haszontalan kerestem
Másutt, mihelyt attól elestem,
Ki édesen gyötört.

* Ez a vers megvan a Diétai Magyar Múzsában (lásd e kötet 122. lapját), azért itt elmarad.

** E dal előjön a Diétai M. Múzsában (121. l.) is, azért itt elhagyjuk.

A szép napok hosszak valának,
Az éjszakák nem nyugtatának,
Hogy ő máshoz hajolt,
Szétnéztem, és sohol se láttam
Azt, a kit oly híven imádtam:
S egész föld puszta volt.

Most is, ha foly könnyhullatásom,
Csupán ez egy vígasztalásom:
Hogy ő a hitszegő!
A tiszta szívet megvetette,
Ki őtet oly forrón szerette,
S reám méltatlan ő.

VIII. A BÚKKAL KÜSZKÖDŐ.*

IX. A TAVASZHOZ.**

X. BACCHUSHOZ.

Kar.

Évoé!
Bacche, Évan, Évoé!
Évoé!
Bacche, töltsd lelkünket bé!
Itt van a zúzos december:
Bor van é?
Bort igyon ma minden ember:
Évoé!

* Ez megvan a *Diétai Magyar Múzsában* (e. kiad. 113. l.), az utólsó sorban: *Porba temet* van.

** E költemény a Diétai M. Múzsában (az utólsó strófa hijján) előjövén itt elmarad, csak az utólsó strófát iktatjuk ide:

Sok szerelmest kis nyilával
Vérez a Vénus fia:
Érzi ezt hív Daphnisával
A mosolygó Lídia.

Egyes.

Idvez légy
Bacche, áldott istenség!
Hol te mégy,
Vigad ott a föld s az ég.
Szívünk úgy felrajzik véled,
Mint a méh;
Életünk csak tőled éled:
Évoé!

Kar.

Évoé! stb. (mint elől volt.)

Egyes.

A mazúr
Általad gazdag lehet.
S mint az úr,
Szarvat és szemet vehet.
A bolond észt lél a borba',
S úgy lesz bölcs:
Tölts tehát bort e csuporba,
Tölts, tölts, tölts!

Kar.

Évoé! stb.

Egyes.

Általad
A barátság lelkesül;
Általad
Sok harag lecsendesül.
Boldog, és azon nem ülhet
Semmi baj,
A ki véled egyesülhet.
Haj, haj, haj!

Kar.

Évoé! stb.

Egyes.

Csak te vagy
Szíveinknek mindene:
El ne hagyj
Óh örömnek Istene!
Meghalunk; de semmi gond az;
Fére bú!
A ki búsúl, mind bolond az.
Hú, hú, hú!

Kar.

Évoé! stb.

Egyes.

Tőled ég
Ámor édes lángja is;
Tőled még
Felhevül a lomha is.
Csak te tartod friss melegben
A gyomort:
Bort igyunk hát ily hidegben,
Bort, bort, bort!

Kar.

Évoé! stb.

Egyes.

Soknak kárt
Tészen a bor: szent igaz.
Soknak árt
A tivornya: semmi az.
Fére most az étikával:
Nincs itt pap.
Táncra víg kompániával.
Hap, hap, hap!

Kar.

Évoé!
Bacche, Évan, Évoé!

Évoé!
Bacche, töltsd lelkünket bé!
Itt van a zúzos december:
Bor van é?
Bort igyon ma minden ember:
Évoé!

XI. VÍG ÉLET A PARNASSZUSON.

A tiszta nyájasság hol örül
Jobban, mint a Parnasszus körül,
Hol az ártatlan múlatságnak
Közepette a búk nem rágnak?
Zöld ligetek! tibennetek öröm lenni,
A laurusok és myrthusok árnyékában pihenni.

Itt a Múzsák magok vezetnek,
Nektárjaikból részeltetnek;
Apolló maga énekelget;
Az Ekhó rá visszafelelget.
Ott hallik a víg muzsika, ott zengedez,
Hol a szagos bokrok között Aganippe csergedez.

A hegyek itt mindég zöldellők,
Újítják kellemetes szellők;
A legszebb tavasz mindég lakja,
Mezeit virágokkal rakja.
Itt egymással víg hangzással táncolgatnak
Az örömök s öszvekapcsolt karral vígan múlatnak.

Lármás városok! távozzatok.
Hol laknak a gondok s bánatok;
Nagy udvarok! csak maradjatok:
Én e kies helyen múlatok.
Boldog Máró! élted már óh! csak te éled,
A Múzsáknak, poétáknak ölében szíved éled.

XII. A NAP INNEPE.

„Idvez légy, áldás forrása,
Világosság tengere,
Munkás halandók lámpása,
Életünk rúgó-ere!"

„Te mutadod meg minékünk,
Mi fejér, mi fekete?
Te általad bús vidékünk
Örömkertté tétete."

„Halmainkat, völgyeinket
Örömbe öltözteted,
És sorvadó beteginket
Erőddel élesztgeted."

„Süss atyáink templomába,
Süss szent súgáriddal bé,
S a setét telet honjába
Kergesd tőlünk más felé."

„Im az innep szűzecskéi
Elődbe kiszállanak,
S jótéted első zsengéi
Kaskáikban látszanak."

„Fogadd el ez apróságot
Hozzánkjöttöd innepén,
Óh te, ki fényt s gazdagságot
Hintesz el Pérú gyepén!" —

Az inkák így éneklének,
Így a nap leányai,
Így a kuszkó szent helyének
Minden béavattjai,

Midőn hozzájok megtére
A rokon nap fényivel,
És hazájok édenjére
Fényt és termést szóra el. —

Hát mi miként innepeljünk
Néked, óh keszthelyi nap,
Kitől éden lesz lakhelyünk,
Kitől népünk fényre kap?

Óh tiszteld minden haboddal,
Balatonnak Thétise!
Mert ki tesz jól tájékoddal? —
Festetics, — vagy senki se'.

XIII. EGY TULIPÁNTHOZ.*

A hatalmas szerelemnek
Megemésztő tüze bánt:
Te vagy orvosa sebemnek,
Gyönyörű kis tulipánt!

Szemeid szép ragyogása
Lobogó hajnali tűz;
Ajakid harmatozása
Sok ezer gondot elűz.

Teljesitsd angyali szókkal
Szeretőd a mire kért:
Ezer ambrózia csókkal
Fizetek csókjaidért.

* Kiadta a *Lilla*-ban is, 1 szó eltéréssel, *Tartózkodó kérelem* c. alatt.

XIV. PARASZTDAL.

Ama fejér nyárfák alatt,
A part felé,
Sűrű rekettye közt vezet
Egy róna bé.
Óh! mert ez a hely énnekem
Irtóztató;
Ott egy vityilló, abba' nyög
A szép Kató.

Hiszen no csendes este van,
Nincs semmi szél:
Még is hogyan, hogyan rezeg
A nyárlevél.
Óh szép Katóm! nem reszket úgy
A nyárlevél,
Mint én teérted reszketek:
Hová levél.*

Katóm! Katóm! ki sem jöhetsz
Te tán soha,
Ugy bécsukott az a guta
Vén mostoha,
Miolta szép orcáidat,
Szép violám,
Ottbenn az ajtósark megett
Megcsókolám.

T'od, azt hazudtam volt neki:
Csak a pipát . . .
Hogy a manó el nem vivé
A vén szipát!

* Az Akad. 39. II. jelz. kézirat 30. lapja szerint az I., II. vsz. után a ok. kéziratában refrainként ez áll:

Vityilló, nádból kötött gugyilló
Vityilló, vityilló
Egyen meg a fejilló.

El sem hivé, rá sem hagyá
Egy szómat is;
Kikergetett, s lelúgozá
Subámat is.

Azolta erre jönni is
Nem mertem én:
Tudod, pemetén jár az a
Puruttya vén.
Csak itt nyögök hozzád, Katóm!
E fák alatt;
Tudom te is nyögsz a setét
Kémény alatt.

Füstöl, galambom! fűstöl a
Kéményetek;
Mert tán bizony nagyon alá
Tüzeltetek,
Héj, héj, az én szívembe' is
Nagy tűz vagyon;
Héj, héj azért sóhajtok én
Ilyen nagyon.

De még az Isten módot ád —
Tudom hogy ád —
Kimentlek én, vagy meggebed
A vén anyád.
Ha máskülönben nem lehet,
Felégetem
Azt a vityillót, s őtet is
Belévetem.

A szívem is majd meghasad,
Kedves Katóm!
Hogy képedet még csak nem is
Csókolhatom.

Szegény legény vagyok; de csak
Egy csókot adj:
Ihon van a szűrőm, nesze,
Gatyába' hagyj.

De már reám setétedett
Az éjjel is:
Mégis csak itt kesergek én
Potomra is.
Bús sorsomat kesergem én,
S a szép Katát.
Rózsám, aludj' helyettem is —
Jó éjszakát!

XV. A VERSSZÉPÍTŐ.

Ha most nem édes énekem,
S nem ég poéta-tűzzel:
Ne bántsd! — legyen borom nekem
Egy szív-szerette szűzzel:
Gyúl nékem is tüzem, hevem,
Poéta lesz az én nevem,
S myrtust fejemre fonnak
Miként Anákreonnak.

XVI. SZERELEMDAL A CSIKÓBŐRŐS KULACSHOZ.

Drága kincsem, galambocskám,
Csikóbőrös kulacsocskám!
Érted halok, érted élek,
Száz leányért nem cseréllek.

Megvidító orcácskádat,
Csókra termett kerek szádat,
Ha a számhoz szoríthatom,
Zsuzsiét nem csókolgatom.

Óh hogy kótog a kebeled,
Melyben szívemet viseled!
Óh milyen szép az ajakad,
S arany láncra méltó nyakad!

Karcsú derekadon a váll
Halhéj nélkül is szépen áll;
Nem úgy ám mint a Mancié,
Vagy a majd megmondám kié.

Szép a hajad szép szála is,
Ha kis csikó hordozta is,
Nem akasztott ember haja,
Mint a Trézi rőt vuklija.

Édes a te danolásod,
Jérce forma kotyogásod:
Kittykottyod innepi ének
Bús szívemnek, szegénykének.

Ha bánatim közlöm véled,
Egy szódra lelkem megéled;
Ha jó kedvem csucsorodik,
Általad megszaporodik.

Mikor hideg szelek vagynak,
Elveszed mérgét a fagynak;
És mikor a hév nyár lankaszt,
Nékem te megfrissíted azt.

Óh ha téged nem láthatlak,
Beh óhajtlak, be' siratlak!
S ha képed kezembe akad,
Szememből örömkönny fakad.

Téged hordozlak útamban,
Téged ölellek ágyamban;
És valahányszor felkelek,
Szerelmedről énekelek.

Együtt be sokszor feküdtünk,
Bár soha meg nem esküdtünk!
Az éjjel is, csak megintsem,
Együtt hálunk úgy é kincsem?

Óh ha szívünk szerelmének
Kis zálogi születnének,
S ott ülnének hosszú sorral
A kuckóban tele borral!

Bár csak a feleségemmel
Téged cserélhetnélek fel,
Hogy fiakat, leányokat
Szülnél apró kulacsokat:

Zsanám meg kulacscsá válna,
Borral mindég színig állna.
Az ő bőre úgy is csikó,*
Belé férne négy-öt akó.

De jaj, engem ide-tova
Elvisz a Szent Mihály lova,
Szerelmed megemészt végre,
És te maradsz özvegységre.

Keserves sors! adjatok bort!
Lakjuk el előre a tort;
Ami menne más kutyába,
Jobb megy a magunk torkába.

Akadtam még egy bankóra,
Kit szántam szemborítóra:
De vakságtól ki már nem fél,
Minek annak a szemfedél?

* Csikó helyett *fakó* van az 1666. sz. kézir. kötetünkben. (Sárospataki főisk. könyvtár.)

Kincsem, violám, rubintom!
Itt az utolsó forintom:
Érted adom ezt is, tubám!
Csak szádhoz érhessen a szám.

Óh csókollak, óh ölellek!
Míg moccanok, míg lehellek:
Tested tegyék holttestemhez,
És ezt az írást fejemhez:

„Útas, köszönj rám egy pint bort:
„Itt látsz nyúgodni egy jámbort,
„Kedves élete-párjával,
„Csikóbőrös kulacsával!"

XVII. RÓZSIM SÍRJA FELETT.

Forró sohajtások, lelkemnek
Elszaggatott darabjai!
Itt lengjetek, hol kedvesemnek
Nyúgosznak áldott hamvai.
Vagy szálljatok fel a mennyekbe,
Hol ő van, s a többb angyalok,
És lelkem e dicső helyekbe'
Várjátok meg, mert meghalok.

XVIII. JÖVENDŐLÉS AZ ELSŐ OSKOLÁRÓL A SOMOGYBAN.

Hát Múzsáknak szentelt
Kies tartomány!
Ily számkivetve volt
Nálad minden tudomány?
Hát csak sertést nevelt é
Itt a makk s haraszt?

Hát csak kanásznak termett
A somogysági paraszt?
Istenem!
Senki sem
Vette észbe,
Hogy e részbe'
Árva még Somogy!

Hány jó ész lett vaddá,
Hogy nem mivelték?
Hány polgár búnyikká?
Hogy jóba nem nevelték!
Dudva lenne a dudvák
Közt az ananász:
Kanász marad a kinek
A nevelője kanász.
Hát már, hogy
A Somogy
Ily tudatlan,
Formálatlan,
Kié a hiba?

Debrecen és Patak
Messze estenek
Ide, hol a Múzsák
Nem is esmértettenek.
Ami kevés pénz bejött
Két-három póra,
Nagyobb dologra ment el —
Borra avagy disznóra.
A szegény
Pórlegény
Vagy bodnárnak,
Vagy betyárnak,
Vagy zsiványnak állt.

Óh szomorú sorsa
Egy szép megyének!
Hol a magyar lelkek
Megvetve heverének.
Óh nem fáj é a szíve
Minden magyarnak,
Hogy a magyar fiakkal
Gondolni nem akarnak?
De tán jő
Oly idő,
Melyben nékünk
A vidékünk
Új Hélikon lesz. —

XIX. MIÉRT NE INNÁNK?*

XX. EGY KÉTSÉGBEESETT MAGAGYILKOSA.

Jaj egek! mely szörnyű képzeletek,
Melyeket elmémben hempelygetek.
Óh, látom Tartarus mély üregét,
A feljött árnyékok fergetegét!
Már lelkemig ér a
Pokloknak hóhéra,
Dárdákkal,
Fáklyákkal
Veri Megaera!
Jaj! hová kell lennem,
Nem lehet pihennem,
Mely vesztő
Ijesztő
Csata van bennem!
A szép napfény eltűnt,
Az ég, a föld megszűnt;

* E költemény a Diétai M. Múzsában (l. e kötet 58. lapján!) megjelen így itt elmarad. Utolsó előtti sorának eltérése:
Most rajta! poculatim.

Csak nékem kell még látnom ezt a nagy bűnt.
Óh, jóltévő halál!
Ki borzasztóm valál,
Jer, karom emelem!
Itt a megszentelt kés, —
Tégy jól, jaj, jaj, ne késs,
Óh, Furia! velem.
Idvez légy, óh Plútó!
Fogadj el; s nyugtató
Szent kezed ölelem. —

XXI. DAPHNIS HAJNALKOR.

Szép hajnal! emeld fel földünk felett
Az egek alatt tündöklő szent fáklyádat;
Bársonyban idvezli majd napkelet
Az aranyozott felhők közt szűz orcádat.
A madarak koncertjei tisztelnek már,
Sok fatetőn éneklő fülemüle rád vár.
Jer, vedd el fényeddel
A még iszonyú égnek gyászruháját,
Hogy messze szélessze
A mord éj fekete homályát! —

Felkél a rózsákból, s illatozva
Emeli Zephyr nektárral tölt szárnyait,
Harmatos csókokkal játszadozva
Csipegeti fel még alvó kis társait.
Már susog a fáknak tetején kerengvén,
Majd piperés rétünknek kebelibe' lengvén.
Szárnyra kél a víznél
A több Zephyrek nyájas kisded raja,
A nedves völgy kedves
Szaggal tölt liliomit nyalja.

Rajta, kis szellőcskék! szedegessetek
Violaszagot szárnyatok bársonyára,

Míg Chlóém fel nem kél, siessetek
Vele pihegő mellére s szácskájára.
Míg aluszik játszodjatok édesemmel,
Majd ereit csiklándozzátok — fel;
Akkor súgjátok meg,
Hogy hajnal előtt Daphnis már pihegett,
Sóhajtván szép nevét
Itt e kis patak ere megett!

XXII. CHLOÉ DAPHNISHOZ.

Menjetek, kis szellők! menjetek,
Lelkem is Daphnishoz megy veletek,
Mondjátok: hogy Chloé már hevül,
A Daphnis tüzétől ég, merevül.
A szerelem szívem rejtekibe' dong,
A keserü-édes mézbe' zsibong,
Melyet szád rózsáiról szedett;
Ah! kár! hogy fúlánkkal mérgesedett!
Tele már szerelemrajjal mellem,
Sok ezer fiait hogy neveljem? —
De hogy elaltassam sok fiát,
Jer, Daphnis! hints rájok ambróziát:
Csókjaid harmatján mind elül,
Lassan zsibongó álomba merül. —
Így emelem vígan fel karomat;
Így ölelem kedves Daphnisomat;
Így lelkedbe ontom lelkemet,
Életedbe öntöm életemet;
Hadd nyíljon ága száz új bimbókkal,
Pirúljon muskatály ízü csókkal:
Majd közte az öszvenőtt ágaknak
Fészket a szerelmek madarai raknak.

XXIII. ÁLOMLÁTAS.

Mit álmodám az éjjel!
Óh Dóri! mint csudállék
Két domború halomkát
Citére templománál.

Apró Meánderecskék
Kékellnek a virág közt,
És egy parányi völgyön
Eltünnek ágaikkal.
Ahol ti lágy szerelmek
S víg gráciák cicáztok
— — — fejérén
Tollászkodó galambid
Cirógatod, Citére!
Pihegő fuvallatoktól
Habozva lengedeznek
A gyöngyvirág-barázdák,
Felettek a tetőn áll
Egy kláris-oldalú kút
Gyengén körül ölelve
Rózsákkal s ért eperrel,
Melyből az élet áldott
Forrása tiszta mézet
S hószin tejet szivárog.

A rózsakáva mellől
Nyilával a kis Ámor
Rám int; s alélva dűlök
Elasticus gyepére;
S azt képzelem magamnak,
Hogy én a Hébe boldog
Vánkosain henyélvén
Mint égiek barátja
Nektárral ittasúlok. —

Azomba, Dóri, halld csak!
Ütött az éj, az őrzők
Szavára felriadtam;
S hát — bús fejem borúlva
Van a te köldöködben.*

XXIV. DÓRISHOZ.

Pillants reám, leányka!
Pillants reám, de titkon;
Hogy vén anyád, ki pénzét
Olvassa, meg ne sejtse.

Pillants reám; s azonnal
Szép Dóris, én elértem,
Hogy érzed, amit érzek.

XXV. HÍVÁSA A MÚZSÁNAK.**

---

* E szót a Toldi-féle 1844-i kiadás sárospataki példányában találtuk tintával beirva.

** E dal a Diétai M. Múzsában is (l. e kötet 58. lapján) előjön (utolsó sora: Vigadozván Názóval.). Itt mellőzzük.

MÁSODIK KÖNYV.

I. A MÚZSÁHOZ.

Múzsám, ne csüggedj! bár vak irigyeid
Kancsal szemekkel rád hunyorítanak,
Múzsám, zsinatjokban az ország
S a tudományok eránt ne csüggedj!

Látd! a magános berki homály alól
Míg a babérszál halkal emelkedik;
A nyári gyanták durrogási
Szent tetején magosabbra rázzák;

A téli szélvész mérgei közt örök
Zölddel virítván, fája tövesbedik:
Te is kevély megnyúgovással
Bird magadat, ha sikolt az aljnép.

Látd! integetnek tiszta barátaid;
Nevednek oltárt a maradék emel:
Megpukkad annál a kajánság,
És a halál elalél előtte.

II. A SZÉLHEZ.

Mit hízelkedel, óh lengeteg, óh csalárd
Elmék ingadozó bélyege, esti szél?
Hát füst-fogta hazámnak
Nem borzasztnak üszögjei?

Víg hangot hazudó pósta! mit unszolod
Pernyében heverő lantomat? A kacaj
Bosszantó gyönyörűség
A boldogtalanok között.

Zengj a kis Balaton partja[1] körül, hol a
Természetnek örök szűze s az emberi
Mesterség, ez a hérós,
Egy tűkörbe kacsonganak.

Csattogjál aranyos szárnnyal enyészeten,
S hagyj engem szabadon Dácia pallagán
Elnémúlva zokognom
A nád-lepte fedél alatt.

Hát a nyár elején[2] nem te valál, ki a
Szikrából eredett lángokat egy szegény
Özvegynek fedeléről
Szórád vad hahoták között?

Látám a lakosok jajjait a setét
Füstnek gombolyagin mennybe tolongani,
A Mindent-tehetőnek
Zsámolyszékihez, a kinek

Kor-kémélte falán[3] bús diadalmadat
Tapsoltad. Szomorú dűledezési közt
Most a gyász s a halálos
Csendesség fia zsibbadoz.

[1] Kis Balatonnak nevezem a Fertő tavát, mivel ezt a nevet nem igen aestheticához valónak tartom: Ez okból teszek oda alább helyette Nizidert.

[2] Jun. 11-ik napján esett a tűz, egy szegény öreg özvegy asszonynak házáról, Debrecenben.

[3] Ekkor megégett a nagy templom is, mely 1564. eszt. megégvén, 64 eszt. állott a fala pusztán. Ez egy jeles példája a gottusi épités módjának és eredete elvész a Debrecen és Magyarország historiájában.

Szent tömjénit eloltá az imádkozás,
S a zsoltárok erős seraphi[4] zengzete
Megnémúlt. Igaz írét
Vallásába se' lelheti

Mostan a nyomorúlt; csak zokog, és maga
Házának hamuját hinti fejére már.
Óh, óh még is örömre
Ingerlesz, te kacérozó!

Hogy? Hogy tudjon ezüst hangokat s innepi
Víg dalt adni nekem Kalliopé, mikor
Vulkán az Helikonnak[5]
Szent berkét tövig égeté?

Nem látd, hogy kesereg, nyögve hogy öntözi
Elsírt csillaginak könnyivel a babért?
Nem látd sárba keverve
Pernyés köntösinek havát?

Hát én a ki (miként a Capitolium[6]
Tőszomszédja, Ovid) hasztalan éltetém
Itt a mennyeieknek
Környékén bizodalmamat,

Felvidúlhatoké? Lám oda Tíburom,
Hol víg gondolatim szárnyra repültenek.
És a rózsalugasnak[7]
A melyben Philoméla s én

[4] Seraphi, jobb mint Serafimi, tudják a zsidó nyelvhez értők.

[5] Itt a népes ref. collegium értetődik, mely az emlitett nagy égésben ntúgy a lángok zsákmánya leve.

[6] A számkivetett Ovidius háza egybe volt ragasztva a Capitoliummal, id a kesergését, Trist. I. El. 3. v. 29—34. az én hajlékom is közel volt a gy templomhoz és szomszédjában a Collegiumnak.

[7] Ez a rózsalugas, ez a fülemile és ez a poetizálás nem költeményes ndolat, hanem természet után van festve.

Egymást váltva üténk pindusi dallokat,
Nincs árnyéka tovább. Hagyj nekem, esti szél!
Hagyj békét, s pici lantom
Törd izekre . . . De mit, de mit

Hallok még is amott? innepi lármaszót
És Széchényi nevet hallok a Hesperus
Bibor pitvara mellől —
Hajh, mégis csak örűlni kell!

Még is kell örömöt tudni! nem állhatok
Ellent szívem erős duzzadozásinak:
Lantot, Pieri,[8] lantot!
Száz víg hang veri nyúgotot.

Mennyegzőt mutató innepi lárma é?
Vagy más boldog öröm zengedezése az?
Jertek, gángesi szellők,[9]
Melyek Veszta ölének ért

Almáit gyönyörűn lengetitek puha
Szárnyakkal, vigyetek, jertek, emeljetek
Túl a fellegeken túl —
Már-már szárnyra emelkedem.

Látom tornyosodó szent hegyedet, Buda!
Hol Corvin ragyogott s hajdani nemzetem,
Látom már Nizidernek
Csendes tükribe' képemet.

[8] Pieri, az az, Múzsa, Horatius után:

O testudinis aureae
Dulcem quae strepitum, Pieri! temperas.

[9] Gangesi, azaz, napkeleti nyájas szellők, amelyek a sz. Mihály nyarát oly édessé teszik; amikor ez az óda is készült. — Veszta a föld, vagy a természet.

Itt minden halait Cenkre sietteti
Thétis, túl az öreg Pán teli tulkait
A kastélyba behajtja,
És Céres maga tölti meg

A bőség szaruját. Sopronyi halmain
Tombol Liber atyánk,[10] s víg adományival
Kínálgatja az Ikvát:
Ikvának szeme ég, ragyog.

Ím, ím, a koszorús pásztorok,[11] és velek
A szomszéd ligetek hölgyei (óh kegyes
Látás!) dalra fakadnak:
Haj! hogy zeng az egész vidék.

„Jóltévő Osiris! életadó atyánk!
„Isis nyájas anyánk! éljetek! éljetek!
„És a boldog aranykort
„Óh kezdjétek elől megint!"

Így éneklenek ők. — Vénus-Uránia,[12]
A boldog szeretet kellemes asszonya,
Szennyetlen viseletben
Hoz két égi szövétneket.

S ím a földmivelő keszthelyi Indigesz
Húgával jön az én Kalliopém kegyes[13]
Dísze s gyámola; szívén
Hogy csillognak az érdemek! —

[10] Az az Bacchus. Liber pater. — Ikva Cenk alatt foly.

[11] Célozás van a cenki biró köszöntésére a nép nevében. Lásd a *M. Hirmondó* Nro. 38. Told.

[12] Az *Uránia*, vagy mennyei *Vénus* a lelkek és elmék szeretetének volt istennőasszonya, minden testi gerjedezés nélkül: az *Amathusi* pedig a két nem között való testi, de mégis törvényes szerelemnek. *A páfusi Vénusnak* a fajtalanok áldoztak.

[13] Én ezt a tiszteletet olyan jussal adhatom, mint Horatius a magáét. L. I. Od. 1. v. 2. és I., II. Od. 17. v. 2., 3.

„Hószínű szeretők! már huszonöt tavasz
„Rózsáját kötözém rátok. Az égi tűz,
„A vidám, a hibátlan,
„Lángolt bennetek, édesim!

„Fél századra fogom nyújtani láncotok,
„Hív lelkek, nemesek: majd unokáitok
„Fogják ősz korotokban
„Számosbítni ez innepet."

Ezt mondá az egek tiszta lakója, s im
Szép testvére, ama rózsatekintetű
A szellős Amathusról
Hattyúin ide jön, s felel:

„Így fényljék ezután a ti Lajostokon,[14]
„S Battyánin Amathus rózsakötése majd;
„És néktek liliomszál
„Légyen béretek, és babér."

Így áldottanak ők: mennyei hangjokat
Vígan visszonozák istenek, emberek.
És én — pallagi dallos —
Bort és kedvet ivám velek.

III. A MAGÁNOSSÁGHOZ.

Áldott magánosság, jövel! ragadj el
Álmodba most is engemet;
Ha mások elhagyának is, ne hagyj el,
Ringasd öledbe lelkemet!
Öröm nekem, hogy lakhelyedbe szálltam,
Hogy itt Kisasszondon reád találtam.
E helybe' andalogni jó,
E hely poétának való.

[14] Említem a M. Gróf *Széchényi Lajos* és *Battyáni Miklós* önagyságok mennyegzőit.

Itt a magános völgybe' és cserében
Megfrisselő árnyék fedez,
A csonka gyertyánok mohos tövében
A tiszta forrás csergedez.
Két hegy között a tónak és pataknak
Nymphái kákasátorokba laknak;
S csak akkor úsznak ők elő,
Ha erre bölcs s poéta jő.

A lenge hold halkal világosítja
A szőke bikkfák oldalát,
Estvéli hűs álommal elborítja
A csendes éjnek angyalát.
Szelíd magánosság! az ily helyekbe'
Gyönyörködöl s múlatsz te; ah, ezekbe
Gyakran vezess be engemet,
Nyugtatni lankadt lelkemet.

Te a királyok udvarát kerűlöd,
Kerűlöd a kastélyokat;
S ha bévetődsz is, zsibbadozva szűlöd
Ott a fogyasztó gondokat.
A félelem s bú a vad únalommal
Csatáznak ott a tiszta nyúgalommal.
A nagy világ jótétedet
Nem tudja, s útál tégedet.

Óhajtoz a fösvény, de gyötrelemmel
Goromba lelkét bünteted;
A nagyravágyót kérkedő hiszemmel
A lárma közzé kergeted.
Futsz a csatázó trombiták szavától,
Futsz a zsibongó városok falától:
Honnyod csupán az érező
Szív, és szelíd falu s mező.

Mentsvára a magán szomorkodónak
Csak a te szent erdődbe' van,
Hol biztatásit titkos égi szónak
Hallhatia a boldogtalan.

Te azt, ki megvetette a világot,
Vagy a kinek már ez nyakára hágott,
Kiséred és apolgatod;
Magát magával biztatod.

Te szülöd a virtust, csupán te tetted
Naggyá az olyan bölcseket,
Kiknek határtalanra terjegetted
Testekbe' kisded lelkeket.
Te benned úgy csap a poéta széjjel,
Mint a sebes villám setétes éjjel;
Midőn teremt új dolgokat
S a semmiből világokat.

Óh kedves istenasszony! én is érted
Gyakorta mint sohajtozom,
Mert szívemet baráti módra érted,
Midőn veled gondolkozom.
Ártatlanúl kecsegtetel magadba',
Nincs tettetés sem csalfaság szavadba',
Hív vagy, nem úgy mint a mai
Színes világ barátai.

Lám, mely zavart lármák között forognak
A büszke lelkek napjai,
Kőről kövekre görgenek, zajognak,
Mint Rajna bukkanásai. —
De ránk mikor szent fátyolid vonúlnak,
Mint éji harmat, napjaink lehúllnak,
Tisztán, magába csendesen:
Élünk, kimúlunk édesen.

Sőt akkor is, mikor szemem világán
Vak kárpitot sző az halál;
Ott a magánosság setét világán
Behullt szemem reád talál.

Síromba csak te fogsz alá követni,
A nemtudás kietlenén vezetni:
Té lészel, ah! a sírhalom
Völgyén is őrzőangyalom.

Áldott magánosság! öledbe ejtem
Ottan utolsó könnyemet,
Végetlen álmaidba' elfelejtem
Világi szenvedésemet.
Áldott magánosság! te légy barátom,
Mikor csak a sír lesz örök sajátom.
De ez napom mikor jön el?
Áldott magánosság, jövel!

IV. KIFAKADÁS.

Biz én nem is törődöm már,
Akárki mit beszéljen.
Gyakran rúgást ejt a szamár
Becsületes személyen,
És jámbor is jár ott, a hol
Egy két irígy kuvasz csahol.

Akárki mit felőlem mond,
Mind szél után bocsátom.
Volt mindenkor, s lesz is bolond;
De volt, s lesz is barátom.
Béhúnyom hát fülem, szemem,
Érzem tulajdon érdemem.

De másra mért is hallgatok?
Szándékomból ki zár ki?
A mint vagyok, maradhatok
Oly ember, mint akárki;
Ebnél különb sok címeres;
Akár setét, akár veres.

Ha kell, kedvem szerént eszem,
Kottyfittyre nem szorúlok.
Helyén van még az én eszem;
Olytól nem is tanúlok,
Kinek kobakja korpavár,
S a cinke is tart tőle már.

Érzem saját jó szivemet,
Más embernek nem vétek.
Még is, ti cenkek! engemet
Szitokra felvevétek.
Ha néha én botlottam is:
De a ti lelketek hamis.

Más az hibában torkig űl,
Még is darál felőlem;
Bár engem a jámbor becsül,
Csijést teszen belőlem.
Kurvanyja! hadd fecsegjen ő,
Holdtöltre tán eszére jő.*

V. VIRÁG BENEDEK ÚRHOZ.

Nékem zöld olajág s rózsalevél fedi
Békés homlokomat, s páphusi lantomon
A myrtusligetek lanyha Zephyrjei
Félszunnyadva enyelgenek.

* A Magyar Tud. Akadémia 38. sz. kéziratos kötetének IV. sz. laj szerint még 7. és 8. versszak is következik, eképpen:

Különben, akit már elért
Az ily bolondos gomba,
Hiába küld az orvosért,
Bohó marad s goromba.
No hát, ki azt fel is veszi,
Magát bolondabbá teszi.

Szelíd s nemes szivű vagyok,
Mit gondolok paraszttal?
Ha másnak én békét hagyok,
Önnön hitem magasztal.
Így éltem én: így élek is:
Ha több bajon átmégyek is.

Míg Lillán zokogok, s csonka panasszaim
A lágy alkonyodást sirni siettetik:
Szép kinzóm azalatt kedvese karjain
A Cythére lugassa közt

Próbálgatja nevem messze felejteni;
Én sirok, te pedig, zengedező Virág!
A zöld Pannoniát s Dácia szüzeit
Új hangokra tanitgatod.

Hallom tárogatód tábori hangzatit,
Hallom Pest fala közt és Buda szirtjain;
Már a Kárpatokat verdesik, s a Tisza
Síkján messze terülnek el.

Hallá Élysium berkeiben Horácz
Szent árnyéka hazám bárdusa énekét,
És réz pyramisán, melyet emelt maga,
Néked fő helyet engede.

Látom lábod alatt a letiport halált —
Ni, mint küzdik az éj rettenetes fia!
Mint tajtékzik acél ínye, s eszén kivül
Mint ordítja kivert fogát!

Látá ezt az örök hír; s felemelkedő
Két szárnyára vevé nagy nevedet, Virág!
S túl a csillagokon Melpomené fiát
Istenlé diadalmi hang.

Megvan! Győzedelem! Rajta, nemes magyar,
Fűzz számodra babért, s tégy örök oszlopot;
És sasszárnyaidon engem is, édesem,
A szent Pimpla felé segíts! —

A nap ködbe borúl, elfogy az Óceán,
A szirtok s a hegyek fellegi bércei
Elmállott hamuvá válnak; az ősz idő
Mindent fékje után ragad:

Eldűlnek Babylon tornyai, s nem lelik
Gyémánt jármokat a büszke tyrannusok,
A nagy várakat és kis birodalmakat
Vastag rozsda emészti meg —

Látjátok? vagy erős rémzetem által el?
Látjátok ki van ott a düledékeken?
Ő az — Melpomené; a befaló Chaós
Mellén áll, s az ezer veszély

Porja s füstje között a zavaron belől
Csendes fénybe' ragyog mennyei homloka,
Megtartó szemeket vét Helikon felé;
S élnek lantosi, él Virág.

Élnek mindazok is, kik neki templomot
Szenteltek, s kiket a lantosok áldanak;
Él a keszthelyi gróf, és az örök napok
Jussán nagy neve tündököl.

Jer hát, végy te babért, én olajágakat
Fűzök fel: te vitéz tárogatód szavát
Búdisd, én meg ezüst lantomat izgatom:
Zengjük Festeticset, jere!

VI. DOROTTYA KINJAI.*

— — — — — — — — — —

Ha elértette: mért ment el
Olyan hideg complimenttel?
Rám mért jobban nem vigyázott,
Mikor szemem úgy szikrázott?

* Az elejéről több vszak hiányzik. — Ezt kipótolhatjuk az 1667. sz. sárospataki kéziratos kötetünk 178—182 lapján közölt szövegből:

Szóljak-é, vagy hallgassak-é?
Ez mindkettő az ollyaké,
Kik örömest hallgatnának,
Hogy ha hallgatni tudnának.

Kedvel szívem egy szép legényt,
De nem vár abból völegényt.
Én szeretem, de hiába',
Nem fogad gratiájába.

Én pedig ha néki volnék,
Inkább oly szívhez hajolnék,
Melyen a lágyság már nyilván
Megtetszik, mint az ért szilván.

De ő bár márvány légyen is,
Bár másokért megvessen is,
Nem csügged nálam a remény,
Mert csakugyan jobb a kemény.

Hej, ha tudná kedves lélek,
Hogy érte, mint pihegcsélek,
Ha rám szemesben ügyelne,
Bennem sok titkot fellelne.

Megesmerné lelkem kinját,
Lelkem kínjának a csinját,
Tapasztalná, mint forr vérem,
Mint küszködik a szemérem.

Azok a kéz szorítások,
Sohajtások, pillantások
Nem módiból, galantságból
Estek, hanem forróságból.

Mely édesen beszélgettem,
Ha olykor szemben lehettem.
Ezt is Amor cselekedte,
De az Úr el nem értette.

De csak elnéztem zokogva
Tegnap is a tánctól fogva,
Mely hidegen tractál vélem,
Bár én a szót nem kímélem.

Az úr keze mikor táncolt,
Az enyimhez képest jég volt;
S bármely heven szorongattam,
Szíves kölcsönt nem kaphattam.

S bátor mást, akármit tészek,
Erte jutalmat nem vészek;
Sőt sokszor el sem fogadja,
S ha mit kezd is, abba hagyja.

Az úrnak sokkal kedvesebb,
A ki kőszívű, s kényesebb:
Ej! a vadegrest szereti,
S az asszúszőlőt megveti.

Szavát sem úgy szokta tenni,
Mintha el akarna venni;
Hozzám eddig csak úgy szíta
Mint gavallér, s fávorita. —

Sokszor várom, de csalódom,
Sokszor látom, de nincs módom.
Szól, szól, de egy hév dámának
Kényei többre vágynának.

Azt veszem már észre éppen,
Hogy nem tűrhet semmiképpen:
Mert minden fordulásinál
Vélem ellenkezőt csinál.

Elfordúl, ha mégyek felé:
Feláll, mihelyt űlök mellé:
Ha mit célzok, mindjárt felsüt.
Majd hogy a guta meg nem üt!

Ha valamely társaságba',
Kezdek véle nyájasságba:
Mindjárt sérióz s valódi.
Az sem szivesség, sem módi! —

Ezer kínom ha meglátná,
S ujját sebembe bocsátná:
Tudom, hozzám lágyabb lenne,
Szükségemről mindjárt tenne.

Jaj, be nagy kín a hevesség,
Még nagyobb a szemérmesség!
Ez hallgatna, ama szólna;
Csak mind kettő baj ne vólna.

Kősziv volt abb' a férfiba',
Ki béhozta a módiba,
Hogy ő bátran szóljon s járjon,
A dáma csak kéztől várjon,

Ha kivalljuk, hogy szeretünk,
Az ifjaktól megvettetünk;
Ha szólni meg nem kívánunk,
Az ördög sem jár utánunk.

Égni kínos: szólni szégyen,
Már hát az ember mit tégyen?
Óh férfiak vas törvénye,
Mely alatt nyög sok szív kénye!

De én bizony nem bánom már,
Szóljon akárki a tatár:
Mégis az úrnak megvallom,
Mert a sok tűrést sokallom.

Már szívemnek nincsen nyugta,
Hallgatás zárját felrugta.
Ki is volna, ki ne szólna,
Ha ily kínok között vólna?

Megvallom, hogy [illegible] [illegible],
Hogy meg [illegible] sem [illegible]:
Ezen [illegible] csak [illegible],
Az ür [illegible] [illegible].

Ha pedig az [illegible] [illegible]:
[illegible] [illegible] [illegible].
Csiklándnak bennem minden részt,
Hogy majd az eszem is elvész.

Álmaim is mind ezek:
Mind csak kisértést érezek.
Az éjjel is a setétbe'
Megnyomtak az ür képébe'.

Édes ugyan a szerelem:
De keserűn bánik velem,
Ha mézét olykor mutatja,
Üvegen által nyalatja.

Bámulásra méltó vennem,
Hogy lehet oly erő bennem,
Hogy gyarló lyánka létemre
Halál nem jön életemre?

Azt sincs honnan magyaráznom,
Hogy bent égek, kint meg fázom;
S két kerek dombocska alatt*
Oly nagy Aetna hogy lángolhat?

Mert ha szivemet cserébe
Tehetném az ür mellébe,
Hogy egy nap ott szikrádzana:
Az ür a [illegible] ugrana.

De hát [illegible] ugranék is,
Már [illegible] nyakig állnék is,
Még sem oltana el lángom,
Melytől gyúlad [illegible] *

* [illegible]

Hanem, ha tán, mint szokásban
Van minden nagyobb városban,
Vízi puskával oltanák
Tüzem, lecsillapítanák.

VII. AZ ECHÓHOZ.*

VIII. A NAGYMÉLT. GRÓF SZÉCHENYI FERENCZ Ő EXCELLENCIÁJA NEMZETI KÖNYVTÁRJÁRA,

mely hozzám Kulcsár úr által érkezett.

Hol jártok, óh félistenek, óh nemes
Árnyékok itten? Ki s mi hozott ugyan
E Hortobágy pusztái mellé
E magyar Arkadiába, kérlek?

Ti új világot szórtok az én setét
Honnyomba, s új fényt: érezem isteni
Ihlésteket; s lantot ragadván
Hódolok ellene-állhatatlan

Súgáritoknak. Volt az arany világ,
Melyben az égnek sorsosi a szelid
Emberhez is bészálltak. — Így lett
A Philemon kalyibája templom.

Ti, halhatatlan lelkek! az érdemet
Megsokszorozván drága hazátokon,
Buzgányra termett markotokba
Pindusi tollat egyengetétek.

* E dal megvan a Diétai M. Múzsában (lásd e kötet 124. lapján), így t mellőzzük.

S most már az ázur menny palotáiban,
A mennyköveknek hámorain felül
Megistenített ajakokkal
Vészitek a diadalmi nektárt.

Még is magános nyugta-helyén ihol
Egy elfelejtett kis danolót s magyart
Meglátogattok: mint köszönjem
Isteni táborotok malasztját?

Kulcsárom! itt vagy? tán te valál dicső
Félisteninknek jó kalauzza, szólj?
Hogy hű barátságod fogadjam,
S isteneinkre töményt bocsássak. — —

„Ne nékem intézd a köszönést, magyar!
Ne nékem intézz tárogatót, töményt;
A cenki oltárokra tartsad
Innepi tárogatód, töményed.

„Tudod hogy ott áll temploma a szelíd
Múzsáknak, ott van pitvara a fejér
Jótételeknek! ott adott helyt
Kalliopédnak ama nagy ember.

„Ki nemzetünknek lantosit és feles
Íróit a köz fényre kiálltatá.
Gőzburkok ülték szent neveknek
Érdemit a buta Léthe partján:

„Széchényi csendes virtusa bétöré
Az ólom éjnek százszeres ajtait,
És nemzetünk kertébe rakta
A siket Élysium babérit.

„Most látogatják régi tudósaink,
Vagy elfogadják, hív unokáikat.
Hozzád is elkísértem őket
A kegyes életadó szavára."

Óh gyáva lantom húrja, miért rebegsz?
Óh mért nem onthatsz oly teli hangokat,
A milyeken az égi sphaerák
Hármoniáznak az Isten-áldó

Mindennek öblén? Maeoni trombiták,
Lesbószi lantok dörgik az emberek
Meggyilkolóit, s homlokoknak
Tiszteletére babért kötöznek.

Egy, tartományok pestise, milliom
Élőket öl meg; s imhol az ő neve
Hérós: Ugyan néked mit adjunk,
Óh te, ki annyi halottat ismét

Életre hoztál? óh te, ki annyi sok
Élőknek édes gyámola, dísze vagy.
Nagy gróf! az élők s holtak együtt
Zengedezik kezeid csudáját.

Ni a jövendők, ni az utóvilág
Képes piaccát látom az éj alól
Felnyúlni, s a Széchényi névvel
Hallom az aeonokat susogni:

Gyémánt kopáccsal, nézd, uram, a komoly
Történeteknek termetes angyalát —
Nézd, nézd, neved roppant betűkkel
Vágja be a Krapak oldalába.

IX. AZ ELSZÁNT SZERETŐ.

Semmivé kell lennem!
A nem-létel hív.
Gémberedj meg bennem,
Roncsolt szív!
Jobb, hogy a dögférgek
Szétmarcongjanak,

Mint e belső mérgek
Rágjanak.
Óh miért születtem!
Vagy miért szerettem!
Vagy mért élek!
Jaj fuss a szépektől.
Mint a tigrisektől,
Jámbor lélek!
Én is egyszer képzésemnek
Meghódoltam,
Két hitető szemnek
Rabja voltam.

Válj bennem epévé,
Hajdan édes hang!
Gyúlj pokol tüzévé,
Kedvelt lang.
S a kiért így élem
Bús világom még,
Vágd ki együtt vélem,
Bosszús ég!
Mért kivánjak élni?
Élni s nem remélni? —
Hogy búm nőjjön? —
Nem! s ha halni mégyek:
Hogy magam ne légyek,
Ő is jőjjön!
Hogy ott csalfa praktikáját
Kitruccoljam,
És hitszegő száját —
Megcsókoljam.

X. EGY FIATAL HÁZASÚLANDÓNAK HABOZÁSA.

Szeme nem sír, még is nedves;
Képe ráncos; foga redves;
Horgas lába tittyen-tottyan;
Sovány fara egyet lottyan.

Mégis, noha hidegvette,
Legényes a szedte-vette:
Óh Uram! őrizz meg ettől
A vasorrú kisértettől! —

Vén ugyan, vén a kurvannya:
De van ezüstje, arannya,
A melybe ha markolhatnék,
Hozzá jobb kedvet mutatnék.

Csak pénzében lennék vice;
Megölelném históricе,
Férje lennék az erszénynek,
E' kén a szegény legénynek!

XI. AZ ÉN VAGYONOM.*

XII. AZ EMBERISÉG S A SZERETET.

Felfogadtam száz-meg-százszor,
Nem fogok szeretni másszor;
Felfogadtam, semmi lyány,
Rabbilincsre már nem hány.

Azt mondám, bolond is voltam,
Hogy szerelmekhez hajoltam:
Azt is mondám, mind bolond,
A ki rólok le nem mond.
Felfogadtam, hogy míg élek,
Egy asszonnyal sem beszélek;
S bár Heléna volna is,
Még sem kapnék rajta is.

* Ez már a Diétai M. Múzsában is (lásd e kötet 114. l.) előjövén, itt elhagyjuk. A 9. vsz. 4. sora így van: *Becsesb az én sajátom.*

Gyűlölöm minden nemével,
Bájoló tekintetével,
Gyűlölöm! — Mind csalfa kép,
S még talán csalfább ha szép.

Felfogadtam mindenekre,
Rá se nézek ökemekre;
Mert mind vesztembe kerül. —
Meg is álltam emberül.

Jaj de fojtó unalommal
Bánat szálla rám egy nyommal,
S a szerelmes kény helyett
Gyűlölség foglalt helyet.

A barátság s kedv megszűnék,
Tréfa, nyájasság eltűnék;
Csak setétes gondolat
Vont körültem gőzfalat.

Csak rettentő képzelések,
Csak kegyetlen érezések
Ostromolták lelkemet,
Úgy gyötörtek engemet.

Semmi virtust nem kerestem;
Embergyűlölésbe estem,
S már egészen ellepe
Lelkestől a sárepe.

Már az elmém is tompúla;
És csak — csak kevésbe múla,
Hogy fejembe nem lövék, —
Mégis elmémhez jövék.

Légyen hálá! észrevettem,
Hogy bolond gombákat ettem.
S felkiálték: „Grácia!
„Megbocsáss, szép Cipria!"

Jertek, óh angyal-személyek,
Hogy megint, mint ember éljek!
Elvetettem pisztolyom. —
Szép orcátok csókolom.

Véletek hát szívet váltok,
Szép embernék, s így kiáltok:
„Mind bolond, ki nem szeret,
„Vágasson magán eret!“

XIII. AZ EMBER, A POESIS ELSŐ TÁRGYA.

Óh mely örömben folytak el ekkorig
Zsengére nyíló napjaim! óh miként
Érzém, hogy élni, s Tháliának
Rózsanyakán enyelegni, édes!

Víg borzadással jártam el a görög
Szépségek és a római nagy világ
Pompás maradványit; s ezeknek
Sírja felett az olasz negédes

Kertjébe' szedtem drága narancsokat!
A franc mezőket láttam; az Álbion
Barlangiban s a német erdők
Bérceiben örömöt találtam.[1]

Olykor hevítvén lelkemet is belől
Új képzelések s büszke vetélkedés;
Lantot ragadtam, s a lapályos
Dácia térmezején danolván,

[1] Ezekbe a természeti változásokba a két régi és négy mái tudós nemzeknek poesisát, s annak belső characterét akarta az iró leábrázolni.

A földnek aljáról felemelkedém;
A felleg elnyelt, mennyei képzetim
Mint az habok felfogtak, s úsztam
Gondolatim csuda tengerében.

„Mérész halandó! lelkesedett iszap!"
Így zenge hozzám egy levegői hang,
„Szentségtelen létedre nem félsz
„Angyali pitvarokat tapodni?

„Ki vagy, miért vagy, hol lakol? és kinek
„Szavára mozgasz? s végre mivé leszel?
„Míg ezt ki nem vizsgálod, addig
„Por vagy, az is leszel." E szavára,

Mint lenge párák éjjeli csillaga,
A tágas aether mennyezetén alól,
Sebes bukással földre hullván[2]
Csak csupa por, hamu lett belőlem.

XIV. EGY BÉCSI MAGYAR GAVALLÉR.

Be' kedves napjaim repdestek mellettem!
Be' vídám életem volt régenten!
Mikor még a márvány szívet is megvettem
Egy szócskán, egy kurta complimenten: —
De most már kerülnek, látom, az olyak is,
Kik hajdan tiszteltek, s imádtak is.
Úgy vagyon! kit tegnap bálványolt a dáma,
Szemeit gúnyolva hányja rá ma.

Míg csengett, míg pengett nálam a sok tallér,
Míg szemfényt veszthetett a szuferint;
Voltam a dámáknál kedves egy gavallér,
Tiszteltek, imádtak módjok szerint: —

[2] Itt értetődik a levegőbe a párákból támadt futó csillag (stella cadens), mely elégvén, gyakran a földre hamusalakot ejt.

De most rám mindenik fél szemmel hunyorgat,
Megvető nézéssel hátat forgat.
Úgy vagyon! — — — — — — — — — —:
Láb alatt sem fér el ma, ha szegény.

Már ma a sziveket kirakják vásárra.
Legjobbat vehet a legpénzesebb;
Komisz lesz, s rosszféle, ha olcsó az ára,
A módi s külföldi legbecsesebb: —
Így arany szerelmet aranyon vehetel,
Réz lesz, ha csak rézzel fizetgetel.
Úgy vagyon! most arany időben kell élnünk,
Amint peng, a szerént kell remélnünk.

XV. MELT. GRÓF FESTETICS GYÖRGY Ő NAGYSÁGÁRA.

A hadi oskoláról.

Szárnyalj le mennyből Kalliopé! s segítsd
A még szokatlan tárogatón kezem.
Ím Tháliának gyenge lantját,
Bár szeretik koszorús leányink,

E rozmaringok zöldje alá teszem;
A fenyveseknek görbe gerinceit
Megmászom, s onnan messze nézvén,
Kalpagosink örömét kifúvom. —

Ki az, ki kertté téteti a mezőt
S termő mezővé a sivatag kopárt?
Kit Tritonok kürtje s Tihanynak
Riadozó hajadonja hirdet?

Nem látod őt — a keszthelyi indigeszt?[1]
Az ő nevének temploma fénylik ott.

[1] Akik valamely tartománnyal jól tettek, annak indigesz. (vagyis honi) tenévé lettek, mint Osiris, Fannus, Aeneas, sat. Lásd Virg. Aen. L. XII. . 794, 795.

Nézd mint teríti bé hazánknak
Boldog egét ragyogó világa.

Bellóna markos bátyja pihenteti
György görbe kardját húsz adamás szegen,
Zöld pálmaágakkal takarván
A hüvelyére tapadt aludt vért.

A tarka bőség csüngeti jobb felől
Horgas türökjét; és sok ezer becses
Áldási nem férvén beléje
Hervadozó mezeinkre ontja.

Pómóna rak rá ritka gyümölcsöket;
Céres kötést fon sárga kalászból,
Melyt piros pipacsvirágok
S kék cyanák[2] gyönyörün vegyítnek.

Idvezli Györgyöt szőke gulyái közt
Pán, a furuglyás; s szittya szokás szerént
Bacchussa a boldog szigetnek[3]
Tölt poharát neki hajtogatja. —

Mély tisztelettel borzadok! a magas
Mennynek leányit látom az áoni
Keszthelybe' — óh boldog halandó
A ki az égbe-lakók barátja!

Mely édes érzés játszik az ő komoly
Orcáikon, s mint zengik az indigeszt,
Tágas mezőt s védőt találván
Szárnya alatt. — De mi képtelenség —

Márs könyvet olvas! Húga szilált haját
Felsimogatván, né! hogy okoskodik,

[2] Cyana, buzavirág. De az ilyen összerakott nevek nem jól jövén ki a poétai izlésel, megtartottam a gyönyörüen hangzó görög szózatot.

[3] Értem a Muraközt, ahol teremnek a kereskedésben Insulaner név alatt menő igen becses borok.

És cirkalommal mérsekéli
A tüzes ütközetek piaccát.

Ott kardra termett ujjait egy huszár
A messzelátó csőhöz egyengeti;
Itt egy erős hajdú[4] az ország
Rajzolatin figyelemmel andalg.

Mit szóltok erről hét mogorok? ti kik[5]
Tátur havassán tábori abroszok
S nézőcsövek nélkül jövétek
E Kanaán mezejére győzni?

Azon igyekszik Festeticsünk, hogy e
Kartács-világban hív unokáitok
Esszel s okossággal tanúlják
Őrzeni érdemitek jutalmát,

Mely érte hullott véreitek miatt
Zsengés. — Ma már a táborokat befűlt
Szobákba' intézik csatának;
S penna után viszik ütközetre,

Kiknek nyeregből szabta ki rendjeket
Az üstökös Kund, a bajuszos Gyula.
Most lineán lövik rakásra,
Kit buzogánnyal ütétek agyba.

Hiába vinnéd, rettenetes Botond![6]
Mennykőcsapású bárdodat a mai
Bysancium várához, annak
Rézbe borúlt kapuját bevágni:

[4] Hajduknak nevezték a magyarok átaljában a gyalogkatonákat.

[5] *Béla* névtelen iródeákjánál; Septem principales personae, qui HETUMOGER vocantur. Álmos vezér maga 6 fő társaival, akikkel jött vala ki Scythiából, a Tátur, vagy Karpatus bércein keresztül Per montes Hovos.

[6] Láthatni ezt a Botond historiáját az emlitet iródeák könyvében, a Mándi úr fordításában.

Egy messzelátó cső kitekintené
Szándékod, egy más cső az egész kaput,
A bárdot, a vitéz Botondot
Egyszeri percbe' darabra törné.

Mindég „vitézek nemzete" volt nevünk;
E két örökség jegyzi ki még ma is:
„Rettenthetetlen szív s serénység"
Nagyravaló fiait Lehelnek.

De ez kevés még egy bizonyos veszélyt
S halált okádó bombi előtt; ma már
Száz dentmagyart is porba dűjtne
Holmi suhanc gyerek egy kanóccal.

Izmos leventák! hogy ha reánk maradt
Kemény erőtök: megnemesíti György,
A szittya testet brittus ésszel;
S gyermekeink Vayak lehetnek.[7]

Ő, aki földünk Pontusa[8] habjait
Törvényre húzá, száz lehetetlenen
Tett, s tesz csudát: ő mér fuvallni
Lélekerőt az inas magyarba.

Ő új Minervát ugrat elő Zeus[9]
Szent homlokából, és maga nyújt dsidát
S halálszemű aegist kezébe. —
Rhédey van vele, és segíti.

[7] Jegyzés nélkül is érthetni, hogy itt M. Báró *Vay Miklós* ő nagyságár van a célozás; ki a hadi tudományoknak bővebb tanulására a fels. rendelé sekhez képest Franciaországot és Angliát összelakta.

[8] Ama tengeri módú gályával, mely a Balaton zajait neveti.

[9] Görög neve *Jupiternek*. Aegis pedig a Minerva *Medusás* paissa, melyr a ki nézett, kővé változott.

Zengj harsogóbban, énekem! e becses
Két névre, mely, mint a Duna, élni fog,
S mint a világosság, kiterjed,
Es bekerül az egész világon.

Hanem ki lészen, bárdusaink közül,[10]
Ki a sok elmés Hunnia hadnagyit
A Léthe zsibbasztó vizétől
Trombitaszón az egekre hordja?

Méltatlan éjcsend sürgeti sok vitéz
Árpádjainkat. — Félre haszontalan
Kétségek! — ím által ragyogván
Cenki napunk[11] a homály csoportján,

A múlt s jövendő pólusit is süti.
Tud már ezentúl tenni is, írni is
Nagy dolgokat földünk vitéze
S lantosa: Kalliopém! elég ez.

Elég! — Reked már tárogatóm szava,
Lankadnak ingó ujjaim ennyi nagy
Dicséreteknek hirdetésén,
Melyek elállt ereim tetézik.

Mátyás dicsőült lelke! tekints alá,
Esmérd egedből lábbadozó hazád,
A Keszthely és Cenk istenülő
Grófjaiban magadat találd fel;

S érezd, hogy a menny kedve is egy igaz
Hérósi szívben megszaporodhatik,
Ha nemzetét s emberbarátját
Virtusiban öröködni látja.

[10] A bárdusok valának a celta, gallus sat. népeknek *poétáik*, kik istencikről, eleiknek vitéz tetteikről, s egyéb nemzeti dolgokról énekeltek.

[11] Célozás van a N. M. Gróf *Széchányi Ferenc* ő excell. által tott nemzeti könyvtárra. Ebből az okból jön elő oda alább a M emlékezete is.

XVI. AZ ELMÁTRÓNÁSODOTT DÓRIS.

Dóris! míg úgy virágzottál,
Mint egy májusi szép fa;
Bokrétákat ajánlottál
Minden ifjú hajára.

Én is, más is szaggathattunk
Rólad friss virágokat,
Árnyékod alatt szíhattunk*
Ujító balzsamokat.

De virág-hullta szépséged
Hozván már gyümölcsöket,
Kerülünk, óh Dóris, téged
S álomtalan csőszödet.

Már most csak az ő számára
Kell neked virítani;
Kacsi! a más almájára
Számot sem kell tartani.

A szűz — s mátróna — a szemnek
Vét más-más tekintetet. —
Tavasz van a szerelemnek
Hideg ősz a tisztelet.

Hajdan egy pillantásodra
Mint kótogott kebelünk!
Most már komoly virtusodra
Bölcs fázással ügyelünk.

Sovány „lelkem" titulussal
Bé kell érni néked már,
Kit mindennapos tónussal
Férjed morog, úgy-e bár?

Az a boldog kor eszébe
Asszonyságodnak jut é,

* Ezt a 3 sort az Akadémia 39. II. 10. jelzetü eredeti kéziratából vettük.

Midőn ledér szerelmébe'
Oly sok ifjú tégeté?

Dóris! Dóris! mit nem tettél
Az én lágy szívembe' is
Mi valál? de mivé lettél
Szent jármod alatt te is!

Már bút terem barázdáján
Asszonyságod homloka,
Már karcsú nyakad símáján
Hasat ereszt a toka.

Már, ahol domború voltál,
Lapos vagy és négyszegű:
Olyan állásra hajoltál,
Mint a bőgő-hegedű.

Már cédrusa szép testednek
Öles törzsök, nem súgár;
Egypár narancsa mellednek
Sárgadinnye forma már. —

Dóris! Dóris! mivé lettél
Szent jármod alatt te is!
De mit? jaj a kit szerettél,
Hanyatlani kezd az is.

Én is hanyatlok időmmel,
És kergetlek tégedet;
Nékem is roskadt erőmmel
Szívem meggémberedett. —

Régi lángom ellocsolta
Cypris pajzán gyermeke,
Virgonc kedvem elgázolta,
Csak füstöl szövétneke.

Elmém is, mely hajdanában
Az égnek tág boltjain
Átlövellt egy minutában
A Pégazus szárnyain,

Lassodik, s hogy megjárhassa
A szomszédság völgyeit,
Mankót fog, és megolvassa
Minden tippenéseit.

Most is hogy tréfás versembe'
Játszhatnak még húrjaim,
Az, hogy ti juttok eszembe,
Régi kedves napjaim.

Sőt, Dóriskám! ha nem volna
Párod, úgy áldjon az ég —
Szívem szívedhez hajolna,
S megifjodnám egyszer még.

XVII. EGY HÁLÁDATLANHOZ.*

Távozz tőlem, háládatlan!
Távozz, ha vélem így tettél!
Gondold meg jól, hogy szerettél,
De már annak vége lett.
Gondold meg, hogy elárúltál
És hogy állhatatlan voltál,
Egy hív szívtől elpártoltál,
Mely mind végig szeretett.

Hogy, láncaink elbomolván,
Ámor nyila és dárdája
Szívem többé nem rongálja,
S érted nem sohajtozom:
Hogy, mivel engem elhagytál,

* E dalt a kézirat szerint Cs. olaszból fordította Csökölön 1799. jan. 15-én.

Több hűségem hozzád nincsen,
Lábom nem csörög bilincsen,
S rólad nem gondolkozom.

A hajós is dallásától
Fut a szerelmes Syrénnek;
Mert tudja, hogy mérges ennek
Dalja, sőt halálos is:
Így fordítom el orcámat
Én is bájoló képedtől,
Mert csábító beszédedtől,
Jéggé fagy a szívem is.

Meghűl minden vérem bennem,
Mihelyt kegyetlen voltodról
És nem várt árulásodról
Emlékezem, hitszegő!
Irígyemet vígasztald meg,
Örvendj, hogy űlhetsz ölébe:
Pedig tán egyszer cserébe
Megvet, és elárúl ő.

Megvallom, bár szégyenemre,
Szíved oly heven szerettem,
Hogy midőn azt megvetettem,
Véltem, a halál jön rám:
És ha azután némelykor
Távolról megszemlélélek,
Mindjárt kiszakad a lélek
Belőlem, azt gondolám.

Szép virág vagy, azt megvallom:
Mert a rózsa biborához,
És a liliom havához
Színed hasonlóvá tész,
Rózsa vagy, de tüsketermő;
Liliom, de illatatlan;
Mert hűségednek tartatlan
Hószíne mindjárt elvész.

Távozz tőlem, háládatlan!
Távozz, szerethetsz miattam.
Én mi voltam, az maradtam,
S az maradok örökké.
Ha az én arányos szívem
Változna a szerelmembe';
Akkor mondd osztán szemembe
Hogy: hazudtál hallod é!

XVIII. A RÖVID NAP S HOSSZÚ ÉJ.*

XIX. SZEGÉNY ZSUZSI, A TÁBOROZÁSKOR.

Estve jött a parancsolat
Violaszín pecsét alatt,
Egy szép tavaszi éjszakán
Zörgettek Jancsim ablakán.

Eppen akkor vált el tőlem,
Vígan álmodott felőlem,
Kedvére pihent ágyában,
Engem ölelvén álmában:

Mikor bús trombitaszóra
Ülni kellett mindjárt lóra,
Elindúlván a törökre;
Jaj! talán elvált örökre!

Sírva mentem kvártélyáig,
S onnan a kertek aljáig.
Indúlt nyelvem bús nótára
Árva gerlicze módjára.

Csákóját könyvvel öntöztem,
Gyász pántlikám rá kötöztem;
Tiz rózsát hinték lovára,
Száz annyi csókot magára.

* E dal a Diétai M. Múzsában (lásd e kötet 69. lapján) előfordulván, itt elmarad.

A lelkem is sírt belőlem,
Mikor búcsút veve tőlem:
„Isten hozzád!“ többet nem szólt,
Nyakamba borúlt, s megcsókolt.*

XX. EGY VÉN FÁNAK ÁRNYÉKÁBAN RÉGEN SZENVEDŐ RÓZSAFA.

Gyenge rózsabokor kesereg búvában
Egy podvas vén fának hideg árnyékában.
Könnycseppek hullanak kinyílt bibor száján,
Melyek leperegnek egypár bimbócskáján.
Egek! még elején a kies tavasznak
Fakadó leveli szomorúan asznak:
A fa rá teritvén mohos vén gallyait,
Nem ereszti hozzá a nap súgárait.
Egek! ily szép rózsát ide ki ültetett,
Mely a kertekben is díszt érdemelhetett?
Ott a több mosolygó virágoknak során
Nem epedt volna el szegény ilyen korán:
De itten a bánat sűrű tövissei
Lettek szépségének fúrdaló ívei.
Súgár mogyorófák körűlte hevernek,

* A sárospataki könyvtár kézirattárának 257. sz. kötetében e vers 7., 8., 9. versszakául ezek szerepelnek:

7. Elment tőlem a táborba,
A több vitézekkel sorba,
Elment tőlem óh Istenem
Még kell magamba sinlenem.

8. Fekete föld, gyászos pallag,
Az én szivem azon ballag,
Süveg vagyon a fejébe,
Búsan süt a nap szemébe.

9. Menj, győzd meg az ellenséget,
Ismét meglátod kincsedet.
Térj meg árva galambodhoz,
Téged sóhajtó rabodhoz.

A 8. versszak, mely népdaltöredék, nem idevaló szövegű.

De azok feléje fordúlni sem mernek;
Reá lágy tavaszi szellő sem lengedez,
Mert a vén fa tőle minden rést elfedez.
Így fonnyad magános keserűségibe' —
Ah! e rózsaszálat ki ne szánná, ki ne?
Magok az erdei fiatal istenek
Kínjait fájlalják; de mit segítenek!
Gyakran vigasztalják szegénykét a nymphák,
Szánakoznak sorsán az érzékeny hím fák.
Maga a szép rózsa csüggesztvén ágait,
Így ereszti égre bokros panasszait:
„Mért nem emészt már el vagy hévség vagy hideg?
„Ilyen vadon helyen mit sínlek, mint rideg?
„Vajha fórgószelet támasztna valaki,
„Hogy tégedet vén fa tőből facsarna ki!"

XXI. A FARSANG BÚCSÚSZAVAI.

Üzik már a farsangot,
Bor, muzsika, táncz, múlatság,
Kedves törődés, fáradság,
Kik hajdan itt múlattatok,
A közhelyről oszoljatok!
Kongatják a harangot:
Üzik már a farsangot!

Fussatok hát, jó napok!
Tíz hete már, hogy vígsággal
Játszodtatok a világgal;
De itt lepnek a papok:
Fussatok hát, víg napok!

Piszt minden táncpaloták!
Ürüljön boros asztalom,
Némúljon meg a cimbalom,
Szűnjetek meg hahoták!
Piszt minden táncpaloták!

Könyvhöz, dáma, s gavallér!
Elég volt a sok ördögnek,
Kik belőletek köhögnek.
Itt van, itt a szent pallér:
Könyvhöz, dáma, s gavallér!

Itt a bőjt: koplaljatok!
Itt van: s ízetlen olajja
A csókokat majd felnyalja,
Szent ételt is szopjatok:
Itt a bőjt: koplaljatok!

Vége már a nőszésnek,
Kiknek nem jutott házaspár:
Úton-útfélen elég jár.
Csont azoknak, kik késnek;
Vége már a nőszésnek!

Élni kell a bőjtbe' is.
Azért ki szép párt lele,
Ha zsíros is élhet vele.
Jó a jó, innepbe' is;
Élni kell a bőjtbe' is!*

* A 7. vsz. után az első fogalmazásban az Akadémia 102. II. 8. jelzetü irata szerint még ezek állottak:

Jaj, siessünk hiveim!
Mit érzek? Mi szent szag? Ver da?
Jaj! jön, jön a hamvas szerda!
Béhamvazza szemeim:
Jaj, siessünk hiveim!

Víg lelkek nem láttok már!
Bár nem láttok, de tőletek
El nem válok és véletek
Leszek: s ez igy legyen bár,
Víg lelkek nem láttok már.

Most veszek már maskarát!
Közhelyen nem szabad lennem:
Azért ál-orcát kell vennem,
Hogy ne lásson pap s barát,
Most veszek már maskarát.

Most nyúgodjunk: adiõ!
Pislog a dáma s gavallér;
Beteg, s oda a sok tallér. —
Majd megjön tán egészségbe,
Hervadó kedve s szépsége;
A költség is tán kijõ:
Most nyúgodjunk: adiõ!

XXII. FŐHADNAGY FAZEKAS ÚRHOZ.

Kerek hajnal! súgároddal
Küllõzd meg a fél eget,
S múlólagszín sáfrányoddal
Szegd bé a kék felleget.
Én, ki téged napszálltával
Legtöbbször áldottalak,
Most a kelet harmatjával
Mely nagyon óhajtalak.
Menj, s fogj szürke paripádhoz
Fel-ébredt Zephyreket,
Tégy kakast is hintócskádhoz,
S kettõzd a lépéseket.
Süss druszámnak, barátomnak,
Két szemére édesen,
S babonázd le az álomnak
Mákját rólok csendesen.
Vagy ha már õ, mint kedvellõd,
Ébren szívja lelkedet;
Mondd meg néki, hogy egy szellõd
Mellemből kerekedett;

S farsangolok véletek
Rejtõzvén szent maskarában,
A vallás áloreájában
Negyven napig nevetek
S farsangolok véletek.

Mellemből, melynek tartatlan
Ereje csak akkor nagy,
Mikor érzése ártatlan,
Tiszta s vidám; mint te vagy.
Mondd meg néki, hogy kertjébe
Régólta kívánkozom,
Hol a természet ölébe
S az övébe nyúgoszom.
Mondd meg néki, hogy pattantom
Húromat már ŏfelé.
Ah, mert — ah! magános lantom
Drágább névvel zenghet é?
Mondd meg — de már — már jól látom
Már itt van — már látom őt, —
Haj! az én nemes barátom
Hogy használja az időt!
Ő akinek Bellónától
Magasztalva van neve,
A gŏgösség hagymázától
Irtózván kertész leve.
Ő a tomboló vígságnak
Futja unszolásait,
S egy félig fejlett virágnak
Lesi biztatásait.
— — — — — — — —
— — — — — — — —
— — — — — — — —
— — — — — — — —

Ő a fösvények sorában
A dögkincsekkel felhágy,
S húgának társaságában
Gyöngvirág gyöngyökre vágy.
Számlálgatja víg orcával
Az ezüst jácintokat,
S az ibolyák aranyával,
A szagos gyémántokat.

Most a bölcseknek álmára
Hol ébred hol szunnyadoz.
S majd a képzelt Heloára
Érez, újúl, bágyadoz.
Majd a rendtartó méheknél
Kedve-telve ácsorog,
S érzi, hogy az embereknél
Az ország nem így forog.
Már meglátott: gereblyéjét
És kapáját elteszi,
S félig harmatos Linnéjét
Pipája mellé veszi.
Jer, barátom! lépegessünk
Kis kertednek útain,
S dohogás nélkül nevessünk
Mások bolondságain.
Jer, s érezzük, hogy nagy telket
Többször fának ád az ég,
S kis jószágot és nagy lelket
Bírni boldogabb sors még.
Jer e répánál térdeljünk,
Jer, kacsint e tulipánt,
Jer, e töknél süvegeljünk:
Mint használ ez, s egy se bánt.

XXIII. TÜDŐGYÚLADÁSOMRÓL.

Fenn lengő hold! nézd mint kínlódom,
Mondd meg nekem hol fekszem én?
Ágy é, amelyben hánykolódom,
Vagy a koporsó az szintén? —
Nem! Csónak ez, mely jaj a kétes
Remény és biztos félelem,
S az élet és halál setétes
Hullámjain lebeg velem.

Fojtó szirokkóknak hevétől
Asznak tüdőhólyagjaim,
S a kriptáknak fagyos szelétől
Borsódznak minden tagjaim.
Szívem megett egy láthatatlan
Kéznek nyila bélőve áll,
S mellem csontboltján irgalmatlan
Sarkával rúgdos két halál.

Hová ütődöm a habokba?
Haj! mely szörnyű hányattatás!
Most a cupressusos partokba
Hol rémlet űl s jéghallgatás;
Majd a túlsó part lejtőjébe
Honnan barátság szózatit
Hallok a plátánok berkébe,
S örömszerszámok hangzatit.

Innen savanyú ázótjokkal
Pusztás barlangok fojtanak;
Amonnan kerti balzsamokkal
Hígabb szellők újítanak.
Fúlok, lehellek; fázom, gyúlok,
Vagy egy kivégez már, vagy más,
Ájúlok, érzek és ocsúlok:
Haj! mely szörnyű hányattatás!...

Ki vagy te, ki hószin leplekbe
Felém mosolygva közelítsz,
S a partról e szagos berekbe
Áldott jobbodon felsegítsz?
Te, földi biztossa az égnek
Arany gyógyúlás! Te a nagy
És bölcs teremtő tehetségnek
Halandó leánya! te vagy.

Te illetéd rózsás újjoddal
Mellemnek rokkant boltjait,

S elindítád pillantásoddal
Az élet dobbanásait.
Már lelkem új phoenix módjára
A lángok közül éledez;
S gyengült újjom pattanására
Kis lantom újra zengedez.

De te repülsz? mind tünnek — mennek —
Minő derülés ez, nagy ég?
Sándorffym ül ágyamnál . . . s ennek
Köszönhetem hogy élek még?
Zendülj, ekhózz, esti csendesség!
A hálá engem dalra ránt.
Telj bé, kettős szent kötelesség
Az orvos és barát eránt!

LILLA.

ÉRZÉKENY DALOK HÁROM KÖNYVBEN.

(1793—1802.)

CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY
ÁLTAL.

NAGYVÁRADON.
1805. 1808.

Ma main ivressement s'égare sur ma lyre
J'obéis à mon coeur, j'obéis au délire,
Sans étude et sans soin.
Au tribunal des arts je craindrais la censure,
Je chante ici pour moi ; je chante la nature,
Et je l'ai pour témoin.

De la Harpe.

Lilla Praefatiója.[1]

Méltóságos Monyorókereki gróf Erdődi Zsigmondné született Tolnai Festetics Mária Asszonynak. Ő nagyságának teljes tisztelettel ajánlja. Debrecen, 16 Februárii 1803.

a szerző.

ELŐBESZÉD.

Vakmerőségnek látszik ugyan, a *Himfy Szerelmei* után, Erató lantját valakinek megzendíteni merni mostanában, nem azért, mintha egy egész nemzetben csak egy nyájas költőnek kellene lenni; vagy a tiszta és vétek nélkül való szerelemnek édes jótéteményi, és azoknak az emberi szívbe és képzelődésbe olyan egyformák volnának a munkái, hogy az ember azoknak előadásában mindég egy húron kénytelen volna játszani: hanem azért, hogy mikor már egy nemzetnek nyelvén egy tökéletes zseni méltóvá tette magát polgártársainak kedvelésére, akkor az tűrhető ugyan, de önálánál kisebb léleknek szerzeményi még bölcsőikben megfúladnak. Himfy Múzsájának képzelődési nagyok, mint a teremtés; érzései hol melegek, mint a nyári nap, hol égetők és erőszakosok, mint a felháborodott Aetna; találmányi egyenlők, tarkák, kifogyhatatlanok: egy szóval az egész munkája olyan, mint valamely igéző vidéke a Cyprus boldog szigetének; virágokon tapod az ember mindenütt, és még ott is, ahol irtódzni kellene, a kőszirtokon, a meredek tengerpartokon, Gráciákat talál az ember, s hízelkedő Amorokat a cataractákon.

Mit várhat hát az én *Lillám*, mikor már Himfy megvan, — mit várhat egyebet fel sem vevésnél,

[1] Az 1728. sz. sárospataki főisk. könyvtári kézir. kötetünkben ez áll az Előbeszéd előtt.

vagy a mi még szomorúbb, szánakozásnál? Nem tűrhetőbb lett volna-é sorsa, ha még ezelőtt néhány esztendővel, a mikor lételét vette, világ eleibe kerűlhetett volna? Úgy ujsága által kedvességet nyerhetett volna magának, és azután szerencséjének tartotta volna, magát egy *Himfy Szerelmei* által elfelejtetni.

De ti jó lelkű öregek! a kik érzettétek, mely édes erőszakja van az atyai indúlatnak, mikor annak, a kinek lételt adtatok, pártfogást esdeklő tekintete tirajtatok nyugoszik meg; és ti érzékeny ifjak! kik tulajdon szerelmestekhez még akkor is, mikor a legtökéletesebb Gráciával társalkodtok, hűségesek lenni meg nem szűntök, s annak fogyatkozásit elnézni, vagy még imádni is mérészlitek: megengedjetek nékem, ha ezt a munkámat, vagy mint atya meg nem vethetem, vagy mint szerető caressérozom. Ha Himfy mellett egy-két hazámfia előtt kedvességet találhat ez, azt véletlen nyereségemnek tartom: ha pedig ennyi szerencsével nem lehet jussa dicsekedni, nem történik előttem semmi váratlan. Kiadtam mégis, hadd szaporítsa a magyar költemények számát: nem ő az első, az utolsó sem ő lesz, a mi a réznél tartósabb pyrámisok helyett tubáktakaróra szorúlt, s legfeljebb is 10—12 esztendeig tartó halhatatlanságra.

Nem is voltak ezek az én verseim soha olyan céllal íródva, hogy belőlük egy, és egymással összefüggő kis poétai román kerűljön: egyszer egyik darab készűlt, másszor másik, és nem azzal a renddel, a milyennel e könyvben látni; mémelyiket még 1793-ban csináltam, ilyen a XVII.-dik dal, vagyis a *Tanúnak Hivott Liget*, mely a Campe magyarra fordított *Psychologiá*-jának ajánló levelében[2] paraphrasizálódott; van olyan is, a melyik

[2] és a XXXVIII-ik, azaz a *Ferdés*, melynek egy része a Gessner Daphnissában ... (1728. sz. sárospataki főisk. kézirattári kötet.)

ből észrevehetni, képzelődésem más tárgyról
andalogni, és csak akkor vette magát észre,
r szívem titkos ütésinek ellene nem állhatván,
a versek közé a Lilla név bé is lopódott.

is, több hazámfiaival, örvendezve olvastam
dius úrnak Magyarországról való hónapos
ban azt a jelentést, hogy a *Himfy szerelmei*-
második darabja is lesz, melyben az eddig
ikben forgó s elevenen festett viszontagságok
iatos célra mennének ki. Ha a szerző úr a
lygó Eratónak is oly béavatott kedvese, mint
ergőnek: lesz hazámnak jussa az érdemmel
ett kevélykedésre. Reménylem is, hogy egy
i zseni elégséges felülmúlni vágyásunkat: vajha
ik időre ne haladna! — Abban az én *Lillám*
ertes lenne: mert úgy legalább más rubrikába
lvén, nem állana olyan közel a tökéletes
ossághoz, s fényéből annyit el nem vesztene.
n *Lillám*nak kezdete s folyásának nagyobb
örvendetes, a vége pedig orvosolhatatlan
orú; a Himfyé éppen meg lenne fordítva:
ább hát a kifejtődésnek különbsége ha egyéb

hogy a dalok mind azon egy versnemben vannak csinálva: ebben a tudósító úrnak, érzésem szerént, igazsága van. De én még azt adom hozzá, hogy ez még tűrhetőbb volna: hanem mikor a dalokban lévő soroknak száma is állandóúl meg van határozva, s ennél fogva minden dal egyenlő nagyságú; sokszor szinte jól esne az ember fülének, ha vagy hamarább kén' végezni egy darabot, vagy néha tovább is tartana. Sőt az elme is ráunatkozik az egyforma tensióra: ráunatkozik arra, hogy a strophának tagsoraiból, a rythmusnak fordúlásából előre tudja, mikor lesz kénytelen a poéta, érezni megszünni. Petrarcának nagy tisztelője vagyok, tartozom ezzel az adóval a Gráciáknak: de megvallom, hogy a midőn egy vagy két sonnetjének olvasására érzéseimnek jól esik olvadozni; már az ötödik és hatodik mellett szeretnék más formába öntött verseket olvasni. Hát ha még minden darabnak az utólsó sorában rendszerént epigrammai evolutiót kell várnom, sőt sokszor előre is eltalálnom; nem fáraszt-é el ez a sok periodicus csiklandás? nem vesztik-é el utóljára édes ingerléseket a sűrűen egymásra halmozott contrastok, oxymoronok, a mi a XVII. századbéli olasz poésisnak volt tulajdona? Sem a sűrű csiklandást nem óhajtanám, sem azt, hogy valaki minden léptennyomon fűszerszámmal tápláljon, vagy oxymellel frissítsen meg.

De azt mondja továbbá a nevezett tudósító úr, hogy a versekben való monotóniát az édesíti meg a *Himfy Szerelmei*ben, hogy az egész munka derék trochéusokban van írva. Ez csudálatos egy megjegyzés! Az ilyen a járatlan olvasóban tévelyedést, a dologhoz értőben pedig egy kis kedvetlen álmélkodást okoz. Én merem mondani, hogy egy olyan nemes érzéssel termett ember, mint a szóban lévő *Szerelem*nek írója, sohasem kívánta,

hogy azon külömben mézzel folyó verseket, más ember az ő kedvéért trochéizálja. Nem szorúltak az ő versei arra, hogy mértékre szedett lábaknál fogva ajánljuk, noha nem tagadhatni, hogy külső szépségek nyert volna általok.

Ezt az egy-két jegyzést nem azért tettem ide, hogy ama nyájas kesergőnek, a ki engem sokszor vigasztaló búslakodásba ejtett, s mindannyiszor arra kényszerített, hogy scytha származásommal kevélykedjem, hogy mondom ama nyájas kesergőnek érdemeit kajánul kisebbítsem; hanem azért, hogy mind az ócsárlók, mind a hízelkedők fundamentomból kivánjanak ítélni. Ha Ferneynek ura nem vagyok is, bátran el merem vele mondani, hogy minden poétát, muzsikust, vagy festőt barátomnak örűlök tartani: hanem, hogy hibájoknak is temjénezzek, arra barátságomtól nem kötelezetem. —

Itt van helye, hogy a magam verseinek külsőjéről is egyet-kettőt szóljak. — Van egy felekezet litterátorink közűl, kik semmi mértéket a versben eltűrni vagy tűretni nem akarnak, hacsak az a görög metrum szerént nincs csinálva: ellenben a másik rész a legszebb szerzeményeket sem állhatja ki, ha csak azokban minden sor végin szerencséje nincs hallani a rosszúl úgynevezett cadentiát. Én itt amphibius vagyok. Azt tartom, hogy az elsőbb fél nagyon is sokra ment: ez pedig nagyon is kevésre. Nem láthatom által, miért lehetne a magyar nyelvnek gyalázatjára az, hogy mind a régi dicsőségesen elhúnyt világnak, mind a mai felette igen csínos Európának, mértékét, hármóniáját és ízlését, egyedűl ő, a ki követheti? Én a mértékre vett versnemekben is gyönyörködöm: de a cadentiásokban is, ha egyébaránt numerosusok, sokat érzek olyat, a mi jól esik.

A metristákra nézve, talán annyiban jó, hogy

a régi görög és római kóták elvesztek, mivel a muzsikát is görög verbunkra és római minétre vévén, most már barbarusoknak kiáltanának bennünket, ha Lavota úrnak magyarjait kedvellenők. A cadentiának egyedűl való baráti itt ne nevessenek, mert ők még sokkal inconsequensebbek: nem nevetségesebb-é a cadentiátlan görög és deák poétákat becsülni, tanúlni, tanítni, a sok cifra alcaicus, glyconicus, asclepiadeus, dicolos, distrophos, acatalectus stb. nevekkel a papirost és levegőt bétölteni, azokból tudós figurát csinálni, és mégis a reájok szinte olyan alkalmatos magyar nyelvben azokat oly vakmerően kárhoztatni? De ne bizgassuk fel a nem régen megszűnt vitatásokat! Irjon kiki úgy, a mint legjobbnak gondolja; sem a hexameter valakit Virgiliussá, sem a cadentia Tassóvá, sem a csupa folyóbeszéd Gesznerré nem csinál. Itt a Múzsának sem lelkéről, sem testéről nincs a szó, csak a ruhájának az állásáról: kösse által Virág úr ennek kantussát ioniai zónával derékon, mint a görögök; vagy akassza meg azt éppen hónalja alatt Himfy úr a mai dámák módjára, mindenik fog annak illeni, csak Virág légyen az, vagy Himfy, aki őtet felöltöztette. — En részemről mind a két ízlésnek érzője vagyok és barátja. Irtam is és irok mind a kétféle versnemekben; és csak arra vigyázok, hogy mind a lábakra szedett verseim, mind a cadentiások, a magok nemekben, jól zengjenek; tudván azt, hogy a numerusatlan hexameter vagy sapphicus csakugyan útálatosabb a jó hangzású cadentiás versnél.

Négyféle versneme fordúl elő az én Lillámban. I. Görög szabású versek, cadentia nélkül, p. o. sapphicus XLIII.-dik dal. Anacreoni XXXIII. 2. Görög szabásúak cadentiával, p. o. anapesticus IV., trochaicus VII., jambicus XXXVI. trochaico-jambicus XLII. 3. Németes módú mértékesek cadentiával,

p. o. jambicus XIV., trochaicus XVI. 4. Mérték nélkül cadentiával, p. o. XVIII., XLV. stb. — Ezek a változások még más több módokon is változnak: egyébaránt az olvasótól függ, hogy érezze, vagy bennek kedvet találjon.[3]

[3] Nincsen egyéb hátra, hanem hogy munkáim ezen csomójának ilyen sok időre való haladásáról a nagy érdemű közönség előtt engedelmet kérjek, szándékomban a tavaly rajtunk keresztül ment tűz nem kevéssé hátráltatott. Azólta pedig kézirásom a F. Királyi Censurán tartózkodván, hozzá éppen most juthattam. Reménylem, hogy munkáimnak hátralevő több csomóival minden hátramaradás nélkül folytába kedveskedhetem érdemes olvasóimnak és az apróságokon keresztül csvén magánosságra szentelt életemnek további minden részét Árpádról és a Magyarok kijöveteléről írandó Epopoemara fordíthatom.

Vajha N. Nemzetem úgy fogadná ifjúi lantomnak ezen aprólékos zengéseit, hogy azáltal néki lelkesedett Múzsámat a Kaspiumi trombita szóra itt fel bátorítaná. (1728. sz. sárospataki kézir. köt.)

Az I. kiadás Előbeszéd nélkül Illei Takács Károly versével (Cs. V. M. halálára) jelent meg.

ELSŐ KÖNYV.

I. GRÓF ERDŐDYNE Ő NAGYSÁGÁHOZ.

Tudom, midőn síránkoztál
Halálán Czinderynek,
S könnyek gyöngyével áldoztál
Elhervadt teteminek.

Tudom, midőn mély kínodban
Olvasztád a vas eget,
Veszteg ülvén kastélyodban
A tanú-falak megett.

A sír, mely a bú szózatját
Meg nem szokta hallani,
Siralmod bő áldozatját
Kezdte már sokallani.

Vakmerő tettét megbánta
A halál, szánt tégedet;
S bár szíved gyakran kívánta,
Megkímélte éltedet.

Maga a természet, melyet
Oly szépen tudsz festeni,
Körűlted a pompa helyett
Gyászban kezdett sínleni.

A nap bánta, hogy súgárral
Nem köszönthet tégedet;
A hold búsúlt, hogy könnyárral
Látja ázni szemedet.

A fülemülék zengették
Lassú keserveidet,
A vadgalambok felvették
Darabolt nyögésidet.

Ők megtanúlták tetőled,
És ötőlök az Echó,
S Atád berkében felőled
Nem zengett egyéb csak „óh!"

Kertedben elhervadoztak
A rózsák, mint képeden;
Ők terajtad szánakoztak,
Te pedig kedveseden.

Hébe égi balzsamommal
Ápolá szépségedet:
A Gráciák fájdalommal
Törölgették könnyedet;

Amor a fejét búvában
Balra hajtá, s piszege;
Füstölgött Hymen markában
Lefordúlt szövétneke.

Ágyadtól tömött seregben
A sirig zsibongtanak
A fájdalmak gyász-leplekben,
S mind feléd mutattanak.

Etelkád visszasóhajtá
Sűrű sóhajtásidat,
S fejét öledbe lehajtá
Kettőzvén bánatidat. —

Én akkor Lillát sirattam,
Azt a szépet, azt a jót,
A kinél szívemet hagytam,
Mint örökös foglalót.

Ő tőle, és mindenektől
Elhagyatva jajgaték.
Lelkem a mély keservektől
Ízekre szaggattaték.

A barlangok setét gyomra,
Hol senki sem láthatott,
Hol magános panaszomra
Csak a kőszál hallgatott,

A pusztúlt várak omlása,
A vad erdők éjjele,
A mély völgyek horpadása,
Jajjaimmal megtele.

Nem hallá semmi érzékeny
Tőlem a Lilla nevét,
Csak a folyás, a félékeny
Nyárfa, és a jámbor rét.

Már Echó is jól esmére:
S minthogy ő is szeretett,
Keservemnek zengésére
Keservesebb választ tett;

Sőt talám sympathiából
Könnyezte is sorsomat,
Mert harmat önté boltjából
Égre nyújtott karomat.

Lillát kerestem örökké:
De minthogy ő elveszett,
Az emberek törzsökökké,
A világ pusztává lett.

Kergettem a reménységet;
És ha olykor megjelent,
Nálam hagyta a kétséget,
S a boldogabbakhoz ment.

Elmém régi virgoncsága
Ködbe borongván elmúlt:
Érző szívem nyájassága
Lomhává lett, elvadúlt.

Már kezdett bennem gyengülni,
És számon lebegett már
Az élet, mint a repülni
Készülő ijedt madár. —

Könnyemben, sóhajtásomban,
Jajszómban részt vettenek
A Vértesben és Bakonyban,
Már minden kietlenek.

Vázsony szent omladékában
A napra heveredém,
S még reményem divatjában
A violákat szedém;

De jaj mikor visszatértem,
Már az apró viola,
És minden remény, énértem
Hervadásra hajola:

Mint a kő meredten állék
Egy ledült boltozaton,
És mikor sorsom elválék —
Rám jajdúlt a Balaton.

Így örök számkivetésre
Kárhoztatván magamat,
Egy titkos kényszerítésre
Délnek vettem útamat:

És hogy a zajgó világban
Ne kelljen tolongani,
A rengeteg Somogyságban
Elbúttam haldoklani.

Itt hozzám semmi sem fére,
Még az édes Múzsa sem;
Csak eltűnt kedvem esmére,
És a kínzó szerelem.

De e temérdek rejtekbe
Tenger bánatom nem fért,
És a földtől az egekbe
S innen a Dunába ért.

Itt, hol eldúlni próbáltam
Lillám emlékezetét,
Minden zugban feltaláltam
Mennyei tekintetét.

S azt olvastam minden fánál,
Azzal csörgött minden hab:
„Nincs szebb teremtés Lillánál,
S nálam boldogtalanabb!“ —

Ah! egy vén tölgynek aljában
Láttam a sápadt Időt,
Sereg szú pezsgett markában.
Ah, mely sírva kértem őt,

Hogy törülje ki belőlem
Lillát és a bánatot! —
De ő elfutott előlem,
Könnyezett, és hallgatott.

Sőt azóta jobban vérzi
A rögzött kín szívemet,
S a mint hergő lelkem érzi,
Sietteti végemet.

A Horvátország partjától
Majd Erdélyig kergete;
Mégis benszorúlt nyilától
Szívem nem menekhete.

Már a Tisza is sajnálja
Beléhullott könnyemet,
S az alföld gazdag lapálya
Siratni kezd engemet.

E kenyér sík oceánja,
Hol semmi Echó nem szól,
Poétája sorsát szánja
És susog kínjairól.

Már ugyan láthattam volna
Lillát több ízromba is:
De mérget hogyan kóstolna
Önkényt a haldokló is?

Sőt oly vad gyönyörűséget
Óhajthat-é valaki?
Hogy egy imádott szépséget
Halva szemléljen, vagy mi?

Úgy van! ez a kedves lélek
Nékem még élvén megholt:
S ez az, hogy én halva élek,
Míg el nem zár a gyászbolt. —

Múzsák, lankadó fejemre
Setét cyprust kössetek.
Hymen és Ámor! nevemre
Egész Léthét öntsetek.

És te, a szelíd álomnak
Áldott testvére, jövel!
S megroggyant alkotmányomnak
Kötéseit oldozd fel,

Hogy ama hűs nyoszolyában,
Melyet sírnak mondanak,
A lármátlan éjszakában
Tagjaim nyughassanak,

S ez az érző szív megállván,
Lelkem egy nagy, egy hideg,
Egy vég sóhajtássá válván
Lilla mellén szűnjön meg.

Te pedig, gyönyörű elme,
Gyönyörű test lakosa,
Kit a hív érzés gyötrelme
Oly sokáig mardosa,

Kegyes grófné! ki hallgattad
Fülemülém jajjait;
S értek megaranyoztattad
Cyprusfámnak ágait,

Ha már amit Czinderydnek
Sirattál gyászhantjain,
Nemes szívű Erdődydnek
Találtad fel karjain:

Idd mennyei édességgel
A hérók szeretetét;
S elfogadván kegyességgel
Eratóm tiszteletét,

Bocsáss meg, ha bús siralmát
Lábaidnál önti le,
S tán örömid szent nyugalmát
Megháborítja vele.

II. AZ ÉN POESISOM TERMÉSZETE.

Sírhalmok, óh köd-lepte kertek,
Te szívborzasztó éjszaka!
Te alvilág vakablaka!
Ti holtak, a kik itt hevertek!

Ti mulandóság birtokának
Setétes völgyei.
A hol petécses phantomának
Bóbiskólt Hervey!

Gyászhely! melytől lelkünk irtódzik,
Hol minden érzésünk elhal,
Fülünk csak csendességet hall,
Szemünk a semmitől kapródzik,
Csak cupressz árnyékát láthatja
A holdnak fényinél,
Midőn azt bágyadtan ingatja
Egy sir-fuvalta szél.

Szörnyű környék! hová a lélek
Ha ólomszárnyakon repül,
Rémülve jár, alél, elhül,
S félholtan hátrál vissza vélek.
Szörnyű környék! kérkedj Youngod-dal,
Ki hantodon ragyog;
Isten veled, s mord ánglusoddal!
Én ánglus nem vagyok.

Mások siralmas énekekkel
Bőgettessék az óboát,
És holmi gyász threnódiát
Ríkassanak jajos versekkel.
Én ily kedvetlen embereknek
Nem lészek egyike,
Legyen jutalma bár ezeknek
A kedves estike.

Nékem inkább oly bokréta
Árnyékozza képemet,
Melyet nyer a víg poéta
Múlatván a szépnemet:
Ezt a vídámabb Múzsáknak,
S a mosolygó Gráciáknak

Fűzzék öszve rózsaszínű újjai,
Élesztgessék borba ferdett csókjai.

Nem kell cupressz, mellyel Racint
Tisztelé Melpómene;
Egy kis rózsa, egy kis jácint
Nékem jobban illene.
Mert ez Lillám szép szemével,
Az pedig tekintetével
Egyezvén, mindenkor lészen tűköröm;
S így mindég új dalra késztet új öröm.

gy veszem fel víg lélekkel
Gyengén rezgő lantomat;
S majd Lillám új énekekkel
Lelkesíti húromat,
Míg leng a friss esti szellő,
S szárnyán egy nárdust lehellő
Rózsában megszállnak a kis istenek,
És mennybéli concertecskét zengenek.

Lelkünkből e víg hangokkal
Minden únalom kivész,
Mert megédesítjük csókkal
Ott, hol tartós pausa lész.
Bágyadt nótánk vég-szózatja
A szép tájt elszunnyadtatja;
S addig andalgunk az esti hajnalon,
Míg egymás ölébe hullunk a dalon.*

---

* Ez a költemény első, eltérő fogalmazásban névtelenül a Kármán *Urániájá*ban (1794. III.) jelent meg, a 204—207. lapokon. Később a költő átdolgozta s úgy sorozta a Lilla-dalok közé.

III. ELSŐ SZERELEMÉRZÉS.

Ifjúságom reggelében
Szívem bút nem szenvedett,
Míg a tündérek kertében
Lepke módra repkedett.

Ha belső részem hevíteni
Kezdte a szikrázó rák:
Meg tudták mindjárt újítni
A hives Etésiák.

Ha szomjúztak a melegtől
Eltikkadt tetemein:
A völgymetsző csergetegtől
Felocsódtak ereim. —

De most, Lilla, új tüzemnek
Semmi enyhítője nincs,
Ah, más szomja van szivemnek,
Más láng éget, kedves kincs!

Most a barlang éjjelében
Déli napot képzelek,
A bikkek tömött ködében
Az árnyéktól tüzelek,

A hűvös Etésiáknak
Ám megnyitom kebelem.
Még is e gyújtó fáklyáknak
Orvosságát nem lelem.

Mit? a fagyos Bóreásnak
Szárnya alá sietek;
De e belső gyúladásnak
Tűzén nem enyhíthetek.

Sőt gyakran a hóba fekszem
Ott kinn a havasokon;
S ah! fagyok, még is melegszem,
Nincs nekem tél azokon.

Másszor minden lankadásból
Testem új életre jött,
Mihelyt ittam e forrásból,
Mely zúg a bokrok között:

De most, noha csípésével
Majd kiszedi fogamat,
Még is északos vizével
Ez sem oltja szomjamat;

Mert megemészti tüzemnek
Heve minden cseppjeit,
Mihelyt lángoló szívemnek
Éri edzőhelyeit. —*

Eddig éltem tavaszára
Mennykőt az ég nem vetett,
S májusi hajnal módjára
Csak rózsákkal nevetett;

Bennem a kedvet s unalmat
Ébreszté szelíd remény:
Ezt a kínt, ezt a fájdalmat
Nem régolta érzem én.

Nem régolta kell szenvednem
Ah Lilla, kellő alak!
Ah! csak azolta van bennem,
Hogy egyszer megláttalak.

Tudom, Lilla, e kín tőled
Kerűlt: de nem esmerem.

* Az Akadémia 102. ll. sz. kéziratos kötetének 5. lapján levő első fogalmazásban itt a következő, később keresztülhúzott versszak következett:

Mit csináljak? — e gyúladás
Terjed; — a szél gerjeszti.
Hasztalan minden fáradás!
A vizet megemészti.

Ah, árthatsz-é? — Azt felőled,
Lilla, hinni nem merem.

Hisz élettel kecsegtette
Pillantásod szivemet —
Úgy van! csak azért sértett e',
Hogy gyógyítson engemet.

IV. ÉDES KESERŰSÉG.

Óh Cypria terhes igája!
Hogy kell magam adnom alája!
Nyakamat vas lánca keríti,
Szívem siralomba meríti.

Nem nyughatom, és csak epesztem
Magamat sírásnak eresztem,
Éjjel szememet le se zárván
Siratom balsorsomat árván.

Mint a szomorú egek éjjel
Sírnak mezeinkre le széjjel,
Hogy enyészvén a nap, az égnek
Tetején súgári nem égnek.

Sírok, zokogok keseregvén,
Könnyem kebelembe peregvén,
Mint gerlice párja tavasszal
Nyögök ah! sok ezernyi panasszal.

Egek! óh egyedül tireátok
Kérést panaszolva bocsátok:
Jaj! enyhítsétek emésztő
Tüzemet, mert már megemészt ő.

Szánjátok, egek, nyavalyámat,
Könnyebbítsétek igámat,
Enyhítsetek állapotomban;
Én tömjént gyújtok azomban.

Te pedig, kegyes angyali lélek!
Ki miatt bús életet élek,
Nézz e szívbéli sebemre,
Tölts balzsamot árva fejemre.

Nézz erre galambi szemekkel:
Jobban gyógyítol ezekkel,
Jobban egy gerlicecsókkal
Mint minden sebrevalókkal. —

Ah, mézzel elegy keserűség!
Kínnal teljes gyönyörűség!
Óh Cypria édes igája,
Hogy kell nyakam adnom alája!

V. AZ ÉJNEK ISTENIHEZ.

Te csendes éjnek királynéja,
Endymion szép barátnéja,
Te, ott a fél felhő megett!
Ints hallgatást nárcisz pálcáddal,
S halkán nyomd pamut hintócskáddal
A harmattól nyirkos eget.

Te is földünknek férje s bátyja,
Míg a magánosság barátja,
Coelus! terád bámészkodik,
Tekints le milliom szemeddel,
S halld meg könyörülő szíveddel
A hűség mint búslakodik.

Ti fájdalmim sokszor hallátok,
Ti aggó éjjelem tudjátok,
Tudjátok mért nem alszom én.

Ti láttátok mely bús lélekkel,
Mely bágyadtan, s könnyes szemekkel
Kesergettem Lilla nevén.

Ah! A Lilla mennyei szíve,
Orcája, a kellemek míve,
Megvarázsolta szívemet.
És bár Ámor kohában élek;
De tüzemről beszélni félek,
Hogy meg ne vessen engemet.

Pedig tán nemes indúlatja
A nemes lángot beszívhatja,
Vagy — óh, vagy tán már érez is.
De hát ha édes aggodalma
Más boldogabbnak a jutalma?
Óh félek is — reménylek is. —

Ti álomhintő istenségek!
Kiknél az éji jelenségek
Ezer formában lengenek,
Míg öszvehajlott szempillái,
Mint a tulipánt fátyolkái,
Testvéresen szendergenek:

Küldjetek egy képet elébe,
Ki, mint én, szíve kétségébe'
Halvány, bágyadt és hű legyen,
És egybegyűlt sohajtásomnak
Ködjébe burkolva, kínomnak
Mélységéről vallást tegyen.

Vallja meg könnyező szemekkel,
Rebegő nyelvvel, nyilt kezekkel
Hogy ő szép, és én szeretem.
Akkor tán édes nyúgalmában
Részt vévén a más fájdalmában
Ezt nyögi: Én is szeretem.

Óh — de tán most is álmot látok —
Óh akkor — akkor példázzátok
Elömbe szép bálványomat:
Ah mert, bár eddig sok kín sértett,
E kép — e mennyei kisértet —
Visszaigézi nyugtomat.

VI. AZ ESZTENDŐ NÉGY SZAKASZA.

Tavasz virít, s száz rózsa nő
Orcádnak édenében,
S szemed kerületében
Május mosolygó napja jő.

Nyár van nekem, s halálra fő
Szívem tüzes hevében,
Mert Ámor ég egében,
S caniculát tett benne ő.

Ősz ül setét orcámba', és
Sok búja fellegével
Özönnyi könnyzáporral és*.

Tél szállt fagyos jegével
Szívedbe, s abba' semmi rés
Nem ég Ámor tüzével.

VII. A RÓZSABIMBÓHOZ.

Nyílj ki, nyájason mosolygó
Rózsabimbó! nyílj ki már,
Nyílj ki; a bokorba bolygó
Gyenge szellők csókja vár.

* és, azaz: csik.

Nyíljl ki, gyenge kerti zsenge:
Hébe nektárt hint terád,
Szűz nyakadba Flóra gyenge
Bársonyos palástot ád.

Óh miként fog díszeskedni
Véled e parányi kert!
Óh, hogy óhajtják lenszedni
Rólad azt a drágn szert! —

Hadd szakasszanak le, édes
Rózsaszál: szép vagy te már.
Héj, ha meglát, hány nagédes,
Hány kacér leányka vár!

Nem, nem! egy leány se nyissa
Büszke fűzőjét terád.
Ültetőd kedves Julissa
Néked újabb kertet ád.

Ott kevélykedj bíborodtal.
Ékesebb bíborja közt!
Ott kevélykedj illatoddal
Kedvesebb illatja közt!*

* Magyar Tud. Akadémia 16. sz. kéziratos csomójának VII. s. jelzetű ...l való az itt következő szöveg, mely az eredeti kéziratban a fenti ...lytatása, a melyet Toldy az 1844-es kiadásban, mint érthetetlent ...t. Mi a teljesség kedvéért iktatjuk ide. A Delr. képes kalend. 1907. szerint e vers Konti Julishoz van irva.

Gráciák úgy szállanak le
Zöld levélkéidre ma,
S kedvezőn mosolyganak le
Onnan a kis Rózira.
Igy piros orcád egészen
Gyenge orcájára nő
S Rózi élő rózsa lészen
Majd ha a világra jő.
Rózsa lészen ő magába,
Drága rózsa, drága kincs,
Mint hogy ily szép kert szorába
Semmi hitvány dudva nincs.

VIII. AZ ÉJ ÉS A CSILLAGOK.

Éltemnek fényes horizonja
Dűlt borzadó setétességre,
A búk mord éje gyászba vonja,
Több víg napom nem száll az égre. —
Két szép szemecskék engemet
Megvígasztalhatnak magok:
Űzzétek el hát éjemet
Ti, két halandó csillagok!

Drága rózsaszálba leite
Életét e rózsaszál.
Földi nedvesség nevelte,
Mindenik jó karba áll.
Rózsaszínű Juliánna,
Itt van egy szép rózsa hát,
Vedd örömmel s várd utánna
A parányi Rózikát.
E virágos szép öledbe,
Vedd be és míg abba lész,
Híved is jussék eszedbe,
Hogy köszöntésedre kész.
Én ha csak csalatkozással
Phoebus el nem áltat ám,
Rózival s vigasztalással
Bátoritlak, szép Madám!
És ha majd jövendölésem
Bételik szüret felé,
Vigadásom s tisztelésem
Bőv jutalmat nyerhet é?
Ah elég jutalma lészen
Tisztelő szívemnek az,
Az, ha látom majd egészen,
Hogy proféciám igaz.
És ha egy részt tiszta szívem
Abb' az inneplésbe vész,
Melybe két valódi hívem
Kölcsönös vígságba lész,
S rózsaszínekkel pirulván
Gyenge szája lánggal ég,

IX. ESDEKLŐ BIZTATÁS.*

X. A POÉTÁKBAN LAKÓ ISTENSÉG.

Verselők! felőletek
Hirdetik, hogy bennetek
Lakna istenség,
A kinek lehellete
Bennetek lángot vete,
S lelketekbe' ég.

Verselők! én rólatok
Ily erőt nem mondhatok,
Bennetek van az.
Ámde kezd egy isteni
Lelket lelkem érzeni,
Már az szent igaz.

S csókokat rak rám, pirúlván
Két fagyos kezemre még.
Majd talán nagy korra érvén
A parányi Rózi is,
S rózsaszínével megérvén
Gyenge elmécskéje is,
Majd ha a negyvent megélem,
Mint öreg poéta már,
Sí majd ha kedves anyja vélem
Akkor a negyvenbe jár,
Elbeszélvén Rózijának
Hajdani próféciám:
Rózi e próféciának
Vigadozni fog talám.
Akkor a szép rózsafának
Bimbaját árnyékba vedd,
S benne nőtt kis Rózijának
Képit új rózsákba szedd.

* E verset, mely már az Anakreoni dalokban is előfordult (VIII. Lillához cimmel, lásd e kötet 169. lapján.), itt elhagyjuk.

Verselők! ez gyújtja meg
Lángomat, s csak úgy leszek
Én is verselő.
Kérditek talám nevét,
A ki lelkemnek hevét
Szerzi? — Lilla ő. —

XI. AZ ELEVEN RÓZSÁHOZ.

Nincs tavasszal, nincs se nyáron,
Mint te, olyan rózsaszál;
Még nagyobb díszt nyerne Sáron,
Csak te ott virítanál.

Rózsaszínnel játszadoznak
Két virító arcaid,
Rózsamézzel harmatoznak
Csókra termett ajkaid.

Látta kellemid Cythére.
Látta, és irígykedett,
Hogy pirosló lába vére
Képeden büszkélkedett.

Hófehér tekintetednek
Hajnalán nyílásba jött
Rózsaszálacskák ferednek
Tiszta téjhabok között:

Szűz melled fehér ölére
Ők is úgy mosolyganak,
Mint mikor rózsák tövére
Gyöngyvirágot raktanak. —

Rózsa vagy te, rózsa lészel,
Rózsa még a selymed is:
Jaj de bezzeg kínra tészel,
Hogyha van tövisked is!

Rózsa! engedd hadd heverjek
Éltető bokrodba' már,
S édes árnyékodba' nyerjek
Fészket én rideg madár!

XII. LILLÁHOZ.*

XIII. A BÁTORTALAN SZERELMES.

Remény s kétség között epesztem
Édes kínok közt magamat.
Most feltalálom, majd elvesztem
Lillát s belső nyugalmamat.

Ha látom őtet, felhevülnek
Rabbá esett érzéseim;
Ha eltávozik, hanyatt dűlnek
Tornyodzó reménységeim.

Imádandó kegyes képének
Mindennap temjénezhetek:
De egy nyájas kis istennének
Tekintetére reszketek.

Erről bátorit, arról ijeszt
A tisztelet s a szerelem;
A szív emel, az éj lesíjjeszt.
Óh csiklándozó gyötrelem! —

* E vers az Anakreoni dalokban már előfordult (lásd e kötet 168. lapon), azért itt elhagyjuk.

Lelke kegyes; de negédjétől
Ójjatok irgalmas egek!
Szava nyájas; de egy nem-jétől,
Mint a haláltól rettegek.

Szeme, mint élet csillagzatja
Boldog napra hív engemet;
Még is, mint a villám, meghatja,
És öszverázza szívemet.

Édes mézharmattal kecsegtet
A nyíló rózsa ajakán:
De hátha még halált csepegtet
Szívemre, hogyha meg nem szán?

Óh értem teremtett szép lélek,
Hogy szívem ki nem önthetem!
Tőled reménylek, tőled félek:
Terád van bízva életem.

Piros orcádnak rózsájára
Ámor új-új pecsétet nyom,
Hószín kebled liliomára
Lehellte az én fátumom!

De, kit bélyegzett ki színedre?
Még az a boldog valaki?*
S felőlem mit fuvalt melledre? —
Halált vagy életet? — mondd ki!

De kímélj, s adj erőt szívemnek,
Ah! gyengén szólj sorsom felől:
Mert, akármit végzesz fejemnek,
A kín, vagy az öröm, megöl.

---

* Az Akadémia kéziratában e két sor így van:
De, kit jegyzett tekintetedre?
Mely'k az a boldog valaki?

XIV. A DUNA NYMPHÁJA.

Amott egy nyárfa hívesében
A fűzfa közt
Találni a sziget mentében
Egy tiszta közt.

Itt a vad Faunok irtoványi
Megtetszenek:
Az ősz Dunának szép leányi
Itt fördenek.

Gyakorta a habok tapsolnak
Játékokon,
S körűltök a pintyek danolnak
A bokrokon. —

Itt förde Lilla is magába,
S az istenek
Az égről e barlangocskába
Lenéztenek.

A szép halandó a vizekből
A gyepre szállt.
Bámúlja Zeus a fellegekből,
És felkiált:

„Haj istenek! mely szép halandó
„Jön ott elő,
„Mint a midőn a támadandó
„Nap mosdva jő.

„Hószín vállán miként lebegnek
„Szeg-fürtjei.
„Görögvén rólok a vizeknek
„Sík-gyöngyei.

„Csak egy hibát remek tagjába'
„Lelhetni-é?

„Nem szebb-é sima karja, lába,
„Mint Vénusé?

„Kár, hogy nem nézhetünk szemére —
„De erre jő —
„Mely szép! Most, most — egek! Cythére!
Szebb nálad ő.“

És nála minden szebbnek mondja
Az én tüzem':
Csak Vulcán, a Vénus bolondja,
És Mómus nem.

XV. TARTÓZKODÓ KÉRELEM.*

XVI. AZ ALVÓ LILLA FELETT.

Nyugodj csendességgel
Itten, szép nympha!
Ládd, mely büszkeséggel
Féd e boldog fa;

Vágyva árnyékozza
Téjszín kebledet,
Mely duplán boltozza
Márvány szivedet.

Két szemed héjában
Éltem s holtom áll.
Csendes árnyékában
Álom, s Ámor hál;

Mind kettő szemedre
Rózsaláncot fűz;
Nyugodj, csak kedvedre.
Nyugodj drága szűz!

* E vers *„Egy tulipánthoz“* címmel előfordul az Ódák I. könyv. XIII. sz. alatt is. Ezért itt elhagyjuk. Eltér: (2. vsz.) *Eleven hajnali tűz,* (3. vsz.) *Fizetek válaszodért.*

Szép virágszálocska,
Mind terűlj alá!
Hives árnyékocska.
Szállj lebegve rá!

Édesítsd nyugalmát,
Tiszta csergeteg!
Jöjjetek: jutalmát
Vénus adja meg.

Kis Zephyr! mellére
Csendesen borúlj,
Félfedett csecsére
Gyenge szárnnyal fújj;

Sőt, ha tudsz, lelkébe
Bújj egészen bé,
S tudd meg, hogy fektébe'
Rólam álmod-é?

Nem! — Magam vizsgálom,
Mit gondol most ott.
Vonj szemére, álom!
Dupla kárpitot,

Játszodtasd altába'
Kedves képekkel,
Vidd Idáliába,
Hogy ne keljen fel. —

Mennyi ösvényemben
A tövisk s haraszt!
Majd ropog mentemben:
Ámor! szedd fel azt . . .

Ah, mely édes ízzel
Alszik kincsem itt! —
Pinty, pacsirta, csízzel . . .
Majd felserken . . . Csitt!

XVII. A TANÚNAK HIVOTT LIGET.

Itt a liget. — Zöld rejtekébe,
Lillám, a végre hívtalak,
Hogy e cserfák sötét enyhébe'
Velek szemközt állítsalak.

Ezek tanúk, ezek hallották
Szerelmem gyászos énekét,
Gyakorta vissza is hangzották
Búson a Lilla szép nevét.

Halld csak, Lillám! mi bágyadt szellő
Sóhajtoz fenn az ágakon.
Nézd, mint ingatja a zöldellő
Levélt a gyenge lombokon:

Mind — mind az én sohajtozásim,
Kik ott a fákon lengenek,
Kiket gyakor panaszkodásim
Mellemből feltekertenek. —

Nézd — nézd, a rétnek bő harmatja
Még mostanság sem szikkadt fel,
Bár reggel olta szárogatja
A nyári nap hévségivel;

Ezen magános rejtekemnek
Mindennapos harmatjai
Az én kiszáradt két szememnek
Saját könnyhullatásai.

Ezekkel e virágtölcsérek
Megtelve vagynak úntalan.
Hogy e virágok ily kövérek,
Ah, nékem az be sokba van!

Ez a vers a Kármán *Urániá*-jának (1794.) III. kötetében jelent meg a 209—210. lapokon, de eltérő változatban, melyet az itt közölt szövegüvé dolgozott át.

XVIII. DÉLI AGGODALOM.

Felhágott már a nap a dél hév pontjára,
Egyenesen omlik lefelé súgára.
Küszködik a bágyadt levegőég, s hevül;
Felfortyant az egész természet merevül.
A lankadt arató ledűl izzadt fővel,
Hogy majd dolgát kezdje megújúlt erővel.
Az útazó, ki már csak alig lehellett,
Oltja szomját a hűs forrás vize mellett,
A barmok terebély bikkfák alá mennek,
A híves árnyékban kérődzve pihennek.
A madarkák csüngnek a setét lombokról;
Leszáradt a nóta eltikkadt torkokról.
Csupán csak a munkás méhecskék zsibongnak,
Széjjel az illatos rétek között dongnak.
Csupán csak az apró bokrocskák tövében
Zeng a zörgő prücsök a nap ellenében.
A rezzent gyíkocska a gaz között csereg,
Megáll, liheg, száraz torokkal sziszereg.
Sok száz szöcskő ugrál pattanó lábain
A hévtől elaszott fűszálak szárain.
Egyebek mind híves helyeken pihennek,
A dél forró heve elől félre mennek.
Alusznak magok is a híves szellők is:
Eltikkadtak a nap hevétől tán ők is.
Csak némely enyelgő Zephyrek játszanak,
Melyek a levelek alól kiugranak,
Cicáznak kerengő szárnnyal a bokrokon,
Lassan elenyésznek a liliomokon.
Jertek ki, óh nyájas fuvallatok, jertek,
Kik az ambroziás rózsákban hevertek;*

* E 30. sor után az első fogalmazványban (az Akadémia 39. sz. kéziratos kötetének 1. csomójában, a 66. lapon) e verspár állott:

Bújjatok ki bársony ágyából, bújjatok,
Elbágyadt kebelem piheg utánatok.
Szedjetek mennyei illatot, szedjetek,
E vidám gesztenye alá úgy jöjjetek.

Szedjetek mennyei szagot kebletekbe,
S úgy szálljatok hozzám e setét berekbe,
Hol a néma fáknak sírva énekelem,
Mint égeti mellem a forró szerelem. —
Ah! most is az a nap forog az eszemben,
Melyen legelőször lobbant fel szívemben,
Melyen rám csillámlott Lilla szempillája,
S tüzétől felgyúlladt az Ámor fáklyája.
Ah! azolta nincsen semmi nyúgodalmam;
Még sincs e kínomért legkisebb jutalmam.
Könyörgök, esdeklek néki minduntalan:
Minden könyörgésem rá nézve hasztalan.
Égek, s égésimet orcámon mutatom:
De az orvoslásra őtet nem hajthatom.
Sírok: de sírásom nincs kit érdekeljen;
Panaszlok, de arra nincs a ki feleljen,
Ah, kínos állapot! bár csak valahára
Ennyi fájdalmimnak lehetne határa! —
Átkozott perc volt az, a melyben mellettem
Elmenvén, szép gyilkos! reád tekintettem,
S Ámor mosolyogván szelíd nézésedből,
E kegyetlen lángot szívtam ki szemedből.
Vajha az ég vagy oly angyali szemeket,
Vagy oly tigrisszívhez illő érzéseket
Beléd, kedves kínzóm! ne teremtett volna:
Most szívem ily szörnyű tűzben nem lángolna. —
Egyenes természet! hát rendszerént mégyen,
Hogy a ki mást éget, maga jeges légyen?
Vagy Lilla is így ég? vagy szívem is fázik,
Vagy — vagy a te hitvány törvényed hibázik:
Vagy tán... Mit gondolok! — Balgatag szózatok!
Hisz' égek lám, még is vízcseppet hullatok.
Olyan tűz ez, melyet gerjeszthet a jég is,
És lángokkal égvén vizet áraszt még is.
Jupiter is míkor esőzik legjobban,
Lángozó villámja mindég akkor lobban:
Hát ugyanezt Ámor nem vihetné végbe,

Holott ő a legfőbb istenség az égbe'?
És így hideg lehet Lilla, bár én égek . . .
Félre az eszemből systemás kétségek!
Ámor tanácsából még őt megkérlelem;
Ki tudja, tán gyengébb szívvel bánik velem?
Sírok, panaszkodom, új szókat keresek,
Előtte könyörgést tészek, térdre esek,
Lefestem kínomat, sápadtan, mint félholt,
Kincsemnek mondom és . . . Ah de már ez mind volt!
Még is egy jó nézést tőle nem nyerhettem,
Eltűnt — én egy néma kőnek reménykedtem.
Vad szűz! gonosz Ámor! s te vagy ég istene?
Nem, nem: az Erynnis szült téged, óh fene!
Tán e nymphádat is a Styxnél nemzetted,
S belé az Alectó vad szívét ültetted.
Vesszetek! Vesszetek! . . . Mit mondok! — Óh talám!
Mind kettőt méltatlan szitokkal káromlám?
Ki tudja, ah, talám bennem van a hiba?
Járatlan vagyok még Ámor titkaiba'. —
Itt űlök, a nap is elhágy már engemet,
S a lelketlen fáknak mondom keservemet;
Pedig tán a kegyes szerelem nevembe'
Most sugall legtöbbet ártatlan szépembe. —
Keljetek fel, nyájas Zephyrek! keljetek,
Mondjátok meg néki, hogy hozzá sietek.

XIX. MEGKÖVETÉS.

Ha haragszol, megkövetlek;
Békélj meg, szép angyalkám!
Csak azt mondtam, hogy szeretlek,
S e szóért haragszol rám?

Ki az oka? s ki hibája,
Hogy kellemed olyan nagy?
Hogy te, óh virtus példája,
Szeretetre méltó vagy?

Ha téged szeretni vétek:
Hányan esnek úgy belé?
S hogy én legtartósban vétek,
Magam azért büntetsz-é?

Lelj csak egyet, ki szépséged
Látván (de, mint én, úgy ám)
Ne szeressen mindjárt téged:
Úgy neheztelj osztán rám.

És ha e szómért: „szeretlek"
Úgy kikelhetsz ellenem:
Egy pár csókkal megkövetlek:
Csak hagyj holtig vétenem.

Vagy ha e szó úgy megsérte;
Mondd vissza, Lillám, te is:
En nem haragszom meg érte,
Megbocsátok százszor is. —

MÁSODIK KÖNYV.

XX. AZ ESKÜVÉS.

Esküszöm, szép Lilla! hidd el
Hogy miolta kellemiddel
Megkötöztél engemet,
Már azolta semmi szűznek,
Semmi nyilnak, semmi tűznek
Nem nyitom meg szívemet.

Esküszöm; s e szent hitemnek
Melyet adtam édesemnek,
Pontjait meg nem csalom.
Kérlek is reménykedéssel,
Hogy viszonti esküvéssel
Kösd le szíved, angyalom!

Esküszöm hószín kezedre,
Rózsaszádra, tűzszemedre.
Hogy te lész csak kedvesem.
Esküszöm, hogy míg csak élek,
Más szerelmet nem cserélek;
Vagy Lilim, vagy — senki sem.

XXI. A FEKETE PECSÉT.

Gyász pecsétje kedvesemnek!
Fejtsd ki végre, mit hozál?
Mit jelentesz bús fejemnek?
Élet-é ez, vagy halál?
Óh egek,
Rettegek!

Rettegek — tán rózsaszálát
Gyötri nagy szívbéli kín —
Tán keservét — tán halálát
Jegyzi ez halotti szín —
Tán ma már
Sírba vár.

Sírba vár! vagy mást szeretvén
Szíviből engem kivét,
S engem így halálra vetvén,
Azt jelenti e pecsét.
Helyes ok,
Meghalok.

Meg — de míg a sírba szállok,
Nyílj meg, óh gyászos levél!
Tán csak egy szót is találok,
Melyre szívem még megél.
Tán halált
Nem kiált . . .

Nem kiált! Ah, megkövetlek
Szép levél. Csalt a pecsét.
Már ez egy szó is: „szeretlek!"
Visszaadja a becsét.
Már ez, óh,
Égi szó!

Drága szó ez, szép levelke!
Már ezért csókollak ám:
Mert tevéled Lilla lelke
Új napot deríte rám,
Szép levél!
Szívem él.*

* A VII. vsz., mely a nyomtatásban elmaradt, az eredetiben (Akadémi 39. ll. 7.) így hangzott:

Szívem él! örökre mondok
Bánatimnak adiőt.
Jer, Juliskám, félre gondok,
Kedvel engem, én is őt.
Már enyim
Szép Julim!

XXII. HÁLAÉNEK A VENUS OLTÁRÁNÁL.

Ah kedves szók!
Ah édes csók!
Eget verek fejemmel.
Ah, áldott légy,
Több jót is tégy,
Cypris! beteg lelkemmel.

Szeretlek — óh,
Ez áldott szó
Mint hangzik a fülembe'!
Ah, kedvel hát,
S ambróziát
Tölt Lilla mély sebembe.

Kegyes Cypris!
Még csókot is
Ragasztott ő orcámra,
S még többet hányt
Pecsét gyanánt
Az esküvés közt számra.

Hogy átkapcsolt,
Elhaltam volt
Szerelminek miatta,
Es lelkem sem
Érezhettem,
Úgy lelkihez ragadta.

Általkapám,
S eltikkadt szám
Száján egyet cippantott:
Egyet sem szólt,
Csak rám hajólt,
S egy lángolót pillantott. —

Ah drága jók!
Ah édes csók!
Nincs a nektár oly fínom,
Hagyd, óh Cypris!
Még többször is
Ezt a nektárt hagyd színom.

Imé e két
Szép gerlicét
Hozom neked, Cythére!
Ily lángban fő
Mind a kettő
S csókot rak kis kincsére.

XXIII. ALKU.

Vitéz és Lilla.

(Kettős dal.)

Vitéz.

Valld meg, kérlek, kedves lélek!
Még szeretsz-é?
Engem másért, míg csak élek,
Meg nem vetsz-é?
Én szeretlek tégedet,
Tisztelem jó szivedet:
Megvethetsz-é?

Lilla.

Hidd el, kérlek, kedves lélek!
Én szeretlek,
Téged másért, míg csak élek,
Meg nem vetlek.
Százszor már nem mondtam-é?
Még is kételkedhetsz-é?
Be nevetlek.

Vitéz.

Sokszor ám a lyányka szíve
Állhatatlan.
Es ahoz, ki legjobb híve,
Irgalmatlan.
Én is attól tartok ám;
Mert ez a kis ethikám
Csalhatatlan.

Lilla.

En is hát szíved formáját
Úgy tekintsem,
Hogy más ifjaknak hibáját
Rád is hintsem?
Nem, nem: bár más mit tegyen,
A mi szívünk hű legyen;
Ugy-é kincsem?

Vitéz.

Én örökre lészek híved,
Kedves lélek!

Lilla.

En is, kedves! mással szívet
Nem cserélek.

Vitéz.

Én szeretlek, édesem!

Lilla.

Én is téged, kedvesem!

Ketten.

Mig csak élek.

XXIV. A SZÉPEK SZÉPE.

Ti élet balzsamát lehellő leányok,
A szépség tüzénél olvasztott bálványok,
Kiket imád sok szív, áhítva reszketvén
S fellobbant oltárán a temjént égetvén,
Oldjátok le rólam gyarló kötésteket!
Nem tudlak imádni többé benneteket;
Mert minden szépséget, mellyel hóditátok,
Már az egy Lillában bésummálva látok.

Jer, szépem! mutasd meg azt kevély nemednek
Együtt, a mivel ők csak külön kérkednek:
Hadd mondják, a kiknek van finomabb ízek,
„Te vagy a remekkép, ők pedig a skizzek,"
Léda gyermekinek hűljön meg a vérek.
Szégyenljék magok közt a görög vezérek,
Hogy ők Helenáért vesződtek Trójánál;
Holott lehet, s van is, szebb személy nálánál.

Állj ki, irígy! találj mocskot tagjaiba',
Nézd, legkényesb ízlés! van-é benne hiba?
Ha valamelly'k részét hibásnak mondjátok:
Hibáztok. A szépet rútnak gondoljátok. —
Ha tőlem kérditek: „Mi szép?" azt felelem:
Én a szépet s rútat oly formán képzelem,
Hogy szép mindaz, a mi őbenne láttatik,
A mi benne meg nincs, az rútnak mondatik.

Tökéletes tehát, mind így ítélhetnek,
E pompás munkája a szép természetnek:
De én e remekben egy nagy hibát látok,
Melyet ti, elfogott szemek nem láttátok.
Mert ámbár a pazér természet bő keze
Minden kellemeket őreá hímeze:
Még is ily főmivben ez egy nagy csonkúlás,
Hogy ő véle is köz a vénség s elmúlás.

Isten! hát csak azért formálsz ily remeket,
Azért árasztasz rá minden szépségeket,
Hogy egy „légyen“ szódat elrontó „múljon“-nal
Minden Gráciákat eltörülj azonnal?
Hová tészed akkor ily dicső mívedet,
A milyent még semmi föld pora nem fedett?
Hadd tudjam! Sírjára rózsákat plántálok,
S ezt írom fel: Szépek: de ez szebb volt nálok.

Jer, Lillám! csak néked lehellek, míg élek;
Míg eszemet tudom, csak terád eszmélek.
Sőt, ha majd a halál engem valahára
Kebeledből ragad vak tartományára,
Mikor már lelketlen porrá változtatott;
Szóljál sírom felett csak egy fél szózatot:
Akkor is szikrái a hév szeretetnek
Fagyos tetemim közt egybe lángot vetnek.

(E költemény először a Kármán *Urániájában* [1794. III. 111—113. l.] jelent meg 4 sorral rövidebb változatban (l. az Akadémia 102. sz. kéziratos kötetének II. részében a 6. lapon), melyet Cs. később átdolgozott és megbővített.)

XXV. KÉT SZERETŐ DALJA.

Énekeljünk Cypriának,
Drága kincs!
Mert ez élet-asszonyának
Párja nincs.
Rózsa nyíl' ennek nyomában,
Bársony ennek birtokában
A bilincs.

Énekeljünk Cypriának
Egyaránt;
Engem is nyájas fiának
Tegze bánt,
Amióta szép szemeddel,
Rózsaszín tekinteteddel
Tőrbe hányt.

Énekeljük felsegitő
Karjait,
S a szerelmek lelkesitő
Lángjait.
Vígadozzunk, és magunknak
Osszuk édes ajakunknak
Csókjait.

Óh de kincsem! a te szíved
Ég-é még?
Úgy, miként ez a te híved
Szíve ég?
Látom, ellobbant szemedről,
Lángoló tekintetedről . . .
Már elég.

Hátha engem sírom árka
Nyelne bé:
Boldog élted szép madárka,
Lenne-é?
Ah, ha én elvesztenélek,
Mit csinálnék, drága lélek!
Óh—óh—jé?

Angyalocskám! csak te bírod
Szívemet,
Mig ölemből puszta sirod
Eltemet.
Addig is, mig csak lehellek,
Tégedet forrón ölellek.
Hívemet.

Csak te is hívedre nézzél
Kedvesem.
Csókra új csókot tetézzél
Szívesen.
Így lehet hűségbe lennünk,
Karjainkon megpihennünk,
Csendesen.

Hű galambom! kölcsönözzünk
Szíveket,
Szíveinkre úgy kötözzünk
Lépeket.
Csókjaink közt egybefolyjunk,
Új szerelmünkről danoljunk
Verseket.

Szádra szám egy gerjedelmes
Csókot ád.
Mint igaz szívem szerelmes
Zálogát.
Jól tudom, hogy míg csak élek
Hív leszel te 's drága lélek;
Csócsi hát!

XXVI. A MÉHEKHEZ.*

Kis méhek! kerteken,
Mezőkön, berkeken
Mit futtok sok veszéllyel?
A friss forrásokra,
Az új virágokra
Repkedvén szerteszéjjel?

vers először a Kármán *Urániájának* (1794.) III. kötetében jelent 209. l.) *A legédesebb méz* cimmel. A sárospataki főisk. könyvtár sregyüjteményei között van egy *Dávidné dudája* c. 1809-ben Sáros-szitett füzet, melyben *Nota* felirattal e versnek *eltérő*, 3 versszak-vetkező változata olvasható:

Kis méhek kertekben, mezőkön, réteken
Mit futtok, mit futtok sok veszéllyel,
A forrásokról a virágokra repkedvén, repkedvén szerte széllyel.

Itt Flora tábora, zöldellő sátora
A nimfák, a nimfák játszadoznak,
Jer hát barátom, víg vagy úgy látom, Trillázzunk, trillázzunk Echónak.

Mennyi sok munkával,
Es időjártával
Gyűjthettek egy kis mézet?
Szálljatok Lillára,
Az ő szép szájára
Vénus sokat tetézett.

Jőjjetek: s úgy nem lész
Olyan sok s édes méz
Sehol mint a tiétek.
Jőjjetek: s úgy nem lész
Olyan boldog méhész
Sehol mint a tiétek.

XXVII. AZ ÁLOMHOZ.

Soká jön erre Lilla,
A hitszegő soká jön.
Jer addig, édes álom!
Jer, e setét lugasról
Hints mák-olajt szememre,
Fedezz be kárpitoddal,
S a gondokat fejemről
Legyezd le szárnyaiddal.

---

3. Mendikás barátim mit nyomorogtok itt
A sáros-pataki oskolában,
Térdig a sárban, rongyos csizmában ugrálván, ugrálván a lencsével?

A 3. versszak utolsó sorában a lencse azért szerepel, mert a sárospataki diákokat — mivel hetenként egyszer a tápintézetben lencse-főzeléket kaptak — *lencséseknek* csúfolták s csúfolják még ma is. (Csokonai az 1795/6. tanévre ment Sárospatakra, hogy a nagyhirű jogtanárt: Kövy Sándort hallgassa. Az *Uránia*-beli szöveget ekkor alakithatta át.) E dal közkedvelt voltát mutatja, hogy *Uránia*-beli alakjában számos kéziratos versgyüjteményben olvasható. Igy csupán csak a sárospataki könyvtár kéziratai között meglevő versgyüjtemények közül a Dávidné dudáján kivül még két más gyüjteményben (1666 sz. [1804—1808-ból való] és 1669. sz. [1812-ből]) is előfordúl az első két versszaka, némi eltéréssel. (V. ö. *I. K.* 1917: 71—72. l.).

De ha eljön a lyánka:
Sem mák-olaj, se kárpit
Nem kell, magad se kellesz;
Csak menj el, édes álom!
Elmúlatunk mi ketten.

XXVIII. A PILLANTÓ SZEMEK.

Ne kínozz, Lilla! újabb ostromokkal;
Ne hányd oly hasgató pillantatokkal
Felém villám szemed.
Az verte szívemet halálos sebbe;
Ne szórj, ne szórj újabb dsidákat ebbe,
Kiméld meg éltemet.

Nem látod-é? nem-é? miként zsibongnak
Az Ámorok, miként rajmódra dongnak
Kökény szemed körül?
Ki kis nyilát belőle rám ereszti,
Ki ellobbant szövétnekét gerjeszti,
Ki vesztemen örül.

Pillantatod szárnyára egy felűle,
Szívem titkos várába bérepűle.
És ott helyet fogott.
Zászlót ütött reményem fő tornyába;
Mindent letiprott mér parányi lába —
Halld csak — mint tombol ott.

XXIX. AMOR.*

XXX. A MUZSIKÁLÓ SZÉPSÉG.

Lillám! midőn szemem nézi
Hajnal tekintetedet,
Ezer Grácia ígézi
Elmerült képzésemet;

* E vers az Anakreoni dalok közt (IX. sz. lásd e kötet 170. lapján), m előfordult. Eltérés: e mézet... Merőben elütő szövegezéssel dolgozta k verset Csokonai az Akadémia 102. sz. kéziratos kötete II. r. 36. lapján.

Látván Cythére virágit
Olvadni kezd kebelem,
S az egész menny boldogságit
Szűk mellemben viselem.

De midőn szácskád daljára
A húrokat pengeted:
Mit érzek! minden trillára
Szívem ölöd s élteted.

Truccol fülem a szememmel,
És minden érző inak
Hódolnak levert lelkemmel
Dalod bájolásinak.

A hangok virággá válnak
Mosolygó ajakidon,
S a virágok hangicsálnak
Teremtő újjaidon:

Mint midőn a nyilt rózsákkal
Ékes bokor közepén
Philoméla új nótákkal
Zeng az Ámor innepén.

Vajha rózsává válhatnál,
Szép Lillám! egyszeribe,
S ágaid közt danoltatnál
Fülemüle képibe!

Óh, nem lenne a vidéken
Tenálad szebb virágszál;
Nem zengene a cseréken
Vígabb madár nálamnál!

Nyíló kelyhedet megszállnák
A szerelem isteni,
S a nymphák versenyt próbálnák
Érzésim énekelni.

XXXI. A SZAMÓCA.*

XXXII. A VERSENGŐ ÉRZÉKENYSÉGEK.

Lilla! kellemességednek
És mosolygó szépségednek
Int-ébresztő balzsama,
Érzésimet megszédíté,
Megbájolá, részegíté;
S perre indította ma.

Köztök nagy csata lázadott,
Melyet az abból támadott
Szép dicsőség okoza,
Hogy melyik az, ki tégedet
Megérezvén, felébredett,
S nékik ennyi jót hoza?

Mindenik nagy hevességgel
Perlett, hogy e dicsőséggel
Bírjon a többek felett.
Ily formán szóltak egymásnak,
Míg a heves civódásnak
Lelkem által vége lett.

Szaglás.

Tudjátok-é? hogy magatok
Másfelé andalogtatok,
Más tárgyon szúnyókálva;
Mikor a táncnak öltözött
Szépség leányai között
Lilla eljött sétálva;

* Ez az Anakr. dalokban is előfordulván (XIII. sorsz. a. Lásd e kötet 4.), itt elmarad.

Mikor egy zöld hársfa mellett
Egy kis szellő rám lehellett
Ambróziás illattal:
Melyet mihelyt észrevettem,
Inatok felébresztettem
Edes csiklándozattal.

Látás.

Elsőben is mély álmomból
Tévelygő andalgásomból
Nemde én pattanék ki?
Látták éles nyilaimat,
Villámló pillantásimat
A múlatság környéki.

Mig tüzes szemem sokára
Ráakadt a szép Lillára,*
S féloldalt reá csapott;
Ah, mikor a több szem között
Látásunk összeütközött,
S egymástól lángot kapott;

Ah, mikor szűz pillantása,
S elevenebb kacsintása
Kétszer az enyimre lőtt:
Bezzeg mind felpattantatok,
Bezzeg eloszlott álmatok,
Mely lankasztott azelőtt.

Lebegő bársony hajain,
Elefánttetem vállain
Mely szép színek játszodtak!
Rózsát mosolygó ajaka,
Hószín melle, márvány nyaka,
Ah, miként elragadtak!

* Az eredeti kéziratban e név helyett előbb *Laura*, majd *Róza* állott.

Hallás.

Hát mikor mély sóhajtása,
S bágyadt hangon tett szólása,
Ébredt fülembe hatott?
Édes ájulás lepett el,
Mely egy mennyei élettel
Kecsegtetett, biztatott,

Mikor mellé ereszkedtünk,
S végre, hogy sok kérést tettünk,
Ezt mondotta: szeretek!
Ah, e szóra vérünk égett,
És minden elevenséget
Ti is levetkeztetek.

Mikor mézes beszédjére
Örök hűséget ígére,
S ily biztató hangon szólt:
„Szeretek! — Téged kedvellek,
„Csak néked élek, lehellek,
„Mig be nem féd a sírbólt."

Akkor — óh mert e szavának
Oly édességi valának,
Hogy élet ömlött belénk —
Egy legédesebb mennyei
Öröm gyönyörködései
Kezdtek repesni felénk.

Mikor kedvesének mondott,
Elvett minden bút és gondot
Ez az édes nevezet;
És hízelkedő nyelvének
Mézén locsogó szívének
Mindnyájunk temjénezett.

Tapintás.

Közte a temjénezésnek,
S e mennyei ihletésnek
Kezeim felemelém,
És jótételét hálálván,
Ez imádni való bálvány
Szent testét megölelém.

Ah, halhatatlan istenek!
Mit érzettem! ah, milyenek
Voltak gyenge karjai,
Melyek mikor rám hajoltak,
Nálok gyengébbek nem voltak
A rózsák harmatjai.

Mellét Ámornak melege
Olvasztván, gyengén pihege
Bíbor fátyola alatt.*
Kezemet tévén szívére,
Sűrűn vert; és minden vére
Hozzám örömmel szaladt.

Mint a hó a nap hevétől,
Úgy az ő tűzszerelmétől
Mind elolvadva valánk.
Életünk belé költözött,
S ölelő karjai között
E világnak meghalánk.

Ízlés.

Mit ér a szép gyümölcs maga,
Bár kedves a színe, szaga;
Ha jó ízzel nincs tele?
Ti csak Lilla szépségére
Bámúltatok, s méz ízére
Egyiktek sem ügyele.

* Az Akadémia 102. II. sz. eredeti kéziratában:
Két kerek dombja alatt.

Nincs a nektár olyan édes,
A melyet tölt Ganymédes
Jupiter csészéjébe.
Óh nem bír az annyi jókkal,
Ha csak azt egy ilyen csókkal
Fel nem vegyíti Hébe.

Ily mannával nem kínálja
Gazdag lakosit Panchaia,
Vagy más déli tartomány.
Ennél édesebb itala
Bármely királynak sem vala —
Óh mennyei adomány!

Óh méznél édesb ajakok,
Minő nektárt csorgattatok
Rózsaszín kelyhetekből!
Mely kellő csókok valának,
Melyeket kölcsön szopának
Hév ajakim ezekből!*

Lelkem.

Mit cívódtok? ah, szűnjetek,
Híveim, mit versengetek?
Csak Lillát imádjátok.
Lebegjetek gyönyörűség
Szárnyain, s az örök hűség
Pontjára mozgassátok.

Miolta kellemit velem
Éreztettétek; tisztelem.
És imádom azolta.

mia 102. II. sz. eredeti kéziratában még ez a versszak áll:
Csömört ád az édes, ha sok:
De ezek nem únalmasok,
Ez nem olyan édesség.
Óh Laura! szám appetitját
Ne csald meg; ne tarts diaetát;
Óh nincs ebbe sok s elég!

Rabja vagyok rabszijjain,
Rengetvén nyájas karjain,
Szívem hozzá csatolta.

Én párját nem tapasztalok.
Néki élek, néki halok.
Ő énnékem mindenem. —
Jer, Lilla! jer; érzésemet
Mind ébreszd fel, és engemet
Ne hagyjál veszteglenem!

XXXIII. A SZEPLŐ.

Mint egy megért boróka,
Mely tiszta hóra hullott;
Mint a delin fehérlő
Rózsába bútt bogárka;
Mint a korinti szölő
A cúkoros kalácson:
Úgy bársonyollik, oly szép,
Oly édes, egy kerekded
Szeplőcske Lilla mellén.

Ez az a kies szigetke,
Amelybe a szerelmek,
Ha keble tengerének,
Téjhabja közt fürödtek,
Enyelegve szárogatják
Hajok vizes aranyját.

Ti szóljatok, reája
Hullt csókjaim! ha méltó
Dühödés-e Lilla mellén
Egy földi nimfa mellén
Imádni az hibát is?

XXXIV. AZ ELTÉVEDT LÉLEK.

Ah! hová repültél,
Lelkem, s mely felé?
Lilla száján ültél:
Hol vagy? — ott vagy-é?

Annyi sok csókokban,
Ah, hová levél?
Ott vagy-é? — azokban
Senki meg nem lél. —

Látom már; azokba' a
Bíborokba ült,
S az habzó csókokba'
Torkig elmerült.

Ott evez sietve
A partok felé.
Kis nyilát nevetve
Nyújtja Ámor bé.

Ennek szálacskáján
Már a partra ért,
S a partok rózsáján
Nyúgalomra tért.

S tán por-sátoromba
Már belé se jõ:
A paradicsomba' —
Abba' alszik õ.

Lágy sohajtozások!
Melyeken eltűnt,
Mig a csókolások
Árja meg nem szűnt,

Ah legyezgessétek,
Mig ott andalog,
Lengve rengessétek,
Mig nyugodni fog.

XXXV. BOLDOGSÁG.*

XXXVI. LILLÁM SZÁCSKÁJA.

Óh, Lilla! Lilla! halld meg
Kellő hatalmadat.
S mely'k isten adta, valld meg,
Ily bájos ajkadat?

Midőn te mátkatályúl
Egy csókot adsz nekem:
Szívem merőn elájúl,
Elhallgat énekem.

Szácskád magára nyitja
A szájat és szemet,
A mennybe andalítja
Nektárja lelkemet.

Ajkad virági szebbek
Mint rózsa bíbora,
És csókid édesebbek
Mint a Tokaj bora.

XXXVII. THÁLES.**

* E vers az Anakreoni dalokban (lásd e kötet 172. l.) már előfordult ezért itt elmarad. Eltér a végső sor: Ki boldogabb magamnál?

** E vers az *Anakr.* dalokban (V. sz. Lásd e kötet 168. lapján.) má előfordulván, itt elmarad.

HARMADIK KÖNYV.

XXXVIII. LILLÁHOZ TÁVOLLÉTEMBEN.*

Lilim! csoport öröm között
Töltöm most éltemet.
Szívembe bú nem költözött,
Nem rág az engemet.
Sem könnyeket nem hullatok,
Sem nem sohajtok, jajgatok.

A szent barátság csillaga
Egemre felderült,
A tiszta boldogság maga
Felkent fejemre ült:
De kedvem egybe' sem lelem,
Mert nincs az én Lillám velem.

Ha nincs az én Lilim velem:
Mi nékem a világ!
Sokszor magamban képzelem,
Hogy az halál kivág.
Az élet édessége mi?
Mit érsz, öröm? ha nincs Lili.

A szem, fül és egyéb tagok
Mulathatnak talám:
Igen, de szív nélkül magok
Gyarlón örülnek ám.
Tudod pedig szép rózsaszál!
Szívem csupán tenálad áll.

* A cenzura alá bocsátott példányban *A ferdés* volt a XXXVIII. darab, ezt a cenzura törölte.

Te bírod, óh tudod magad,
Szép Lilla! szívemet:
Azért te is helyette add
Cserébe szívedet.
Enyím maradjon semmi sem,
Csak a tiédet add nekem.

De mit könyörgök ily nagyon
Galambi szívedért?
Úgy-é, hogy az nálam vagyon
Cserébe szívemért?
Nohát, ha megvan, a mi kén':
Többé nem is terhellek én. —

Ha már enyím az, a kié
Vagyok, szólj Cypria!
Olyan szerencsés több van-é?
Van-é? s ha van, ki a?
Nincs, Cypri nincs . . . De kémlel itt
Néhány irígy — csitt, Cypri, csitt

Ne szólj te erről senkinek,
Mi nem szólunk, mi se';
Hogy a világ irígyinek
Vakúljon a szeme.
Mi majd, ha boldog célt lelünk,
Tenéked oltárt szentelünk.

Én téji versbe foglalom
Érzékeny éneked,
S mellettem e szép angyalom
Hárfázni fog neked:
Így kötnek öszve új csomók,
S mi lesz Lilim jutalma? — Csók!

XXXIX. SZEMREHÁNYÁS.

Lilla! míg ingó kegyelmed!
Tiszta szivemhez hajolt,
S alva tartott szép szerelmed:
Boldogabb nálam ki volt?

Jaj de bezzeg elfutának
Régi kedves napjaim,
Búra, gyászra változának
Tűneményes álmaim.

Érzem: a leányi elme
Nyári árnyékként kereng,
Hogyha más nyalánk szerelme,
Mint Zephyr, körűlte leng.

Néked is, szép rózsaszálam,
(Szád s szemed tagadja bár)
Kedvesebb kezd lenni nálam
Egy enyelgő lepke már.

Karja könnyű, csókja édes —
Ah, ne higyj! bizony megejt:
Máshoz áll el a negédes,
Összecsúfol s elfelejt.

Én pedig, mintsem szavamban
Tégedet csúfoljalak;
Szánlak inkább, és magamban
Megbocsátok, gyöngyalak!

XL. MEGKÉRLELÉS.

Hogy Manczával
Jártam egyszer így;
Mért pörölsz oly nagy csatával,
Mért vagy oly irígy?

Ő is édes,
Es negédes ám.
Ő is, mint te, egyet inte,
Rám tekinte, rám. —

Engedelmet!
Gyenge volt e szív:
Nem cserélt azért szerelmet,
Hív fog lenni, hív. —

Drága lélek!
Jöszte, jöszte bé;
Csak teérted s benned élek. —
Elkerűlhetsz-é?

XLI. A TÁVOLRÓL KÍNZÓ.

Rég nem valék tevéled szemben,
Rég is nem láttál engemet:
S ládd még is távollételemben,
Lilim! gyötörtél engemet.
Bár félre volt lakásom, félre,
Északra lakván én, te délre:
Még is tüzed velem lakott,
Mindég perzselte északot. —

Most a tűz mellett vagyok:
S nincs oly szenvedésem;
Mert égésim oly nagyok,
Hogy meghalt érzésem.

XLII. ÚJ ESZTENDEI GONDOLATOK.

Óh idő, futós idő!
Esztendeink sasszárnyadon repűlnek;
Vissza hozzánk egy se jő,
Mind a setét chaos ölébe dűlnek.

Óh idő, te egy egész!
Nincsen neked sem kezdeted, se véged;
És csupán a véges ész
Szabdalt fel apró részeidre téged.

Téged szűlt-é a világ?
Vagy a világot is te szűlted éppen?
Mert ha csak nincs napvilág,
Nem mérhetünk időt mi semmiképpen.

Hátha tőled, óh idő!
Te a ki mindenünket összerontod,
A nap is holtszénre fő?
És lánczodat magad zavarba bontod?

Mert ihol lám mindenek,
Bár birtanak szépséggel és erővel,
Változást szenvedtenek,
Vagy semmiségbe mentek ők idővel.

Lám az ég forgása is
Idővel újabb változásba lészen,
Lám a csillagokba is
Ki most derűl, ki béborúl egészen.

Hát de mennyit szenvedett
Már ekkorig földünknek állapatja,
Hogyha a feldűlyedett
Tenger, vagy Aetna lángja szántogatja?

Sok faluk határain
Ma delphinek cicáznak a vizekben,
S a csigáknak házain
Most zergenyáj ugrándoz az hegyekben.

Sok merőföld már sziget,
Sok völgyek a nagy bércekig dagadtak,
És a hol hegy volt s liget,
Fenéktelen sós tengerek fakadtak.

Így teszel te óh idő!
A nemzetek forgó enyészetével:
Most az egyik nagyra nő,
S a másik elmúlik saját nevével.*

Már ma ökrök szántanak,
Hol Trója, a világ csudája állott:
És a hol szántottanak,
Most London, a világ csudája áll ott.

Óh, ha a nagy nemzetek
Sorsán hatalmad így előmutattad:
Hát mi, gyarló szerzetek,
Mit várhatunk — mit várhatunk miattad?

Gyermek, ifjú, vén korunk,
A bú, öröm, s a jó, gonosz szerencse,
Ép, beteg voltunk, s torunk
Kezedbe' van, hogy jöttödet jelentse.

Futsz te, nem várasz senkit is,
Gyakorta sok hosszú reményt ledúlál.
Im te, míg ezt mondtam is,
Öt-hat parányi perceken kimúlál.

Nem lehet jelenvaló,
Csak múlt, s jövendő pont lehet tebenned;
És miként a puszta szó
Repten-repül, úgy kell veszőbe menned.

Így repült el tőlem is
Sok kedves esztendőm sebes-haladva;
S meglehet, hogy nékem is
A véghatár ma is ki lészen adva.

* Az Akadémia 38. IV. y. jelzetü eredeti cenzurai kézirata szerint ezután a következő versszak állt, de piros ceruzával keresztül van húzgálva:

A vitézlő *Pártusok*
Régolta szolgaság alá kerültek:
S a bozontos *Gallusok*
Ma mar a Hérósok' sorába ültek.

Úgy se volnék már gyerek;
Négyszer hat esztendőt eléldegéltem,
S e szerént az emberek
Szűk életének harmadáig éltem.

Vajha már — ha több nem is —
Mindegyik esztendőre jutna benne
Egy, csak egy órácska is,
A mely az érdem oszlopára menne.

Kész vagyok meghalni — kész,
Csak ezt tegyék síromnak a kövére:
ÚTAS! ITT FEKSZIK VITÉZ.
EGY NAP XXIV ÓRA: ENNYIT ÉRE. —

Ámde, hogy ha oly nemes
Szép tettek életembe' nem tetéznek,
Hogy halála érdemes
Légyen dicsőitésre még Vitéznek:

Semmi, csak te, óh Lilim!
Te, a kiért az életet szerettem,
Csak te légy, Lillám, enyim:
Mindég fogom becsülni, hogy születtem.

És mivelhogy a napok
Elseprik a legédesebb időket:
Míg az ifjú hónapok
Virítnak, el ne is veszessük őket.

Elfut a nyájas tavasz,
A bársonyos hajnalra gyászköd árad,
A kinyílt jácint elasz,
A rózsaszál egy délbe' is kiszárad:

Így az ifjúság maga
Majd elrepül vidor tekintetedről,
És az Ámor csillaga
Eltűnik ám kacsingató szemedről.

Akkor, ah! rózsáid is
Nem fognak úgy kis ajkadon nevetni,
Akkor érző szíved is,
Ah, nem tud úgy örülni és szeretni.

Én is akkor csak hideg
Vérrel barátkozom hideg Lilimmal,
Úgy napolván mint rideg
Vén pelikán ifjúi daljaimmal.

Míg tehát az lenne még,
A szép időt, óh Lilla! meg ne vessük.
Míg az élet lángja ég,
Egymást viszont öröm között szeressük.

És ha semmi érdemem
Nem fog fejemre zöld babért tetetni,
Semmi sem; mind semmi sem!
Csak hogy te Lilla! meg ne szűnj szeretni.

Híremet s nagyvoltomat
Ne trombitálják messzi tartományok,
Más ne tudja síromat:
Te hints virágot arra s a leányok.

XLIII. A BÉKEKÖTÉSRE.

Tölts pohárt, gyermek! nesze, tölts fejér bort;
Mert fejér borral fogom innepelni
Boldog esztendőnk ide érkezését;
Tölts bele, gyermek!

Most örüljünk már, mivel, ah! az elmúlt
Gyászos esztendő sok ezer magános
És közönséges bajokat hozott rám,
S árva hazámra.

Visszatért immár olajággal a frigy,
A kemény hadnak kialudt kanóca,
Múlik a jajszó, s örömünket áldott
Béke tetézi.

Béke! frigy! óh két nevezet! mi hányszor,
Értetek hányszor, s be heven sóhajtánk!
Négy betű: négy-négy poharat csapok fel
Értetek én is.

Eljen a szent frigy szomorú hazánkban,
Fel ne lázadjon soha békességünk;
Hogy sok esztendő elejére jussunk
Illyen örömmel! —

Boldog ország az, s az aranyvilágnak
Látszik ott némely fogyatéka, melynek
Tiszta csendesség kebelébe' nyugszik,
S nincs hada kinn is.

Boldog ország az, hol az árva s özvegy
Nem bocsát, sírván az egekre átkot,
Szántogat minden, s kiki szőlejében
Kényire munkál.

Semmi mesterség nem enyészik ottan,
Gazdag a kalmár, s az egész közönség,
Ott tanít a bölcs, danol a poéta,
Él az igazság.

Ah, ti felperzselt legelők parázsa!
Összedűlt várak s faluk omladéki!
Vérbe tajtékzó patakok! s dögöktől
Bűzletes ég, föld!

Ah, ti borzasztó fene látomások! . . .
Félek ily gyászszínt ecsetemre venni —
Átkozott volt az, ki előbb örök hírt
Hadba vadászott!

Durva Hérósok! noha száz babértok
Lenne a bérem, vagy ez a világ is;
Még se kivánnék veletek cserélni;
Míg Lili kedvel.

Csakhogy e kedves haza békességben
Álljon, és légyen pecsenyém, kenyérkém,
S jó magyar nektárt igyam arra: eb lesz
Néktek irígytek.

Csak közel hozzám ne dörögjön ágyú,
Hogy barátimnak fecsegésit értsem,
Csak piciny lantom cicorázzon: adieu
Trombita-dobszó!

Óh dicső két név: Szeretet! Barátság!
Óh becses két név: Puky, hív barátom!
És te óhajtott Lili, életemnek
Édes aránya!

Négy betűből áll neve mindeniknek,
A kiket szivből szeretek: te gyermek,
Hozz elő négy-négy poharat! Ma inni
Kell ezekért is.

Boldog esztendő legyen ez tinéktek,
Érjetek még több s gyönyörűbb időket:
Véletek légyen nekem is sok ilyen
Jánusi víg nap!*

---

* A *„Békekötésre"* c. költeményét újévi ajándékúl elküldte Lillának következő sorok kiséretében:

Most szegény háztól, hol az úr magános,
Igy telik. Majd tám vidorabb napunk lesz,
Lilla ifjasszony ha jövő karácsonyt,
Érheti vélem.
E szívből eredett újesztendei ajándék
Záloga szívemnek légyen örökre Juli,
Éljetek, óh szeretett lelkek! kiket édes örömmel
Gyakran emlegetek, hegyközi lakhelyemen.
Most levelem tisztel, hanem a farsangi napokban
Amint már irám, városotokba megyek.
Mert akkor Juliánna nevét, amelyet imádok,
A maga képében fogja köszöntni Vitéz.

(A debr. kollégiumi kézirattár *R. 788/7. sz.* kötetéből.)

XLIV. KÖSZÖNTŐ.

Láncba fűzni most szeretném
Én a jázmint s violát,
Hogy velek megtisztelhetném
Ezt a lelkem várta mát.

Szép Lilim! halmos melledre
Rózsazáport hintenék;
Haj, Lilim: hószin öledre
A piros mint illenék!

Jaj, de most a tél csatázik,
S véle a szél és a jég,
Minden fagy most, minden fázik,
Csak szerelmünk lángja ég.

A te szádon a tavasznak
Százszorszépe nyíl, virít;
Ah! az én orcáim asznak,
Engem a nyár süt, pirít.

E szerént mi bőjthavában
Ollyal kedveskedhetünk,
A mit csak tavasz javában
S nyár felé szemlélhetünk:

Add nekem te két orcádnak
Kellemes virágait,
Én ajánlom bíbor szádnak
Szám hevülő csókjait.

Óh, engedd meg, hogy meghintsem
Vélek orcád két felét,
Hogy velek köszöntsem, kincsem!
Szép nevednek reggelét.

Ötven versbe ötven szókkal
Annyi érzés bé nem fér,
Mint egy csókba: hát egy csókkal
Száz köszöntő fel nem ér.

Én azért hív tisztelésem
Ily rithmusba foglalom,
Te's ha tetszik, idvezlésem
Így fogadd el angyalom.

XLV. HABOZÁS.

Itt hagynám én ezt a várost ha lehetne,
Ha engemet az én Lillám nem szeretne.
Örömmel megválnék tőled, komor város,
Ha menésem az övével lenne páros.
De mely édes örömtől kell megfosztatnom,
Ha nem lehet szép hívemmel itt múlatnom,
Ha északra lakik már ő, én meg délre,
Ha csókokat raggatnom kell csak levélre.
Óh iszonyú búcsúvétel,
Mely egy áldott szívtől vét el!

Itt hagynám én ezt a várost, ha lehetne,
Ha engemet az én Lillám nem szeretne.
Összeütném sarkantyúmat, megindúlnék,
Még e város felé háttal sem fordúlnék.
De egy égő szívet hagyni magánosan,
Mely kivűlem beteg lenne halálosan,
Nem engedi a szövetség s a szerelem,
Mely lángoló tüze által harcol velem.
Óh milyen két szörnyű gond főz!
Egek! Lilla! Ah, melyik győz?

Itt hagynám én ezt a várost, ha lehetne,
Ha engemet az én Lillám nem szeretne.
Vigan tenném fel lantomat szekerembe,
Ha őtet is ültethetném az ölembe.
De ki előtt kell danolni már énnekem?
Egy pár édes csókot kitől nyér énekem?
Ki biztatja Múzsám édes mosolygással?
Ki önt belém lelket egy fél pillantással?
Árva Múzsa! árva iró!
Óh lesz-é egy biztató szó?

Nem hagyom itt ezt a várost, mert nem lehet,
Mert Lillától szívem búcsút nem is vehet.
Nem mehetek; tartóztatnak szent kötelek,
Szívem gyengébb, mint meg tudna víni velek.
Múljatok hát, szép szándékok! maradjatok,
Ha Lillát is el kell hagynom miattatok.
Lemondok a dicsőségről, bár szeretem,
Csakhogy ezen gyöngykincsemet megvehetem.
Ő érte megvetem mindazt,
A mi tőle külön szakaszt.

Lilla.

Hagyd itt hívem! ezt a várost, bár nehezen,
Bár szeret is szegény Lillád, s könnyez ezen.
Hagyd itt! Szívem kebeledben fog gyúladni,
A tiédnek az enyimben kell maradni.
E hév csókban, melyet szádra ragasztottam,
Lelkem' minden indúlattal kibúzgottam. —

Vitéz.

Vedd el te is ezt én tőlem, kegyes lélek!
Csak árnyékom megy el; magam benned élek. —
Kellemes szűz! —

Lilla.

Ah, kedves hív!

Ketten.

Ne félj: néked dobog e szív!!

XLVI. A KESERŰ ÉDESSÉG.*

* E vers az Anakreoni dalok közt is előfordul (XV. sz. Lásd e kötet 175. lapján), igy itt elmarad.

XLVII. BUCSÚVÉTEL.

Vitéz.

Mégyek már. Engedd meg, kedves kincsem,
Hogy megváló csókom szádra hintsem.
Jaj be fájlalom,
Kedves angyalom!
Hogy midőn boldoggá kezdtem lenni,
El kell menni.

Lilla.

Akkor indúlsz hát el, csalfa lélek!
A midőn már én csak néked élek?
Bírod szívemet,
S itt hagysz engemet:
Ah, nem érdemel meg egy ily hívet
A te szíved.

Vitéz.

Szívemet ne vádold, jó esmérted,
Most is hév tüzekkel ég ez érted. —
A sors kísztet el
Vas törvényivel:
Ámde semmi tőled el nem választ
Adj jobb választ.

Lilla.

Minden válasz erre megy ki nálom,
Hogy, ha elmégy, nyugtom nem találom.
Hát, ha hívem vagy,
Mellettem maradj,
Kölcsönös részt vévén víg napomban,
S bánatomban.

Vitéz.

Err' az útra is csak érted mégyek,
Hogy mind a kettőnknek hasznot tégyek;
Mert egy nyomban jár
A mi sorsunk már.
Hát szemed ne légyen olyan nedves
Érte, kedves!

Lilla.

Megnyugszom; mert tiszta szíved, látom,
Hordjon a szerencse, hű barátom!
És e csók maga
Légyen záloga,
Hogy szerelmem néked felfogadtam,
Általadtam.

Vitéz.

Kérlek, míg öledbe visszatérek . . . .

Lilla.

Értem — Én is tőled mást nem kérek.

Vitéz.

Angyalom, szeress!

Lilla.

Kincsem, meg ne vess!

Együtt.

Mert lelkem csupán tetőled éled.
Isten véled!!

XLVIII. LILLA BÚCSÚZÁLOGJAI.

(Bürgerből.)

Vigasságnak, fájdalomnak,
Szerelemnek embere,
Isten hozzád! bánatomnak
Súlya engem levere.

Isten hozzád! ah, szívedben
Zengjen búcsúvételem,
Akkor is, ha hív öledben
Többé nyugtom nem lelem.

Arany helyett légyen híved
Emlékeztető jele
Mindaz, a mit szemed, szíved
Lillában édest lele.

Vedd e fürtöt hajfodromból,
Melyet nem cirólgatsz már,
Melyet selyemből, bársonyból
Mondtál lenni, csapodár!

Vedd orcámnak, mely ágyául
Csókodnak választatott,
Képzeltető zálogául
Ez árnyékrajzolatot.

Légyen szemem példázatja
Ez a kötés nefelejts,
Melyen könnyem gyöngy harmatja
Kérlel, hogy el ne felejts!

Fogd e fátyolt, mely keblemnek
Őrzötte szent titkait,
S csókodra olvadt szívemnek
Itta párázatjait.

S ha még ennyi hitjegyemből
Győzedelmed nem hiszed:
Végy mindenből! Végy szivemből —
Jaj de — szivem mind viszed.

XLIX. A TAVASZ.*

L. AZ ELTÁVOZÁS.

LI. AZ UTÓLSÓ SZERENCSÉTLENSÉG.

Zokoghat még egy betűcskét
Belőlem a fájdalom?
Ejthetek még egy könnyűcskét
Utánad, szép angyalom?
Bús elmém rajtad tűnődik.
Csak kíván, sóhajt, gyötrődik —
Édes fojtó képzetek! —
Mindez, a mit tehetek.

A természet a törvénnyel
Szivemben ellenkezik,
Most is szoptat a reménnyel;
S nem hiszi, hogy vétkezik.
Lámpási a bölcsességnek
Előttem hiába égnek;
Nékik szunnyadozni kell,
Mihelyt az egyet lehell.

Óh mennyit vívok kínommal!
Küszködésim mely nagyok!
De, jaj, nem birok magammal:
Érzem, hogy beteg vagyok.
Képződésim tüzeskednek,
Roskadt inaim csüggednek.
Hát oly bűn a gyengeség,
Hogy megverné azt az ég?

* Ez és a következő vers az Anákreoni dalok közt már előfordultak (lásd e kötet 176. 177. lapján), igy itt elmaradnak. Az Eltávozásban eltér 11. sor: Te is bilincsbe estél.

Velőt szívó lángjaimtól
Fejem nehéz, zúg, szorúl;
Ben rekedt indúlatimtól
Szívem dobog, mellem fúl.
Már nem tudok mást mit tenni,
Csak érezni és szenvedni.
Lelkem, testem holt beteg,
Menny, föld, kincsem, bocsáss meg!

Kínálkoztak orcájáról
A fejlő rózsabimbók,
Cukorral folyt ajakáról
Minden szó és minden csók,
Annak a földi Kellemnek,
Ki asszonya volt szivemnek,
Míg én, boldog martalék,
Lánca s karja közt valék.

Szeme biztatott, öldöklött;
Ölt, s gyógyított másfelől;
Tiszta hószínnel tündöklött
Melle mind kívül, belől;
Lelke vídám, mint a hajnal,
Szíve jó volt, mint az angyal:
S ah, ez a paradicsom,
Mely engem a sírba nyom.

Boldog órák! a melyekben
Szíve kulcsát bírhatám,
S a meghitt enyelgésekben
Lelke lángját szíhatám.
Midőn ezer tördelt szókkal,
Ezer pecsételő csókkal
A hit egymáshoz csatolt;
S gyanúnk még is édes volt.

Gondolván, hogy boldogságunk
Még csak kezdő félbe-ment,

S már is kinyílt mennyországunk
Egymás karján ide lent:
Mint a szőlő támaszával,
Mint a repkény a bikfával,
Egymásba csimpalykozánk,
S ég, föld, mind mosolyga ránk.

Már azt hittem, hogy, ha készen
Állnak is száz szélveszek,
Az én Lillám enyim lészen,
S én a Lilláé leszek.
Megvakúlva, siketűlve,
Szándékom kormányán űlve
Kergettem a drága jót, —
S a révnél törtem hajót!

Hah! e szépség ritka mívét
Prédára kell tartanom,
És szívemhez forradt szívét
Vérrel kiszakasztanom.
Óh ne hagyjátok, szerelmek!
Vagy öljetek meg, gyötrelmek!
Kinek szíve másnak jut,
Csak szeretni, s halni tud.

Most a tenger sík pusztáját
Érzem, de nem láthatom,
A haboknak lágy szikláját
Őröngve tapogatom.
Óhajtalak, messzi partok!
De tőletek mégis tartok.
A mit bús lelkem talál,
Zaj, homály, kétség, halál.

Hah! mint dördűlnek, ropognak
A világ két sarkai,
Mint lobbannak, mint villognak
A mennydörgés szárnyai:

Ah, gyászos fény, látom, látom
A puszták közt szép sajátom,
Jajgat az elhervadt hív,
Kúcsolt kézzel engem hív.

Látom unszoló sírását:
Rajta nem segíthetek.
Hallom kétes sikoltását:
De az egek siketek.
Állj meg! állj, te irgalmatlan!
Ily nemes rabra méltatlan
A te ólomkebeled:
Ámort miért terheled?

Hasztalan! — csúfol futtában,
És gázolja szívemet;
S a törvény bújnyik várában
Lebékózza kincsemet.
Engem pedig, ah, egyszerre
A zaj bécsap a tengerre.
Jaj nekem víz, néki tűz!
Szegény ifjú! szegény szűz!

Óh, mért nem hagyod véremmel
Láncát felolvasztani,
S minden könnyét száz gyöngyszemmel,
Óh rabló, megváltani?
Mért állsz őrt, mint ama sárkán,
A szép aranyalmák árkán?
Nem ízled te azokat;
Mért marsz el hát másokat?

Vagy mért nem ölsz meg méreggel,
Hogy ne látnám kínjait
Annak, ki örök meleggel
Tartja szívem lángjait?
Úgy is rá kell végezetre
Únnom ez átkos életre.

Bírd őtet, mig meghalunk,
Akkor rajtad truccolunk.

Óh, túl fog ez, sirhalmunkon
Túl is fog lángolni ez,
A mi most indúlatunkon
Oly édesen gerjedez.
Nem! ezt meg nem fagylalhatja
A sír nyálkás bóltozatja.
Ámor égi istenség,
Néki mindegy, föld, vagy ég.

Ez ösztönről nem tehetni;
Megveti ez gátjait.
A természet szokta vetni
Szivünkbe szent magvait.
Ilyen a gyöngy, mely magába
Vervén gyökeret a fába,
Véle él, és véle hal
S emészti sarjaival.

Érzem, hogy a vas törvénynek
Szükség meghódolni már,
Sőt, hogy még a jobb reménynek
Szikrája is bűnnel jár:
De óh, ha nem az én mívem,
Hogy Lilláért vér a szívem,
S hogy lelkem benne lehell;
Éreznem és tűrnöm kell.

Sirok én; de csak keblembe
Hullnak néma könnyeim,
S a magános gyötrelembe'
Legelnek képzéseim,
Senkihez sincs bizodalmam,
Hogy tűrje s mentse siralmam:
Ah, minden boldogtalan
A földön megvetve van!

Mit tesz sűrű sóhajtásom,
Melyet felszítt már az ég,
Ha kebledben nyúgovásom
Az oltár is tiltja még?
Mit tesz, ha egy érzéketlen,
Téged és engem szünetlen,
Mint egy mély tenger megoszt,
És a rózsáktól megfoszt?

Óh halál! ki a szerelmet
Nyájas színnel követed,
És szivéről a gyötrelmet
Egyszerre leülteted,
Ládd, mindhárman búval élünk,
Végy el egyet, tégy jól vélünk,
Akár én, akár más lész;
Jobb, hogy egy, mint három vész.

Jobb, hogy engemet választol,
Ki legroncsoltabb vagyok;
Egy szellőddel elszárasztol,
Egy újjodtól megfagyok.
Nem tartom azt fájdalomnak,
A mi véget vét kínomnak:
Ha élve nem alhatok,
Aluva meghalhatok.

S akkor e gyönyörűséggel
Húnyom bé bús szememet,
Hogy tisztán s örök hűséggel
Zárom sírba szívemet.
Majd, ha dombom megtekinti,
S hervadt rózsáit ráhinti
Két sóhajtó szerető;
Ezt mondja: Itt fekszik ő!

És te, szívemnek pompája!
Légy jobb hozzám, mint az ég.

Édes kincsem! Más rózsája!
Isten hozzád! Itt a vég!
Teljesítsd kötelességed
Ahoz, ki fogva tart téged:
Szíved javát nemde nem
Megtarthat'd mégis nekem?

Isten hozzád! Áldlak, hidd el,
Köszönöm jó szívedet,
Csókjaiddal, beszédiddel,
Orcád, karod, szemedet.
S bár halálos kínnal vérzem:
Mégis, ah, boldognak érzem
Ezt az árnyék életet —
Óh Lilla! óh szeretet!

Élj soká! s legyen világod
Jobb, mint az én életem,
S ha zavarná boldogságod
Az én emlékezetem:
Ah, felejts, felejts el engem!
Én már a sírban fetrengem,
Léthe vizét iszom már;
Mégis elmém Lilin jár.

De mit láttatsz a jövendő
Tükörében, kék remény?
Óh, felrózsázott esztendő —
Óh mennyből szállt tünemény —
Óh szívet olvasztó hangok —
Óh oltári fáklyalangok —
Óh élet — óh szerelem —
Óh ne játsszatok velem!

Óceánja bánatimnak
Többé nem duzzadozik,
S elhullott könnye Lilimnak
Mind gyöngyökké változik

A kővár gyomra szétdülyed,
A rabló zúg, hereg, sülyed;
Én úszok, az ég segél:
Lilla int, és nékem él.

A haboknak ormózatján
Látszik egy dombos sziget,
És a dombok boltozatján
Egy meghitt rózsaliget.
Itt száz szerelmek danolnak,
Itt száz Gráciák táncolnak;
A tánc Lillát gyújtja fel,
A dal engem érdekel.

Már kétségem tört hajója
A zöld parton nyugszik már,
S istenségem* Calypsója
Örök ifjúságra vár.
Félre kincsek és nektárok!
Én a mennyek felé járok. —
Óh remény! óh szerelem!
Tégyetek jól énvelem!!

LII. SIRALOM.

Gerliceként nyögdécselek,
Vígasztalást már nem lelek,
Nálad nélkül, mintegy árván,
Kietlen pusztákon járván.

Ah! örök gyászt szerze nékem
Elrablott gyönyörűségem.
Más lett boldoggá általa,
Ki az én reményem vala.

* Istenségem, Toldy szerint = isteni boldogságom.

Nékem pedig bú, siralom
Szerelmemért a jutalom:
Miolta azt elvesztettem,
A kiért élni szerettem.

Kiáltozom fűnek, fának,
Kedves nevét itt Lillának:
Ő pedig űl más ölébe;
S nem is jutok tán eszébe.

Gyászra dűlt éltem hajnala:
Boldogságom szép angyala!
Várhatom-é valahonnan,
Hogy megvigasztalsz újonnan? —

Halavány hold bús világa!
Te légy kínom bizonysága;
Te sok álmatlan éjjelem
Együtt virrasztottad velem.

Süss kedvesem ablakára,
Hints lágy álmot szemhéjára;
Hogy a bájoló szerelem
Párnáján álmodjék velem.

Te pedig, óh kedves-kellő
Álomhozó esti szellő!
Legyezd gyengén angyalomat,
S ejtsd mellére egy csókomat.

LIII. BARÁTOMNAK.

Ilyen dorgálást, barátom,
Tőled már sokszor hallék,
Hogy magam miért bocsátom
Úgy el, bár vidor valék?

Mért vagyok most olyan gyáva,
A ki másszor, mint egy páva
Voltam a felöltözött
Víg gavallérok között?

Azt is hányod a szememre,
Hogy most bús, komor vagyok,
És hogy már ifjú létemre
Mindenemmel felhagyok,
Én, ki másszor a lyánkákat
És egész compániákat
Kedveltetni jól tudám. —
Úgy van: Lillát bírtam ám.

Most pedig már bús kedvébe'
Szívem csak szomorkodik,
Öltözöm csak negligébe,
Két orcám halványodik;
Nem kedvellek társaságot.
Sem leányt, sem cifraságot. —
Úgy van: Lillát fájlalom. —
Óh te, eltűnt angyalom!

LIV. A TIHANYI ECHÓHOZ.

Oh Tihanynak riadó leánya!
Szállj ki szent hegyed közűl.
Ím, kit a sors eddig annyit hánya,
Partod ellenébe ül.
Itt a halvány holdnak fényén
Jajgat és sír elpusztúlt reményén
Egy magános árva szív. :/:

Míg azok, kik bút, bajt nem szenvednek
A boldogság karjain,
Vígadoznak a kies Fürednek
Kútfején és partjain;

Addig én itt sírva sírok.
És te, Nympha! a mit én nem bírok,
Verd ki zengő bérceden. :/:

Zordon erdők, durva bércek, szirtok!
Harsogjátok jajjaim!
Tik talám több érezéssel bírtok,
Mintsem embertársaim,
Kik keblekből számkivetnek,
És magok közt csúfra emlegetnek
Egy szegény boldogtalant. :/:

A kik hajdan jó barátim voltak
Még felköltek ellenem,
Üldözőim pártjához hajoltak:
Óh! miket kell érzenem,
A midőn már ők is végre
Úgy rohannak rám, mint ellenségre,
Bár hozzájok hív valék. :/:

Nincsen, aki lelkem vígasztalja,
Oly barátim nincsenek;
Vállat rándít, a ki sorsom hallja;
Már elhagytak mindenek.
Nincsen szív az emberekbe':
Hadd öntsem ki hát vaskebletekbe
Szívem bús panaszait. :/:

Lilla is, ki bennem a reménynek
Még egy élesztője volt,
Jaj, Lillám is a tyrann törvénynek
S a szokásnak meghódolt.
Hogy vagy most te, áldott lélek?
Én ugyan már elhagyatva élek
A tenger kínok között. :/:

Óh van-é még egy Erémi szállás,
Régi barlang, szent fedél,

Melyben egy bölcs csendes nyugtot, hálást
E setét hegyekben lél?
Hol csak egy kő lenne párna,
Hol sem ember, sem madár nem járna,
Mely megháborítana. :/:

Abban, gondolom, hogy semmi jussal
Ellenkezni nem fogok,
Hogyha én egy megvetett virtussal
Itt egy kőben helyt fogok.
S e szigetnek egy szögében,
Mint egy Rousseau Ermenonvillében,
Ember és polgár leszek. :/:

Itt tanúlom rejtek érdememmel
Ébresztgetni lelkemet.
A természet majd az értelemmel
Bölcsebbé tesz engemet.
Távol itt, egy más-világban,
Egy nem esmért szent magánosságban
Könnyezem le napjaim. :/:

Itt halok meg. E setét erdőben
A szomszéd pór eltemet.
Majd talám a boldogabb időben
Fellelik sírhelyemet:
S a mely fának sátorában
Áll egyűgyű sírhalmom magában,
Szent lesz tisztelt hamvamért. :/:

LV. MÉG EGYSZER LILLÁHOZ.

Én szenvedek, s pedig miattad,
Miolta szivem elragadtad,
Édes kegyetlenem!
El-elhalok, mihelyt te jutsz eszembe,
S így kell talán e gyötrelembe'
Örökre sínlenem.

Érted borong éltem tavassza;
Mert nincs nap, a mely elfogyassza
A rám vonúlt ködöt.
Sír tisztelöd, ha kél, ha fekszik,
Miolta azzal nem dicsekszik,
Kiben gyönyörködött.

Sír tisztelöd, kétségbeesvén,
Miolta tőled távol esvén
Reménye füstbe szállt;
Holt-álom ül zsibbadt ölében,
S gyakran ijesztő képzetében
Lilit, Lilit kiált.

E szóra karjaim kinyúlnak,
De csak sovány homályba hullnak.
Nincs Lilla, nincs öröm!
Már nyugtom éjjel sem találom,
Mert ott is ébren tart az álom,
S fejem Lilin töröm. —

Óh, mely keserves annak élni,
Kinek tovább nincs mit remélni,
Es mégis élni kell!
Él az, de nincsen benne lélek.
Az én tüdőm is, bátor élek,
Lelketlenül lehell.

Es tán te, szép szememvilága!
Úgy élsz, hogy életed virága
Virít, míg én halok.
Adná az ég! Azon örülnék.
Könnyemnek azzal eltörülnék
Felét az angyalok.

De tán, Lilim! te is kesergesz?
Rab gerlicém saskézbe' hergesz,
S kéred segédemet?

Hiába már, kincsem, hiába!
Csak az halál jégsátorába'
Ölelsz meg engemet.

LVI. BÁCSMEGYEI LEVELEIRE.

Ah, midőn táromba látom
Ezt a kedves könyvemet,
Egy leánykám s egy barátom
Sorsa vérzi szívemet.

Mindenik jó volt erántam —
Az szerelmes, ez barát.
Óh be szívepedve szántam
Fátumok gyászos sorát!

Egy barát, és egy szerelmes
Sínlik a rabláncokon:
Szállj le s enyhíts, óh kegyelmes
Isten! e bús sorsokon!

Óh, ha még egyszer lehetne
Látni lelkem angyalit!
Mert ki az, ki nem szeretne
Egy jó barátot, s Lilit.

LVII. AZ ESTVÉHEZ.*

Csendes este! légy tanúja,
Mint kesergek én.
Szívemet mint vérzi búja
Lilla szép nevén.
Lágy árnyékkal
Szőjj be engemet,
S e tájékkal
Zengd keservemet.

* A debreceni ref. főisk. könyvtárban őrzött kézirat szerint „*Debrecenbe Szept. 20-dik Napj. 1800.*" írta.

Mert csalárd az emberekben
Már a szív nagyon,
És az érzéketlenekben
Több kegyes vagyon.

Csendes este! ah, tekints le,
Nézd e bánatot.
Könny helyett szememre hints le
Tiszta harmatot:
Mert elfogytak
Régi könnyeim,
Úgy rám rogytak
Szenvedéseim.
Nincsen a ki sírna vélem,
Szánna engemet.
Így vesződöm, mig leélem
Kínos éltemet.

Csendes este! Már alusznak
Mások édesen,
Vagy viszonti kedvbe' úsznak
Ők szerelmesen.
Én aggódom:
Hát mit is tegyek?
Nincs más módom,
Nincs hová legyek.
Édes este! ah, ne hagyj el,
Zárj le más szemet,
És lakásodig ragadj el
Innen engemet.

Csendes este! balzsamozd el
Durva kínomat,
Vagy reám végtére hozd el
Várt halálomat.
Mert fájdalmam
Többre, többre nő,
És nyúgalmam
Senkitől se jő.

Lilla is midőn eszembe
Ötlik, elhalok,
S újra felfakadt sebembe'
Szinte meghalok.

Csendes este! ah, ne hozd el
Még halálomat,
Kérlek, óh, ne balzsamozd el
Gyenge kínomat.
Inkább áztasd
Szűz szemed te is,
És dupláztasd
Kínom ezzel is.
Lilla vesztén sírdogálni
Drága sors nekem,
Sírdogálva haldogálni
Szép halál nekem.

LVIII. A PILLANGÓHOZ.

Hamar-követje a tavasznak,
Hímes pillangó, idvezlégy!
Még nincs rózsa; s te a kopasznak
Még is csókolására mégy?

Miért szállsz ama puszpángokra?
Hiszen nem a vig kikelet
Adott még új kantust azokra;
Átzöldellik ők a telet.

Menj inkább a setét rögökbe,
Állhatatlan selyemmadár!
És súgd az ő dugúlt fülökbe,
Hogy élet és tavasz van már.

Látd, még a földben szunyókálnak
A Flóra gyenge szűzei,
S a napra félve kandikálnak
A csirák nedves szemei.

Nézd csak, az orgonák tövébe'
Mely kellő szagok lengenek;
Menj, fuss a szellők ellenébe,
Tán a violák fejlenek. —

Eredj, s egy hosszú csókkal szidd ki
Zephyr elől illatjait,
És szárnyad zörgésével hidd ki
A napra kisded húgait . . .

Mit? violákról violákra
Osztod te, csélcsap csókodat?
Be boldog vagy, hogy egy virágra
Nem kötöd indúlatodat!

De én csak egy rózsát szerettem;
Ah! csak egy bírta szívemet,
S miolta már ezt elvesztettem,
Örök tél dúlja létemet.

Az én lelkem is hajdanában,
Mint te, vidám s eleven volt;
Míg ifjúságom tavaszában
A virágzó Lilla bájolt:

De most lomha, s hernyó módjára
Mászkál a fanyar bánaton,
És a mások múlatságára
Magának verskoporsót fon. —

Ah! szárnyad eszembe juttatja
Psychét, s az ő bánatjait,
És a Psyche gyötrő bánatja
Tulajdon lelkem kínjait.

Ő is Ámor aranyvárában
Egykor édes nektárral élt,
És a Gráciák rózsásában
Kedvet s örök tavaszt remélt:

De egy bűbájos hang neszére
E víg scénák eltűntenek,
S az ő halálos gyötrésére
Ég, föld, mind felesküdtenek. —

Óh, mikor lesz, hogy bús kínjában
Letöltöm hernyó éltemet,
És szemfedelem púpájában
Kialszom szenvedésemet?

Mikor lesz, hogy lelkem letévén
A testnek gyarló kérgeit,
S angyali pillangóvá lévén,
Lássa Olympus kertjeit.

Hol őtet egyik vigasságból
Másikba új szárnyak vigyék,
Hogy a sphaerákban nőtt rózsákból
Örök ifjúságot igyék?

E költemény először a *Magyar Hirmondó* 1802. II. 343—344. l. jelent meg pár szónyi eltéréssel.

LIX. A REMÉNYHEZ.

Földiekkel játszó
Égi tünemény,
Istenségnek látszó
Csalfa, vak Remény!
Kit teremt magának
A boldogtalan,
S mint védangyalának
Bókol úntalan. —
Síma száddal mit kecsegtetsz?
Mért nevetsz felém?
Kétes kedvet mért csepegtetsz
Még most is belém?

Csak maradj magadnak!
Biztatóm valál;
Hittem szép szavadnak:
Mégis megcsalál.

Kertem nárcisokkal
Végig ültetéd;
Csörgő patakokkal
Fáim éltetéd;
Rám ezer virággal
Szórtad a tavaszt,
S égi boldogsággal
Füszerezted azt.
Gondolatim minden reggel
Mint a fürge méh,
Repkedtek a friss meleggel
Rózsáim felé.
Egy híjját esmértem
Örömimnek még:
Lilla szívét kértem;
S megadá az ég.

Jaj, de friss rózsáim
Elhervadtanak;
Forrásim, zöld fáim
Kiszáradtanak;
Tavaszom, vigságom
Téli búra vált;
Régi jó világom
Méltatlanra szállt.
Óh! csak Lillát hagytad volna,
Csak magát nekem:
Most panaszra nem hajolna
Gyászos énekem.
Karja közt a búkat
Elfelejteném,

S a gyöngykoszorúkat
Nem irígyleném.

Hagyj el, óh Reménység!
Hagyj el engemet;
Mert ez a keménység
Úgy is eltemet.
Érzem: e kétségbe'
Volt erőm elhágy,
Fáradt lelkem égbe,
Testem földbe vágy.
Nékem már a rét hímetlen,
A mező kisült,
A zengő liget kietlen,
A nap éjre dűlt. —
Bájoló lágy trillák!
Tarka képzetek!
Kedv! Remények! Lillák! —
Isten véletek!!!

DOROTTYA

VAGYIS

A DÁMÁK DIADALMA A FÁRSÁNGON.

FURCSA VITÉZI VERSEZET IV. KÖNYVBEN

CS. VITÉZ MIHÁLY
ÁLTAL.

(1799).

NAGY-VÁRADON, ÉS VÁCON,
MÁRAMAROSI GOTTLIB ANTAL BETŰIVEL.
1804.

Vos etenim, iuvenes, animos geritis muliebres:
***Illa virago viri.* — —**

Ennius.

Előljáró beszédje az előbeszédnek.*

Közönséges dolog az authoroknál előljáró beszédet írni, de még közönségesebb az olvasóknál, azt soha el nem olvasni.

Mind a kettőnek szintúgy okának kell lenni, mint annak, hogy a poéták ajánlólevelet írnak, a Maecenások pedig nem is válaszolnak rá. Lássuk tehát mind a kettőnek az okát.

A könyvíró előbeszédet csinál, többnyire! ezen két okból: 1. vagy sokat akar magáról az olvasóval elhitetni, hogy ő ezt a munkáját ennyi s ennyi esztendők alatt, éjjeli, nappali munkával, szorgos hivatala mellett is, ennyi s ennyi hiteles írókból, szakadatlan elmélkedéssel, sat. dolgozta ki; ez Németországon charlatánságból, másutt igen csak kevélységből esik meg; 2. vagy alázza munkáját, csekélységét emlegeti, bocsánatért kunyorál, s még is a végén haláruló kofa módra húzalkodik a rongyos lelkű Zoilussal; ez még nagyobb kevélység az elsőnél, de talám gyakorlottabb is. — A mi engemet illet, Nihil mihi arrogo, quamquam nec derogo quidquam; nem is hánytatom magamat, mert az hiúság! de nem is alázom ám, mert az meg alacsonyság!

Az olvasó elfordítja az előbeszédet, mert: 1. vagy megúnta már az említett két hibával rakva lévő praefatiókat; 2. vagy szükségtelennek tartja az udvaron való bémenetelt, mikor az ember a kert alatt is elkerülhet, s az ablakon is bészólhat. — Még a ki ráveti is fejét az előbeszéd olvasására, belé unatkozik; minthogy az többnyire mind tanitói, atyai vagy audienciás tónuson vagyon írva, s többnyire mind egy a foglalatja.

* Az Akadémia 16. VII. jelzetű kéziratában itt-ott bővebb s eltérő úgy ez a beszéd, mint a következő előbeszéd. Pl. az előljáró beszéd 2-ik kikezdésében ez is ott van: (Nagy két igazság! melynek felkapatása annyiba kerűlt a hálai számkivetettnek, mint módiból való kimustrálása amaz északi gondolkodónak).

Ezen az okon én minden előbeszédemben kettőt csináltam: 1. valamely interessáló materiáról való értekezést iktattam belé; 2. nevetséges, csípős és eleven beszédbe öltöztettem; hogy amaz az értelmet, ez pedig az érző elmét mulattassa, s az olvasó ne állhassa meg, hogy előbeszédemen végig ne menjen; a midőn osztán mind énrám, mind őrá az a jó háromlik, hogy munkámat abból a szempontból fogja nézni, a miből én óhajtom. —

Ez a kültornác, melyben annyit végeztünk, hogy hosszas és néhol satirai előbeszédjeimen, többé jámbor magyarom! meg nem ütközöl. Most menj bé az előházba; ott bővebb discursusra várattatol. — Mulasd ki ott magadat; rakd le ott criticus pálcádat, philosophus köpönyegedet, theologus süvegedet, és akkor szivesen lát, magában a szálában, Dorottya, és az egész fársángi compánia. Magamat ajánlom!

Előbeszéd.

Minden mondanivalók között legelsőnek tartottam, hogy ennek a versezetnek, mely a maga nemében magyar nyelvünkön első próba, eredetét, okát és alkalmatosságát előadjam.

Somogy vármegyében lakám 1799-ben, és szerencsém vala sok vídám házaknál esméretségben lenni. Előhozódtunk együtt-másutt az időjárásról, a télről, a fejér vagy fekete karácsonról, s több effélékről, a mik a mindennapi beszélgetésnek vagy kezdete, vagy pótlói szoktak lenni. Ilyen intermezzo ritkán esett meg, kivált ha vegyes volt a társaság, hogy elő ne jött volna a fársáng. Látám, hogy erről kivált a szépnembéliek nem épen tudnak részvétel nélkül szólani, látám, hogy nagy részént sajnálkoztak, hogy oly rövid időt szabott kalendáriomjok az országos bohóskodásra,

láték modelleket a Dorottyára, de a mely modellek itt is csak olyanok valának, mint mind azokban a tartományokban, a melyekre szólott a régi lőcsei kalendáriom. Azonnal feltevém magamban, hogy a mit egy vagy más személyben nem csak akkor, hanem életemnek megrendült napjaiban, nem csak Somogyban, hanem akárhol is valaha láttam horátiusi sóra valót, azt egy (a maga nemében gondoltatva) tökéletes ideálban költőképen előadom. — Így kerekedett Dorottya.

Ennek a képzelt személynek munkálkodást is (actio, Handlung) kivántam adni, hogy az interesszéjét a versezetnek azzal is neveljem. Erre a célomra azt költöttem, hogy az én Dorottyám nem csak szívében, hanem személyesen is kikél a fársáng ellen, a kit szinte úgy felvettem ideális személynek. És ez a Carneval.

De mi lett volna belőle, ha az én két ideálom egymás ellen feltámadván, egy kurta duellumra ment volna ki köztök a dolog? Nem lett volna az egész mesézetnek kifejtődése igen egyűgyű? vagy Dorottya kisasszony kikarmolta volna Carnevál úrnak mind a két szemét, vagy ez az úr ölön kapta volna a tisztes Mamzelt, s úgy vágta volna a hófúvásba, hogy —. Kellett hát tennem mellék-személyeket, mellékképeket s epizodákat. Így a mesézet is tarkább, a csomó is többszeres, a kibontása is tartóztatóbb lett. Belé keveredtek a dologba majd minden dámák a Dorottya részire, s majd minden gavallérok a Carneváléra, sőt hogy az Epopoeában annyira kedvellett machinák is, az álmélkodásnak nagyobbitására, mely a vitézi versezetnek fő célja és vége, — ki ne maradjanak, részt vettek a történetben Éris, Fáma, Vénus sat. Ilyen móddal formálódott osztán egy magános gondolatból egész költemény, melyn[illegible] továbbá egyéb híjja nem volt, hanem hogy kép

kel, festésekkel, beszédekkel, s több effélékkel szint és erőt nyervén magának, versekbe öntettessék.

Nem história hát ez; annyival inkább nem pasquillus, mely élő vagy megholt individuumokat sértegetne: sőt nem is satira, noha ez utolsónak tulajdoniból, valamint minden comicum poéma a világon, egy kis lelket kölcsönöz magának. — Semmi magános történet (az egy fársángról való discursuson kívül, a mit az elébb már említék) nem adott erre alkalmatosságot, vagy matériát. Még annyi valóság sem vetett ennek a költeménynek csak akkora talpot is, mint a mennyin fundálódott akár a Tassoni Elragadtatott vedre, akár a Boileau Pulpitusa, akár a Pope Ellopott Vuklia.

Három dolgot találhatnak az olvasók egész versezetemben olyat, a miből a valósággal megtörtént históriára gyanút csinálhatnának. Az első ez, hogy az idő, a mikor a fársángi állapotok estek, a poéma meneteléből nyilván kijön. De, azt én nem is tagadom, hogy 1799-ben írtam, s a dolgokat is arra a télre költöttem. Akkor idén volt a fársáng — óh szomorú folyása az esztendőnek! — olyan kurta, mint a viganó leányinak a derekok. De azon a télen esett-é afféle bál, vagy efféle história, amit nékem csupán csak versekbe kellett volna minden költői tehetség nélkül foglalnom? arról szóljanak az egész táncoló publicumnak mind a két renden lévő érdemes tagjai.

Második az, hogy a tartomány, a helység, sőt a ház is praecise ki van téve, ahol a dorottyai intrigék estek. — „Somogyban! Kaposvárott! a herceg kastélyában! — Mégis csak kellett ebben valaminek annak lenni. Hamisak a poéták! — Miért itt? és praecise itt? s nem másutt, egyébütt, akárhol? hanem itt, és praecise itt? . . . ?“ Kérem alázatosan, a hold ugyan elég tágas lett volna, és ott az együgyűk állitása szerint Dávid hege-

dülvén, nem lett volna szükség a toponári zsidókat is Pegasus szárnyain felforspontoltatni: de én földi, s különösen nemzeti dolgokat kivántam írni, hogy némely nemzeti visszaéléseket inkább megróhassak. A földön kellett hát játékomnak nézőhelyét felütnöm, és általán fogva nemzetemnek lakóföldén valahol.

Ha csupán az üres álmélkodás lett volna a fő célom; jutalmamat pedig abban helyhettem volna, hogy Szabadvölgyi úr ezt mondja költeményemre: „Ejnye no, az ilyen amolyannak be' gyöngy esze van! Ugyan no, hogy tud már ilyen átkozott portékákat kigondolni? Mi ördög —" vagy hogy Háromlovy uram úgy elandalodjon rá, hogy egy pipa dohánya tízszer is elaludjék az olvasás közben, az asszonyság pedig a sok csuda képekkel majd minden éjjel véle álmodjék: már úgy bezzeg jöttek volna ám drágalátos scénák, s a drágalátos scénákban gyönyörűnél is gyönyörűbb peripetiák. — Csak vegye az emberi lélek méltó képzelőre! egy kies rézerdő, túl az óperencián — egy kerek erdő, melyben ezüst madarak szólanak — ez már valami: de abban osztán egy aranyvár, mely kokassarkantyún forog — már megmeg valamibb; hanem, a tündérkirálykisasszony, akinek minden pillantatjára orientálisi gyöngyök peregnek — — hohó, ez már nem lári-fári! Hát még a szép királyfi, a gyémántbuzgánnyal, a tátos lóval? s több ilyen álmélkodásra méltó jelenések szinte az akastyányi hegyig, mely 50 mértföldről, az egy erős griffmadaron kívül, mindent magához szippant? — — Már ilyen istóriákat talám nyolc lovas debreceni szekérrel is lehetne a pesti vásárra vitetni, mint a lipsiaira a sok Feengeschichtéket mit einem saubern Tittelkupfer. Már az efféle költemény nyalatná magát, mint a méz; de a satir vajmi nyögve nyelő orvosság!

Akárhogy légyen: énnékem hazámban kellett helyheztetnem a költeményt. Hogy pedig annak egész situátióját Somogy vármegyében választottam, az nem azért esett, hogy a sokszor említésbe jött abususokat ott találtam volna fel legjobban; éppen nem! Abban a nemes megyében, melyre én mindenkor idylliumos elmerűléssel emlékezem, a barbarismusnak sincs helye, de a luxusnak vétkesebb neme sem verhetett még fészket. Nemesek annak nemesei, mint mindenha valának, s teljesek a nemzeti buzgósággal. Egy Széchenyi provinciájában mit találhatna az ember satirára valót?

„Node kérem, hát csak kellett mégis valami okának lenni a Somogy választásában, ok nélkűl csak a poéta sem csinál valamit.“ —

Sem több, sem kevesebb okom nem volt, mint az, hogy akkor ott laktam. — Azomban, ha mindjárt Zágor vármegyét, vagy Berzence és Bodrog vármegyék közül akármelyiket választottam volna is scénául; csak fennmaradt volna az előbbi kérdés, hogy mit vétett Berzence vármegye? sat. Csak olyan kérdés az, hogy múlató személyim közé mért vittem muzsikálni in specie a toponári zsidókat és nem a keszthelyieket vagy nagykahiróiakat?

Harmadik, ami valamely igazságra való célozásomat gondoltathatja, ez, hogy mind a gavallérok, mind a dámák közt olyan charachterek, beszédek s környűlállások találtatnak, melyek igen nagy praecisióra mutatnak. Örűlök, ha úgy van: sőt ha ezt sokaktól, s kivált nagy bélátású olvasóktól hallom, el találom bízni magamat.

Minden szép tudományoknak és mesterségeknek, jelesben a poésisnak is, fő végek az ámúlás (Täuschung); ha t. i. eleven és természeti előadásunkkal az olvasó, szemlélő vagy hallgató képzelődését annyira elámíthatjuk, hogy azt a mi köl-

tött scénánkba vagy indúlatunkba, mint valamely új világba, a maga reális situátiójából által varázsolhatjuk. Aki tehát azt hiszi, hogy az én poémámban leírott személyek lehetetlen, hogy valóságos és élő személyek ne volnának, s hogy a tőlem előadott történeteknek nem másoknak, hanem igazság után írottaknak kell lenniek; az, minden becsülettel (engedelmet kérek a technikus terminusról) — elámult; és én minden bizonnyal, legalább őrá nézve — poéta vagyok.

Mert, az egész nemes vármegyében, mindazokat valakiket esmérni s tőlök esmértetni szerencsém volt, tanúbizonyságúl hívom, hogy az egész tartományban, a Balaton és a Dráva partjai közt egyetlen egy személyt sem találhatni, aki az én leírásommal és meséммel megegyezne: tanúbizonyságúl hívom a Múzsákat, kicsinytől fogva nagyig, Cliótól fogva Urániáig mind a kilencet — pedig kilenc dáma közt csak nehéz titkot tartani — hogy az egész poémát mind magok diktálták, kit Csökölben, kit Hedrahelyen, amely két faluban pedig, hogy mentségemre ezt is felhozzam, egy dámát sem találtam, akit ideálnak felvehettem volna; sőt a dáma név is oly idegen az ottvalóknál, hogy én egyiknek sem mernék ezzel a névvel tisztelkedni. — Más az, hogy én Kaposváron mindössze is egyszer voltam, akkor is betegen és cúra kedvéért; a herceg kastélyában pedig soha sem voltam, és még annyit sem tudok róla, mint az első konzulnak st. cloudi palotájáról.

„Hogy tudom hát mégis leírni?"

A Mátyás király palotájáról Fűsűsné is tud beszélni valamit, ha járt valaha benne. — De poétának lenni éppen azt teszi egyiket, hogy költeni és képzelni tudjon az ember.

Legpraecisébb látszik leírva lenni a Carneval Kaposba való bémenetele, vagy az Einzug. —

Ezt azután szúrtam belé, mikor már az egész poéma el volt készűlve. Fényt és pompát akartam véle adni a történetnek, vévén az ideát a nmlt. főispán ő excjának béiktatásakor tett solennitásból, mely az előtt való nyáron esett. De ha valaki az én fársángi colonnejaimnak vezérit, az akkori vezér urakból akarná kiókumlálni: nem tudom, hogy találná fel a marcali osztályban madam Cserházynét? — Értenek engem, akiknek illik. — —

Egyébaránt, nem szükség apologizálnom: négy esztendő olta esmérik sok úri rendű urak és asszonyságok ezt az én tréfa versemet; elégnek olvastam fel magam is némely víg compániákban, elégnek megvan kézírásban is. Mindenütt jó kedvvel fogadták, senki benne meg nem ütközött. Legnagyobb jutalmam egy-két kacaj volt; legnagyobb büntetésem pedig egy-két legyező legygyentés. Ez, egyik sem dűjti el a tornyot: valamint maga sem az egész „Dorottya, vagy a dámák diadalma a fársángon"; ha mindjárt még tízszer volna is írva IV könyvben.

Még is képzelem, hogy találkozni fognak olyan nénék, akik vagy itt, vagy amott megbotránkoznak, vagy ebbe, vagy amabba: szja, lelkem! a hajlott időnek tulajdona a botorkázás, és bajos dolog a tárgyakat tisztán és a magok formájában látni pápaszemen, vagy hogy a genus ellen ne hibázzak — mámaszemen —! Képzelem más oldalról azt is, hogy sok húgak mint fognak tetszeni magoknak, mikor a szép szemek, orcák, kezek, a szerelem diadalmi, s több effélék fordúlnak elő, hogy dagad győzni vágyó szívek, hogy futnak majd a tűkörhöz, majd a toiletthez — s mit látnak? amaz elsápadva kuncsorog emennek liliomiért s rózsáiért. Te szegény tűkör! és te könyörűlő toilette! Semmi: ez mindennapi

dolog, az ilyen a boldog culturához tartozik, és a világ magától megy. Ájulnak a stuccerek truppjai egy nimfa előtt, kire születtekor sem a bába, sem édes mámikája nem nevetett; és a nimfa maga is kezdi hinni, hogy az ájulásig kifáinúlt nemes látogatók nem csapodárkodhatnak, s a jó tükör csak reggel hazudik. A Flórától kicifrázott Párkák nyujtják vagy elmetszik a megbutúlt érzésűeknek életek fonalát; és a salátának önteni való nyűttes románokból lepáriált levelek szinte ontják a temjénfüstöt a cármin istenasszonynak . . .

De elég a satirából. Folyóbeszédben hamarább megneheztelnek azért, mint a versekben. — Azt mondám az elébb, hogy ez a poéma nem satira: most is azt mondom, hogy nem satira ez a poéma.

„Mi hát?"

Epopoea comica.

„Mi?"

Poëma heroico-comicum.

„Micsoda?"

Már ez franciául is, olaszúl is, csak ilyen formán hangzik, tehát németűl magyarázom — komisches Heldengedicht. Magyarúl nem merem addig a nevét emlegetni, míg részenként okát nem adom. Hátul kezdem fejtegetni.

Versezet. Már e' régen meg van téve annak, amire ő jó: hadd tégyen hát nálam is carment, mint poéma költeményt; bárhogy kiáltsanak is, akiknek vagyon szájok, kedvek, idejek a kiáltásra. Superintendens Szilágyi olyan régen vette fel ezt a szót, s azolta olyan régen élünk vele minden ellenmondás nélkűl, hogy ez a szó már praescribrált.

Vitézi. Ezt jobban szeretem a bajnokinál a heroicum kitételére; noha nem ragaszkodom belé makacsúl. Sem a vitéz, sem a bajnok nem tészi ki eléggé a herőst; míg nem akarjuk. Egyezzünk

meg valamelyikben, s mindjárt héros lesz akár a bajnok, akár a vitéz, — és csak azon a becsületes úton, a min a németek Heldje. Mi a valóságos hérós, és mi a heroicus cselekedet, s miben áll a heroicum poémának természete? az nem fársángi discursusba való. Irtam erről az Árpád név alatt írandó epopoeámnak rövid rajzolatjában és kritikájában, mely, remélem, nemsokára* kijöhet. Addig a tudni kívánó olvasótól egy kevés várakozást kérek.

Furcsa. Ez nékem annyit tesz, mint comicum. Az Árpádra írott kritikámban ennek az elnevezésemnek is okát adom, s kérem, hogy akik benne meg találnak ütközni, függesszék fel addig recensiójokat, míg az említett kritika közkézre kerülhet. — Ott az epopoeának tudományát bővebben előadom: most csak arról szólok egy keveset, milyen móddal kivántam légyen ezt a Dorottya nevű furcsa epopoeát annak formájához alkalmaztatni.

Magában a vitézi epopoeában már sok próbát tett hadi dolgokban gyönyörködő nemzetünk, melyek között a belső érdemre nézve legderekabb gróf Zrinyi Miklósnak, ama szerencsétlen vadásznak „Adriai tenger Sirénája," melyet vitéz nagyatyjának, a Szigetvárban elesett gr. Zrinyi Miklósnak tetteiről szerzett, és a melyet én, minthogy csak kevés és nem kapható régi rongyos exemplárban lappang a nagyobb könyvtárakban, szándékozom Árpád kidolgozása előtt históriai és aestheticus commentáriussal kiadni, ha az Isten egészségemnek és csendes életemnek kedvezénd.

A közép, vagy bajnoki epopoeában már nem csak próbákat, hanem valósággal szerencsés csinálmányokat is mutathatunk anyai nyelvünkön.

A furcsa epopoea még az, a melyben egy-két

* A fentebb idézett kéziratban: *tavaszra.*

fordítást ugyan magyarúl is olvashatunk; de eredeti próbát még nem tettünk.

Ez az a Dorottya, mellyel én poétai literatúránknak ezt a hízakját bétölteni igyekeztem. — Ebben az actio, vagy a munkálkodás, melyet én a deák fabula után mesézetnek nevezek, egészen költött, a mint már oda feljebb előadám; költöttek a személyek is, charakterestől együtt. Mivel pedig a költésnek fő törvénye a verisimilitudo (Wahrscheinlichkeit), azaz, hogy a dologban semmi képtelenség ne légyen, s az olvasó képzelhesse, hogy az megtörténhetett: ezt a törvényt én is szemem előtt kivántam tartani. Hanem mivel a comicumnak természete megenged egy kis nagyítást (Uebertreibung), a mely tisztességes fillentés a comicus poetának célját, s az ő munkájának bényomását hathatósabban segíti: én is néha ebből az okból a személyeknek egyes vonásait s a különös történeteket szaporítottam, halmaztam, nagyítottam,* hogy így a festés elevenebb és béhatóbb légyen; de képtelenségre még se fajúljon el.

Epopoeámnak meg kivántam adni az aestetica egységet is, hogy a benne lévő egy és simplex actiót az olvasó elméje egyszerre könnyen felvehesse és végig láthassa, mely actió, vagyis végbevitt cselekedet rövideden ebben áll: *Dorottya a maga leánytársaival, a rövid fársáng és a kevés mennyegző miatt, Carneval és az ifjak ellen hadat indit, és mikor már őket szinte meggyőzte, Vénus a dámáknak minden kivánságokat megígérvén, emezek eránt megbékélteti.*

Ezen fő actió mellé episodákat is tettem, vagyis olyan mellék történeteket, a melyek a fő történetnek természetével megegyeznek, és származásokat mintegy amattól kölcsönözik; s annak interesszé-

* Az idézett kézirat itt így folytatja: *a képeknek coloritját ragyogóbbá, erősebbé tettem.*

jét, béhatását s egész fényét nevelik, segítik. Ilyen episodium a többek között a kaposvári ebéd, a tánc, a lokajok és szobaleányok közt esett külső csata, mely utolsóval, mint valamely umbrával akartam a galánt csatának fényét felemelni. Ha pedig olvasóm alacsony történeteket, s egy Gergő hajdú szájába illő szókat talál ebben az episodiumban: jusson esszébe, hogy a dramatikában is vagyon Niedercomisch, Possenspiel, Opera Buffa, s holmi Monodrama, Duodrama stb. Lesz aki ezekben több kedvet talál, mint a Cythére pompás megjelenésében és oratiójában: lesz, akinek jól esik ez utolsót olvasni, nyomban mindjárt egy cselédházi scéna után.

Az én szerzeményemnek interesszéje áll a nemzeti luxusnak és elkorcsosodásnak kigúnyolásában, s ifjainknak és leányinknak csintalan, sőt sokszor pajzán mulatságaiknak megbüntetésében. — Mert aki azt gondolja, hogy a comica poésisnak célja (már az akár epicus, akár drámai, akár más kisebb darab légyen is) csak az olvasó múlattatására s nevettetésére irányoz: az, itéletem szerint, hibázik. Bizonyára valamint az egész poésisnak, úgy ennek is fő célja az emberi szív jó vagy rossz, nemes vagy erőtlen, okos vagy bohó voltának előadása, mely által amazt lelkesítni, ezt pedig helyre hozni iparkodik. Ezt a nemes célt pedig (kivált a sokaság eránt) nem holmi sikeretlen sententiák, sem nem az oskolai száraz declamátiok éretik el az íróval; hanem a nézésre kitett példáknak, s a munkálkodásba hozott érzéseknek és indúlatoknak van az a béhatóbb erejek, mely által a Múzsák boldogítóivá lesznek az emberi nemzetségnek.

Hogy pedig az említett fő célra jobban eljuthasson az epica poésis, és szebb formában bájolhassa bé magát az olvasó phantasiáján keresztűl annak szívébe; több eszközöket is vett fel; me-

lyekkel én is igyekeztem élni. — Ilyenek a leírások, a képek, melyeknek a festés és jó elrendelés által nagy aesthesisi erejek vagyon; ilyenek a hasonlítások (similék), melyek a történet előadásának elevenséget, gyönyörködtető tarkaságot, és néha világositást is szereznek.

Nálam a comicumnak kútfeje az, hogy a történetet, mely magában nevetséges, úgy adom elő, mint nagy és fontos dolgot, hogy a fontosság, és az olvasónak interesszáltatása még nagyobb légyen, munkálkodó személyimnek sok gáncsot és akadályt szerzek céljaiknak elérésében, de az akadályokat utoljára egy váratlan eszköz által, sőt isteni közbenjárással hárítom el, hogy az addig várakozó, s kételkedésbe tétetett olvasót a csomónak feloldása egyszerre lepje és nyugtassa meg. Ez neveli a csudálatosságot is, mely az epopoeának tulajdona, és amely az én epikus versemben már a történetben magában is megvan, a machinák által pedig szaporíttatik. Azt mondhatná valaki, hogy jobb lett volna a csomónak kifejtését magából a dologból, s magok a munkálkodó személyek által tétetni meg: de egy az, hogy a dámáknak annyi praetensiójáról tenni, emberi erőn felül vagyon, és csak a hatalmas cyprusi istenasszonynál van az a bőség szarva, melyből mindnyáját ki lehessen elégíteni; más az, hogy a visszavonást is Éris csinálta, a megbékélést is istenasszonynak volt illő véghez vinni.

Stylusomat szándékoztam célomhoz, a dologhoz és a személyekhez alkalmaztatni; és hogy epopoeám néha-néha drámai formát is végyen magának, s annálfogva még tarkább légyen, a scénák pedig jelenvalóbbá és érdeklőbbé légyenek: imitt-amott magokat beszéltetem a személyeket, mely az olvasónak unalmát is ébreszti. Vesse össze a figyelmetes ember, Bordácsnak,

Dorottyának, Rebekának, Opornak, Gergőnek és Vénusnak beszédjeit, reménylem, nem fogja azokat cél ellen valóknak vagy unalmas pótolékoknak tartani.

Egy szóval óhajtottam az epopoeának egész formáját, természetét és alkotását, a legjobb mustrák után, ebben a kis munkámban is követni. Amely célból még a külső szokott módra is vigyáztam. Igy p. o. a poémának elején, mindjárt kitészem a matériát rövideden és világosan: hogy pedig az egy kevéssé sokat igérő, magahányi és olyan scriptor cyclicushoz illő, az a comicumban elmehet, különben a valódi epopoeában szenvedhetetlen volna. Ilyen comicum a felkiáltás is, vagy a segitségül való hívás, a butelliához; más heroicocomicus poéták más-más felkiáltásokat gondoltak; az én fársángi poémámhoz s annak foglalatjához ez nem éppen alkalmatlan. Munkámat IV könyvekre osztottam; mely felosztás a történetnek és a poemának természetéből foly; nem is lehet az, akármely költeményben is oknélkül való. A mi utóljára a versemet illeti: ha vitézi epopoeát írtam volna, a hexameterre esett volna a választásom; egy ilyen populáris és csupán mulattató eposzhoz jobbnak tartottam a szokott kettős strófákat.

Akárhogy ítéljen ezen első igyekezetem felől kedves nemzetem: én azzal nyugtatom meg magamat, hogy jobban szeretek középszerű original lenni, mint első rangú fordító. — Adják az egek, hogy egész nyaláb remekek homályositsák meg minél előbb ezt az én csekély próbatételemet!

Irám Debrecenben, Febr. 6-dikán 1803.

Cs. V. M.

Jegyzet. A Dorottya cenzura alá adott szövegét az Akadémia kéziratárának 38. II. b—f. jelz. füzetei tartalmazzák.

ELSŐ KÖNYV.

EBÉDIG.

Summaya. Mikippen az *Carneval* nagi pompával Kapos Várott be menvén, holoth is ebidöl vala és az Matricullat föll nittatia vala; kin az Dorotthia kis Azzonnak löön nagi bussulása.

Éneklem a fársáng napjait s Dorottyát,
Ki látván a dámák bajos állapotját,
Carneval[1] s az ifjak ellen feltámada,
S diadalmat is nyert pártára únt hada.
Oly lármát, zendülést, viadalt beszélek,
A milyet nem láttam miolta csak élek,
A milyet nem említ semmi istória,
Meg nem merne tenni maga a francia:
Miként insurgála amazon módjára
Egy nagy dámatábor Carneval hadára.
Vajha méltóképpen le tudnám rajzolni,
Milyen vitézséggel tudtak ők harcolni,
S miket vittek véghez felforrott mérgekbe'. —
Hát férhet ily harag angyali szívekbe?[2]
Igazán, hogy minden századnak a végén
Nagy dolgok esnek meg a föld kerekségén! —

Fársángi jó borral habzó butellia!
Melytől a Múzsákban gyúl a fántázia,

[1] Carneval (Carnaval, Carnoval) olasz szó; tészi azokat a nagy fársángi maskarás bálokat s mulatságokat, amelyeket az olaszországi nagy városokban, kivált Velencében szoktak tartani. Tesz általában csak fársángot is. Itt személynek vétetödik.

[2] Hát férhet ily harag sat. Virgilnál: Tantaene animis coelestibus irae.

Te tölts bé egemet élő spiritussal,
Hadd danoljak harcot én is Enniussal.
És te, Nanét! tőlem szívességgel vedd el,
Ha munkámnak becset szerzek szép neveddel:
Legalább ha könyvem végig nem olvasod,
Megpróbálhat'd rajta frizérozó vasod.[3]

Az örvendő Fársáng kiindúlt Budáról,
Tudósítást venni a magyar hazáról,
S laistromba szedni az új menyecskéket,
Öszvejárt sorjába minden vármegyéket.
Fejérvár és Veszprém csinos két vidéki
Teljes örömére szolgáltak őnéki.
Majd Zalának keskeny, de kies csúcsánál
Általjött a jégen Tihany hegyfokánál,
S kiszállván Balaton szántódi révére,
Az áldott országba: Somogyba béére.
Löllén egy stációt csinálván magának,
Igyekszett a Lengyel urak Tótijának,[4]
Tótiból mint teljes kész lakadalomba,
Béhajtatott vígan a víg Nagy-Bajomba,[5]
És ott ama magyar jószívü uraknál,
Kik közt holtfélben is vidám szívvel laknál,
Kipihenvén magát, másnap késő reggel
Megindúlt Kaposba parádés sereggel.
Kapos, fővárosa Somogy határának,
S herceg Eszterházy dominiumának,
Mely az elmúlt nyáron felette örvendett,
Keblébe fogadván annyi úri rendet,
Kik a nagy Széchenyi főispánságának

[3] A frizérozó vasat, mint sok olvasó nálam is jobban tudja, elébb holmi hányt-vetett papiroson próbálják meg, hogy nem éget-é nagyon? Ez is elég szerencséje sok szegény verses könyvnek.

[4] A t. Lengyel familia Tótiról, Tóti pedig az említett familiáról nevezi magát Somogy-vármegyében.

[5] Ez a Nagy-Bajom Somogynak közepén esik, sok urak lakják, kivált lakták ezelőtt. Az odavaló víg társaságokról láss egy tréfás megjegyzést Korabinszky Lexikon von Ungarn Art. Nagy-Bajom.

Hallatlan pompával s fénnyel udvarlának,
Kapos, hol másként is igazságot tenni,
A megye tisztjei öszve szoktak menni,
Kapos volt a vidám Fársángnak is célja,
Hol szállásává lett a herceg kastélya.

Itt nyúgodott ő meg. De bezzeg előre
Nem tudta, mi szélvész támad jövendőre.
Sokszor hol örömre készülget az elme,
Ott lepi meg nem várt baja s veszedelme.
Sokszor torrá válik a víg lakadalom,
S a muzsikát ketté vágja a siralom.
Így járt a Fársáng is. — De míg még a' lenne,
Hogy e zűrzavarra Múzsám reá menne:
Előbb kell kezdenem elbeszélésemet. —
Fársángi víg húmor! csiklándj fel engemet.

Dob- s trombitaszóval elhagyá már Mérőt[6]
A Fársáng, vivén sok vezetőt, kísérőt.
Ki szánon, ki lovon, ki csak gyalogjába'
Örömkurjantással siettek nyomába.
Kiki elővette legcifrább köntösét,
Hogy fitogtathassa magát, pénzét, ősét.
Villog az ezüst kard s az arany paszomány,
Virágzani látszik tőlök a tartomány.
A szépség angyali magyar szűz formába'
Leszálltak az égből a földi szánkába.
Gyenge szivecskéik előre repesnek,
Hogy még ma tört fognak vetni egy kegyesnek.
Azért rendbe szedvén szemek s orcájokon
A mi csak bájoló s béható azokon,
Köntöseikből is azt vették magokra,
A mi jobban illik egy ily angyalokra.
Szívhalászó hajok drágaköve s tője,
Hószín nyakok s fülök aranyos függője,

[6] Kapos-Mérő, a honnan nevezi magát a t. Mérey familia, fekszik Kaposvárhoz félórányira.

Rezgő billegéssel a midőn lengenek,
Minden érző szívben reszketést szerzenek.
A szép kantusoktól kirózsádzott szának
Pompásabban díszlő tavaszt nem kivánnak.
A sok slepp, az a'la Bonapárt s vigánó
A rakoncák között suhognak piánó. —
„Álljatok meg! kedves angyalkák! álljatok!
„Imé egy poéta siet utánatok,
„Szánkáitok nyomát lantolva késéri,
„Hogy társaságtokba vegyétek, azt kéri.
„Örömínnepteket danolni kivánja:
„A ki rám nem hallgat, dűljön fel a szánja!"
Így szólék hozzájok. De rám nem hallgattak,
S helyet valamelyik szánkában nem adtak.
Én hát csak utánok ballagék fáradtan,
S ímé a Pegasus előmbe lepattan.
Felugrám e szárnyas paripa hátára,
Felettek repkedtem Mongolfir[7] módjára.
A levegőégnek felsőbb országából
Mindent pontról pontra láttam a szánkából.
Óh miket láttam én! óh miket csudáltam!
Kivált a Trompőzbe[8] ha lekukucsáltam.

Mint mikor a külső princek múlattára
Udvari szánkázást csapat Pétervára,[9]

[7] Mongolfir nevű francia találta fel Párisban 1783. a levegőégbeli hajót, melyen azolta Blanchard úr, kiről az alábbi versekben szó lesz, sok izben produkált, nevezetesen Bécsben is. — Olvashatni erről a hires Machináról a T. Fábián úr, köznép számára kiadott magyar Physicájában (Veszprém 1803. n. 8) a 75—77. lap.

[8] Ez a Trompőz, franciául Trompeuse, magy. csali ruha, olyan patyolatdomb, amelyet kebeleikre az olyan dámák tesznek, akiknek nincs ott mit mutatni. Azt tartom, helyesen! De, idővel, a módiból olyan fiatal és ép gráciák is felrakták, akiknek van mit mutatni: már ez nem szinte oly helyesen!

[9] Pétervára, Petersburg, Petropolis, az orosz császár lakvárosa, ahol pompás szánkázások tartatnak. Péterváradját hibásan hivják sokan Pétervárának. Ennek igaz neve Pétervárad, Peterwardein, Petrováradinum.

És északnak minden szépsége pompáson
Láttatik egy néhány szánkában summáson;
Szibéria minden nyuszttal, hermelinnel
A cár udvarából kijön vegyes színnel;
Az európai követek indúlnak,
Arktos dicsőségén csudálva bámúlnak:
Ilyen pompa volt itt; ennek látására
Ily csudálkozással bámúlt Kaposvára.
Én pedig felettek az aether útjain
Úgy lebegék vala Pegasus szárnyain,
Mint midőn Blanchard úr úszkált az áerben,
S egész Bécs bámúlva nézte a Praterben.

A lovak és szának öt osztályt tevének,
Öt járása szerént Somogy-Vármegyének.[10]
Vezette mindenik osztályt egy oly nemes,
Ki gavallér s ilyen fő rangra érdemes.
Bongorfi, egy dísze a magyar hazának,
Lovaglott előtte Kapos zászlójának.
Közép idejű ő, de a virgonc termet
És friss elme benne vigasságra termett.
Különben is Bécsben, s más külső országban
Eleget forgódott ő a nagy világban.
Vidám a nézése, módos a ruhája,
Cifra s cifrán lépked büszke paripája.
Marcali osztályát Cserházy vezette,
Ki e szép hivatalt meg is érdemlette,
Ha nézzük ruháját és deli termetét,
Régi őseivel tündöklő nemzetét. —
Fiatal ő, van egy szép kis felesége,
Ebben van őnéki fő gyönyörűsége;
Kinek cafrangozott hintó-szánja megett
Pompásan vezérli a lovas sereget.
Az igali népnek vezére volt Ecse,
Kinek sokra nézve lehetett ily becse.

[10] Öt szolgabirói járásai Somogy vármegyének ezek: kaposi, marcali, igali, szigeti és babócsai.

Ő a franc és német könyveket forgatta,
A szép assemblékat[11] gyakran látogatta:
S ezzel oly tudományt szerzett ő magának,
Mely díszére lehet egy világfiának.
Még a lóhátról is játszik a dámákkal,
Múlattatván őket sok elmés tréfákkal.
A katonaságot viselt Bordács, Sziget
Lobogója előtt katonáson iget.
Torzonborz bajusza eléggé mutatja,
Hogy Bordács inkább Márs, mint Vénus magzatja.
De különben, tudjuk, Vénus Márst kedveli:
Bordács is ezt sok nyers dámáknál felleli.
Tanúlt lova hortyog s ugrándoz alatta,
Ura száján pereg ilyen-olyan adta.
Szemővel, egy módos ifjú gavallérral
Babócsa érkezett gyönyörű manérral.
Szelid vezetője ennek a colonnak
Csak most adott kezet egy szép kisasszonynak.
Mátkája portréját a mellén viseli,
Szája mosolygással, szeme tűzzel teli,
Kardja briliántos, stikkolt a ruhája,
Kellemes lejtőt jár kisded paripája.

Öt fő vezetői hát ezek valának
A somogyi sereg öt fő osztályának.
Mindenik magával szép népet vezetett,
Mely zászlója alatt lóháton léptetett.
A meglett idejű urak a dámákkal
Körültök s utánok csúszkáltak szánkákkal,
Melyekben mint annyi égnek szülöttei
Jöttek a Somogynak mosolygó szépei,
Kik közt a szép Laura, Szemőnek mátkája
Olyan mint Etelka, a világ csudája:
Képén olvashatni azt a boldogságot,
A melyért kedveli Szemő a világot.

[11] Assemblé, átaljában gyülés, gyülekezet; különösen mulató társaság a nagy városokban s udvarokban.

Másik szánban madám Cserházyné vagyon,
Szép kis ifjasszonyság, még fiatal nagyon.
A nagy világ őtet galántúl nevelte,
Mellyel természeti kellemét emelte.
Igéz mikor játszik, bájol mihelyt táncol,
Ha discurál, minden szívet hozzá láncol.
Muzsika, hímvarrás, könyvek olvasása,
A finomabb érzés és erkölcs forrása,
Édes versengésre ébresztették nemét,
Díszeltetvén benne a szépség érdemét: —
Úgy fénylett egy másik szánon Amália,
Mint a majoránnán szendergő Grácia.
Azok a szépségek, kik véle valának,
Megannyi próbái voltak a hibának;
Őtet úgy nézhetni, mint egy tökéletest,
Kinek minden izén Vénus egy Vénust fest.
Mint midőn az éjnek setétes kárpitja
Bakacsin-szőnyegét kétfelé kinyitja,
A hajnal pirosló orcája kiderül,
Atlác-felhőkből szőtt kantusa szétterül:
Úgy leng kétfelőlről haja, mely fekete,
Úgy fénylik körűle rózsás tekintete,
Szeme két csillaga úgy derűlt ki erre,
Mint ha két Phosphorus[12] ragyogna egyszerre.
Mosolygó ajaki fejlő rózsabimbók,
Melyeken cúkorrá változik minden csók.
Hószín nyakán örv van, mint a gerlicének,
Gyengébb a harmatnál bőre szép kezének.
Pihegcsélő melle kerekded két halma
Az emberi nemet nevelő szép alma.
De mit festem én azt, a mit az isteni
Kéz is csak remekként akart teremteni?
Elég, hogy ő olyan, mint az a rózsaszál,
Mely a Cypris[13] mellén hasadó félben áll. —

[12] Phosphorus, magyarúl hajnalcsillag. Ez ama szép Vénus planéta, mely mikor estve jár fel, Hesperusnak, esthajnalcsillagnak mondatik.

[13] Cypris nevet is visel Vénus a Cyprus szigetéről.

Istenek! istennék! ugyan milyen zsinat,
Mely ennyire borzaszt minden érzőinat?
Mi harmóniátlan lárma jön fülembe,
Mintha nyolc kutyafi zúgna egy verembe',
Vagy mintha az elfőtt kása poffangana? —
Ahá! ... itt jön egy szán, s benne két vẽn zsana.
Beszélnek magok közt, az ördög tudja mit,
Tán a szentgelléri borsot,[14] vagy valamit.
Dorottya az egyik, egy öreg kisasszony,
Ki méltó, hogy reá örök párta asszon;
Mert úgyis már akkor viselt aggkoszorút,
Hogy a burkus kezdte a másik háborút.
Még sem olthatta meg annyi sok esztendő,
Bár már hatvanötöd-fűre lesz menendő,
Most is a legényért mindjárt kardra kelne,
Csak vén oldalához dörgölő fát lelne.
Pedig már felszántott tisztes orcájának
A bőrén lúdgégét[15] könnyen csinálnának.
Úgy pislog béhullott szeme két tájéka,
Mint a kocsonyába fagyott varasbéka.
A vénség béverte púderrel hajait,
Kitördelte kettőn kívül a fogait:
Úgy, hogy ha bélottyant ajakit kifejti,
A hamut *mamu*-nak, a szöszt *pösz*-nek ejti.
Akár nézz elaszott bőr és csont karjára,
Akár két, írhával bévont rakoncára.
Lohadt mellén csomó ruhák tekeregnek,
Melyek közt elhervadt csecsei fityegnek:
Mint két darab vackor a sürű levélben,
A mely alatt fonnyadt egész ősszel s télben;

[14] Szentgelléri bors. Azzal tartja az együgyű nép, hogy a vén banyák éjszakánként megnyergelvén az embereket, a Szent-Gellért hegyére járnak rajtok borsért.

[15] Lúdgége névvel nevezik a Duna két mellékén a tésztának azt a nemét, a melyet a Tisza körül csigának hivnak. Ezt orsó hegyével kanyarítják meg egy kivölgyelt vagy kibarázdolt deszkácskán, faluhelyett pedig a szövőbordán.

Vagy mint midőn az ért uborkát leveszik,
S a napon megaszván a kóc közé teszik.
Egy szóval nincsen már benne semmi épség,
Már elfelejtette nevét is a szépség:
Mégis lám, a kinek kén litániázni,
Itt mér a fársánglók között botorkázni. —
Mellette a ki ül, az öreg Orsolya,
Biz az is csak olyan elcsiszolt korcsolya;
S csak annyival külömb mamzel Dorottyánál,
Hogy asszony, s ötször volt Hymen oltáránál.
De abban ő rajta sem vág ki Dorottya,
Hogy néki is tetszik Ádám állapotja.
Igazán, hogy vén lyányt s vén asszonyt a manó
Oly helyre is viszen, hová nem volna jó.
Mit keresnek ezek fársáng innepében,
Kik úgy látszatnak a szépek seregében,
Mint mikor a rétnek virági kinyílva
Mosolyognak, s köztök áll két rothadt gilva.[16]
De ám légyen! úgyis fársáng van most éppen,
Maskarára nem lesz szükségünk ekképpen.

Az egész tábornak Opor fővezére
Mind az öt osztálynak volt teljes díszére.
Mert nemes nemzete régen fényeskedik,
S vitézséggel híres ősökkel kérkedik.
Maga is az élet legszebb tavaszában
Nagy magyar gavallért mutat formájában.
Fekete bajusza fedi vidám száját,
Árnyékozza barnán pirosló orcáját.
Bátorsággal teljes két szeme forgása,
Természeti vitézt mutat mozdúlása.
Válla, melle, combja, s minden tetemei
Fővezérhez illők, s az ég fő mívei.
Nyusztos kalpagjának kócsag-bokrétája
Gyengén leng, ha fúvall a szellő reája.

[16] Gilva, gomba neme, mely rothadásnak indult gyertyán-, bik- és szil-törzsökökön pezsdül ki.

Prémzett zöld mentéje fekete bárránnyal
Szépen összveillik s skárlát dolmánnyal.
Rojt s paszamánt veres nadrágát drágítja,
Magyaros derekát arany öv szorítja.
Almás paripáján cafrangok függenek,
A melyek szittyai módra készültenek.
Lova kevélykedvén a rajta ülővel,
Hortyog, táncol, kapál, nyerít délceg fővel.
Gőgösen megy elől mint fővezér lova:
A truppok kisérik, és a szának tova. —

Ekkép ezer öröm és kiáltás között
A múlató sereg Kaposba költözött.
Carneval a herceg kastélyába szálla,
Hol már elkészítve vala a bálszála.
Lovokról az urak mindjárt leugrálnak,
Avagy szánjaikból módosan kiszállnak,
S főhajtva köszöntvén a szép angyalokat,
Lesegítik fogott karokkal azokat. —
Így szedik a vidám népek, mikor megért,
A pirosló bakart, és a fejér gohért;
Mint itt a lyánykákat, külömb öltözetben,
A víg gavallérok e dámaszüretben.

Megtele vendéggel már a szála szépen;
S a dél órája is elérkeze épen.
Az urak múlatnak egyetmás beszéddel,
Míg elkészülnének mások az ebéddel.
Egyik azt vitatja, hogy Bonapárt megholt,
Másik, miket csinált, mikor insurgens volt.
Egyik arról beszél, melyik jobb paripa,
Más, hogy az övénél nincs szebb tajtékpipa.
Némelyik dicsekszik futós agarával,
Vagy ennyi lépésre járó puskájával. —
A dámák előtt is forr sok matéria:
Az a szép gavallér kinek az úrfia?
Az a jeles kantus ugyan hol készűle?
Az a fülönfüggő mennyibe kerűle?

Mért van ennek s ennek most oly ritkasága?
A kávé, a cúkor mért oly méregdrága?

Míg ekképpen űzik a terhes unalmot,
Várván az ebédet, hegedűt, cimbalmot:
Ím a toponári zsidók[17] békerűlnek,
És muzsikájokkal helyekre leűlnek.
Hajdú, lokaj által elkészűl az asztal,
Mely már sok elvásott hasakat vigasztal,
Megfrissitő levest nyújtván a gyomorba,
Mely paczallá vált a tegnapi mámorba. —
Egy kicsiny csendesség volt az ebéd felett;
De az étel, ital hevítvén a belet,
S éledvén az által a szív verőere,
A vendégek kedve új életet nyere. —
Úgy is szokott lenni, hogy a leves alatt
Elzárja a beszéd útját minden falat;
De már a hús után a discurs kezdődik,
Csakhogy még országos dolgokról vivődik;
Majd a becsináltak hozzák a tréfákat,
A viccet,[18] a bon-mot, az anekdotákat;
A sűlt megvettetve nézi az asztalon,
Mint törik a kacajt mind a két oldalon;
S mikor a csemegét kezdik hordogatni,
Bezzeg auditort is írmagúl kaphatni.
E' történt meg itt is. Már az ebéd végén
Liber atyánk s Comus[19] országlott a gégén.

[17] A toponári zsidók nevezetes muzsikusok Toponár nevű mezővárosában Somogy vármegyének, mely a tek. Festetics familiának uradalma, s Kaposvártól nem messze esik.

[18] Witz német szó, jelent elmésséget, hirtelen találó észt s azt is, amit a franciáknál a bon-mok tészen, t. i. elmés mondást, vagy erre ejtett találmányos feleletet. Mátyás királyt úgy adják elő, mind a históriák, mind a regék, hogy a bon-móknak barátja volt s maga is szerencsés volt azokban: de az ilyen bon-mós lelket minden valóságos nagy-emberekben feltaláljuk az egész világ históriáján keresztül.

[19] Liber atyánk, azaz: Bacchus, Comus pedig a vendégségnek hajdani istene.

Már a nyájasság is pillangó szárnyakkal
Repkedvén enyelgett s játszott az urakkal.
Víg öröm és tréfa ült minden homlokon,
Gráciák cicáztak dámák pillájokon.
Már a galánt lelkek nem győztek nevetni,
Sok szemek kezdenek együtt beszélgetni.
Barátság s szerelem köztök múlatozik,
A vigság zászlója alatt alkudozik.
Míg a toponári Azsáfok szép számmal
Múlatják az asztalt muzsikaszerszámmal,
Édes áriákat Amphion módjára,
Vagy fürge tust húzván az ivók számára.

Végre a vendégek hogy megelégültek,
S már minden poszpásztok asztalra kerültek:
Parancsol Carnevál, töltsenek borokat,
S a köz egészségért igyák meg azokat.
Maga egy nagy pohárt, mely arany egészen,
És drága kövekkel csillagzik sok részen,
S a mint mutatják a jelek oldalában,
A Kupa hercegé vala hajdanában — [20]
Egy nagy pohárt megtölt zákányi jó borral,[21]
S fejet hajtván minden vendéginek sorral,
„Adja Isten, így szól, többször is, másszor is,
„Hogy így megvídúljon köztünk a komor is;
„Más egészségéért a magunk hasznára,
„Ereszszük ezt a bort a többek útjára:
„Adjon Isten sok pénzt, bort, búzát, pecsenyét,
„Éltesse vármegyénk új vejét és menyét;
„Éljen a barátság köztünk s a szerelem;
„A ki engem szeret, igyék egyet velem!"
A vendégek erre éljent kiáltanak,

[20] Kupa herceg nagy és nevezetes fejedelem volt a Somogyságon, Szent István király idejében.

[21] Zákány, nevezetes helység Somogy vármegyében, nem messze a Drávától; tartozik a mélt. gróf Széchenyi familia uradalmához. Borai híresek és kelendők.

A muzsikák pedig örömtust rántanak;
Tajtékzó poharát Carnevál kiissza,
S az urak prositot kiáltanak vissza.

Mind elcsendesednek az egész szálába',
S Carnevál felállván bársony trónusába,
Az egész népséget körül megtekinti,
S felvont szemöldökkel figyelemre inti.
Hyment, egy kellemes termetü fiatalt,
Ki visel generál-násznagyi hivatalt,
Felszólítván ülő székéből mellőle,
A nagy mátriculát elökéri tőle.
Hymen a székéből elfordulván balra,
Egy potrohos könyvet feltesz az asztalra.
Még a Calepinus tíz nyelvü grapsája,[22]
Vagy a vén Coccejus minden typicája*
Hozzá képest tetszik finger-kalendernek,
Vagy etuisbe[23] illő dirib-darab szernek.
E nagy könyvben fel van jegyezve sorjába
Minden dámák neve pro-memóriába,
A kik már tizenkét esztendőt elhagytak,
Hanem hatvannégyet még meg nem haladtak:
Mert ez a két határ amaz epochában,
Melyben már, s melyben még van tűz a dámában.
A ki az időnek e két pontja közt él,
Az a férfiképtől holdvilágon sem fél.**

[22] Calepinus Ambrus, augusztiniánus barát volt a XV-ik században, egy nagy deák dictionariumot irt, melyhez idővel 9—10 nyelven való magyarázatokat adtak s a felsőbb időkben hires munka volt a tudósoknál. Most is használhető. Van némely kiadásában magyar nyelv is mellette. Született ez az ember Calepióban Bergamo városa mellett, és a nevét hazájáról vette.

* Az I. kiadásban ez volt itt: S a Fülesgófusok szép Fantáziája. Azonban hátul az Igazitani valók igy javitják ki.

[23] Etuis francia szó, átaljában minden tokot tesz, a miben sok darab holmi tartatik; különösen pedig, és itt, jelenti azt a kis cifra tokot a dámáknál, a melyben apró kés, tükör, pugilláris, szagos üveg etc. vagyon.

** A két sor az I. kiadásban igy volt: Aki az időnek e két pontja között Van, annak szivébe is férfi ütközött. Az Igazitani valók azonban kijavitják ezt is.

Legyen kicsiny, vagy nagy; szelid, vad, vén vagy hűlt;
Mégis elvágja az, hidd, ameddig megsült.
Mindezeknek nevek hát lajitstromképpen
Fel vagynak ama nagy könyvbe írva szépen,
És a kik el vagynak véve, vagy jegyezve,
Egy veres kereszttel vagynak megjegyezve;
De, ah! benne, a mint oda kandikáltam,
Igen kevés veres keresztet találtam. —
Elég, hogy a dámák hatvannégytől fogva
Esztendő-szám szerént voltak itt kiosztva;
A kik pedig örök pártában maradtak,
Nevek mellé asszú fügécskék írattak.

Carnevál a jegyzőkönyvet kinyittatja,
S előbb curiose keresztül forgatja,
Osztán kikeresvén Somogy rubrikáját,
Hymennek kezébe adja a pennáját.
Hymen hát a pennát dugja a füléhez,
S Carnevál is így kezd beszélni népéhez:
„Urak! asszonyságok! tudjátok tisztemet,
„A mely most közzétek vezérlett engemet.
„Ím én azért jöttem ide mostanában,
„Hogy tudjam, ki van még, s ki nincs már pártában,
„Hogy megköszönthessem az új asszonyokat,
„S más fársánggal férjhez adhassak másokat.
„Igaz, hogy a mennykő vén Dubranovszkija,[24]
„Már elkomorítván a hypocondria,
„S irígyelvén a más gyönyörűségeit,
„Kurtára szabta ki a fársáng ideit:
„De mégis, azt tartom, elég idő annak
„Hat hét is, a kiben virgonc erek vannak.
„Sőt öt hét alatt is férjhez lehet menni,
„A kit a legények el akarnak venni:
„Egy hét leánynézés, második szeretés,
„Harmadik, negyedik, ötödik hirdetés.

[24] Stanislaus Dubranowsky mathematicus és kalendáriomcsináló volt a XVIII. században.

„Most nincs egyéb hátra, hanem hogy tudhassam
„A férjhez menteket, s őket felírassam:
„Írja notáros 'ram!" — Hymen hát szép szerrel
Megtöltvén pennáját veres cinoberrel,
A mint a társaság maga jelentette,
A férjhez menteknek nevét feljegyzette. —
Carnevál elbámúlt, mely kevés a számok,
Akiknek készűlnek a vénusi hámok,
Látta, milyen sokak itt a subjectumok,
De sem copulájok, sem praedicatumok.
Látta, mely szomorú képpel búsonganak,
A kiken külömben rózsák virítanak;
S mint rideg[25] violák, a puszta homokon,
Magánosan sírnak únt árvaságokon.
Látta, hogy Dorottya, s a kik már vénecskék,
Dohognak magokban, hogy ők nem menyecskék;
Egy-két fogacskájok csikorog szájokba',
A vénség ráncait szedik több ráncokba;
S mint a világa-únt, és megszáradt avar,[26]
Melyet a homályos déli szél felkavar,
Mindenik úgy susog és morog magában
Elélt idejének kelletlen voltában.

Ezt jól észbe vévén Carnevál, ezennel
Helyére téteti a könyvet Hymennel.
S hogy a kedvetlenség több erőt ne végyen,
S netán az örömben nagyobb csorbát tégyen,
Látván, hogy poszog már sok asszú pőfeteg,
S az ifjaknak lábát bántja a viszketeg;
Mond: „Hozzanak elő máslás-butelliát,
„Készítsék a zsidók a kanafóriát,
„Jöjjön az asztalra auszprug[27] és piskóta,

[25] Rideg annyit tesz mint egyedül való, magános, p. o. rideg fa, rideg marha, rideg legény stb.

[26] Avar, azaz: lábán maradt száraz gyepfű.

[27] Auszprug, vagy Ausbruch néven ejti és issza a német a magyarok aszúszőlőborát.

„Azután perdüljön mindjárt egy fris nóta!"
Meglett. — Asszúszőlőt az urak ivának,
A dámák feketén egyet kávézának.
S asztaltól felkelvén prosit-kivánással,
Udvaroltak orca- és kézcsókolással.

MÁSODIK KÖNYV.

ESTVÉLIG.

Summaya. Mikippen roppant Tanc tartatic vala és le ülénec vala hogi yaccodnánac és az Dorotthiával és mind az több Kisazzonokval chuffolcodnac vala és mikippen Isten Azzon Eeris álmilkodásra miltó galibacat töön vala; az Dorotthia penigh zűében gonozt forral vala, mikint az Iffjacat hadval megh kerülne.

Megpendűl egyszerre Izsák száraz fája,
Zengő szerszámokkal kíséri bandája,
Kellemes hangzások a szálát bétöltik,
Az ifjú szíveket örömre felköltik.
Mindenütt a vendég kezd már örvendeni,
S viszketeges lábát táncra készíteni:
Az únalom s bánat iromba szárnyakon
Kirepül lekókkadt fővel az ablakon. —
Hogy az urak csendes táncot tehessenek,
Izsákék szép lejtő minétet kezdenek;
Mert hamar megromlik a gyomor főzése,
Hahogy étel után nagy a test rengése. —
Carnevál felkiált: „Urak, egyet szólok!
„Itt sok új mátka van: gondolkodjunk rólok.
„Úgy is az útam is őérettek tettem,
„Az urakkal együtt köztök ebédlettem.

„Engedjük meg nékik (hisz az úgy sem szégyen),
„Hogy az első rend tánc most az övék légyen,
„S ekként kézfogójok ittletemben essék,
„Hogy megemlegessék." Mind rá mondják: *Tessék!*
De Dorottya, s mások, kik pártába sülve
A széken, kanapén maradának űlve,
Magokban zúgódtak, mivel szégyenlették,
Hogy köztök e csúfos különbséget tették.
Rendes is volt látni, miként sok vén dada
Többektől kiválva a széken kushada,
S miként néhány csalfa ifjú sok agglantot
Újjal mutogatván, nagyokat kuccantott.

Kezdődik a minét. — Három gavallérral
Három deli dáma kiáll szép manérral:
Franciás táncokat kezdik főhajolva.
Folytatják páronként viszontag másolva,
Sétáló lábokkal Z betűt ejtenek,
Egymásnak oldalvást suhanva lejtenek.
Mint midőn szerelmes górjércéje megett
A dagályos kakas érezvén meleget,
Enyelegve játszik, taréját berzeszti,
Oldalt forog, tipeg, s szárnyát leereszti:
Így tesz a gavallér itten a dámának
Kényes tempójára a francok táncának.

Sem kedvem, sem erőm nincsen arra nekem,
Hogy minden sor táncot leírjon énekem.
Az első társaság mihelyt elvégzette,
A rendet a többi új házas követte;
S hogy minden mátka-pár egy-egy táncolást tett,
A szála s muzsika mindennek szabad lett.
Ismét megzendűlvén a húron a minét,
Ecse kézen fogja madám Cserházynét.
Cserházy helyre áll a szép Belindával,
Opor is Rózsival, a legszebb lyánykával:
Negédes módira léptetik lábokat,
S dupla főhajtással végezik táncokat,

De miként a május mosolygó havában,
A természet csendes lévén ő magában,
Tisztán fénylik a nap, vidám a mezőség,
Lassú andalgásban hallgat az erdőség,
Nincs semmi zaj, csupán a madarkák zengnek,
Vagy a virágok közt etésiák[28] lengnek;
De felkeveredvén a vídi pusztáról,
Vagy a Szengellérnek borstermő szirtjáról
Zablás sárkányán a garaboncás deák;[29]
Már a forgószéltől csikorognak a fák,
Ropog a pásztornak kunyhója fedele,
Kavarog a vetés, a víz habbal tele,
Egyébütt csendesség látszik völgyön, hegyen,
Csak ott van fergeteg, a hol ő átmegyen,
Toll, kóró, falevél, ringy-rongy, egyetmással,
Zúg a poroszlopban forgó karingással,
A megréműlt banya teheneket fejet,
Háza oltalmáért készíti a tejet:
Ily zavart forgószél tódúlt a szobának,
Hogy a hebehurgya langauszhoz fogának.

Opor kilenc ánglus kontratáncot jára;
Mégsem szállt lankadtság vagy görcs az ínára.
Olyan derék stuccer nincs is tán Londonban,
A ki ennyit tudna győzni egy húzomban.

Bongorfi egynéhány személyt öszveszede,
És alla polacca a táncnak erede.
Maga volt a vezér, a többek követték,
Kik a lengyel tempót emberűl megtették.
Ilyen menést tészen a springer[30] a sakkban,

[28] Az etésiák canicula idején lengedező szelek.

[29] A garaboncás deák felől az a mese van népünknél, hogy sárkányon jár, és a forgószelet ő támasztja, kivált ha, a hol rongyos köpenyegjében kéreget, tejet és kását nem adnak néki.

[30] Springer, német szó, magyarul ugrás, egyik tiszt a sakkjátékban. — A községnéi a neve kutya, nem jobb és csinosabb neve volna é Lovas vagy Huszár, minthogy franciául is chevalier?

Mikor harmadfelet ugrik a likakban;
Vagy miként a darvak, midőn kikeletre,
Sereggel elmennek a rétre, ligetre;
Előre hányt lábbal és billegő nyakkal
Sétál az első pár a többi darvakkal.

Végezvén a lengyelt, stájeren forognak.
A szála közepén tipegnek, tapognak.
Így lépked, így kereng Békés vármegyében,
Az alföldi magyar gazdag szürűjében
Hét-nyolc nyomtató ló, midőn patkós lába
Tapos a világnak legszebb búzájába.'

Jártak galoppátát, straszburgert, hanákot,
Valcerest, mazurkát, szabácsot, kozákot.
E módi bolondság többre is megy vala,
De a vitéz Bordács végre felszólala:
„Uraim! az urak magyarnak tartanák
„Magokat: de ki tót, ki német, ki hanák.
„Mért nem táncol magyart az anglus, francia?
„Csak a magyarnak kell más nemzet módija?
„Így vesztjük hazánkat a magunk kárával,
„Külső tánccal, nyelvvel, szokással, ruhával.
„Mi? hát az uraknak nem jut már eszébe,
„Mikor főispánunk béülvén székébe,
„A legelső táncot magyaron kezdette,[31]
„S minden hazafi szív becsülte érette? —
„Nemzeti táncunknak légyen első jussa:
„Magyart! ilyen adta vén Jebuzéussa!"
Rá ránditja Izsák pengő muzsikáját,
S a palatinusnak elkezdi nótáját.
Minden magyar szívek azonnal buzdúlnak,
Ősi természetes lángjaiktól gyúlnak.
Felséges állásba tészik termeteket,
Valódiba szedik férfiúképeket;

[31] Mikor főispánunk beülvén székébe a legelső táncot magyaron kezdette.. A mire itt célozás van, valósággal megesett a nmélt. gróf Széchenyi Ferenc excjának főispáni beiktatásakor, 4. jul. 1798.

Bennek a rátartós gõgje Ázsiának
Díszt ád Európa csínos módijának.

Csak a magyar tánc az, mely soha sem jára
A jó egészségnek semmi ártalmára,
Mivel mérsékelve mozgatván bennünket,
Frissíti elménket, testünket, vérünket.
Csak a magyar tánc az, mely díszesbbé teszi
Az embert, és soha hívságra nem veszi,
Mert ha csak vitézi módra nem öltözött,
S ha nincs sarkantyúja, csúf a többi között.
Csak a magyar tánc az, mely bír oly érdemmel,
Hogy legjobban egyez a szűz szeméremmel,
Mikor sok külföldi táncban a módosság,
S a legúribb fogás, legnagyobb pajkosság. —
Nemes magyar táncom! ki ősi nyelvünkkel
S ruhánkkal jöttél ki dicső nemzetünkkel,
Ki európai finnyás lakhelyeden
Máig sem szenvedtél mocskot szépségeden,
Ázsiai színben fénylik nemességed,
S még a módi nem tett alacsonnyá téged:
Im a külső népek bámúlják díszedet,
S tulajdon nemzeted nem becsűl tégedet![32]

[32] Az igaz magyar tánc, a lassú verbunkos, amit b. eml. eleink, kik a nemzeti dolgokat korcsosodó unokáinál jobban kedvelték, szebb és méltóbb kifejezéssel nemeses táncnak neveztek. A mi hiú, szapora és rendetlen táncunk, melyben asszonyszemélyek is ugrándoznak, ölelkeznek, keringenek s kiki magáért és párjáért táncol, egész formájával megmutatja, hogy tót eredetű, az ázsiai gravitással és méltósággal átaljában ellenkezik; ezt én a nép után nevezem kuferces táncnak. Ilyen megkülönböztetéssel, reménylem, megesmérik az olvasók a magyar tánc felől tett itéletemnek igaz voltát. Az ilyen táncról tették a külföldiek is azt a sok jeles megjegyzést. Mikor a francia háború idején sok anglus nagyemberek lakának vala Bécsben, egy anglus az ott lévő magyarok táncában 300 figurát számlált meg. Ezt produkálni s hideg vérrel felszámlálni — csak anglustól és magyartól telik. Jusson eszedbe, édes magyarom! a halhatatlan Kaunitznak ama mondása, hogy nemzeti karaktere csak az anglusnak és a magyarnak van: s érezvén jobban-jobban nemzeti méltóságágodat, — becsüld meg még az aprókban is magadat!

Azomban míg ezek ekképpen folyának,
Tréfából kezet nyújt Bordács Dorottyának,
Egy pár ugrós tánccal őtet megkinálja,
S hogy e szerencséje lehessen, instálja.
Nem kellett hosszason hívni ám ökemét;
Felszedi a székről elpetyhüdt tetemét.
Ürög-forog, tipeg, lóbálja a kócot,
Melyből görcs farának csinált vala pócot.
Bordács s az egész nép a fejét lesüti,
Nevettében majd a guta meg nem üti.
Igy táncol a tátos banyák paszitjába'[33]
Varázsló pemetjén a vasorrú bába.

Már éppen elüte nyolcat a toronyban,
Estve volt, s elég lett a tánc egy húzomban;
Szakadt az izzadság mindegyik vendégről,
Kiki panaszkodni kezdett az éhségről,
A hajdúk, lokajok asztalt készítenek,
Ezüst kések, villák, kanalak pengenek,
„Míg, úgymond Belinda, asztal fog készülni,
„Avagy nem jó lesz-é egy játékhoz ülni?
„Míg feljő a leves, eleget játszhatunk,
„Tán egy sor zálogot addig kiválthatunk."
Egy tágas sarokban Belinda szavára
Leülnek a dámák s az urak jobbára.
Mindjárt különféle játékokhoz fognak;
Vígadnak, divatja vagyon a zálognak. —
Midőn A! Kit szeretsz? ez a játék jára,
Reá megy a kérdés egyszer Dorottyára.
A! kit szeretsz? — Felel: Akárkit szeretek.
Mit adsz enni? — Annyit, amennyit vehetek,
Hová viszed? Ágyba . . . Brávót kiáltanak
S a nagy kacaj miá majd hanyatt hullanak.
„Ágyba? (felszól Ecse egyik szugolyába')
Koporsóba! úgy is ott áll a fél-lába.
Megvette a hideg már benne az ikrát,

[33] Paszit, vagy paszita, túl a Dunán a keresztelőkori vendégség.

Vén üszög a madám, nem vethet már szikrát.
Csak lássák az Urak! a jó lélek mit vár,
Ha a banya-posz[34] is virítni akar már?"

A vén Adelgunda hallván e szavakat,
Dorottya fülébe feccsenté azokat;
Kézről-kézre adák egymásnak a vének,
S kótyogós szívekben megkeseredének.
Galiba lett volna a compániába',
De a levest éppen hozták a szobába. —
„Imádkozzunk! együnk! csitt! hallgass! ne nevess!
„Együnk! (felszólalnak) majd elhűl a leves."
Asztalhoz ülének, evéshez fogának,
Édes tréfák között együtt múlatának.

De Éris[35] egy mérget keverő, babonás,
A kitől származik minden visszavonás,
Ki a jó szíveket öszveháborítja,
A férjt, feleséget egymásra buzdítja,
Ki az édes mézbe vegyíti a mérget,
A legszebb virágba, gyümölcsbe rejt férget,
Ki a csendes lelket bújtja háborúval,
Nyugvó bizodalmát zavarván gyanúval,
Ki jajgat a szelid békesség láttára,
S ha pert, lármát sajdít, fakad hahotára, —
Éris kaján szemmel nézvén a vígságot,
A mely mulattatta e szép társaságot;
„Hát az én hatalmam? (így szól bús kedvében,
„Hol orrát, hol farát vakarván mérgében)
„Hát az én hatalmam, a melyet mindenek
„Az egész világon eddig esmértenek,
„Így csonkíttasson meg? így nézzem húnyt szemmel?
„Mit tesz a barátság a víg szerelemmel?

[34] Banya-posz néven esméri a nép némely helyeken a pőfeteget. Lycoperdon Bovista L.

[35] Eris, görög szó; itten az egyenetlenség és visszavonás istenasszonyát jelenti.

„Ezek örvendjenek? én csak epedjek-é?
„Óh nem! — a triumfus nem lesz ám ezeké.
„Hóh barátim, a hol legtöbb kedvet vártok,
„A hol nyerekedni készültök, ott ártok.
„Hálá istenimnek, hogy társaságtokba'
„Vén banyák is vannak; búvok majd azokba.
„Ordas epesárral torkig töltöm őket,
„Összeháborítom az örvendezőket. —
„Rajta! per! irígység! bosszúállás! szégyen!
„Vénlyányharag! kudarc! kofaság! — így légyen!"

Ezek hát, s többek is, véle felkészülnek,
Denevérszárnyakon utána repülnek.
Maga beléűle egy nagy katulyába,
Rongyos pudermantelt vetvén a nyakába.
A szélnek ereszti öszvecsapzott haját;
Két kis pudli húzza lebegő hintaját,
Melyben a szellőkön magát felemelé,
S az éj homályában tart Kaposvár felé.

Valahol végig ment, borzadtak az egek,
Küszködtek a holddal borongós fellegek.
A baglyok civódtak a több madarakkal,
A zúzos fák egymást verdesték gallyjokkal.
Kapos udvarára mihelyt béléptete,
Mindent megígézett mérges lehellete.
Az udvari kopók s agarak morogtak,
Benn az istállóban a lovak hortyogtak.
Üstökbe ment Jancsi csatlós a kocsissal,
Pörölt a kis Náni az öreg Marissal.
Mihelyt a konyhába a fejét bedugta,
Főbe verte egymást fazékkal a kukta.
Fridrik szakács perbe szállván a dajkával,
Leöntötte nyakát egy zsajtár csávával.
Onnan a szálába bésuhanván Éris,
Zúgni kezd a dáma és a gavallér is.
Serteperthy uram azon kezd pörleni,

Hogy ő az asztalnál megúnt veszteglení:
Koppóházy feddi, hogy az gorombaság,
Holott még múlatni akar a társaság.
A dámák között is néhány szúrós szóba'
Egy kis csataforma esik hébe-hóba.
Ízetlenségre kezd a barátság válni:
De okát senki sem tudja feltalálni.
Érist ők nem látták, ki tündér orcával
Bolygatta már őket mérges párájával.

A' volt legfőbb gondja, hogy egyet válasszon,
Kire leghathatósb dögséget árasszon;
De ki lett volna az egyéb Dorottyánál? —
Éris is hát ennek áll meg e hátánál.
Azon töprenkedik, miként verhetné be
Pestisét legjobban az öreg nénébe.

A szegény Dorottya, nem lévén már foga,
Csak holmi lágyacskább csemegén nyámmoga.
Néhány kráfli[36] álla tányérján előtte,
Mellyel görcsös gyomrát apránként töltötte.
Éris hát tündéres erejét felvevé,
S magát egy gömbölyű kis formába tevé;
S midőn a fortélyban jó módot találá,
Dorottya tányárján egy kráflivá vála. —
Ah! vigyázz kisasszony, most vigyázz ám nagyon,
Im a tányérodon méreg s veszély vagyon.
Ne higyj minden színnek s kráflinak; mert veled
Ezer bajt szereztet, meglásd, ha lenyeled.
Ah, kérlek, kisasszony! kérlek ősz hajadra,
Úgy sem vagy már gyermek: jól vigyázz magadra.
Mit tészek! — Im ímé a kráflit felveszi
A gondatlan öreg, s nagyon mohón eszi.
Megeszi — megette! — megvan! — már hiába!
Éris kívánt célra jutott szándékába'.
Már látom reszketeg fogja el tetemét,

[36] Kráfli, magyarúl fánk és olasz tészta.

Már vasvilla módra hányja a két szemét.
Morgásra áll szája, forog benn a nyelve,
Keserű aggsággal van melle megtelve.
Bús melancholia gőzölög a fején,
A harag rozsférge bántja ülőhelyén.
Éris öszvejárja belől minden tagját,
Szívére, májára kiönti maszlagját,
Minden belsőrészre útat fúr magának,
Kivált hol fészke van a histerikának.

Most a mértékletlen öröm erőlteti,
Hívságra, kacajra, dévajságra veti;
Majd egyszerre csügged feje komor bútól,
Haragtól fojtódik és irígy gyanútól;
Egy indúlat erőt vesz más indúlaton,
Mint mikor hullámmal zajog a Balaton.
Végre a fekete sárepe elteli,
S minden más érzésit egyszerre elnyeli.
Felpattan a székről, s Érist a gyomrába'
Béviszi magával egy oldalszobába,
Hol egyedül lévén pályát nyit magának,
Szabad gyeplőt ereszt minden haragjának,
Szűz ráncait hideg könnyekkel áztatja,
S asszú kökörcsinjét ekképpen siratja.

„Egek! már én tehát csak azért születtem?
„Hogy férfi soha se feküdjék mellettem?
„Miért juttattatok hatvan esztendőre,
„Ha szert nem tehetek egy rossz főkötőre?
„Vártam, sokat vártam, azt nem mondhatjátok;
„Várásom bérét hát mért meg nem adjátok?
„Mindég jó hiszemben ültem az adventet,
„Hogy tán tesz egy kérő nálam complimentet;
„A fársángot mindég töltöttem vígsággal,
„Hogy tán nem gyötörtök többé a lyánysággal:
„Mit ért? nem is véltem, s már itt volt húshagyó,
„Húshagyó! húshagyó! engem itthon hagyó!
„Mivel érdemlettem? Egek! ugyan mivel?

„Lám lett volna mivel, csak lett volna kivel.
„Sem pénzét, sem eszét én nem néztem volna,
„Sem nemét, sem képét; csak férfi lett volna.
„Mondtam, hogy akárki légyen, hozzá megyek,
„Kezet csapok vele; csak leány ne legyek.
„Boldogabb férfiú nem lett volna, mint ő:
„Urrá tette volna ötet egy főkötő.
„Hordtam volna mindég saját tenyeremen,
„Csak könyörült volna pártát únt fejemen.
„De hiába! mégis egy sem jött eszére:
„Be bolond volt, aki engem meg nem kére!
„Akárkinek tárva volt szivem birtoka:
„Az ég, a föld tudja, én nem vagyok oka. —
„Sokszor végig néztem ezt a világot már:
„A legény előttem úton-útfélen jár,
„A férfi megannyi, mint az asszony, látom:
„Mért nem jut hát köztök nékem egy sajátom?
„Mért kell nékem ilyen bőségben szűkülni,
„S szomjan a kád vízben Tantalusként űlni?
„Mért alkotott az ég asszonynak engemet?
„Vagy hát mért teremtett férfiúi nemet?
„Ha asszony nem volnék, vagy férfi nem volna:
„Édes boldogságom ürmöt nem kóstolna. —
„De imé aggságban emésztem napjaim,
„Az idővel együtt terjednek kínjaim,
„Komor magánosság fonnyasztja éltemet;
„S még hajadon fővel eltemet engemet.
„Hogy nyújtóztatnak ki, hogy megyek pártába',
„Óh, majd a szenteknek paradicsomába?
„Óh, szégyenletemben meg kell halnom ott is,
„Mikor vén lyánynak mond egy hitvány halott is.
„Holott ímé most is e kis társaságba'
„Annyiszor keverik az embert csúfságba.
„A nélkül nem esett egy tánc, vagy egy játék,
„Hogy illetlen dolgot, vagy mocskot nem láték.
„Hát már, hát így kell-é nékem holtig élnem?
„Hogy szerelem helyett csúfot kell remélnem?

„Nem! nem! — Vagy azokon bosszút fogok állni,
„A kik òly vastagon mertek volt tréfálni;
„Vagy azt megmutatom, hogy idős létemre,
„Erővel is ifjat kerítek kezemre,
„És így tán — ah, megállj! csendesedjél szegény,
„Te csak egy leány vagy, de hány ott a legény?
„Mit gondolsz Dorottya? jobb, magad meghúzod,
„Vén vagy, a meghűlt bőrt már hiába nyúzod.
„Mit érne harcolnod? férjt azzal nem kapnál:
„De ám ha kapnál is, s véle kezet csapnál:
„Mit tenne e kurta kis gyönyörűséged,
„Midőn a halál is candidált már téged?
„Mit próbálsz? mit kezdesz? belőle mi hasznod?
„Úgy is leányfővel kell néked megasznod.
„Ám lássad. — — Hát mégis? — — nem lehet — fussatok!
„Fussatok elmémből gyáva gondolatok!
„Bosszút kell állanom. Sokba megbántottak,
„Sokba csúfot tettek, azt az átkozottak.
„Nem csak rajtam, hanem több leányokon is,
„Mártán, Adelgundán, Rebekán, máson is.
„Az a zálogosdi játék sokat sérte;
„Hát a mátrikula? — s én ne szóljak érte?
„Á! á! — az nem lehet; bétörők, bérontok,
„Asztalt, companiát, táncot széjjelbontok,
„Földig legázolom őket a nyelvemmel;
„Másszor ne játszanak a becsületemmel.
„Kivált a Fársángot — mert másként is ennek
„Tulajdoníthatom az okát mindennek, —
„A Fársángot — azt, azt, még lejjebb gázolom,
„Haját széjjeltépem, szemét kikarmolom. —
„De, hogy annál jobban megszégyenűljenek:
„Minden hajadon lyányt felbujtok ellenek.
„Orsolya, Rebeka, Magdaléna, Márta,
„Adelgunda; mind, mind, a kin csak van párta,
Sőt ha párta nincs is, de férj nélkül maradt;
Nem ád kérésemre tán üres kosarat.
„Nem ád; szemeikből olvastam előre,

„Miként borzadozott mindeniknek szőre.
„Őket veszem mellém — várjatok, várjatok,
„Ti, kik a lyánykákkal oly csúfúl bántatok.
„Várj Fársáng!“ — — E szókat alig rebegé ki:
Orrán, száján forrtak a méreg tajtéki,
És újabb lángoktól lobbantatván vére,
Az oldalszobában egy commódhoz ére;
A hol összeszedvén minden indúlatját,
Így tette meg a vén lyányok áldozatját.

A frizér-serpenyőt egy zúgban meglelé,
És azt a commódra köhögve emelé.
Fenekére rakott kéngyertyát, s e felett
Néhány bálbilétet s szerelmes levelet.
Három szűzkoszorút, három fürt hajával
A rakásra teve egy tucet kártyával.
Ott volt Florentina s a Tündér Ilona[37]
S valamennyi tőkét életében vona,[38]
Ezeket meggyújtá: s nem győzvén szellővel,
Gerjesztette tűzét az előkötővel.
Ekkor, mint megannyi áldozómarhákat,
Kiválaszt száz derék fekete balhákat;
Augsburgi láncokkal[39] öszvepórászolja,
S áldozó tüzére mindnyáját feltolja.

[37] Florentina, Tündér Ilona. Ezek a régi öregeknek s a mai községnek esméretes románjaik, vagy istóriáik, melyeket a szűrboltokban árulnak a tót bibliopólák.

[38] Tőkét vonni. Szokásban vagyon sok helyeken, hogy mikor a fársáng elmúlik, a meg nem házasodott ifjakkal és férjhez nem ment leányokkal valamely darab fát vagy tőkét nevetségnek okáért megemeltetnek, vagy egy helyről más helyre vitetnek. A csinosabbak az olyan személynek zsebjébe egy kis forgácsot, szilánkot vagy zsindelyt tesznek, sőt affélét levelekbe s cédulákba is zárnak. Ilyenkor a' csinál legtöbb nevetséget, hogy a furcsa emberek miképen fortélyoskodnok, hogy vigyáznak magokra, s hogy szedődnek rá sat.

[39] Augspurgi láncok. Olyan finom apró láncocskát csinálnak az augsburgi mesteremberek, hogy azzal a balha lábát is megköthetni, s ha a balha ugrik utána rándúl. Az ára egy láncocskának csak 15 kr.

Mint midőn a három képű Hekatének[40]
Ünnepén áldozni kell egy vén papnénak.
Az áldozat füstje gombolyog a tángon.
S a fekete bikát hozzák az istrángon:
Úgy áldozik itt is Dorottya. Végtére
Egy üveg timolajt önt a szemeskére.
S felemelvén szemét: „Óh édes szerelem!"
Így szól, tégy már egyszer, tégy kegyelmet velem.
„Ha most is sohajtok, szemem most is nedves
„Ha ez áldozatom teelőtted kedves:
„Ennyi férfi közül juttass egyet nékem.
„A ki felépítse puszta düledékem.
„Vagy, ha még hatalmas szódra sem hajolnak,
„Ha engem s társaim tovább is csúfolnak:
„A bosszúállásra segéljed munkámat,
„Dupla áldozattal adom meg hálámat."
Ámor ezt hallgatta, nevette, és jelűl
Egy kisded mennydörgést durranta bal felűl,[41]
Melyre az áerbe magát felemelte
Éris s az áldozat tűzét elpeselte.

---

[40] Három képű Hekaté. A régi mesék szerint azon egy istenasszony az égen Luna vagy a hold, a földön Diana vagy a vadászatnak istenasszonya, a pokolban vagy a holtak alsó világában Proserpina, a kinek, mint minden odavaló isteneknek, fekete marhákkal áldoztak. Virgilius emliti a terminam Hecaten tria Virginis ora Dianae, és Horatius a Diva triformis-t: mert három fejjel festették; közbül állott a leányfő, jobbról a lófő, balról pedig a kutyafő.

[41] A mennydörgást jó isteni jelnek tartották a rómaiak, ha balfelül talált imádságokra vagy áldozások idején hallatódni. Erre van itt a célozás; valamint több régi pogány ceremóniákra, kivált amelyek a rómaiaknál megvoltak: de mind azokat bajos volna ilyen szűk helyen eléggé megmagyarázni az azokban járatlanoknak. — Virgiliusnál, Aen. L. II. v. 693. az Anchises imádságára ... Intuit laevum.

HARMADIK KÖNYV.

ÉJFÉLIG.

Summaya. Mikippen az Dorotthia Kiss Azzon az tamétalan Züzekvel thábort yáratván és Carneval Vitézeivel zertelen nagi hada lén; mell Könivnec is alkalmatosságával ki s mit tött? avagi chinált? avagi niert és veztött ligien; zeep rendvel voltakippen megh írván látod.

Így lévén, Dorottya kiment a szálába,
A hol a tánc vala legszebb divatjába.
Az urak, a dámák a kölcsön vígságban
Képzették magokat boldogabb világban.
Más pedig, a kinek a jövő munkára
Szüksége volt teste lelke nyúgalmára,
Édesdeden pihent, még a tölt hold haladt,
A jóltévő álom superlátja alatt.
Csendesség volt: csupán a muzsikahangok
Mozgatták az üveg táblát s a firhangot,
S a dobogó lábak zörgettek taktusra
A fél-szenderedett éji Zephyrusra.
A kastély ekhózott az örömlármával;
A cseléd, a vendég, az úr, a dámával
Játszott, tréfált, táncolt, vígadt az udvarban
A nagy palotában, tornácban, pitvarban.

Csupán Dorottyának kóválygott a feje,
Kit megvesztegetett az Éris mételye;
A mord indúlatok szívében, s a megett
Mind elterjesztették a bús fergeteget.
Nem lelvén már kedvét, dúlt-fúlt ő magában,

S belévágta magát egyik zúgolyában
Egy bőr kanapéra, hol némán vesztegelt,
És lelke a harag sovány mérgén legelt.
Most egyszer lehetett látni valahára,
Hogy ő piros színt is vehetett magára;
De az ő pirossa hamar elenyészett,
Pírja kékké, kékje hamar sárgává lett.
Láttatott szája is beszédformán tenni,
De annak nehezebb volt értelmét venni,
Mint a mit a Delphis vén Pythiája mond,
Ha Phoebus meglepi, jövendől, s félbolond.
Egyszerre felugrott az ágyszékről, készült,
Meg akart indúlni — s újra a székre dűlt.

Adelgunda hozzá méne — „Jókor jövél!"
Mond néki Dorottya, „lelkem újonnan él.
„Titkot közlök véled; szíved legyen helyén, —
„Gyere e szobába, — jöttél jó idején.
„Gyer hamar, — ne késsünk — titok — jól esmérlek;
„De hídd bé magaddal Orsolyát is, kérlek."
Orsolyát béhítta, s a muzsikaszónál
Eltűnt a három vén az oldalajtónál.
Igy mennek a három fúriák morogva,
Csókoló kígyókkal, s egymást kézen fogva.
Tulajdon anyjoknak örök homályába
A Styx mellékének egyik barlangjába,
Mikor a királynak s népnek eszét vesztik,
Rá a hadat, pestist és veszélyt terjesztik.
Igy lépdegél együtt a három Párka is,
Az öreg Atropos, Clotho és Lachesis,
Kiki a szerszámot vívén a markába,
Az élet és halál fonószobájába.

„Édesim! Dorottya nékik igy beszéle:
„Sorsom keserűség, s tiétek köz véle.
„Az én fájdalmamból ti is részt vehettek.
„S feltett szándékomban méltán segíthettek.
„Bosszúállás tüze perzseli mellemet,

„A méltatlan szégyen elfogyaszt engemet,
„Halált s elégtételt szomjúznak csontjaim:
„Rajta! ne késsünk már szenvedő társaim!
„Duplázzuk meg azt a csúfot az ifjaknak,
„A mit már ennyiszer reánk raktak, s raknak.
„Kevélységek szarva szinte az égig ér,
„Annyi esztendőktől fogva bennünket vér;
„Törjük le, s nyerjük meg érdemlett becsünket —
„Csúfjoknak tárgyává tettek már bennünket!
„Éreztessük vélek, mely súlyos a harag,
„Melyet a megvetett asszonyi szív farag,
„S mely érzékeny bosszú, melyet a megsértett
„S gyalázott szerelem önnön magáért tett. —
„Tudjátok, hogy itt a Fársáng; jól láttátok,
„Mely vad és goromba volt hozzám s hozzátok;
„Láttátok, mely víg volt szomorúságunkra,
„Mely büszke és szúrós csúfoltatásunkra,
„Ugyan lehetne-é néktek rá nem állni,
„Ha e tanácsomat mérészlem ajánlni,
„Hogy az ő örömét fordítsuk bánatra,
„S duzzadt hetykeségét méltó gyalázatra?
„S ha magam elkezdem ez intézetemet;
„Lehetne-é néktek elhagyni engemet?
„De ám légyen! tőlem mind — mind elálljatok:
„Magam is indúlok. Eljöttök? Szóljatok!"

Az Éris szikrái, a melyek titokban
Eddig a banyáknak szívekben, májokban,
Mintegy hamu alatt, még benn lappangának,
Egyszerre kiütvén, lángokká válának.
„Megyünk — menjünk!" a mit mondhattak, ez vala;
Indúltak, s mindenik már bosszút forrala.

De Dorottya, ki már haragja tajtékát
Jobban kifőzte volt, így közlé szándékát:
„Nem, nem! gondolkozva kell bánni nagy fával,
„Sok kézzel kell néki menni s sok baltával.
„Nagy munkába kezdünk, mely ha végbe mégyen,

„Vagy öröm lesz bére, vagy örökös szégyen.
„Nékünk is kárt tehet a hebehurgyaság.
„Jót, rosszat jobban tud tűrni egy társaság.
„Előbb is azokkal közöljük dolgunkat,
„Kik sorsokhoz fogják mérni a sorsunkat.
„Ha egyszer Rebeka s Márta meg nem veti
„Zászlónkat, a többi önként is követi.
„Mindent, a kit velünk a köz ügy egyesít,
„Majd a köz próba is egyaránt lelkesít. —
„Ez tehát tanácsom: rajta! ne késsetek,
„Minden társainkba oly lelket öntsetek,
„Hogy köz gyalázatunk megtromfolására
„Kiki a köz munkát vállalja magára.
„Töltsétek bé őket belső háborúval,
„Carneval s az ifjak eránt új bosszúval.
„Valakiket köztök hajlandóknak láttok,
„Magatokhoz vévén, hozzám béhozzátok.
„Én addig az egész dolgot megforralom,
„Kifőzöm s egyszerre nékik kitálalom."

Ezt mondván, ama két banyát elereszti,
S zajos szívét újabb habokba sülyeszti.
Hányja, veti végét, elejét dolgának,
Kivált miként kezdjen neki a csatának.
A harag, bosszúság gyakran kilankasztja,
S plánumának folytát közbe megakasztja, —
De vídúl, hogy immár dolgai jól mennek,
Mivel néhány dámák nála megjelennek,
Kikkel már Orsolya és Adelgunda szólt,
S kiknek már a szívek a Dorottyáé volt.
Ezek után több-több gyűle zászlójához,
Újabb truppok jövén a többek truppjához.
Úgy forrt már a leány s asszony a szobában,
Mint a szentelt szűzek Vesta templomában,
S mint a lefüstölt raj az új kasban belől,
Zúgtak, zsibongottak az ajtón két felől.
Könnyű volt Orsolya- és Adelgundának

Igy nevelni számát szoknyás verbungjának;
Mert az asszonyi szív s a leányi elme,
Kivált ha búja van, vagy pedig szerelme,
Az oly ámítónak könnyen lesz zsákmánya,
A ki a leseket csínos pontból hányja.

Éris sem henyéle a többi társával,
S minden rést és útat megrakott mínával.
Most pedig (ki tudná még meg is gondolni!)
Álommézzel kezdi Izráelt locsolni,
Izráelt a bőgőst, kit altató méze
Mindjárt a legmélyebb álomra ígéze.
A bőgője mellől feldűle Izráel,
Helyét alattomba Éris foglalá el,
S olyan vén zsidóvá válék azon nyomban,
A milyen rabbi nincs lembergi templomban.
Felveszi a vonót, kapja a húrokat,
Széjjel igazítja s tekeri azokat.
Rajtok száz discordánt hangzatokat csinál,
Melyek bérohanván a fül dobjainál,
A nyúgovó lelket úgy felháborítják,
Hogy gondolatjait egymásra zúdítják,
A szép hármónia, mely a holt húrokról
Az érzőinakba szállong és azokról
A lélekbe felhat, s a szívbe bényomúl,
Hogy azt az erkölcsnek szentelje templomúl,
Egyszerre elhagyá a húrt, az inakat,
A lelket, a szívet, — s a jó rend megszakadt.
Jól tudta azt Éris, hogy a szív útjának
Birtokán hatalma van a muzsikának! —
Mint a zöld Hortobágy kövér mezejében
A csíntalan betyár, ha a szél mentében
Süvegmocskot éget a szalmán, vagy pipán,[42]

[42] A Hortobágy pusztáján, mely az úgynevezett Hortobágy folyóviznek vagyis Tisza-szakadéknak környékén esik a debreceni és ujvárosi földön, — s közönségesen az alföldi legelők körül, szokások holmi pajkosoknak, hogy pipájokba süveg- vagy kalapmocskot tesznek, melynek füstjét, ha messzéről a gulya megérzi, szerteszéjjel szaladoz.

Maga meg odébb áll gyalog vagy paripán;
Hiába hangicsál a duda, furulya,
Összebőg a marha, megszalad a gulya,
Tehén, üsző egyre szalad a cserénynek,
Van baja, van mérge a szegény legénynek:
Így ama széditő hangok bűbájára,
Az Éristől titkon húzott muzsikára
Tódult a dámáknak nagyjok és aprajok.
Zűrzavar lett, kiki bámúlta mi bajok?
Szintúgy törték, nyomták az ajtón magokat,
Ott hagyták a táncot s a gavallérokat.

Dorottya már szintén ugrott örömében,
Tajtékba lábbogó szíve reményében,
S köröskörűl nézvén az amazon hadat,
Győzött már előre! nyúzta is a vadat.
A bosszúállásnak, truccnak kivánsága
Benne a legfelsőbb garádicsra hága;
Carnevalt már saját lábánál képzette,
S mint csókolják kezét az ifjak mellette. —
Gyenge kevély cipő, ugyan mit nem tennél,
Ha te a süvegnek főhelyére mennél?
Most is te szabsz törvényt ezer galántoknak:
A kik imádói a piciny láboknak:
Sok férfi ész saját capitoliomát
Elhagyja s csókolni leszáll lábad nyomát.

Mihelyt tanácskoztak együtt egy keveset,
A mely is sok szóval, kevés sóval esett,
És minden bibéjét gyarló szép nemeknek
Illették (de a mit a külső füleknek
Nem lehet most nékem előtrombitálni,
Szent titok! melyeket tilos profánálni): —
Dorottya kiválaszt egyet nagy felhanggal,
A ki a szálába menjen követranggal,
S mondja meg az ottan lévő vendégeknek,
Mi a kivánsága a dámaseregnek,
Rebeka vala ez, a tisztes Rebeka,

Kinek ősz a haja, görbe a dereka,
Ki hajdan magának, most pedig másoknak,
Sok próbán általment keritője soknak.
Ékesenszólóbb ő, mint akármely kofa,
Meg is van edződve orcáján a pofa.
Ezt választották ki, Dorottya s a szépek,
Hogy az ifjak előtt legyen az ő képek.
Ki is állt nyúlbőrös szalupban a dada;
Melléje Dorottya még kilencet ada.

Kongott már a szála: nem tudták odaki,
Hogy a szép nimfákat mi a kő hordta ki?
Bent egy-két ifjasszony csak úgy csilleng-filleng,
Mint a szedés után az elhagyott billeng.
S midőn éppen immár azon töprenkedtek,
Hogy a sok dezentir szépek hová lettek?
S egy kurázsis ifjú szinte már értek ment,
Rebeka s az egész követség megjelent. —
Kacagtak az urak, és brávót tapsoltak,
Mert ebből egy jeles maskarát gondoltak.
Carneval maga is (nem tudta) vigadott,
Hogy a dámasereg ily szép tempót adott.
De midőn azokat különös gálával
Látták vala lenni szeriőz mináva,
Nem tudták a dolgot egybe mire vélni,
Míg nem missz Rebeka így kezde beszélni:
„Uracskáim! engem azok küldöttenek,
„A kiket az urak meg nem érdemlenek,
„Azok, kiket ide hozott ma a szánka,
„Az a sok ifjasszony s drága szép leányka,
„Kiknek, bár magokat oly nagyra nézik is,
„Lába kapcája sem lehetne egyik is.
„Mért vagynak oly nagyra a gavallér-névvel,
„Ha úgy bémocskolják azt a szilvalévvel?
„Phi! arra a névre fel sem nyitnám számat,
„Vagy a zsibvásárba vetném a pundrámat. —
„Mit ér a fodroshaj? a mándsét? a tászli?

„A zsinóros nadrág, ha az ember bászli?[43]
„Pedig mely kényesen, feszesen, begyesen
„Járnak az uracskák végig a Pártesen?
„Az úr is Pozsonyban eleget fentergett;
„Mért nem producál hát itthon is Schlossberget?[44]
„Azért, mert nem szabad? azért, mert nem illik? —
„Azért, mert az urak mind csak kákompillik!
„Magok elcsergetik másutt súgárjokat,
„S itthon még csúfolják a szegény lányokat.
„Kereken kimondom; az urak s urfiak
„Csak ahon nem kéne, ott csintalan fiak. —
„Ez a Locsperdi is, az ebágyról esett,
„Mit tesz? mért jött ide? nálunk mit keresett?
„Léhűtni jött ebbe a kompániába?
„Diktom, faktom, vesszen pokol kurvanyjába!
„Fársángnak hivatná ő is magát hogy már,
„Pedig pernahájder, gézengúz, koszlobár.
„Mégis ő mér hányni a dámáknak fittyet:
„De megtanitjuk ma ezt a kótyonfittyet.
„Meg! és minden leány fülébe pesel ma;
„Néked szól a lecke, te gízgaz, te selma! —
„De, hogy követségem hosszason ne essék:
„Idejöttem okát meghallgatni tessék.
„Minden rangú dámák egyes akarattal
„Engemet küldöttek oly parancsolattal,
„Hogy kivánságokat adjam elő pontban
„Az uraknak; mely is áll e három pontban:

[43] Bászli némely környékeken annyit tesz, mint másutt baszuta, liphec, pipogya, és a mi oda-alább előfordul, Kákompilli sat.

[44] Partes! Schlossberg! fájdalom, hogy nagyon is esméretes nevek és helyek, a melyeken való lelki, testi és világi elromlások az ifjaknak nemcsak egy satiristának érdemlené meg a figyelmét, hanem olyanoknak is, akik vagy könyveikkel, vagy hatalmokkal hamarább fordithatnak a dolog nevén! — Nem elég a bűnt megtiltani, hanem a bűnnek eszközeit kellene eltörleni; vagy a gyönyörűségeket a virtus kecsegtető eszközeivé tenni. — A legutálatosabb úgy nevezett Kreutzertheaternél mi közönségesebb fészke és menedékhelye a közönséges bűnöknek. Tegyük virtus oskolájává a theátrumot s érzékeny ifjainkat bátran vezethetjük akkor belé; a gyönyörűségek nemes érzést fognak bennek, mint a Róma és Athéne nevendékeiben, felindítani!

„Elsőben az urak szabad tetszésünkre
„Ezt a gaz Carnevalt adják ki kezünkre;
„Másodszor haladék nélkűl felkeressék
„A nagy mátrikulát, hogy megégettessék;
„Harmadszor, valakik most is nőtelenek,
„Minket solenniter mind megkövessenek.
„Ha e kivánságot a szála felhagyja,
„S követőlevelét nékem ki nem adja,
„S a mátrikulával ezt a gaz spitzbubot:
„Ellenségnek tartsa az asszonyi klubot." —

„Ellenségnek tartjuk az asszonyi klubot;
„Magunk közt egyet sem esmerünk spitzbubot;
(Ilyen választ ada Bordács Rebekának)
„Szüksége van nálunk a mátrikulának;
„Eb, a ki kenteket, néném! megköveti;
„Dictom! s az öreg fart visszacepelheti."

E szókra az urak mind kacajt ütének,
De a lyánykövetek felmérgesedének. —
S mihelyest az egész követségcsoporttal
Rebeka visszatért a kerek réporttal:
Seregét Dorottya mindjárt összeszedte,
S egy rendes ármáda formájába vette. —

Nyílj meg most, Helikon! nyílj meg; s ti magatok
Szép istenasszonyok előttem dalljatok.[45]
Ti elmondhatjátok, jut is eszetekbe,
Kik állottak belé a leányseregbe.

[45] Nyílj meg most Helikon! sat. Mikor Virgilius a háborúra felkölt itália vitézeket elő kezdené számlálni, így kiált fel egész enthusiasmussal (Aen. Lib VII. v. 641—646.):

Pandite nunc Helicona, Deae, cantusque movete,
Qui bello exciti reges, quae quemque secutae
Complerint campos acies; quibus Itala iam tum
Floruerit terra alma viris, quibus arserit armis.
Et meministis enim, Divae, et memorare potestis:
Ad nos vix tenuis famae perlabitur aura.

Kik voltak vezéri az amazonoknak,
S örök egri nevet kik nyertek magoknak. —

Egy erős négyszegű corpust formálának
A kik legaggottabb leányok valának.
A sereg derekát ez a népség tette:
Commandóba őket Adelgunda vette.
A két szárnyán álltak mintegy könnyebb truppban
A fiatal szűzek felkötött szalupban:
E gyönyörű népet vezérelte elől,
Magdalena a bal, Márta a jobb felől.
Hátúl a vasasok nehezebb osztálya
Az özvegyasszonyok seregét formálja.
Lassú, de kemény nép: reservaként vagynak;
Orsolyát tisztelik vezérlő hadnagynak.
Az avantgárdába, mely mindnyája között
A legkatonásabb formába öltözött,
Azok az eleven Freycorok valának,
Akik már férj nélkül szűlni is tudának.
Friss és gyönyörű nép! fortélyos, vakmerő;
Rebeka vezette, egy próbált hadverő.

Ezek a vezéri s osztályi valának
Ennek a rettentő dámaármádának,
Melynek fő kormányát Dorottya tartotta,
S mint general en chef[46] maga mozdította.
Nem választott ő ki egy helyt egyenesen,
Hogy a hol nagyobb baj esik, ott lehessen.
Tizenkét ősz s próbált banyát melléje vett,
S egy vén guvernántnét[47] adjutántjának tett.
Ekkor az ütközet módját így rendelé,
Hogy a front léptenként menjen eléfelé:

[46] General en chef a legfővebb vezére egy sok ezerből álló fegyveres eregnek, akitől függnek osztán minden osztályos generálisok.

[47] Guvernantné franciául Gouvernante, a nagy házaknál a gyermekeket nevelő, s az azoknak gondját viselő asszonyszemély.

A szárnyi könnyű nép akként fordúlgasson,
Hogy minden sort s rendet zavarba hozhasson.

És a mátrikulát csalfán vagy mérészen
(Mely a triumphusban legszebb préda lészen)
Kerítse kezéhez az ellenség elől,
Egy szóval vigyázzon minden oldal felől:
A hátúlsó sereg még most szótól várjon,
Minden rést és útat keményen bézárjon:
Most pedig egyszerre az első dobhangra
Az egész avantgárd[48] üssön a Fársángra,
S ha lehet Carnevalt hadi foglyá tegye,
Vagy a mátrikulát kezéből kivegye;
De ha rabbá esik, kedvezzen Hymennek.
Lánc közt is tisztelni kell a rangját ennek.

Mikor a táborban mindent elrendele:
Üle egy divánra,[49] kit nyolc szűz emele,
S onnan igazgatta a népet, a helyet,
És, mint egy feldmarssal, perspectiva helyett,
Hogy ráügyelhessen a nagy ármádára,
Egy vén pápaszemet feltett az orrára.
Külön-külön minden vezért és hadnagyot
Serkentgetvén, nékik mindent jól meghagyott. —
„Most már eljött a perc, így szóla nyájához:
„Hív barátináim! kezdjünk a munkához.
„Csak bátran! velünk lesz a bosszú s szerelem.
„Menjünk! már zsebemben van a győzedelem.“ —

E szókra Testilis felveszi kezébe
A sereg zászlóját, melynek a végébe'
Lengő pántlikákkal körül koszorúzva

[48] Avantgarde, elsősereg, előre indított, vagy az ütközet elejére állított kisebb sereg.

[49] Diván, igen apró lábakon álló neme a kanapénak. Minthogy ezt a török szokásoknak követésére vették fel az európaiak: azért neveztetett divánnak a Törökország főtanácsáról, a divánról, amelytől van ez a szónk is: divánkozni.

Tintukkal bodrozott főkötő volt húzva.
Az apróbb zászlók is lobognak szép sorral,
Kiken Vénus látszott, bölcsővel s Ámorral. —
Megindúl a sereg; a selymek suhognak,
A pádimentomon a cipők topognak:
Szikráznak a tüzek a dámaszemekben,
Keblekben kurázs van, fegyver a kezekben:
Harnádel,[50] strikknádel, ördögpokol-nádel,
Melynek külömb nemét ma sem számlálnád el,
Almaevő kis kés, etuis bicskia,
Szemnyilak, csókcsákány, mosolygás-fringia.[51]

Dorottya s a rúdon függő díván megett
Fő hadi-muzsika gyújtá a sereget.
Lizette, a szépen hárfázó Lizette
A lyányok fársángi marsát elkezdette:
Mellette a nótán tíz hárfa hangozott.
Húsz tambura s doromb akkompanyirozott.
Mások vagy letörvén a butellák alját,
Azzal trombitálták a Lizette dalját,
Vagy holmi nagy smukkos katulyát tartának,
S két frizőr fűsűvel azon dobolának.
Az egész ármáda danolta a marsot,
S úgy tették hangjánál a truppok a marsot.
Éris pedig szíve teljes örömében
Felemelvén magát pudlis szekerében,
Titkos kacajok közt lebegett felettek
S denevérnimfái körűlte repkedtek.

Mikor a nagy corpus a szálába kijött,
Már az avantgárda Carnevalra ütött,
A pajzán Freycorság őtet megtámadta,
Ki kezét, ki haját s köntösét rángatta.

[50] Harnadel sat. Nadel német szó, magyarúl tűt tészen. Egyszer egy imet technologicus könyvben a tűnek 22 nemét olvastam meg; pedig sem hájvarró, sem a bornyomózsákvarró, sem még inkább a bocskorfüző tű nem ja meg benne.

[51] Fringia. Ezt a szót a kardvasakra szokták felütni annak jóságának léül és bizonyságául.

Lármás csivogással mind rá kezdtek esni.
Maga volt s oltalmat nem tudott keresni.
Így jár az a szegény bagolyfi is épen,
Ki elhagyja enyhös odvát délközépen,
Mihelyt a madarak látják, körűlveszik,
Akármerre fordúl, meg nem menekeszik;
Míg a kányák űzik, a csókák csácsognak,
Cseveg a sok veréb, a varjak kárognak.
Csúfolja, csípkedi, rángatja mindnyája,
Tele a tollával mindeniknek szája.

Már a nagy sereg is a csatapiarcot
Magának foglalván, elkezdte a harcot.
A bal szárnyon álló könnyű nép sok szűzzel
A mátrikulára ütött kemény tűzzel.
Hymen felkiáltott: „Urak! ne hagyjátok!
„Most a mátrikulát mindjárt nem látjátok".
Ezt a gavallérok hallván, oda mennek,
Hogy segítségére legyenek Hymennek.
De már akkor körbe fogta a lyánycsoport,
Verték a széjjelhányt székek között a port.
Szörnyű a zaj s lárma. Ezek megragadják
Hyment és a könyvet! amazok nem hagyják:
Most ezek hányják el a széktől azokat;
Majd azok nyomják el onnan a lyányokat.
Phylisnek már a könyv éppen kezében volt;
Kiáltott a sereg, a győzőnek tapsolt:
De alig csípte meg Károly egy keveset,
Elejté a könyvet s a lábára esett.
Oda ugrott Károly, a prédát már hozta;
De Rozinka őtet agyon csiklandozta.

Más felől az ifjak e szép harc neszére
Indúlni akartak Hymen védelmére:
De a könnyű sereg jobb szárnyával Márta
Kirukkolt s előlök az útat elzárta.
Keresztűl próbálnak az ifjak rontani:

De ennyi szép ellen ki tudna állani?
Egyedül maga volt oly gavallér Albert,
Hogy annyi amazon ellen indúlni mert.
Thrézi ellent állott: de egy pillantása
A szép szűz szívében halálsebet ása.
Visszapillantott rá haldokló kedvese,
S a sebhedt bajnok is a földre leese.

Ez esetre a harc nagyobb tüzet kapott,
Felzendűlt mind a két népség s összecsapott.
Csatáztak a mérész dámák az ifjakkal
Szerelem mérgébe mártott szemnyilakkal,
De a kézszorítás és sóhajtás heve
Sok szépek szívében nagy pusztítást teve.
Sok gavallér pénzt is adott a spionnak,
S kitudta bibéjét a szép kisasszonynak:
Melyért az amazon hullott is a harcon,
Koccant a csákány is a keblen és arcon.

Már a gavallérság jóval is innen járt;
Hogy Dorottya oda veté az okulárt.
A legszebb szárny vesztét diványa sáncáról
Meglátja s a közép sereg derekáról
Négy erős csoportot kiküld sietséggel.
Hogy a győzött félnek légyen segítséggel.
Kik is kiszegezett pagnéttal kiálltak,
S tűjökkel eleven sorompót[52] csináltak.
Azonnal Boriska*, ezek commendántja,
A gavallérokat oly mérgesen bántja,
Hogy perlő nyelvének s éles szablyájának
Ellene ők tovább már nem állhatának. —

Egy főkötő-spádé vala a markába',
A mellyel úgy szúra Lajcsi nadrágába,

[52] Spanyol sorompónak nevezik a hadi mesterségben azokat a hegyes karókból készített és forgatható palánkokat, melyeket a gyalogság szokott hányni, hogy a lovas nép el ne gázolhassa azt. Németül Spanische Reiter.

* Az I. II. kiadásban Koriska.

Hogy amint sok tréfás társaságban hallik,
Még most is meglátszik puliderjén a lik.

Ez alatt a harcnak legjobb divatjában
Ámor, ki soha sem nyughatik magában,
Elméjét egy hadi fortélyon hánytatta;
A kis szerelmeket mind összehívatta,
Kénkövet, kanócot, ásóval, kapával,
S a hamar-szerelem friss puskaporával
Adott a kezekbe, hogy azzal menjenek
A házba, megmondván mitévők légyenek.
Megértvén Ámornak e parancsolatját
Az apró minőrök,[53] a szála padlatját
Mindjárt mesterséges mína alá vették,
S a házban lévőket tűzzel felvettették.
Ah! e sebes tűzláng hányat felpörköle,
Hányat ejtett sebbe, hányat meg is öle!
Sokan, igen sokan, mintegy fél halottak
A földre s az urak ölébe hullottak.
A rúgó salétrom minden észt és csontot
Saját forgójából kihányt, széjjelrontott.
S a láthatatlan láng gyujtván a velőket,
Édes csiklandással emésztette őket.
Héj te, ravasz Ámor! miket fel nem találsz?
Egy felől nem győzvén, másutt is praktikálsz!
Van-e olyan szíve az asszonyi nemnek,
Mely útat nem nyitna a bájoló szemnek?

Dorottya, a kihez a láng fel nem csapott
A nagy díván miatt, ütődést nem kapott,
Azért kevés népét ismét serkentgette,
Az elszéledteket újabb rendbe szedte.
Fellobban villogóbb tűzzel a harc langja,
Verdesi a padlást a csatázók hangja,
Szék, asztal zörömböl, a dob, trombita zeng,

[53] Minőrök a tábornál azok, kik mínát ásnak, vagyis a kik a puskaport földlyukakba rejtvén, azzal az ellenséget, vagy annak valamely épületjét felvettetik.

Csizmától, cipőtől a pádimentom reng. —
Legelőbb is Rózsi, a legszebb amazon,
Ecsével szembe állt s erőt is vett azon:
Már szinte életét el is fogyasztotta,
Kiált Ecse: Pardon! s a kardját nyújtotta.
De Johanna, kinek rózsákba mártatott
Orcája született hajnalszínt mutatott,
Johanna ujonnan Ecsét megtámadta:
De orcáját Ecse addig cirolgatta,
Míg mind elenyészett a Johanna vére,
S hajnalszíne maradt az Ecse kezére.
Iromba lett a szép cerussa s míniom,[54]
Olyan lett a rózsa, mint a sásliliom. —
Így halnak el gyakran egy orcafogásra
Sokan, kik rá szoktak a képmázolásra,
Azok, a kik nappal angyali bálványok,
Éjtszaka lüdércek s merő boszorkányok.

A virgonc Belinda szokott tréfájával
Bordács úrhoz szalad vigyorgó orcával,
„Mosszió! az úr is csak oly életet él:
„Mire nézte most is a fársángot? s nem fél,
„Hogy hadifoglyommá teszem, megköttetem,
„S győző-hintóm előtt kevélyen vitetem?"
Ekkor oly bájoló szemekkel tekintett
Az úrra, mint Vénus, mikor Márssal csínt tett,
Az úr mosolyogván a nagy bajusz alól,
„Eredj te kis pajzán! a lyánkának így szól,
„Tudod már sok ízben ellenem pártoltál,
„Faludat prédáltam, ismét meghódoltál.
„Kardom most sem tompa, ha tompa megfenem:
„Hogy mersz, pajkos madár, felkelni ellenem?"
Így szólott és magát a nympha megadta,
Tudván, nem soká lesz jószága alatta.

Más oldalra Chloris, kinek termetében
Minden kellemesség volt csak a szemében,

[54] Cerussa, tesz fehér festéket, fehér kendőzőt; minion pedig egy neme a piros festéknek. A jóféle orcafestő piros színnek a neve carmin.

(Szikrázó nyilat szórt arra, a ki nézte,
Alélt pillantása halkkal megigézte ;
De mikor csillogó rezgése szétreppent,
A nehéznyavalya édesen tört mindent).
Chloris az ifjakat sebes pillantással
Sűrűn lövöldözvén, hullatta rakással ;
Kivált rátalálván a deli Vincére,
Ezer tűzkacsintást szórt rá szegénykére.
A triplázott villám elfogá a szemét,
Megelektrizálta mindenik tetemét.
Lángolt az orcája, dobogó szíve vert,
Élt még, de nem tudta s eszméletlen hevert,
Chloris oda ugrott s a maga csókjára
Kicsalta lelkét is halvány ajakára. —
Azomban Ámor is a harc közepében
Achillesként nyargal hadi szekerében,
A szép szemű Chlorist, ki elandaloda
Holt bajnoka mellett s nem vigyázott oda,
Chlorist elütteti a rúdnak végével,
Lerogyik s fekvését festi szűz vérével.
Eltapodta őtet az Ámor szekere,
Összejárattatott melle s minden ere.
Így esett el e két bajnok egy csatában,
S mind ketten megholtak ők — metáphorában. —

Ámbátor a fejem toalett[55] volna is,
Curtizán mellemből coquet nyelv szólna is,
Bár próbát románoS elmésséggel teszek,
S ékesebben szólok mint a hofmaitresszek ;
Még sem festhetem le teljes valójában
Mindazt, a mi esett ebben a csatában.
Másként is sok itten a mi titok, és szent;
S még a poéták sem tudhatnak itt mindent.

[55] Toalett, toilette, teszen franciául asztalkát, különösen pedig asszonyi ékesgetésre készült kis fiókos asztalt; curtizan, courtisan, udvari ember, hizelkedő, dámák körül hivalkodó; coquette, tetszeni kivánó, színes, mézes-mázos beszédű, szerelemhez értő dáma stb.

Elég, hogy a dámák, kik bár hullottak is,
Víttak még és sürün hulltak az ifjak is,
Tovább is tüzesen folytatván a harcot,
A gavallérokon tettek sok kudarcot.
E mellett a szegény Fársáng oltalmára,
Ki a sok dáma közt már majd pórúl jára,
Más felől Hymennek s a matrikulának
Védelmére számos ifjak tartatának.
Azomban a dámák megmozdíthatatlan
Nagy ármádiája mégis mind únatlan
Attakban volt sok szép ifjaknak kárára,
Vagy a két szárnyáról kicsapott portára.
Dorottya mind újabb csatára rendelte
Vezérit, s a lankadt szíveket tüzelte.

Opor, hogy már végét vesse a csatának,
Egy új stratagémát gondolt ki magának,
Mellyel minden truppot zűrzavarba tégyen,
S Dorottya, a vezér, tehetetlen légyen,
Annyi sok hatalmas szemmel és szablyával
Szemközt állván, így szólt felséges orcával:
„Halandó angyalok! kedvelt szép ellenség!
„Kiket bennünk ural minden érzékenység,
„Kik bírván szívünket a természet jussán,
„Törvényt szabtok nekünk szépségtek trónusán,
„Hogy ellenkezhetnénk tovább tivéletek?
„Itt a kéz! itt a szív! csakhogy békéljetek.
„Tudjuk, miért vagytok haragban eránt unk;
„Mert véletek nagyon hidegképpen bántunk:
„Nohát ezen vétkünk jóvá tételére
„Én, mint a fársángi tábor fővezére,
„Még ma egy kisasszonyt kívánok elvenni;
„S tudom, vitézim is mind így fognak tenni —
„De én annak adom cserébe szívemet,
„A ki legelőször megcsókol engemet".

Édes kotlós anyjok egy kotyogására
Hogy fut a sok csirke egy szem gabonára:

Minden kisasszonyok akként tódúlának
Legelsõ csókjára Opor orcájának. —
Senki sem ügyelt már zászlóra, vagy sorra:
Isten hozzád jó rend! hajde mint Oporra!
Szintúgy rúgták egymás cipellője sarkát,
Tapodták; hasgatták egymás sleppje farkát;
Az elsõk hátrálták az utólmenõket,
A hátulsók visszahúzták az elsõket;
Lármáztak, zajgottak, porfelleget vertek,
Asztalt, széket, bõgõt, cimbalmot levertek.
Tört a pohár, palack, tányér, táca csörgött:
Ugattak a pudlik; ajtó, ablak zörgött.
Ifjúként szaladtak még a vénlantok is.
Sem hadnagy, sem svadrom, sem rend. Sõt magok is
A dívánt emelõ szûzek elfutának,
S keze, lába kitört marsal Dorottyának.

NEGYEDIK KÖNYV.

HAJNALIG.

Summaya. Mikippen az vitéz Dorotthia soc Züecnec hallatlan keserüsighire az faidalmos halálval küzködnéc és hogi mikippen ochódnéc föll, miert hogi Carnevallal egietemben az Matriculla Sácmáncra yutván; mell is tüzvel megh igettetic vala az Carneval penigh meg zabadól vala, mellecnec utánna vödd ezödben Kegies Olvasó az Vin Gergönec bezidit és a Zepp Venus Isten Azonnac is mikint történéc az õ alazállássa ickes Rithmusocval elödben adattatnac.

Mind rátódula már kiváncsi vágyással
A dámáknak nagyja, apraja rakással
Oporra, hogy õtet mindjárt megcsókolja;
De a gavallérság õket meggátolja.

Az ifjak hatszeres karéba[56] állának,
S Opornak eleven sáncot csinálának.
Már egy dámának sincs, akármerre térjen,
Sem rése, sem módja, hogy Oporhoz férjen.
Néha erőszakkal rohantak ostromra,
Néha rimánkodtak, sírtak, de potomra.
És mivel a karén által nem törhettek,
Szégyennel, bosszúval hátrálni kezdettek.
Mint vert had egyenként kiki visszatére
Felsült kivánsággal a tábor helyére,
A hol már összetört zöld díványa mellett
Megsebhedt marsaljok csak alig lehellett.

„Hitetlen nép! — így nyög Dorottya nékiek —
„Hát a vitézeknek így kell-é tenniek?
„El kell-é hagyniok kiszabott rendjeket,
„A fegyvert, a zászlót, a fővezérjeket?
„Gyarló nép! egy ravasz ellenség szavára
„Úgy kellett rohanni a férfi csókjára?
„Phi! szégyen! gyalázat! gyáva teremtvények,
„Kikből így űzhetnek csúfot a legények!
„De lám hívságtokért megvan a jutalom:
„Od' a szép becsület, od' a diadalom,
„Helyébe csak szégyent, kudarcot kaptatok,
„S im félholtan fekszem én is miattatok."

A szégyen és bosszú őket eltöltötte,
Lesütött orcával álltak körülötte,
Dámaszokás szerént sírtak haragjokban,
Átkozván magokat és Oport magokban.
S fájlalván hűséges vezérjeknek estét,
Hószín karjaikra felvevék kék testét.
Bévivék szomorún az oldalszobába,
A hol helyheztették puha nyoszolyába,
Vigasztaló szóval, kávéval élesztek,
Szederjes sebeit kötözni is kezdték. —
De néki nem lévén többé bizodalma,

[56] Carré, tesz itten különösen négy szegeletre álló s egy bizonyos helyet bekerítő katona-csoportot.

Elnyomván testének, lelkének fájdalma:
„Gyalázatban, úgy mond, tovább miért élek?
„Inkább becsülettel hal meg a nagy lélek.
„Ti, kik okoztátok rajtam e csúfságot,
„Hogy tukmálhatjátok én rám e világot?"
E szókra sebéről tépvén a flastromot,
Meg is tette mindjárt a testamentomot.

Öt vén dáma leül a toilettéhez,
Apollónka pennát dug a fél füléhez,
A Schreibkalenderből[57] a bőjtnél kiszakaszt
Egy tiszta levelet, kétfelé hajtja azt;
A gyászos íráshoz készül keseregve.
Dorottya elkezdi diktálni heregve: —
„Én alább is megírt kisasszony, Dorottya,
Letelvén világi életem robotja,
Egyébként ép s csendes elmével diktálom,
Csak hogy az ifjakat szeretem s útálom.
Én, mondom, e nemes megyében születtem,
S eredetet régi törzsökházból vettem;
De a melynek bennem magva fog szakadni:
Jószágomról tehát rendelést kell adni. —
Elsőben is hagyok kétezer szuverént
A bécsi bolondok házának a szerént,
Hogy fundusok légyen az olyan szűzeknek,
Kik kosarat adván magok kérőjöknek,
Mint szokott, örökös pártába sűltenek:
Ezek a bolondok házában éljenek!
Másodszor testálok a szűlők házára
Kilenc ezer tallért, az olyak számára,
Akik csúnyák lévén, vőlegényt nem kapnak,
S természeti tüzök miatt félre-csapnak.
Harmadszor keresett jószágomnak felén
Egy jó fundációt állítok Pentelén,
Melyből esztendőnként, megtartván a számát,
Férjhez kiadjanak tizenkét vén dámát.

[57] Schreibkalendernek, vagy írókalendárjomnak hivják a németek a negyedrétű árkusra nyomtatott kalendárjomot.

Felén egy Vestalis templom építtessék,
Melyben húsz vén szűznek lakás rendeltessék,
De úgy hogy mindnyája járjon fökötővel,
Mert igen éktelen járni leányfővel.
Továbbá, ha ama költő jó kedvébe,
A ki most itt múlat ebb' a vármegyébe,
Leírná a dámák mellett tett harcomat,
S hattyúi szárnyain zengné halálomat;
Minthogy, a mint mondják, eddig minden nagyok
Üresen bocsáták:[58] néki fundust hagyok.
Lencseni[59] kertemet mezei házommal,
Minden bankóimat az egész smukkommal
Adják néki: ebből holtig elverselhet,
S Beócián Parnasz hegyeit emelhet.
De a buffánomat[60] mégis Orsolyának,
A két mopszot pedig adja ki Mártának.
Végre a széjjeltört dívánnak fájából,
S vőlegényt nem ismert nyoszolyám aljából
Egy castrum doloris[61] készüljön számomra,
De nevem ne messék kőbe a síromra;
Ne tám az útazók, kik ott szájonganak,
Még holtom után is lyánynak csúfoljanak. —

[58] Eddig minden nagyok üresen bocsáták. — Ha mások ezt mondják, jól mondják: mert p. o. N. mélt. Gr. Szécsényi Ferenc ő excja egy ntben is 100 rf., a grófné ő excja egy ódámért külön 50 rf., mélt. estetics György ő nga a hadi oskoláról irott ódámért 100 rf., más ízben , ismét 30 rf., ismét 40 rf. Mélt. Gróf Erdődi Zsigmondné ő nga 5 vagy versemért 12 aranyat, T. N. Fráter István úr 50 rf. adtak, hogy most kat ne említsek. Méltatlan panasz az, hogy nemzetünkben Mecénások enek; vagynak igen is, csak az íróink vagy importunusok ne légyenek, sordidusok. —
Principibus placuisse viris, non ultima laus est. Horat.

[59] Lencsen, egy puszta Somogyban, Nagy-Bajom mellett.

[60] A buffán, magyarul far-dagály, talám a módinak minden bolondsági tt legképtelenebb bolondság vala! Ez már kiment a szokásból; de a zok, vagy a dámáknak ölbeli kis kutyáik, mégis a graciák szolgálatjában nak.

[61] Castrum doloris nevet visel a nagy emberek halálára felállítatni szokott alkotmány, melyben a megholtnak érdemei szoktak példázatokban ldni.

Testem pedig a két pázsimhoz[62] temessék,
S legalább porom is férfi porhoz essék. —
Ezen testamentom végrehajtójának
Rebekát . . . E szók még a száján valának: —
A midőn Rebeka, ki az elszéledett
Népet rendbeszedte s ott kinn verekedett,
Triumfált sereggel, örvendő lármával
Béjött a Fársánggal s a mátrikulával,
Alig pillantá meg Dorottya félfelől,
Azonnal oly édes öröm lepte belől,
Hogy elfelejtkezvén minden fájdalmáról,
Életről, halálról — leugrott ágyáról.
„Itt vagy! — s pedig fogva! élek már, így szóla,
„Hol a könyv? — majd gondot viselek én róla.
„Élek már! már több írt ne is kössetek rám:
„Mindjárt felöltözöm; hol van, hol a ruhám?"
Igaz, hogy Dorottya mindjárt megújúla,
Ruháját rávette, tapsolt s meggyógyúla.

Mihelyt Rebekával előbeszéltette,
Hogy kézre Carnevalt miként kerítette:
Azon tanácskozott a sereg nagyjával,
Mit tégyen e régen várt hadi foglyával?
Kik közt arra ment ki a dolog summája,
Hogy csak hadi törvényt tartsanak reája,
De, hogy kéznél légyen, csukják bé azomba.
Bé is csukták őtet kemény áristomba,
A mely oly keserves fogház és kaloda,
Hogy a napfény soha bé nem süthet oda,
Erős és kemény az asszonyok fogsága,
Nehéz az embernek onnét szabadsága.
Oly hely, mint aminőn Ulissz hajdanába
A Palládiumért bémene Trójába. —
Mégis mennyi csínos urak s bölcsek vannak,
A kik e fogságba víg szívvel rohannak,

[62] Pázsi, franciául page, olyan nemes gyerkőc, a kit a nagyobb udvaroknál nevelnek.

Sőt ezt a fogságot vásárolják kincsen,
S örűlnek a rájok vert erős bilincsen.

Végre megtétetvén rá a szentencia,
Felhozza a setét tömlöcből Lídia.
Kijöve Carneval a vén porkolábbal
Arany nyakláncokkal megbilincselt lábbal. —
Strimfli-galandokkal jól hátra köttetvén
Két kezét s drabantok között kisértetvén,
S így nem is ügyelvén az ő mentségére,
Ezt a szentenciát olvasták fejére:
„Sok lévén Carneval bűneinek száma,
„Méltónak ítélte erre minden dáma,
„Hogy mátrikulája porrá égettessék,
„Maga hóhér által csonkán eresztessék:
„Menjen véghez, datum Kaposvár s a többi,
„Dorottya, mint a szék feje és a többi".

Ki is ment húsz dáma az oldalszobából,
S rógust rakván a tört dívánnak fájából,
A tüzet nagy öröm s tánc közt gerjesztették,
És a mátrikulát hamuvá égették. —
Innen van, hogy ma már nincsen többé vén lyány,
Mert az esztendeit más nem tudhatja hány;
S ha egyszer a képét jól kimázolhatja,
Magát gyenge szűznek szabadon mondhatja.

Már éppen kivitték a szegény Carnevalt,
Már éppen fegyver közt a vesztőhelyen állt:
Mikor lárma esett ott kinn a pitvarban,
Kiáltanak: tűz van! tűz van az udvarban!
A szobából minden ember kiszalada,
S Carneval odabé egyedül marada.
Hymen eloldotta a békót lábain,
S a strimfliköteket eltépte karjain.
Akkor vették észre a dámák magokat,
Mikor már szabadon látták a rabjokat.

Késő volt már akkor. Már őket nevette
Carneval, és magát az ifjakhoz vette. —
De nem tévén a tűz semmi veszedelmet,
Szüntetvén a bál is a lármát, félelmet,
Opor úr azonnal kérdezkedett róla,
Melyre a lokaija, Gergő ekképp szóla:

„Tens uram! A casus minthogy hosszas lévén,
„És ezek a lyányok igen sok csínt tévén,
„Meg is únván talán a tens úr hallgatni:
„Méltóztassék vélem egy pipát gyújtatni". —
„Nem kell; csak mondd, Gergő!" — „Tens uram,
(tehátlan
„Igazán, hogy minden lyánycseléd orcátlan,
„Kivált azok, a kik lokajok közt nőnek,
„S az úri udvarba csak léhűtni jőnek.
„Én ugyan helyet sem adnék egyiknek is,
„Ha mindjárt csupádon széllel élnének is.
„A konyhára hordják a pletyka beszédet,
„Mindég dérogálják a férfi cselédet.
„Mindég csak cserfelnek, osztán nyalnak-falnak,
„Morzsáját sem látjuk a belső asztalnak.
„Csak kurafioknak szoktak ők duggatni;
„Tens úr! kár ezeket lyányfővel járatni. —
„De hogy egyik szómat másikba ne öltsem,
„És a tens úrnak is úri kedvét töltsem:
„Most is, míg az urak ott benn múlatának,
„Ni a szedtevették mit nem csinálának!
„Lecsepűltek minden becsületes legényt,
„Lajhának, kappannak csúfolták a szegényt.
„Ihogtak, vihogtak, nyakunkra tódúltak;
„Megkövetem, még a nadrághoz is nyúltak.
„Nézze csak a tens úr, milyen ez a mente,
„Nánika a sterccel ni hogy összekente.
„Tens úr! egy culától én ezt fel nem veszem,
„A sátisfekciót az úrért megteszem.
Megőszültem az úr ura atyja mellett.

„De még senki rajtam ilyen csúfot nem tett.
„Egészen bolondot csináltak belőlünk,
„A mondért, süveget elkapkodták tőlünk,
„Azt mondták, hogy jobban illik ökemeknek,
„Csak szoknya kell nekünk bodzfa legényeknek.
„Még a vitézkötést feltették búbjokra;
„Óh, hogy a jégeső verne kobakjokra! ...
„Fridrik szakács éppen az ágyon szunnyadott,
„Hogy hatod magával Manci rátámadott.
„Leöntötték szegényt; az mégis szerencse,
„Hogy veres nadrágát nem érte a lencse!
„De bezzeg mikor a fejére tapinta,
„Már a haján folyt le a híg palacsinta.
„Felugrik haraggal, szidja sok adtá-val
„S bémázolja képét egy tál kocsonyával,
„Tens úr: azon semmi épséget nem hagyott:
„Didergett a cula, majd hogy meg nem fagyott.
„Úgy kellett, magam is nagyon bosszankodtam,
„Mégis a kacajtól meg nem tartózkodtam,
„Mikor kocsisunkat négyen körbe vették.
„Futni akart Jancsi, de nem eresztették:
„A félsarkantyúja akadt a szoknyába,
„S Kalárival együtt zuhé a csávába.
„Ecse úr hajdúja épen ott pipázott,
„Mellé suhan két fraj, s mikor nem vigyázott,
„Szájából az égő pipát kitekerték,
„S uram, még a Pámpám[63] farka alá verték!
„Ne hagyja ked magát, pajtás, felkiáltok,
„Ti is az emberből csúfot mért csináltok?
„E szómra egyikhez a kostököt csapja;
„A másikat pedig futtába megkapja,
„S úgy szúrja farába a nyúl ispékelőt,
„Hogy most is keresi a nyúl ispékelőt.
„Mig Ferkó egy lészán hortyog s nyújtja bőrét

[63] Pámpám nevű pudlija volt Somogyban egy uraságnak, kinek házi méretségben voltam. Furcsa kutya volt! Fies nobilium tu quoque Pudl ledicente. — — — Horat.

„A cafjához kötnek egy nagy kancsó lőrét:
„Pakolj Ferkó! kiált a dévaj nemzetség:
„Talpra ugrik Ferkó; s bezzeg volt nevetség!
„Egy külföldi tarka ánginba öltözött
„Francia pázsi volt itt a többek között,
„E tett nagy zavarást itt a fejérnéppel,
„Új módit kapatott, főképpen a széppel.
„Ritka oly szobalyány, frizérozó s dajka,
„Hogy ne jutott volna néki kalamajka,[64]
"Tán nem is maradtak itt már olyan frajok,
„Kiknek e pázsival ne lett volna bajok.
„Tens uram! nem tudom, ki tart ilyen pázsit,
„Nem szeretem benne azt a nagy kurázsit.
„Ragadós a módi, kivált ha francia,
„Pedig a magyarnak árt az ő módija.
„Most ugyan még kinn jár a cselédszobában:
„De hátha kedvre kap benn is a szálában?" —
„Jól van Gergő! jól van, de a tűz hogy esett?"
„Elmondom méltassék várni egy keveset.
„Már semmi csendesség nem volt a szobában,
„Állt a patália kint is a konyhában.
„Már a legénység is néki dühödt, mordúlt,
„Egy szóval a kastély fenékkel felfordúlt.
„Azt mondják, — de arról alássan követem,
„Nem voltam ott, reá meg nem esküdhetem —
„Lizi a tűzhelyre feküdni akara,
„De mellé egy legény sok parázst kapara.
„Nem tudom, nem láttam; elég az hozzája,
„Azt mondják, kiégett a Lizi szoknyája.
„Sikoltott, szoknyáját rázta a dévaj szűz,
„Egymást érte, szintúgy hullott róla a tűz.
„Rá esett egy parázs a Pámpám hátára,
„Kifutott ordítva s ráment a szénára.
„Meggyúlladt a széna! Laci szerencsére
„Ott feküdt és álom nem jött a szemére:

[64] A kalamajka egy szőrből való fényes ma teria, magyarjaink mentebélésnek viseltek.

„Látja, hogy mellette a tűz lángot vetett;
„Valami baja volt, mindjárt nem kelhetett.
„Kicsapott már a láng: lármát kiáltottunk:
„De ő eloltotta, míg vizért futottunk.
„Megszűnt a tűz, mire mi elértünk oda:
„Kijött Laci és még — Náni, vagy kicsoda".
E szókra az urak s dámák kacagának.
Némelyek Gergővel így is tréfálának:
„Bizony, Gergő! a tűz már nagyon láttatott,
„Mégis, a jó Laci, jó hogy nem alhatott.
„S ekképen a tüzet hamar mególthatta;
„De tudod e Gergő! Lacit mi bánthatta?" —
E tréfára Gergő úgy felelt valódi
Orcával: „az olyast vizsgálni nem módi!
„Az ily kérdést tartom igen helytelennek,
„Elég hogy elaludt a tűz, hál' Istennek!
„Hát a tens urak is és tens asszonyságok,
„Mikor utoléri az álmatlanságok,
„Milyen mulatságot találnak magoknak:
„S szabad é azt osztán vizsgálni másoknak?
„Az ily kérdést tartom igen helytelennek:
„Elég, hogy elaludt a tűz: hál' Istennek!" —
Mindnyájan kacagtak a feleletére,
Hihető, jól reá talált a bibére.
Egymást közt sok furcsa tréfára fakadtak:
S az öreg szolgának egy pohár bort adtak.

Szinte helyre állott volna a csendesség,
S meglett volna köztök a kivánt békesség;
A dámák szűntetni kezdték haragjokat,
Nem bántván Carnevalt s a gavallérokat:
De — — éj igazán, hogy a háborúságba,
Mely Trójától fogva esett a világba',
Csak belé kell jönni mindég a dámának! —
Most is a' lett oka az új galibának.
Egy nimfa[65] kit Virgil s utána mindenek

[65] Egy nimfa, ki Virgil stb. Lásd Aen. Lib. IV. v. 174 sqq.

Olyan irtóztató formában festenek,
Holott, ha bár néha rémülést hoz is ránk,
De sokszor angyali orcával jön hozzánk;
Egy nimfa, kit Kozma zengő trombitával
Repülő szárnyakkal és felfútt pofával
Festet rozsólisos szalmás üvegére,
Egy Fama-Volatot tévén cimerére;[65]
Egy nimfa, ki Virgil paraszt idejébe'
Maga hordta a hírt a világ fülébe,
De most nála bérért szolgálnak mint úrnál,
A Novella, Zeitung, Gazetta és Journal.[66]
Egy nimfa — de ki ne esmérné miss Fámát?
Újabb zendülésbe hozott minden dámát,
Mivel elhírlelé a bálban egyszerre,
(Hihető, hogy Eris vette őtet erre)
Elhírlelé, mondom, hogy hallván mindenek
Carneval ittlétét, rá felzendűltenek,
Hogy nincs olyan ember, ki rá nem neheztel,
Mivel ilyen kurta fársánggal ereszt el,
A melyben így felsűlt mindennek a kénye,
Kinek a szíve fáj, kinek az erszénye.
Ihon a tislér czéh hiába fárada,
Mivel a sok bölcső mind nyakán marada;
Alig van kenyere s fűtője szegénynek,
Pedig hetibért is fizet a legénynek.
Sok szegény varrónők jó bizodalomra
Megvarrtak húsz-harminc fökötőt potomra;
Ötöt ha eladtak hat-hét forintjával —
S még most is adósok a tintuk árával.
Majd minden kalmárok bankrótokká lettek,
A kik sok jegyruhát előre megvettek.

[65] Hogy a literaturában még a rozsólisos butellára is kell citálni! Vide sic: Rosolio di aqua d'oro, all'Insequa della Fenice in Bologna Michael Kozma. Fama-Volat. In Bologna: pedig Kozma Mihály, még élt, budai rozsólisos görög volt.

[66] A Novella, Zeitung, Gazetta és Journal mind olasz, francia és német nevei az ujságleveleknek.

Igy jár a szűcs, szabó s minden mesterember,
Kiket jó haszonnal biztatott december.
Kivált a cigányok, a szegény cigányok
Fájlalják, hogy itthon vesztek a leányok,
Minthogy rá nem szokván kaszára, kapára,
Támaszkodnak csupán a más lagzijára.
Hát az a sok lezsák eszemiszom pajtás,
Kiknek csak a tánc kell, és a kancsóhajtás,
Kik ha tivornyázó házat nem találnak,
Életnek sem tartják: ugyan mit csinálnak?
Hol él most sok szegény svalér[67] e nagy télben?
A ki bablevest is alig kaphat délben;
Mert sem uram öcsém nem tarthat most sok bált,
Sem asszony húgomhoz leánykérő nem szállt,
Pedig csak oly helyen néha jól lakhatott,
S a két lovacska is abrakot kaphatott.
Sőt még a papság is haragszik reája,
Mivelhogy az idén kevés a stólája.

Ezt hirlelvén Fáma, s több ilyen formákat,
Ismét zűrzavarba hozta a dámákat.
Dorottya gondolván hogy majd mellé állnak
Ezek is, és feltett céljában szolgálnak:
Nyúgovó vitézit ismét felzendíté,
S holnapra egy újabb csatához készíté.
Orsolyát, Rebekát, s a több vezéreket
Feleszelte, miként rendeljék népeket
S majd mikor az ifjú urak lefekszenek,
Vélek s Carnevallal mitévők légyenek. —
Mert már a hajnali kakasszó is hallott,
Szőkült már a hideg setétség, s pitymallott.
Megfordúlt a göncöl szekere tengelye,
S a késő álomnak eljött az ideje;
A lankadt gavallér rikácsolt a torkán,
Pislogott a dáma, mint a vén boszorkán.

[67] Svalir, vagy Svalje, franciául Chevalier, gavallér, Ritter, nemes vagy nemeskedő.

De — midőn már éppen fekünni készűltek,
Egy új tüneményen mindnyájan elhűltek.
A mint a harmatos rózsákba öltözött
Hajnal már feltetszett a csillagok között;
S erőt vévén a már szendergő éjszakán,
Bésütött a szála keletső[68] ablakán:
A gyertyák nyomorúlt fénye halványodott,
Tűkör, fal és edény összverózsásodott.
A gyönyörű Phosphor[69] ezüst világával
Játszott a bíborba borúlt ég aljával,
S a hó fejér egén elszórá azokat
A ragyogó kisded hajnalcsillagokat.
Úgy tetszett, hogy mintha lassú zengzetek is
Jöttek volna onnan, — s valóba jöttek is;
Mert egy két perc múlva mindjárt a mennyei
Karoknak hallattak édes concertjei,
Melyre az érzékeny szívek megolvadtak,
Repestek a velők, vagy elandalodtak.
Örűlt minden lélek, s örömét mutatta,
Örűlt s örömének okát nem tudhatta.
Már a földi fénynél pompásabb világgal
Borúlt el a szála, s díszlett méltósággal,
Már a fél-felébredt szellők által hozott
Gángesi kellemes szagtól illatozott:
Midőn egy tündöklő felhő béhempereg,
Gombolyagjain űl a szerelemsereg.
Maga a nyájason mosolygó Citére[70]

[68] Keletső vagy napkeletső; keleti vagy napkeleti. Így ejtik ezt néhol magyar hazánkban és itéletem szerént nagyon helyesen. Valamint ezekből: túl, innen, vég, hátúl, elől, vagy elő, utól, közép sat. ezen szók jönnek, túlsó, innenső, végső, hátúlsó, első, utólsó, középső, sat. — úgy, nem tudom, mi okon lehetne kicsúfolni azon helységeket, melyeknél szokásban vagyon az északsó, napkeletső, délső, napnyugotsó terminatió? Kivált hogy a só ésső suffixumok mindég helyet-jelentő szókhoz ragasztódnak.

[69] Görögűl Phosphorus, deákul Lucifer, magyarúl hajnalcsillag. Lásd az I. K.

[70] Citére, görögűl Cythere, deákúl Vénus, a szerelem istenasszonya, ki hattyúkon jár.

Ülvén diadalmi aranyszekerére,
A hajnali pompás felhőből kiderül,
S előtte minden fény setétségbe merül.
Téjszín combján játszik nyilazó kis fia,
Kinek szemén tűz van, száján ambrózia.
A felhőnek mintegy mennyei pázsitnak
Hajlásin friss rózsák és jácintok nyitnak,
Melyek Cytherének egy mosolygására
Teremnek a hatyúk lábának nyomára,
S rajtok a tetszetes Gráciák táncolnak,
Midőn ezer apró szerelmek lantolnak.
Édes ígézésnek, másnak nevezzem-é
Azt, mely közönséges, és mind a két nemé,
Mikor ők Cythére eljöttét érezik?
Sokan ezt hatodik érzésnek nevezik.
Elég, hogy mind az öt érzés részt vesz ebben,
Részt és semmiben sem vesz érzékenyebben.

Ezt érzé minden szív most is, míg végtére
Így szólt az életet lehellő Cythére:
„Halandó szép nimfák! élő templomaim,
„Kikben temjéneznek hév indúlataim,
„Ti kiknek szemében élet és kedv játszik,
„Orcátokon saját képvonásom látszik,
„Ti, kik lecsaljátok mennyből a vígságot,
„Hogy paradicsommá tégye e világot,
„Halandó nimfáim! lejöttem hozzátok,
„Hogy végezésemnek törvényét halljátok. —
„Az az istenasszony, Cythére, én vagyok,
„A kinek áldoznak szegények és nagyok,
„Ki előtt a király kihág trónusából,
„Büszke felségéből s bíbor ruhájából,
„Kit jóltévőjének szólongat szívében
„A hideg vérű bölcs kedvese ölében,
„Ki jó órát tészek néha a vénnek is,
„S a mindennek szűkét látó szegénynek is,
„Ki áldott békóban tartom a szíveket,

„S kedves áldozatra szorítom ezeket.
„Még a hiéna[71] is, bár szeme szikrádzik,
„Fóga vérbe fered, nékem megjuhádzik.
„Előttem a lajhár[72] friss játékot tészen,
„S e leglomhább állat vidám s virgonc lészen.
„Béborítom a nagy balénát[73] lángokba,
„S párt keres a fagyos grönlandi habokba'.
„Béönthetem tüzem egy férgecskébe is,
„Bár kicsiny a szíve, s hideg a vére is.
„Sőt bogaracska nősz másik bogaracskán,
„Sok millió nemzik fiat egy fogacskán.
„Egy szóval, nincs állat, melyben tűz nem érzik;
„Sőt ezt a nem mozgó plánták[74] is mind érzik;

[71] A hiéna egy kegyetlen ragadozó állat, melyet soha tökéletesen meg nem szelidíthetni. Irtózva kell olvasni, amiket erről az állatról írnak az útazók és természetvizsgálók: aki magyar olvasóim közül a hiénáról keveset, vagy éppen semmit sem tud, ne mulassa el megolvasni amit Raff után felőle beszéll T. Fábián József úr a Természeti históriának (Veszprém. 1799. n. 8.) 497. és 498. lapj.

[72] Lajhár, Földi és Fábián elnevezések után az a minden állatok közt legtunyább, leglassúbb és legostobább nagylábú állatocska, mely görögül Bradypus, deákúl ignavus vagy tardigradus, franciául Paresseux, németül Faulthier, az amérikaiaknál pedig a maga sipitnya szavairól Ai nevet visel. Minthogy ennek természetét is járatlan olvasóim magyar könyvből is megtanulhatják, útasitom őket az emlitett Historiájára Fábián úrnak, a 604—606. lap. Vessék egybe ezzel a Földi jegyzését is, melyet a Természeti Historiának (Pozsony. 1801. 8.) 55-dik lapj. tészen, Blumenbach után Megnézhetni Joh. Fr. Blumenbach's Handbuch der Naturgeschichte. IV-te Aufl. Götting. 1799. 8. Seit. 72.

[73] A baléna, legnagyobb neme a cethalaknak, sőt legnagyobb állát a mi földünk kerekségén; mert 10—15 öl van a hosszasága s átaljában van a teste 100 annyi temérdekségű, mint a mi ökreinké. Terem az északi és déli Oceánuson; legjelesben pedig az északi pólus felé hajló kietlen Grönlandiának környékén. — Ennek is egész formáját, természetét, és fogása módját megolvashatni Földinél a 108. és 109. lap., hosszasabban pedig Fábián Raffjának 588. lapj. egészen az 598. lapig.

[74] Hogy a plánták is szaporodnak, s magvaikból hasonló fajtát tenyésztetnek, azt a paraszt ember is tudja. Hanem, hogy erre a tenyészésre szintúgy a plántákban is hím és nőstény nemet állitott elő a természet, mint az élő állatokban, azt már nem tudja minden ember. A régi bölcsek valamennyicskére sajditották ezt a dolgot: de világosan s határozottan legelőször Millingthon

„A pompás pálmának,[75] a silány penésznek
„Fajtái mind az én híremmel tenyésznek.
„Én hozom az ifjú rózsát bíbor színbe,
„És a liliomot tiszta muselinbe;
„Hogy így lakadalmi öltözetben szépen
„Fogadják el Zephyr csókját mátkaképen.
„Én általam élnek s magzanak mindenek,
„Nálam nélkül minden dolgok kietlenek.
„Cythére vagyok én: ti is mind esmértek;
„Bár szájjal titkoltok, de szívvel dicsértek. —
„Most pedig közzétek jöttem olyan véggel,
„Hogy felváltsam a múlt lármát békességgel;
„Hogy kívánt örömöt hozzak le azoknak,
„Kik nyomorúságot képzelnek magoknak;
„És hogy a sok bút, bajt, panaszt eltérítsem,
„S köztetek hatalmam s nevem dicsőítsem.
„Mivel tehát főként azon aggódtatok,
„S haddal Carnevalra azért támadtatok,
„Hogy kurta a fársáng ebb' az esztendőbe,
„Hosszabbra szabatom azt is a jövőbe.
„Előre titeket assecurállak is,
„Hogy nagyobb divatja lesz a lagzinak is;

nevű Anglus irt a plántáknak nembéli különbségekről. Ő pedig élt a XVII-dik század végén. — A növevények nemzőrészei a virágban vagynak. Itt az én verseimnek megértésére elég ennyit tudni: hosszabban ennek fejtegetésébe ilyen helyen nem bocsátkozhatom.

[75] A pálma legelső és legszebb, nemesebb, pompásabb neme a plántáknak; a penész pedig legutolsó s legsilányabb. Erről méltó lesz tanúlatlan olvasóimat a hely szük voltához képest megvilágositni. Azt gondolja a természetet nem esmérő ember, hogy a penész csak valami rusnya por és pelyhes nyálkásság, mely a romlásnak és rothadásnak következése: holott mind az, ami nekünk ilyennek látszik, egy nehány ezer apró plántákból összecsoportozott erdőcske, amelynek gyökerei, szárai, ágai, virági és magvai vagynak s amelyet jó nagyitó üvegen szemlélni kibeszélhetetlen gyönyörűség. Ha feketedni kezd, jele, hogy megérett, s már veszni tér. Többnyire hamar felnő, (nyáron 1—2 óra alatt, ha nedvességet, meleget s rekedt levegőt kaphat) de némely nemei esztendő-számra is eltartanak. Van pedig, amint a természetirók számlálják, 15 faja, mely fajok közül némelyiknek egyes szára van, némelyiknek ágas-bogas, hata tartós, kilence múlólag való. Nemi neve Linnénél Mucor és tartozik a gombák rendébe.

„Meg vőlegényellik árva nyoszolyátok,
„S leányságtok után vigság jön reátok.
„Es azok az ifjak, kik most csekély tűzzel
„Láttatnak tractálni akármelyik szűzzel,
„Jövő idén, mintha nem is ők volnának,
„Úgy neki dühödnek ők is a dámának.
„Mert fiamnak, kit most hintóm oldalánál
„Nyilat köszörűlni láttok a fáklyánál,
„Fiamnak meghagyom, hogy minekutána
„Letett már a nyílról mind Márs, mind Diána,
„S frater Schwartztól fogva[76] ezek az istenek
„Kézív helyett puskát, flintát szerzettenek:
„Hányja el nyilait, tegzét, számszerijját,
„Tanúlja meg ő is az artillériát;
„Rakja körül övét apró mordályokkal,
„S lőjje az ifjaknak szíveit azokkal;
„Sőt a kiknek nagyon kemény a zuzzájok;
„Baka-mangaléttal lövöldözzön rájok;
„Vágott golyóbissal, tirolisi stuccal
„Szálljon szembe holmi makacsabb kuruccal.
„Annyi lesz a sebhedt minden palotában,
„Mint az invalidus katonák házában.
„De mégis ha látom, hogy a lövöldözött
„Szívek nem* keresnek írt a dámák között,
„Vagy pedig sebjeket titkon gyógyíttatják,
„És a leánykérést mind csak elmúlatják:
„Behozom szokásba (sok már csinálja is),
„Hogy legényt megkérni merjen a dáma is.
„És ha a legénység mégis durva lenne,
„S a kérő leányhoz hozzája nem menne:
„Lehozom az égből Júnó[77] virágjának

[76] Schwartz Bercholdot tartják a puskapor első feltalálójának — Európában. Élt ő a XIII-dik században: freyburgi fi volt és franciscanus barát.

* Az I—III. kiadásban „sem" van.

[77] Juno, amint Ovidius beszéli, magtalan lévén, Jupiter a maga fejében a fegyveres Minervát foganta, kit osztán a Vulkánus kalapácsa szabadíta ki onnan. Ezen bámúlván Juno s hasonló páratlan nemzésre törekedvén, elindult az öreg Oceánhoz, hogy tőle tanácsot kérdjen a felől, mi móddal lehetne

„Magvait s kiosztom minden leánykának ;
„Tudom, hogy lábrakap a Dámavilágban,
„Jobban, mint a krumpli már Magyarországban.
„Addig is, mivelhogy a leányéletnek
„Legnagyobb unalmat a párták tétetnek:
„Kimennek szokásból lassanként azok is,
„Sőt lyánfővel járnak még az asszonyok is.
„Itt van egy fő nimfám, ki a nagy világban,
„A mai dámák közt lábra kelt hívságban,
„Mindenhatóságát oly nagyra terjeszti,
„Hogy a félvilágnak könnyen eszét veszti.
„Ő az ki a régi nemzeti ruhákat
„Parasztté, és korcsá tészi a dámákat.
„Ő az, ki azokat rakja több formába
„Mint a mi van Ovid Metamorfózzába';
„Úgy hogy a dámákról meg tudnád magát is
„Tanúlni a Linné históriáját is.
„Állj meg bár, ne tovább egy fertályóránál,
„Bécsben a szent István öreg templománál:
„Látsz ott buffánmedvét, tüskés sündisznókat,
„Mesterséges hangon csivogó rigókat,
„Vannak nyaktekercsek, puffadt pelikánok,
„Barázdabillegők, slepfarkú fácánok,
„Van ott ölni-tanúlt baziliszkus szeme,
„S kivált a lepkének mindenféle neme:
„Mind ezek a módi nimfa teremtvényi,
„S a kipallérozott hívság leleményi.
„Ő a találója auszúgnak, contónak,
„Ő oka számtalan confiscatiónak,
„Ő teremt a földön galánt szegényeket,

néki is férfi nélkül gyermeke. Ez útjában elfáradván, betér Flórához s közli véle szándékát. Flóra a kertjébe viszi őtet, egy virágot mutat néki, amelyet ha csak újja végével érintene is, azonnal fogadna méhében. Úgy is lett: és Mársot szülte, a hadak istenét. — Más alkalmatossággal, midőn Jupiter asztalánál vendégségben ülne, jól talált lakni mezei salátával s azonnal megterhesedett. Ebből szülte a hasonlithatatlan szépségű Hébét, az ifjúság istenasszonyát s istenek pohárnoknéját. — Csudálatos költemény ez, holott a salátának vizes és hideg természete mind a két nemet meddővé teszi!

„Donna Olympiát[78] báró von Nichtseket.
„Ő az, ki elkezdvén sokszor csak egy kényen
„Henyélő stucceren, egy borbélylegényen;
„Mindjárt sok grófocskák modernjéhez állnak,
„Sőt a deákok is abban koledálnak.
„Ő tette Párist is e szép bolondságon
„Királynévá hajdan szinte fél világon.
„E nagy nimfa által a dáma felkapja,
„Hogy csak patyolatja légyen, vagy kalapja,
„Hogy az asszonyok is lyányfővel járjanak,
„S még a falukon is erre rá szokjanak. —
„Légyetek hát jövő fársángig békével,
„S elégedjetek meg Vénus végzésével."

Ezt mondván nyájason mosolyga feléjek,
S éltető örömöt lehelle beléjek.
A Gráciák pedig oldott övezettel
Reájok pillantván édes tekintettel,
A kellemességnek s élvény[79] ifjúságnak
Hajnalló felhőjén a hintóhoz hágnak,
S annak zsámolyánál így szóla Thália,
Thália, a köztök legdelibb Grácia:
„Szépek! ajándékot tőlünk is végyetek,
„Hogy e jeles napról megemlékezzetek.

[78] Donna Olympia, egy nagy familiából való, de szegény és büszke spanyol úriasszony a Holberg egyik vígjátékában. Báró v. Nichts a németeknél olyan forma szólás, mint magyarúl a Sohonnai vagy Semmiházy uraság.

[79] Élvény, deákúl vivax, olaszúl, franciául vivace, németül lebhaft. Ellenkező jelentésű azzal, hogy halovány, halvány. A deáknál ezek a grádusok vagynak, vivens, vivus, vividus, vivax; az olasznál szint ezek; a franciánál, vivant, viable, vif, vivace; a németnél lebend, lebendig, lebhaft. Nyelvünkben még eddig csak e két szót gyomroztuk: élő és eleven. Ha azt akarjuk, hogy jövendőben a tudományokban, muzsikában, képirásban éc. előbb menjünk: sok szavakra s meghatározott értelműekre kell szert tennünk. Ama két régi szónkhoz hadd járúljon hát hozzá az élvény, mely ellen semmit az új voltán kivül nem vethetni. Ha jól emlékezem, Benkő úr valahol ilyenformát akar az élénk szóval kitenni. Nagyon helyesen! valamint fél gyökértől félénk, úgy él gyökértől élénk jön. Ezt is adjuk a többihez s nékünk is 4 grádusú szavunk lesz élet ideájára, mint az itt előhozott nemzeteknek. — Aki az új szókat nem türheti, mondjon le az új ideákról is. Elég tágas a Caspium homokpusztája! Ott életében sem hall egy új szót is!

„Termetetek deli, orcátok kellemes,
„Szivetek érzékeny és elmétek nemes,
„Szemetek tűz légyen, rózsa ajakotok,
„Hulló-hó kebletek, muskotály csókotok;
„Vén, komor, formátlan ne légyen köztetek:
„Egy szóval mi hozzánk hasonlók légyetek."

E szókra a felhő őket béteríté,
Tetszetes ifjakká tevé, s megszépíté.
Ezért oly gyönyörűk a Somogy dámái,
Mert ők a Gráciák igaz copiái.

Dorottya leveté a vénség szőnyegét
Mint a kígyó szokta téli lebernyegét.[80]
Bételének gyenge hússal agg ráncai,
Kinövének mind a harminckét fogai,
Felderűlt ajakán friss rózsák nyitának,
Szemein idegen lángok lobbanának,
Ősz haja tündöklő bársonnyá barnúla;
Szíve benn repesett, teste megújúla:
Egy szóval belőle — csudáltam magam is —
Delibb dáma válék mintsem Semiramis.
Kerekded fara is úgy domboroda ki,
Mintha bírsalmából harapták volna ki.

De már a lángok is éppen látszatának,
Melyeket az égi lovak fúvallának;
Szikrádzott a napnak rúdja a föld felett,
Tűzbe lángba borúlt az egész napkelet.
Eltűnvén a halvány hajnalcsillag szinte:
Népének Cythére elkészülőt inte;
Fel is kerekedvén hattyú hintajába,
Fénybe hagyott mindent és ámbróziába. —

[80] Amely régi bőrét a kígyó tavasszal elveti, az felette vékony, halovány és lenge: a lebernyeg ilyen ruhát jelent a magyaroknál; p. o. a rongyos, kopott, vékony, szél-szürő köpenyeget lebernyegnek csúfoljuk. Deákúl és görögűl ez a kigyóhártya syphar és leberis, ahonnan az a példabeszéd is van; nudior leberide: nem jól jön-é hát ez a leberis magyar nyelven lebernyegnek?

De Ámor a szép fény s illat közepéből
Kiválasztván egy pár nyilat a tegzéből,
Ráteszi keményen felhúzott ijjára —
S ellövi Oporra s a szép Dorottyára.
Dorottya Oporral mindjárt kezet csapott:
Levágatta tulkát, s hívatta a papot.

VÉGE.

Jegyzet: A Magyar Tud. Akadémia 38. sz. kötetének II. fogásában lévő kézirat szerint a szövegben a következő *fontosabb*, minden kiadástól elütő eltérések vannak:

Az I. énekben: Az 557. lapon e helyett:

Pihegcsélő melle kerekded két halma
Az emberi nemet nevelő szép alma:

ez áll:

Pihegcsélő melle domború két halma
A gyönyörűségnek szentelt arany alma.

Az 559. lapon e helyett:

Hogy néki is tetszik Ádám állapotja.

ez áll:

Hogy néki is kedves még az Ádám botja.

E helyett:

Oly helyre ís viszen . . .

ez áll:

Oly helyen is teker . . .

Az 563. lapon e helyett:

Aki az időnek e két pontja közt él,
Az a férfiképtől holdvilágon sem fél

ez áll:

Aki az időnek e két pontja közt van,
Annak, mint megannyi angyal, olyan a kan.

A II. énekben: Az 573. lapon e helyett:

A frizér-serpenyőt egy zúgban meglelé
És azt a commódra köhögve emelé.

ez áll:

Előbb egy éjjeli edényt a szájára
Fordítván, e vala néki az oltára.

A III. könyvben az 584. lapon e helyett:

Az oly ámitónak könnyen lesz zsákmánya,
Aki a leseket csínos pontból hányja . . .

ez áll:

Az oly ámitónak magát ki s bényitja,
Aki eltalálja, hol a dámák nyitja.

Az 594. lapon e helyett: A házban lévőket tüzzel felvetették, *ez áll:*

A dámák ruhája alját felvetették.

E helyett:

Van-e olyan szive az asszonyi nemnek,
Mely útat nem nyitna a bájoló szemnek

ez áll:

Van-e oly rejteke az asszonyi nemnek,
Amelyben nem nyilnék rés a szerelemnek.

A 595. lapon e helyett: Mossziő! az úr is csak oly életet él; ez van:

Mossziő! az úr is csak kan életet él.

E helyett: Tudván nem soká lesz jószága alatta, *ez van:*
Tudván édes iga nyögni ő alatta.

Az 596. lapon e helyett: Összejárattatott melle s minden ere, *ez van:*

Átjárta szép mellét, szép hasát kereke.

A IV. könyvben a 602. lapon e helyett:

Erős és kemény az asszonyok fogsága,
Nehéz az embernek onnét szabadsága.

ez áll:

Dupla moldon fallal van kerítve körül,
Nehéz hozzá férni, erős körösköríil.

A 603. lapon e helyett: csonkán eresztessék, ez áll: kiheréltessék.

A 604. lapon nadrághoz, culától, szoknya, cula szók helyett: nadrágba, kurvától, pendely, kurva áll.

A 605—606. lapon e helyett:

. . . lészán hortyog s nyújtja bőrét
A cafjához kötnek egy nagy kancsó lőrét.

ez áll:

. . . pihenteti magát
Kettémetszik lopva a gatyamadzagát.

A 606. lapon e helyett:

Lizi a tűzhelyre feküdni akara,
De mellé egy legény sok parázst kapara.

ez áll:

Mondják, gyertyát vagy mit akartak gyújtani,
Vagy a mi kis tűz volt, azt is eloltani.

A 607. lapon: Lacit mi bánthatta helyett: ki distrabálhatta áll. E helyett:

Milyen mulatságot találnak magoknak

ez áll:

Nem szereznek társat mindját distrahalni?

A TAVASZ.

IRTA

KLEISZT,

FORDITOTTA

CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY.

HOZZÁJÁRULNAK KLEISTNAK NÉMELY APRÓBB DARABJAI.

KOMÁROMBAN, 1802.
NAGYVÁRADON, 1806.

Dúdolj verset! Kinek?
A magyar nemzetnek.
Szilágyi Márton.

NAGYMÉLTÓSÁGÚ SÁRVÁRI FELSŐ-VIDÉKI GR. SZÉCHENYI FERENCNÉ, SZÜLETETT TOLNAI GR. FESTETICS JULIÁNA ASSZONYNAK Ő EXCELLENTIÁJÁNAK, MÉLY TISZTELETTEL NYÚJTOTT AJÁNLÓLEVÉL. KOMÁROMBAN, FEBR. 16. D. NAPJ. 1802.

— — —

Sed non haec mihi vis; nec *Tibi* talium
Res est aut animus divitiarum egens.
Gaudes carminibus: carmina possumus
Donare, et pretium dicere muneri.

Horatius.
Carm. Lib. IV. Od. VIII. v. 9. sqq.

Nagyságodnak kárpitokkal,
Keresztekkel, csillagokkal
Ez napon udvarlanék,
Tisztelkedném kösöntyűkkel,
És reá smaragd betűkkel
Juliánát metszenék;

Concertekkel echóztatnám,
És ágyúkkal durrogtatnám
A Dunának partjait;
Pompáznám örömportákkal
S tündöklő tüzi-munkákkal
Buda s Pest piaccait:

Sőt még többet is mívelnék!
De sem tőlem ki nem telnék
Ilyen pompa, ilyen kincs;
Sem Nagyságod grófi telke,
Kincstárja és nemes lelke
Ilyeknek hiával nincs.

Én bővölködöm versekben;
Nagyságod pedig ezekben
Mindég nemes kedvet lél.

Méltán is; mert kit lantjára
Clió vészen, nap módjára
Fénylik az s mindenha él.

Sok gyémánt jelek elvesztek,
Léthét ússzák sok keresztek,
Sok oszlop a porba űl;
Ellobban Stuwer remekje,
S a Hayden bájos énekje
A szellőkön elrepűl.

De a Múzsáknak szózatja
A sirt is megrázkodtatja,
S életet fúvall belé:
A virtus nevét felfogja,
S örök trombitán harsogja,
A nap két háza felé.

Kit Bellóna babérjával,
Kit a polgári cserfával
Jegyez ki a tisztelet,
Hogy az érdem templomában
Tündököljenek sorjában
Feltördelt sírjok felett.

Nagyságod kegyelmes férje,
És méltóságos testvérje,
Kik hazánk Múzsáinak
Oltárokat épittettek,
Részesivé ekképp lettek
Olympus tornácinak.

Hogy pedig e dicső tájon
Az ő húgok is sort álljon
A héroinák között,
Nagyságod tisztelt fejére
A Clió egyik testvére
Egész tavaszt kötözött.

Kinn az ősz a kikelettel,
A morál a szép képzettel
Atyafias láncot von;
Mint ágán a narancsfának,
És képén a Gráciának,
Vagy pedig — Nagyságodon.

Előbeszéd.

Valahára módot ejthettem benne, hogy régi adósságomat, mely felől 10 esztendők elforgása alatt, valahányszor a jó reménységnek legkisebb súgára derűlt ki, igéretet tettem vala, nemes hazámnak lefizessem. Az Isten tudja, nem miattam múlt; tudják azok is, kik dolgaimat közelebbről esmérik. — Most sincs abban módom, hogy egyszerre kiadhassam munkáimat, hanem csak némely apró darabokat közlök szíves olvasóimmal, a melyeknek nyomtattatásával bírhatok, s a melyek példa gyanánt szolgálhatnak addig is, míg a nagy könyvemet hazánknak egy fő oszlopa, ki nemzetéhez való buzgó indúlatjának sok jeleiről esméretes, a köz fényre kiemelni méltóztatik. Kilép tehát elsőben is a *Kleist Tavasza s némely apróbb versezeti,* általam magyar nyelvre fordíttatva; melynek olvasásához, édes hazámfia! míg hozzá fognál, kérlek ezt a négy jegyzésemet gondolóra venni ne terheltessél.

Elsőben. A *fordításban* leginkább ez a cél állott előttem, hogy ennek a gyönyörű poétának egy szavát, vagy annyival inkább egy képecskéjét is el ne hagyjam, vagy gyarlóvá ne tégyem, vagy meg ne homályosítsam: mely miatt sokszor inkább tettem hozzá, s a verset pótoltam, mintsem hogy a rövidítés és szorítás miatt valamely szép szavát, vagy gondolatját elmellőzzem, vagy meggyomroz-

zam; amit észre vehetnek azok, a kik a német munkát esmérni szerencsések, s ítéletet is tehetnek róla, ha nem abaposztót eresztettem-é a berlini bársonyba? Ez a magamtól előmbe szabott törvény kényszerített arra is, hogy az ő ritka és sokat jelentő s eleven kinyomási miatt magam is sok ritka és köz kézen nem forgó szózatokkal éljek; melyről bővebben a harmadik jegyzés alatt.

Másodszor. Sokfelé való gondolkodásim után arra határoztam meg magamat, hogy versben fordítom, és éppen ezekben az aprókban. A matéria lágy, szelíd és kedveltető lévén, hasonló *versnemet* kívánt; ez pedig mind azon minéműségekkel bír egyéb versek felett. Ezt némelyek így irják le, hogy ez *tizenöttagú vers, hanem a közepén vagy metszésén cadentia van.* — Igen helytelenűl: mert nem e származott a 15 syllabáúból, hanem a rest emberek csinálták hajdan ebből ama kintornáló versóriást. Gyönyörűen válogatódik ebben a páros 8 tagú sor, a 7 tagú páratlannal; és az asszonyi rythmusok, vagy cadentiák, a hímekkel, a német és más csinos poéták példája szerént: a mire még nálunk alig vigyáznak a versmívesek: Faludiban lehet leginkább észrevennünk. De erről s effélékről bővebben a *Magyar poétikámban.* — Az eredeti nyelven hatmértékűekben vagy hexameterekben íródott a Tavasz: de a ki a német hexametereket esméri, nem olyannak képzeli-é ezt a remek munkát, mint az *Eszterházán* lévő kertet, ha az holmi somogyi vagy tiszaháti girbe-gurba, egyenetlen, vagdalt, égetett, tördelt vagy önkényt dűlt *hasogatványokkal* volna béfoglalva?

Harmadszor. Kénytelen voltam az útféli *szózatokkal* meg nem elégedni, és ritkább s esméretlenebb ígékkel élni fordításomban. De a ki ezt balra hajlandó magyarázni, végye gondolóra, hogy a szózatoknak szaporításában áll a nyelvnek bősége,

a nyelvnek bőségében a literatúra kezdete, a literatúra pedig követ, mely útat egyenget a fontosabb tudományoknak. — Kettőt szoktam én a magyar nyelv dolgában fejcsóválva nevetni. *Egyiket* azt, mikor valaki azt mondja, hogy ez új szó! mintha bizony nékünk meg kellene s meg lehetne azzal az egy néhány scytha szóval érni, a mit kacagányos apáink lóháton hoztak ki Europába. — Csak tudni való dolog, hogy nékünk mind a mesterségbéli dolgokban, mind a gondolkodásunkban több ideáink vannak, mint a *dentumogereknek*, idea pedig szóval, szó meg ideával jár: hogy ne lehetne hát, sőt hogy ne volna szükség a szavainknak számát szaporítani? Ők, és az ő eleik mertek a dolgoknak nevet adni, hasonló genievel bírtak az ő fiaik s a mi eleink: no már, szegény magyar nemzet! ettől a jussodtól is elestél az újabb időkben? Ugyan mikor és mi fosztott meg e tehetségtől? Hiszen még a XV-ik század végén s a XVI-ik elején tudom, hogy bírtál véle; mert a bombárdát ágyúnak, a sclopetumot puskának merted nevezni: sőt még a XVII-dikben is mutattad jelét ősi szófaragó (?!?) szabadságodnak, a midőn a Tabacáról azt mondád, hogy légyen az magyarúl dohány és lőn az magyarúl dohány mind e mái napiglan. Talám hát a XVIII-dik század, a melyben minden nemzetek annyira bővítették nyelveket, talám mondom, ez a philosophusi század tiltott meg ettől tégedet, s éppen csak tégedet? Ha úgy van, a jelenvaló XIX-dik században a magyar tudósoknak legelső gyülésekben — ha ugyan tartatni fog valaha, — könyörögjél ennek visszanyeréséért — *iure postliminii* .... Bizony a *szegény* közönségnek ma is több *genieje* van, mintsem azoknak, a kik szégyenlenek a' közé számláltatni: ő a maga új ideáit is ki meri magyarúl tenni, s ha reá kész szót nem talál, bátorkodik

csinálni; míg a *felső* község nem akar, a *tudós* község nem mér, és amaz németizál, e pedig deákizál. — A *másik*, a mire mindég nevetnem kell, az, mikor némely ember azt mondja, hogy *ezt a szót nem hallottam*. Tudatlanságunknak egyenes megvallása ugyan virtus, de az említett embereknek nagyobb részében kevélység: mert egy úttal azt is akarják kitenni, hogy a mit ők *nem esmérnek, az mind rossz szó*. — Quasivero! — Az egyenes ember, ha olyast talál is, így gondolkozik: „Én ennek az írónak, a jámbornak némely szavait még nem hallottam, mivel meglehet, hogy holmi régibb és újabb magyar könyvet, a mit ő láthatott, nem olvastam, sem hazánknak annyi féle provinciáiban meg nem fordúltam; most pedig örűlök, hogy hazai nyelvemnek esméretében ezzel is gazdagodom. Az Isten áldja meg, ő még is szemfül ember, iparkodik is; bárcsak sokan közlenék vélünk ilyen észrevételeiket." Ama finnyáskodó pedig olvassa meg a Heltai, Tinódi, Valkai, Barcsai, Csanádi, Temesvári, Lisznyai, Zrinyi, Paskó, Horhi Juhász, Lippai és egyebek velős magyar írásit; sőt holmi Bányász Csákányt, Sopronyi Veres Tikmonyat, X ut Tököt és több efféle korpáú grapsákat se hagyjon megtekintetlen; tégye kézi könyveivé Gyöngyösiéket, Faludit, Bároczyt, Bessenyeiéket, Kazinczyt, Arankát, Horvátot, Péczelit, sat.; forgolódjék a felföldi, duna- és tiszamelléki s erdélyi magyarokkal; levelezzen hazabéli tudósokkal; figyelmezzék a mesteremberekre; ereszkedjék le a paraszt, tudatlan, egyűgyű — de nála meglehet jobb magyar — községhez, aljnéphez: akkor majd nem lesz annyi *új szó*, annyi *hallatlan ejtés* ő előtte.

Én a szókat úgy nézem a nyelvben, mint a polgárokat a hazában. 1. Vagynak a melyek régi *törzsökös eredetüek*, és azt szinte Ázsiából hoz-

hatják le, legalább sok száz esztendősök: de az időnek viszontagsági miatt, mint sok jeles familiák, elvesztették nemes voltokat, feledékenységbe mentek és neveik csak némely régi könyveknek levelein, mint holmi avúlt diplomákon, láttathatnak. Ezeket méltó a maradéknak új életre és fényre hozni, a mint mondottam — *iure postliminii*. Kivált, a mely szónak ágazatjai és mintegy rokonjai, még ma is esmértetnek. Ilyen a hölgy, nő, sat. 2. Vagynak olyanok, a melyek az esméretes szózatoktól, a nyelvnek szokott rendi és országos törvényei szerént (per analogiam) származnak, vagy származhatnak. És ez a leggazdagabb s legigazságosabb kútfeje a nyelvbővítésnek, a szósokasításnak, a *grammatica inpopulationak*. Az ilyen *analogizált* szók olyanok, mint a törzsökös nemesektől, törvényes ágyból szaporodott fiak. P. o. szállok, inchoat. szállalok, mint szóllok, szóllalok. Hullám: hullámlik, mint villám: villámlik. Bukni: bukadék sat. 3. Vagynak olyanok, a melyek a két magyar hazának egy vagy több részében is esméretlenek, de másutt igaz magyarok száján gyakoroltatnak. Ha hát valamely valóságos nemes egy vármegyében (már ha a legkisebbikben is) publikálva van: nem szintúgy igaz magyar-é az, mint akármelyik grófi vagy hercegi familia, melynek neve és birtoka mind a két magyar hazában széjjel elterjedett? Így kell, s így is lehet ezekről a provinciális szókról is gondolkodni; minéműek, a Duna mellett kaján, kondor, kajdászni; a Tisza mellett górni, kókkadni, kontár; a felföldön bajboncs, réja, csermely; Erdélyben rügy sat. 4. Vagynak végzetre olyanok, a melyek eredet szerént ugyan nem magyarok, de vagy a nyelv királyától, az usustól pecsétes levelet kaptak, vagy a magyar tudósok diétáján hungarizáltattak, vagy a szentegyház, a törvényszék, a tábor, a fábrikák,

a kereskedés, a kézi és egyéb mesterségek körűl hasznos szolgálatot tettek és tehetnek.* Ezek indigenák és libertinusok: és ezekben, ha polgári just kivánnak szerezni, megkivánhatja a nemzet, hogy a tősgyökeres magyar szók felett, se nyilván, se titkon, sem erővel, sem szép szín alatt, elsőségre ne héjazzanak, hogy külföldi ruhájokat levetkezzék, idegen hangejtéseket megszelídítsék és még a legutolsó magyar jobbágy füleinek is botránkozást ne csináljanak, s annak száját elviselhetetlen rabotával ne nyomorgassák. Igy áll fel osztán törvényesen a magyar nyelv országa; igy szaporodnak miriádokra annak hasznos és díszes polgárjai; igy pusztúl el ama nyűgös monopolista, a deák, amaz elhatalmazott német mautos, a tót furmányos, az olasz mercatimago, a francia emigrant; igy fúlnak meg önnön bölcsőikben a pajkos szófaragóknak törvénytelen ágyból született, csonka, béna idétlenjeik: igy emeli fel fejét a magának hagyatott szegény magyar nyelv; igy dicsekedhetik jövendőben a nagy Corvinus nemzete!

Ha hát én a homályba ment régi szókkal élni, a nyelv természete mentében újakat ágaztatni, a külömb vidékeken gyakoroltattakat mindenik hazának köz piacára felvezetni, a külföldi, de magyarrá lett, vagy azzá lenni méltó terminusoknak anyai beszédem soraiban helyet adni bátorkodtam: senki meg ne itéljen véle, ha azzal a jusommal élek, melyet tőlem mint született magyartól az irígynél egyéb meg nem tagadhat**. Minthogy pedig még

* Ilyen magyarosodott szók: a görög alamisna, a deák lecke, az olasz rokka, a francia sapka, az anglus bigót, a német ház, a tót veder, az oláh berbécs sat.

** A szókkal való élésben, minthogy az antiquus emberektől tarthatni leginkább, nem új hanem régi auctorok itéletével élek: tessék tehát Cicerót, lib. 3. de finibus, és in Bruto, Horatiust Art. P. v. 46. ad. v. 72. és L. II, Epist. 2. v. 115. sqq. és Quintilianust lib. 1. c. 5. et 6. megolvasni; és hozzátenni ama külömben szőrszálhasogató Scaligernek fontos kis mondását: Grammatico nihil infelicius! —

jó és elegendő szótárnak híával vagyunk: a könyv végén az ilyen ritkább szókat, a kegyes olvasónak kedvéért, ábéce szerint feljegyeztem, egy két betűvel megmagyaráztam, és hogy őket honnan vettem a csucsorodható criticasterek miatt, urát is adtam.

Negyedszer. A jegyzéseken töprenkedtem legtöbbet. Ha nem találok tenni, mondok, a szegény betűtlen olvasó megneheztel, hogy érthetetlen verseket tukmálok rá, s még sem magyarázom meg, félre veti majd könyvemet, és talán minden olvasástól is elfanyalodik: ha pedig jegyzéseket rakok fel, a tanúlt olvasó azt fogja mondani: „Minek az a sok jegyzés? kivált ilyen mindennapi és országúti dolgokról? minek fogja az a könyvet? minek csúfitja a páginákat stb?“ — Hogy hát ezt is elkerüljem, a gyengébbekkel is könyvemet megértessem: közép útat választottam; csináltam ugyan jegyzéseket, de igen kurtákat, és mégis, a mint reménylem, elég világosokat: és hogy a szakadatlan nóták a lapoknak tekintetét el ne éktelenítsék, a magyarázni való deák és egyéb szókat az ábécébe raktam.

Vedd jó neven tehát, kegyes olvasó! ezt az első csomóját az én munkáimnak: ha az Isten éltet, s egészségemet megtartja, a többivel is kedveskedni szándékozom. A következendő csomónak foglalatja és neve: Lilla, vagy az érzékeny dalok. — Addig is a gáncsoskodónak megszentelődést, a jámboroknak nyúgodalmat, országunknak békességet, tenéked pedig vidám életet kivánok. Istenhozzád.

I. A tavasz.

Festő versezet *Kleist* német munkáiból.

RAJZOLATJA E MUNKÁNAK.

Áll ez III részből. — I. A belékezdés. II. A festés maga. III. A bérekesztés. — I. A belékezdésben megköszönti a mezőket, és írásának tárgyát előadja. II. A festésnek 5 szakasza van. 1) A kikelet. A) A tavasz leszáll; 1. lehell, a hó elolvad; 2. lehell, az árvíz megszűnik; 3. lehell, a zöldségek és virágok kiújúlnak. B) Hívás a mezőkre, intés az örömre; jelesben a leánykákhoz. 2) A vidék. A) Faluk. Fenyves. Vetések. Tó. Bált tengere. Ménes. Csorda. Major. Szőlőhegy. Pacsirta. Szántóvető. B) A hadnak kártételei. Intés minden fejedelmekhez a békességért, kereskedésért, a bölcsek pártfogásáért. 3) A major. A) Ennek tekintete. Tó az udvaron. Tyúk. Lúd. Gyermekek fördése. Paraszt leány. Tengeri nyúl. Galamb. A kert. Virágok. Diófa. Tulipánt. Rózsa. Jácint. Gyöngyvirág. Ibolya. Estike (a magános bölcs). Páva. Kankalinok. Lepkék. Mezei gazdasszony. B) A mezei nép boldogsága. Erre, és a bölcs életre való áhítozás. Jövendőlő képzet a jobb élet felől. Elragadtatás Lillához, és a barátjához Gleimhoz. Felébredés, és az azon való szomorkodás. 4) Az erdő. A) Felvidúlás. Erdei sétálás. Kecskepásztor. Szarvasok. Szilaj ménes. Bikák. Erdei omlópatak. Madarak éneke. Fülemüle. Vadgalamb. Fészkek. B) Az Istennek nagyságos dolgai. 5) A rét. A) Illatok. Hívás Spaldinghoz és Hirzelhez, a mezőre s a virtusra. Gólya. Libuc. Méhek (az útazó bölcsek). Tó. Sziget. Berek. Szárazság. Esső. Zápor. Juhok. Fecskék. Napfény. Szivárvány. Hívás Hallerhez. Az esső után való köz megújúlás. III. A bérekesztés. Búcsúvétel a mezőktől. Óhajtás.

Fogjatok bé szent árnyékok!
Ti elmélkedésemet
Andalító zöld hajlékok,
Fogjatok bé engemet;

S kezdjetek belém fuvalni
Egy édes versezetet,
Mellyel fogom magasztalni
Az ifjúlt természetet!

És ti mosolygó réttájok,
Kiken hűs patak kereng!
Harmatos völgyek, lapályok,
Hol sok ezer virág leng!

Megeléglést hadd szíhassak
A ti jó szagtokkal bé;
Párás hegyek, hadd juthassak
Kies tetőtök felé!

El kivánom arany lanton
E vídúlást dallani,
Mely most kezd e boldog hanton
Körűltem mosolygani.

Hadd hallja meg Aurorával
Hesperus e dalomat:
S Lilla érdempántlikával
Fűzze érte lantomat.

Rózsaszín felhőn az égből
A tavasz leszállala,
Rajta fiatal zöldségből
S virágból font öv vala.

Minden természet érzette
Isteni lehelletét;

A hó végig hempelygette
A hegyek görbületét.

Partjokon felül uszkáltak
A patakok szerteszét,
A felhők záporrá váltak,
Hullámokat tolt a rét:

A földmíves elréműle, —
De ő egyet lehellt még;
S ím minden köd elrepűle,
S alámosolygott az ég.

Ismét a földnek gyomrába
Leszivárgott a csatak,
És náddal tűzött árkába
Halkkal csörgött a patak.

Hozzánk ugyan gyakor éjjel
A lankadt tél visszatért,
S megrázott szárnyáról széjjel
Szóra zúzot, havat, dért;

A zablátlan szélveszeknek
Felhítta csoportjait,
Kik az északi bérceknek
Kitörvén barlangjait,

Mennydörgő hanggal rablották
A virdító berkeket,
Fenekestől felforgatták
A setét tengereket.

De a föld zordon színére
Még egyet lehelle ő,
S éltető lehelletére
Felengedt a levegő.

Béteríte egy szőnyeggel
Völgyeket, és halmokat,

Melybe szőtt vad merészséggel
Zöldséget s virágokat.

Most már a bikk a cserébe'
Hűs árnyékokat vetett,
Hármoniás dal tölté be
A pitymalló ligetet.

A tiszta nap megtekinté
A szelíd patakokat,
S játszi szikrákkal behinté
Göndörödött hátokat.

A szellők útját eltölték
A vidék illatjai.
A szunnyadt echót felkölték
A pásztorok sípjai.

Ti, kiknek megcsalt lelkére
Az öröm fénye közűl,
Mint a tél felhős éjére
Egy víg súgár sem derül.

Oszlassátok el a kába
Kétséget s aggságokat,
Ne nyögjétek el hiába
A múlandó napokat.

A hírnév rab kívánója,
A fukar, s halvány kaján,
A bosszú hév szomjúzója
Hadd epedjen a baján:

Titeket a vígasságnak
Alkotott a kegyes ég;
Virtusnak s ártatlanságnak
Aggódni illetlenség.

Ússzatok gyönyörűségben!
Tiérettetek van ez:
Im leng, és zeng a híg égben,
A völgyben virít s rügyez.

És ti a tavasznak kedves
Barátnéi jertek el!
Virágzó szépek, a redves
Városból fussatok el.

Fojtó gőzét ne szívjátok
Arany tömlöctöknek már:
Jertek, im Echó hozzátok
Mosolyog, és Zephyr vár.

Vár, hogy játszhassék a hölgyek
Bodrozott hajfürtjein,
Midőn táncoltok, a völgyek
S ligetek ösvényein,

Vagy ledűlvén a kútfőkhöz
Apró violát szedtek,
Hogy ártatlan emlötökhöz
Bokrétát biggyesszetek.

Itt, hol örökké zöldellő
Fenyvekkel a bérc benőtt,
És feléig a kékellő
Pataknak árnyékot szőtt,

Itt fogok zöld gyepre űlni —
Óh! a mező mint örűl!
Mint kezd uj élet derűlni
E mosolygó táj körűl!

Jámbor faluk! óh enyelgő
Nyájak! óh erdők, hegyek!

Pihenést széjjel-ögyelgö
Szememnek méken vegyek?

E gyenge zöld gabonákon?
Kik hímmel tarkállanak,
S végre a szük barázdákon
Távol alig látszanak?

Vagy e tón? melynek gödények
Ússzák csendes habjait,
Csipkebokrok és kökények
Koszorúzzák partjait? —

Szemem egyszerre magához
Rántja a Bált tengere,
E kék mélység, s a partjához
Vergödö hab ezere.

A tündöklö nap súgára
Egy csillagokkal rakott
Eget terit rá, s magára
Pislogva tekinget ott,

Óriási a vizeknek,
Felocsódván a napon,
Bukfencezve ténferegnek
Ez ellátatlan lapon.

Nézd el, óh mezök Múzsája,
Ama szomszéd síkokat,
A lovak pompás homálya
Mint lepi el azokat.

Délceg nyakot emelítnek,
Melyet lágy sörény kerít,
Dübögnek, fennen nyerítnek;
A fenyves visszanyerít.

A komor bika nyomában
Sok szép fejér tehenek

A major bokros lápjában
Kedvekre ögyelgenek;

Melyhez nyár- és fűzbokrokkal
Árnyékozott róna megy,
Hátúl egy thyrsusbotokkal
Béültetett szőlőhegy:

Egy része tisztán csillámlik,
Másutt fátyol fogja bé;
Fut a felhő, s a fény hámlik
Grádicsonként felfelé.

A pacsírta az egekre,
Fennen emelkedve száll,
Lenéz a boldog völgyekre,
Függtön marad, s jubilál.

Kerengő dalja hangjában
A szántó gyönyörködik,
S édes elandalodtában
Az égre bámészkodik.

Majd a völgyelő ekére
Dűlvén, kihempelygeti
A barna habot földére;
Csóka, varjú követi.

A vető az ő nyomába
Mérsékelve lépeget,
S a biztató barázdába
Arany záport hinteget.

Óh! ha a magvát magáért
Szórná a munkás paraszt,
Óh, ha fáradván boráért,
Maga is inná meg azt!

Ha azért görbítnék fáját
Az esztendő terhei,
Hogy enyhítsék saját száját
Jó nedvű gyümölcsei!

De a torkos had, s más részen
A fogcsikorgató éh,
S a vad tábor hányszor tészen
Munkát, reményt semmivé!

Mint a forgószél kezéből
Parittyázott jégeső,
Úgy töri széjjel tövéből
A tápláló füvet ő;

Tipor karókat, szőlőket
A föld szinéig szintén,
Felgyújt falukat, erdőket
Kedvére ... Hol vagyok én?

Ím, ím a messzi dombokból
Fegyverek villámlanak,
A feltátott réztorkokból
Tűzfelhők gombolyganak,

Megdördűlnek, s mennykövekkel
Górálnak mindannyiszor:
Szétszaggatott emberekkel
Rakva a rettentő por.

Kék homály alá takarja
Mindentlátó szent szemét
Az ég, s nézni nem akarja
E kegyetlenség nemét. —

Ni, egy legszebb virágjában
Lévő fiatal legény
Mint hajtja fejét kínjában
A bajtársára szegény.

Csorgó vérét és páráját
Útjában késlelteti,
Reményli hogy szűz mátkáját
Még egyszer ölelheti,

Reményli hogy kedvesének
Ajakiról talám még
Bérét hosszas hűségének
Learattatja ez ég:

De egy kard most vágja főbe . . .
A szűz kimúl sírással,
S ezen egy bölcs jövendőbe
S egy szent poéta elhal. —

Ti, a kiknek hűségére
Bízták szabad nemzetek,
Hogy a föld minden kincsére
Nevekben ügyeljetek,

S korona légyen pálcával
Szent hatalmatok jele,
Ah! a magok fegyverével
Gyilkoltatjátok-e le?

Ha az célja szíveteknek,
Óh emberek atyjai!
Hogy több boldog gyermekeknek
Légyetek gyámolai:

Ám bízvást vásároljátok
Minden módon ezeket,
Csakhogy fel ne áldozzátok
Az első-szülötteket. —

Világ minden fejedelme!
E szómra hallgassatok;
Hogy az Istennek kegyelme
Meghallgassa szavatok!

Sarlóját az aratónak,
Melyért éh könnyeket hint,
És lovait a szántónak
Adjátok vissza megint.

Napkeletre duzzasszátok
Vitorlátok öbleit,
S a tengeren arassátok
A szigetek kincseit.

Ültessetek országtokba
Emberekből kerteket,
És állítsatok azokba
Serény, okos csőszöket.

Azoknak jutalmazása
Légyen rang és tisztelet,
Kiknek éjjeli lámpása
Fényt terjeszt a föld felett.

Kérdjétek a kalyibától,
Nem lappang-é ott egy bölcs,
Kit a nagyok pitvarától
Magához vont az erkölcs?

Hol rejtekben él magának:
Óh innen hívjátok ki,
És adjátok a hazának
Bírói székét neki;

Zárja bé az orcátlannak
Palotátok ajtaját,
És a síró ártatlannak
Orvosolja meg baját.

Jer Múzsa, e völgy lapályán
Nézzünk széjjel a paraszt

Gazdaságán, s háza táján,
Jer, látogassuk meg azt. —

Itt sem párusi márványból
Nem raktak oszlopokat,
Sem alabástrom bálványból
Nem vésték bajnokokat,

Sem itt a messzi vizeknek
Csavargós kerűleti
A hatalmas mestereknek
Fékszárát nem követi.

Egy fa, mely alatt nagyatyja
Három ember idejét
Általélte, takargatja
Hűs árnyékkal lakhelyét,

Melyre a zöld venyigéknek
Csimpajkóznak karjai,
Oltalmazzák a tűskéknek
És bokroknak falai.

Udvarában egy mosolygó
Tó kínálja a szemet,
Melyben felhőkkel gombolygó
Kék ég fog fel engemet:

Egy ég felettem elterjedt,
Alattam áll másik ég,
Óh e kettő közt elterjedt
Megmérhetetlen mélység!

Itt sír egy tyúk, s a melléket
Borzadt tollal futja bé,
S az imént költ kis récéket
Csalja a száraz felé;

De szavára nem ügyelvén
Végig futják a tóközt,
S a habokon általkelvén
Háphápolnak a nád közt.

Lúdak sárga libáikkal
Sétálva járják a gazt,
S berzenkedő szárnyaikkal
Űzik a lompos kuvaszt.

Játékból a szöszke fattyúk
Az úszáshoz kezdenek,
Lebukkannak mint a hattyúk,
S evickélve függenek.

Amott fut az ólmentében
Egy kis fürge dolgos lyán',
Tarka kosár a kezében,
A tyúk fut nyoma után:

Most megáll, s üres vetéssel
Őket a kis csintalan
Megcsalja, im gyors lépéssel
Oda futnak hasztalan;
Majd hirtelen a kosárról
Árpát szór le azoknak;
Nézi hogy egymás hátáról
Mint esznek s civakodnak.

Amott homályos odvában
Kandikál a fejér nyúl,
S piros szemét bámúltában
Forgatván be-berándúl.

Lágy dúcából hahotával
A kék galambka kijő,
Nyakát pirosló lábával
Gyengén kapargatja ő.

Csipked orrával melléhez,
Szép szárnyain babirkál;
Minden megvan, és hímjéhez
A ház fedelére száll:

Emezt a féltés gyötrötte,
Haragszik negédesen,
Ürög-forog körűlötte,
És turbékol begyesen:

De hozzá simúl hajolva
A hízelkedő szép pár;
Ez is felé megy brukkolva:
Egymást éri a csók már.

Öszvecsapják víg robajjal
Mind a ketten szárnyokat
S folytatják tördelt kacajjal
A kert felett útjokat.

Elmegyek a föld színén is
Amerre ti szállatok,
Érzékeny galambkák! én is
Elmegyek utánatok.

Elmegyek — Óh mint ragyognak
E kertnek virágai!
Mely édesen párolognak
A lombok illatjai!

A virágok felhőjében
A víg Zephyr sátoroz,
Az égre kapja reptében,
S vélek onnan záporoz.

Ide mórok vad plántáit
A merész hajós nem gyűjt,

Bogácsok ritka fajtáit
Itt üveg tömlöc nem fűjt.

Csupán hasznos cifraságot
Szeret a földmívelő,
Vagy egy koszorú virágot
Olykor, ha jó kedve jő. —

Ez a hosszú boltozatja
A diófáknak felül
A kék eget mutogatja,
Melyen sok felhő repül.

Hátúl a zöld térmezőkkel
Tókat, berkes völgyeket,
A dagályos hegytetőkkel
Körülvett vidékeket.

Még egyszer végig sétálok
Szememmel e tárgyakon,
Azután tőlök megválok:
Ez itt, ez magára von!

Óh tulipánt! szent kezével
Ki nyitott fel tégedet?
A napnak minden színével
Ki tölté meg kebledet?

Virágok királynéjának
Köszöntenélek ugyan;
De az isteni rózsának
Több királyi dísze van:

Ezerrétű szép kantusa,
Szerelemszín arcai,
Magas tövises trónusa,
És örök illatjai:

Éppen itt áll büszke fáján,
Itt az én becses rózsám.

S félig kinyílt bimbócskáján
Keresztül mosolyog rám,

Itt a kék jácint fejtődik,
Hűs illatú kelyhivel,
Itt a gyöngyvirág vergődik
Ezüst csengetyűivel;

Itt érzem az ibolyának
Kifolyó balzsamjait,
Széjjelhintvén orcájának
Aranyos súgárait. —

Az estike csendességgel
Nézi a virágokat,
Midőn egész büszkeséggel
Szórják el illatjokat:

Kímélve bézárja száját,
S reméli, este felé
Az egész napnak pompáját
Szégyennel borítja bé.

Képe ő a nagy léleknek,
Kinek a bámuló nép,
Mint sok gyáva vitézeknek,
Buzdítására nem lép;

Ki a virtust önmagában
Becsűlvén szemfényt nem veszt,
S rejtekje szent árnyékában
Jóság illatját terjeszt. —

Ni, ahol a szép Flórának
Táblája fényeskedik,
A páva önnön magának
Mely büszkén begyeskedik.

A barna, s csillámló porral
Béhintett kankalinok

Úgy állnak ott ékes sorral,
Mint tömött csillagzatok.

Mellettek truccolva járván
A páva, és zöld farkát
Szivárvány módra kitárván,
Hányja színváltó nyakát. —

A lepkék megvidámodva,
S önnön választásokon
Soha meg nem állapodva,
Lengnek a virágokon;

Majd visszafelé ingatják
Onnan tarka szárnyokat,
S a cseresznyéknek kutatják
Ismét a virágjokat,

Melyeket a kert gazdája
Kökényfába olta be;
Es mostoháit csudálja
Már most a vad csemete. —

A vídám kellemességnek
Bélyege, a házi nő,
Ama termett venyigéknek
Leveles boltjában sző,

Bokrokat űltet vásznára
És virágokat hímez;
Az öröm ült orcájára,
S onnan mosolyog le ez.

Egy gyermek a Gráciának
Kedvese, a csintalan,
Gyenge karjával anyjának
Nyakán csüngvén úntalan,

Hízelkedik, s a munkában
Gyakran tartóztatja meg;

Másik játszik a mályvában,
S magában mélán petyeg.

Óh százszor boldog nemzetség,
Kit semmi gond nem rongál,
Kit sem a kaján veszettség,
Sem kevély gőg meg nem száll!

Halkkal folynak el rejtekben
A te élted napjai,
Mint a virágos rétekben
A tiszta víz habjai.

Mást hadd nézzen a sok kába,
Mászván ház és fatetőt,
Midőn győző-hintajába'
Elefántok vonják őt;

Mások érczben vagy márványban
Bámúltassák magokat,
Körültök látván nagy számban
A térdeplő sklávokat:

Csak az kedves az egekben,
A kit nem kajdászván fel
A bolondok, hűs berekben
Szunnyad, felkél, s énekel.

A nap bibor ábrázatja
Első súgárt őrá hány,
Néki leng a rét illatja,
Néki zeng a csalogány.

A bánat nem jár nyomában,
Sem a zöld vetéseken,
Sem a nyáj közt a pusztában,
Sem a szőlőhegyeken.

Fűszerszámot ételére
A munka hint, melyet győz,
Mint az aether, könnyű vére.
Maga virgonc, mint az őz.

Híg álmát a fellehellő
Virradtakor végezi,
Egy hajnali nyájas szellő
Szeméről lelegyezi.

Óh! ha az ég úgy kedvezne,
Áldott mezők, nékem is.
Hogy rajtatok csergedezne
Le az én életem is!

Hevervén ingó árnyékán
Kis bigecsem fáinak,
A csörgő patak tájékán
Élnék már csak magamnak,

Széjjel szórnám a világnak
Éretlen bánatjait,
S az ellobbanó vígságnak
Alacsony szorgalmait.

Óh ha az én nedves pillám
Könnyeit tirajtatok
Törlené le az én Lillám,
Kit mindennap siratok!

Ha néha vigasztalnának
Hű barátim szavai,
Néha némán oktatnának
A holtak írásai,

Néha a bölcsesség nyitná
Mélységes folyásait,

S lelkemnek lecsillapítná
Tudományos szomjait!

A mogolnak nem kivánnám
Akkor gyémánt gödreit,
Hadd bírná ő, én nem bánnám,
Aranytermő bérceit.

Ám akkor holmi törpének,
Kik szomjúztak harcokat,
Az emberek hadd tennének
Kőszálnyi bálványokat,

Hadd öntenék meg számokra
Hadd a tenger köveket:
Én nem vetnék pompájokra
Soha irígy szemeket. —

Óh ég, boldogság forrása,
Óh szeretet tengere!
Óh jótéted kifolyása
Hadd itasson meg, jere!

Hát bennem úgy elhervadjon
Az élet, mely tőled jött?
Mint egy virág megfúladjon
A földi dudvák között?

Nem; megáldod te munkádat.
Már vidúlva érzem én,
Éltető ambróziádat
Hinti rám csendes remény.

A hajnal súgári jönek,
A homály ellebege,
Felrándúl a jövendőnek
Setétellő szőnyege.

Már is andalgó szememben
Más scénái jönek fel

A dolognak s képzetemben
Új vidékek nyúlnak el.

Látlak, mennyei Lillácska!
Sietsz karjaim közé,
Indúlsz a sürü rózsácska
Mellől lugasomba bé.

Rajtad szemérem, ékesség,
Fény, szerelem terjed el:
Így termett a kellemesség,
A virtus így lépdegel.

Lanthoz fogsz, s a nap kibukkan
A tömött felhők közül,
A szélvész egyet se kukkan,
Olymp figyelmezve ül.

Zeng benn a messzi hegyekben
Nótád képe édesen,*
S hozzám Zephyr e kertekben
Általfújja csendesen. —

És te Haemus tetejéről
Nyíltszivü Gleimom! leszállsz,
S a téji lanton messzéről
Víg örömmel játszdogálsz.

A menny kapui felnyílván,
Cypris, Ámor, Kellemek
A csillám felhőkre nyílván
Kijövén, tündöklenek.

Kellemes szavok hangzatja
A kék levegőben zeng,
A csillagok boltozatja
Öröm concertjekre reng. —

* Azaz: az Echó által visszaadódott mássa az ő nótájának.

Jertek bé majd, óh szívemnek
Kedves egy pár javai,
Vígasztalói éltemnek
Egek ajándékai!

Szállitsátok magatokkal
Hozzám a vígságokat,
Hintsétek bé virágokkal
A réteket, halmokat.

De mit? hát már felébredtem? —
Hol vagy dicső képzelet?
Mely kiés álmot rengettem
Ébredt érzésim felett?

De már elfutott azoktól
És én igy sóhajtozok:
„Óh sok függ a fátomoktól
„Ez élet útján, óh sok!

„Itt csak a remény játéká
„Áll a való helyt elő,
„Boldogít puszta árnyéka,
„Maga hozzám so' se jő." —

De a jövőn mit aggódom?
Hasztalan gond, fére menj!
Hadd legyék a kedvben módom,
A mellyel kínál a menny.

A mezőknek víg népével
Hadd járjam a berkeket,
S a dalló filemilével
Hadd zengjek énekeket.

Hadd gyönyörködjem a szellet
Változó zengésibe'
E nyöszörgő patak mellett,
Mely e kőről omlik le.

Oh, ti a dolgok anyjának
Kezével font levelek!
Ti a bölcs gondolatjának
Fényt adó zöld fedelek!

Ti andalgás szent tanyái,
Vidító kerületek,
Magános útak homályi,
Idvezlettek légyetek!

Óh a ti ihletéstekre
Mely kellemes fájdalom
Nyomúl mindjárt a lélekre —
Mely lágy érzés — nyúgalom!

Itt a magosan zöldellő
Lugosnak árnyékain —
A melynek sok pajkos szellő
Hirintódzik ágain,

S a melynek boltozatjában
Egy látható hívesség
A zöld haboknak fodrában
Hempelyegve útat szég —

Lekukuccsál súgárával
A nap a felhők felett,
És mennyei aranyával
Hímzi a zöld levelet.

A virágozó bokroknak
Béfutják illatjai
A szép estvét, párolognak
A Zephyrek szárnyai. —

Barlangjában, melyet kondor
Bajboncsokból öklözött,
Ül a kecskés, a komondor
S a virágszálak között.

Fújja trillás tillinkóját:
Megáll, s hallja másfelé
Hogy az erdőknek echóját
A sok sip hogy futja bé,

Itt harsánt vág a bikkfára,
Amott alig hangicsál,
S el is múlik utoljára:
Sípol — és ismét megáll.

Alól a mélységben másszák
A meredek szirtokat
Kecskéi, és úgy tépásszák
A keserű bokrokat.

A könnyű szarvasok nyája
Őszvenyargal minden közt,
Villog ágbog koronája
A zörgő zöld bokrok közt.

Sebes-futva kóborognak
Nádon, vizen, szirtokon;
Az ingoványok tátognak
Belésüppedt nyomokon. —

A tavasz szerelmes kénnyel
Gyújtván a víg lovakat,
Feljárják lengő serénnyel
Az erdőket, síkokat.

A föld dübög megzúdúlva;
Duzzad és feszesedik
Erek ága, s elvadúlva
Farkok felberzenkedik.

Kedvet és tüzet lehellnek,
S hogy hűsítsék lángjokat,
A partokról leszökellnek,
Tördelik a habokat.

Azután keresztül futnak
A harmatos völgyeken,
A kősziklára feljutnak,
S fent, a törpe berkeken

Végig nézvén, a ködökből
Távolról tekintenek
A mezőre, s a felhőkből
Büszkén lenyerítenek.

Futnak a bikák, s orrokkal
Nőszőhevet lehellnek,
Hányják a földet szarvokkal,
A porködben dühödnek;

Némelyek meg bécammogván
Bőgnek a barlangban benn,
Mások bömbölve mormogván
Futnak a szirtköveken. —

Amott a bércek odvából
A ligetes völgyekre
Egy folyóvíz a sziklából
Vad morgással omlik le.

Sodorja a kőszikláknak
Elmarconglott csipeit,
Átcsörgi a kivájt fáknak
Meztelen gyökereit,

Melyek az omló habokban
Elhajolnak s inganak,
Míg a zöld fűzek azokban
Kények szerént mosdanak:

Az erdő minden barlangtól
Megzendül és jajgat rá,
A vad meghökken e hangtól,
És elszalad másuvá.

A madarkák nem zenghetnek
Itt magános dalokat,
Azért másutt keresgetnek
Csendesebb szállásokat,

Hol szerelmes fájdalmoknak
Kölcsön érzési felől
A pyramidál bokroknak
Hűvös ernyőin belől

Párjok előtt gyengén zengnek,
Vallást tésznek szájokon,
Vagy danolással versengnek
A zöld bikkfaágakon.

Majd meglesem e rejtekben
A kis ártatlanokat,
Mit mívelnek jó kedvekben,
Mint osztják a csókokat.

Halkkal folyj itt, nyughatatlan
Patakocska halkkal itt!
Nyögdécselő állhatatlan
Zephyrusok, csitt, csitt, csitt!

Oly nagyon ne zörgessétek
A leveles ágokat;
Kérlek el ne gyengítsétek
Szerelmes zsibajjokat!

Zöld tetők lakosi! zengő
Hanggal énekeljetek;
Hadd tanúljam meg kerengő
Nótátokat tőletek. —

Danolnak — bokrokat, fákat
Zendítnek mindenfelé,
A tágas árnyékszálákat
Symphónia tölti bé:

Az egész táj hanggá lészen. —
A pirók kenderike
S a pinty hegyes füttyöt tészen
Egy sörje tetejibe'

Tarkán ugrál a bokrokra
A sok tenglic, rá tekint
A virágzó bogácsokra;
Dalja ugrós magakint.

A csíz a szépek kinjáról
Leveles boltjában nyög:
Öblös hanggal a szilfáról
A rigó basszust dörmög.

Csak a szárnyas zengzet mégyen
Csak a kis filemile,
Hogy több dicsérője légyen,
A magános aljba be,

A bú örök szállásába,
Melyet féd sűrű ágbolt,
S úgy tetszik hogy egy summába
Mind ide futottak volt

A levegőnek s pusztának
Térjéről körülbelől
Árnyéki az éjtszakának
A piros hajnal elől.

Itt danol ő, s az erdőnek
Rémítő vadonjait
Hangjával örömmezőnek
Mássává csinálja itt.

Ott egy setét tó itatja
Fűzfáit a partokon;
A kis dallos ott ringatja
Magát a zöld ágokon.

Ott cicoráz víg réjával,
Ott csattog, süvölt, kereng,
Hangzik a völgy a pusztával:
A hegedűs kar így zeng.

Most lejtőre nyög nótáján,
S gyengén kanyarog ezer
Érzékeny hangok trilláján,
Majd ismét keményen ver.

Olykor, midőn a kegyetlen
Madarász, ki félfelől
Olálkodik a kietlen
Hársfaerdőben belől,

Zöld levél alatt lappongó
Tőrkalitkája alá
A csemeték közt bolyongó
Kedves párját bécsalá:

Azonnal víg énekében
Ő is egyszerre megáll,
Akkor szíve gyötrelmében
Mindenfelé szálldogál.

Öröngve repked a fákon,
S életének örömét
Erdőn, mezőn, kőszikákon
Kiáltozza szerteszét.

Zokog jajgat egyfolytában,
Míg végre kinja miá
A bokorra ájultában
Kókkadt fővel esik rá.

Ott kesereg ökörűlte
Holt párja árnyéka már,
Ott képzeli, hogy vérűlte
Sebekben körűlte jár.

Majd újra zendül jajdalján
S éjjel sincs nyugta neki,
Úgy tetszik hogy minden jajján
Saját lelkét nyögi ki.

A szomszéd halmok aljában
A bokrok kesergenek,
S részt vévén az ő bújában
Elalélva lengenek. —

De mi búg felkavarodván
E vén tölgy oldalánál?
Melynek kopasz reves odván
Semmi madár meg nem száll?

Igaz-é? vagy játékával
Csak képzésem rezzent-e?
Ímé kóválygó szárnyával
Hirtelen felröppene

Egy vadgalamb a tölgyfának
Üregéből félfelől;
Es e miatt kondúlának
Podvás öblei belől.

Suhan kiterjedt szárnyakkal
A völgybe egyenesen,
Keresgél bókoló nyakkal
Az árnyékban csendesen,

Gondosan körül szemléli
Magát, és a tárgyakat,
S orrával felszemecskéli
Az asszú ágszálakat. —

Ki tudja arra oktatni
A zöldági népeket,
Miként kelljen boltozgatni
Mesterséges fészkeket?

S édes szorongattatástól
Meglepve, mit tégyenek,
Hogy fortélytól és rablástól
Bátorságban légyenek?

Mi láthatatlan lehellet
Szálldogál ezek felé,
Mely szíveket egymás mellett
Szerelemmel tölti bé?

Tetőled van minden jóság,
S e csuda dolgok sora,
Óh véghetetlen valóság!
Természet atyja s ura!

Felséged oly nagynak látszik
Egy madárka termetén,
Mely itt a tűskék közt játszik;
Mint az ég mennyezetén.

Szint oly nagy vagy egy fa galyán
Mászkáló hernyócskában;
Mint a trónusodnak alján
Lángoló Kérubimban.

Nagy tenger! melynek nem áll ki
Sem partja, sem feneke,
Minden tebelőled száll ki,
Beléd semmi sem foly be.

Csillagink tűz-óceánja
Ama fény punctumoknak
Visszavert lágy ragyogványa,
Melyek rólad omlanak.

Egyet szólsz a szélveszekhez:
Azonnal veszteglenek.
Hozzá érsz a nagy bércekhez:
És tüstént füstölgenek.

Midőn a tenger örvénye
Egymásba megütközött,
S kilátszik fenékfövénye
A hullámbércek között:

Az ő halálos torkának
Harsány ordításai
A Felséged nagy voltának
Magasztaló daljai.

A langszárnyú mennydörgések
Követik szózatidat,
Hirdeti szörnyű bőgések
Nagyságos dolgaidat;

Melyre félénk tisztelettel
Minden berkek rengenek,
S néked mondott dícsérettel
Ők is visszazengenek.

Ezer hármóniás sorral,
(Mely't hall az egész maga)
Hirdetvén roppant táborral
Az ég minden csillaga

Hatalmadnak s kegyelmednek
Nagyvoltát mindenfelé,
Terjed híre szent nevednek
Egy pólustól más felé.

De ki, aki felszámlálja
Minden csuda tettedet?
Óh teremtő, ki úszkálja
Keresztül mélységedet?

Véges lelkek! szálljatok fel
A szelek szárnyaira,
A villámnak kapjatok fel
Kilövellt nyilaira.

Bújjátok az istenségnek
Tündöklő mélységeit,
Átélvén a végességnek
Milliom esztendeit:

Utoljára sem látjátok
Egy ponttal is közelébb
A fenekét, mint láttátok
Partja széléről ælébb.

Némúljatok meg hát éppen
Ti reszketö hegedűk;
Így az Urat méltóképpen
Tisztelitek. — — —

E szomszéd rétnek illatja,
A mint bongó szárnyakon
Zephyr ide fúvogatja,
Erővel magához von.

Annak virágos ölében
A sziszergő nádak közt
Mellem erős pihegtében
Bészívom e kedves gőzt. —

Bölcseség baráti! kedves
Spaldingom és Hirzelem,
Kik által zöldellett nedves
Ködje közt a múlt telem.

Óh ti, kiknek ajakáról
Édes öröm csepegett
Szivemre, sok bús óráról
Oszlatván a felleget,

Jertek barátim! s e tájon
Ide mellém üljetek,

Hogy égi lakhellyé váljon
Ez a környék tőletek.

Jer, szemléljük itt Flórának
Mosolygó gyermekeit,
Es bámúljuk mindnyájának
Termetit s szerelmeit,

Ezekkel a magunk képét
Jer, piperézzük fel mi,
S a bíboros lomha népét
Magunk közt csúfoljuk ki!

A virtus díszét zengjétek:
Es szájatok szózatit
Nékem olyanná tegyétek,
Mint a rózsák illatit. —

A Gráciák itt herertek;
Az öröm itt mosolyog,
E mesterkézetlen kertek
Útjain csend tébolyog.

Itt a tiszta csermelyekkel
Lágy andalgás csordogál,
Elszórt virágligetekkel
A rét felcifrázva áll.
A kellemes illatoknak
Láthatatlan tengere
Hullámlik a parlagoknak
Zöld mezején messzire,

S az enyhös szelek szélesztik
E dagályos habokat. —
Ezer lakosok élesztik
A tarka tájékokat:

Ama sás közt nagy lábával
Gázolja a vizeket

Az eszterág prédájával
Nézvén farkasszemeket.

Amott a líbuc rikácsol
Egy fickó feje körül,
Ki fészke mellett harácsol,
S a káka közt lesben ül;

Színli, hogy szárnyát fájlalja,
A partra csak sérikál,
Egyszer őt a gyepre csalja,
Addig, addig sántikál.

A méhek a szellőcskéken
Szerteszéjjel bonganak,
A virágzó csemetéken
S lóherén megszállanak;

S oly csillogva függnek onnan
Alá a kis állatok,
Mint a holdfénytől újonnan
Megaranyozott harmatok:

Onnan városokba térnek,
Melyet a paraszt maga
Egyik zugjában a térnek
Csúcsos köpükből raka.

Itt ládd az igaz bölcseknek
Valóságos bélyegét,
A kik születte-földeknek
Elhagyván enyhős egét,

Az emberiség határját
Felkeresik gondosan,
És annak drága nektárját
Gyűjtvén fáradságosan,

Munkájok édes terhével
Honjokba bé szállanak,
Hogy a bölcsesség mézével
Minket táplálhassanak. —

A zöld síknak közepében
Egy kékellő tó zsibong,
Melyen a szellők mentében
Sok habkarika tolong;

A vizekből domborúson
Nyúlik fel egy szép sziget,
Melyet kerít koszorúson
Nyárfa- és bokorliget:

És mintha el volna válva
A föld egyéb részitől,
A habok ellen úszkálva
Lebeg önnön terhitől.

A tüzes csillagocskákkal
Megrakott vad rózsafa,
A mindég zöld borókákkal
Uszkuruc és bodzafa,

S a rekettyék nyájas karral
Összefűzvén ágokat,
Kellemetes zűrzavarral
Mutatják itt magokat.

A virág a több virággal
Közli örömcsókjait,
S rá lehelli nyájassággal
Balzsamos illatjait.

A galagonya lóbálja
A part szélén vesszeit,
S a vízbe nézvén csudálja
Fejér s piros díszeit. —

Óh szép táj, mely a szíveknek
Legbelsőbb rejtekibe'
Képét a víg örömeknek
Gyönyörűen fested le!

Vajha a héség nagyvolta,
Mely már szinte káros lett,
S a melyet még a tél olta
Egy eső sem szűntetett,

Téged, s veled a mezőknek
És kerteknek zöldjeit,
Melyek várják az esőknek
Megfrissítő cseppjeit,

Száraz pardiccsá ne tenne
Szépséged kezdetiben,
S a paraszt reményét benne
El ne ölné fűviben!

Újítsd meg hűs záporoddal
Őtet, óh kegyelmes ég!
És áraszd el jóságoddal
A földet, mely öszveég; . . .

Jön az áldás valahára
Jön a felhőkön ide,
Ott tornyodzik, s nem sokára
Patak-módra omlik le.

Már a szél szágúld előtte,
A fák levelin morog,
Fut a vetésen, s közötte
Örvény módra kavarog.

A pamutforma párának
Kárpitja alá vonúlt
A nap, és az ég aljának
Fénye halványon kimúlt.

Árnyék s éjszaka terül el
Völgyeken és halmokon;
Édes borzadással hűl el
A természet azokon.

Apró ezüst perecekkel
Göndörödvén habosan,
(Melyek terjedő szélekkel
Tűnnek el játékosan)

A víz felső ábrázatja
Öblögeti a fűzfát;
És az esőt kimutatja,
Melyet a szem még nem lát. —

Most már ugyancsak fecsélli
A felhő a vizeket,
S mintegy keresztűlvetéli
Vászonszálkint ezeket.

Zuhogva omlik belőle
Bugyborékos zápora;
Alig oltalmaz meg tőle
Ez égerfa sátora.

A kis nép, mely a tájékon
Gyönyörű nótákat fútt,
Elhallgatott az árnyékon,
És enyhös bokrokba bútt.

A gyapjas nyáj is fáztában
Holmi törzsökök körül
Az ágfedél oltalmában
Egy hársvölgyön körbe gyűl.

A pusztúlt égen s mezőben
Csak a fecskék látszanak,
Hogy csoporttal az esőben
A tóra nyilallanak. —

Azok a barna szemhéjok,
Melyek a világ szemét
Fedik most, — a gőzkaréjok
Ím felnyílnak szerteszét.

Csillog az ég friss színekkel
És a függő tengerek
Elfolyván tiszta cseppekkel,
A szellőn ellengenek.

Nevet a föld virágokkal,
Örömmel minden tele,
Mintha az ég záporokkal
Maga csorgott volna le. —

De napnyugotról egyszerre
Újabb teherre kapott,
Felhők vitorláznak erre,
És elfogják a napot,

Ismét bőséggel csorgatják
Tóvá vált záporjokat,
Es mint emlők, úgy szoptatják
A szomjú pallagokat. —

Ezek is kifogynak végre;
És egy súgárokból szőtt
Aranyzápor száll az égre,
S bétölti a levegőt.

A kősziklák zöld pompája
A napra kikönyököl,
Felhőkkel béplántált tája
Szemfényvesztve tündököl.

Egy szivárvány öv módjára
Körülfogja az eget,
És a tengerben magára
Jobbra, balra nézeget.

Megifjúlt fényes orcákkal
Mosolyognak a mezők,
Színes hímmel s bokrétákkal
Megrakva néznek rám ők. —

Márts a hajnalnak színébe,*
Fesd e hely tájékait
Óh te, kinek énekébe'
Látom az Ár partjait,

Melyek mintegy szagoskodnak
Örök soraid közűl,
És ábrázatján dalodnak
Egész formájok kiűl:

Te, ki midőn énekletted
Az Alpesek bérceit,
Érdemoszlopiddá tetted
Az égnek cölöpjeit! —

A gyémántforma cseppekkel
Mint villog a csikos rét!
Mely kedves tündöklésekkel
Lanyháznak le szerteszét

E cseppek a virágoknak
Tarka ligetjeiről,
És a virító bokroknak
Koronája széliről!

Minden fű e bő harmattal
Újonnan feléledett,
S gőzöl erősebb illattal.
Az egész ég szaggá lett.

Örömmel felemeliti
A gyep ittas fejeit,

* Itt Hallert szólítja meg, kiről lásd a jegyzésekben a H betű alatt.

S úgy tetszik, hogy dicsőíti
Az égnek jótéteit.

Zöldeljetek most, óh kedves
Térmezők és ligetek!
Árnyékos erdők, és nedves
Rétek, most zöldeljetek!

Légyetek a nép javának
Megvídító tárgyai,
S lelkem ártatlan voltának
Menedék kárpitjai;

Ha únván a gonoszoknak,
S büszkéknek csoportjait,
Elhagyom a városoknak
S palotáknak falait.

Zephyr többször is hadd fújjon
Rám e virágok felől,
Melyre szívem megvídúljon,
Megcsendesedjék belől.

És a világ kegyes atyját
(Ki a napsúgárokon
Hinti rátok jó'karatját,
S az esőn, harmatokon.)

Szépségtekben tisztelhessem,
S szent borzadás lepvén el,
Dícséretét hirdethessem
A felelő egekkel.

És ha az ő szent szavára
Éltemnek határt vetek:
Vég nyugalmam utóljára
Hadd legyen tibennetek! — —

II. Ánglus andalgás.

A Kleist prósáiból.

Van nékem egy barátom, a ki ánglus és poéta, s különös kedvelője a sétálásnak. Közelébb, midőn őtet alkonyodtakor hiába keresem vala a szállásán, megtalálám az erdőben, hol egy hantdombom pihen vala; egy patakocska megett, mely egy vadrózsa-ernyő alól rohan ki, és vízporrá s tajtékká változván, a völgybe omlik. A vizbukadéknak morgása miatt nem hallhatta meg érkezésemet. Hátúlról a fejéhez sullogék, s megsajditám, hogy a jegyzőtáblájára hallatos sohajtások között s néhány könyeket is ejtve, éppen valamely versezetnek utolsó sorait írá.

Már fel akar vala állani, s megláta engemet. — „Régen itt vagy már? így szóla egy kicsit megpirúlva, „nem hallottam mikor ide jöttél.“ — „Már itt voltam, mikor oly nagyon kezdél sohajtozni, felelék én, s mikor könnycseppjeid jegyzőtábládra hullának!“ — „A szép tavasz, és e szép tavaszi estve, úgymond ő, oly kedves andalgásba hoztak engemet, hogy én meg nem állhatám, hogy némely érzésimet le ne irjam, s azok indítottak a sohajtozásra.“ — Ekkor közlé velem a maga munkáját, melyet szabad légyen nékem egy gyengébb folyóbeszédi forditásban esméretessé tenni.

„Mely édesen mormol a vizomlás, és mormolni meg nem szűnik! Mint remeg végig az ő habja a völgyön a virágok között, melyek az ő színe felé hajladoznak! Még kevéssel ezelőtt jégbolt alól omlott ki ez; a föld búson kesergett vala, fejér halottruhával lévén béboritva. Az erdők és völgyek hópelyhekkel valának bérecézve, elhagyatva éneklő lakosaiktól. A bikáknak és szarvasoknak kemény testeket zúz, és jég öntötte bé, és úgy

jártak benne, mint a pengő páncélokban. Minden teremtvények érzették vala a télnek sulyát." —

„Mely kegyelmes az Isten! mint ifjitja s mint örvendezteti meg ő mind azt a mi él! Mert ő volt az, aki mindenható karjával a sok ezer világokba azt az első mozgást indította, a melyek által azok saját abroncsaikban mind örökké futnak; s az esztendő szakaszait változtatják." —

„A néki pirúlt nap jobb kedvvel nézi most, hogy a zöld, és virágokkal rakott föld miképpen úszik az ő súgárinak tengerében. A cethal, úszó sziget módjára nyugszik a melegűlő vizekben, vagy lerohan a tenger mélységére s örvényt indit játéka közbe; és a nautil ismét hajó, evedző, vitorla és kormányos önnön magának. — A teméntelen madársereg, mely a mi pázsitjainkat elhagyta volt, most örömmel siet hozzánk a tengeren keresztűl és szintúgy truppba lovagol a levegőnek láthatatlan habjain."

„Minden erdő zeng örvendő polgárinak hangicsálásoktól. Az elefánt és minden temérdek állatdomb, a sokféle aprómarha, és minden féregfaj, a mi a földben, a mi az erdőknek fáin, a mi a levegőben és a vizekben él, mind — mind érzi hatalmát a mindent felélesztő kikeletnek."

„Óh adjatok hálát az Úrnak, s magasztaljátok az ő nevét, mindnyájan, kik az ő kegyelmét érzitek. Közönséges concert emelkedjék fel tőletek az ő királyiszékéhez! Adjátok nékem szavaitokat, óh mennydörgések; melyek ismét a levegőben laktok már, hogy az Úrnak dicséretét a földnek hirdethessem! —

„És óh! mely ingerelve ragyog amott a naplementi ég az ő bíbor és aranyszín világával! Amott egy mezei vidékhez hasonló, rakva rétekkel, rakva erdőkkel, rakva hegyekkel, tavakkal; amott pedig egy tengerhez, melyen lánghullámok tün-

dökölnek. Gyönyörű illatok lepik el a tájékot; s mély csend uralkodik mindenfelé, melyet csak e kis patak mormolása zavar meg, s hébe-korba a fülemülének melancholiás dalja vág ketté, s egy mezei sápitó sípocska.“ —

„Légy csendes, én szívem! légy csendes mint a levegő, s légy az mindörökké! Soha se lázadjanak fel tebenned zivatar indúlatok, azon a gyűlölségen és haragon kivűl, melyet az igazságtalanság és a bűnök érdemelnek.“

„Uram! ki az én életemnek reggelét és déltáját eltöltenem megengedted, adjad, hogy annak estvéje, mely már sebes lépésekkel közelget, ah! adjad, hogy az szebb légyen éltem nappalánál! Adjad, hogy midőn az eljön; mint e haldokló nap, úgy lángoljak én azon való örömömben, hogy nékem a te lakóhelyedet, hogy nékem a te felséges voltodat majdan szemlélnem kell.“

„És ti barátim, ti kik nékem boldogságom, becsületem, gazdagságom, és mindenem valátok, kik az én hibáimat s gyengeségeimet a szívemért elnéztétek; ejtsetek akkor egynéhány könnyeket én mellettem, mikor az én már lankadó félben lévő pillantásim a menny körűl elragadtatva tántorognak.“

III. Lillához.

A Kleist Rapszódiái közűl.

Itt a tavasz az ő enyhében
Elolvadt a hó és a jég;
A vizek kristály tűkörében
Magát meglátja már az ég.

A megszelídűlt levegőben
Lanyházó esők hullanak,

Melyek a cserén és mezőben
Uj gyöngy gyanánt csillámlanak.

Minden pásztort örömre hoznak
A virágok illatjai,
Midőn körülte ugrándoznak
A halmokon bárányai.

A fű a rög alól kicsúszik,
Zöld koronát tol a fején;
Zephyr mint a habon úgy úszik
A lágy vetések tetején.

Virágokból szövött ruháját
A tarka rét már hímezi,
Az ezüst csergetegek táját
A gyenge nád béprémezi.

Az erdőknek zöld éjjelében
Ámor kedvtelve tébolyog,
Öröm foly a szellők mentében:
Ég, föld, tenger, mind mosolyog.

Ama Siónál lyánykájával
Szunnyad a pásztor édesen,
Ki őtet gyenge két karjával
Átölelte szerelmesen;

Lágy álom űlt szemek héjára,
Lelkek egymás lelkébe jár:
A csalogány nyájas daljára
Szunnyadt el ez a boldog pár.

Ah, ha ebben a köz örömben,
Mely már elterjedt szerteszét,
Érezhetném én is mellemben
Az öröm legkisebb neszét!

Nem, nem; ő elfut tőlem messze,
Rég elhagyott már engemet,
Nincs oly tavasz, mely elszélessze
Holtig tartó keservemet.

Én csak a boldogtalanságnak
És kínnak fia vagyok már,
Csak úgy lesz vége ez aggságnak,
Ha az halál síromba zár.

Mert Lilla egy tavasz nyíltában
Én tőlem messze vettetett,
A kiért tudtam hajdanában
Becsülni ezt az életet. —

Midőn akkorba mély sebemnek
Kiontottam vérhabjait:
Mért állítád meg életemnek
Széjjelfutott patakjait,

Óh fátom? hogy éltem végéig
Tudjál engemet gyötreni?
Azért nem kellett egy cseppjéig
A véremnek kiömleni.

Hogy a hízelkedő hiszemben
Tengődtetvén bús napomat,
Elsorvadjak a szerelemben
És holtra sírjam magamat? —

Hitetlen sors! ki jobbadára
Csak a bohóknak kedvezel,
Kerestelek! de más határra
Futottál énelőlem el:

A szerelem ugyan vállamra
Sebes két szárnyakat köte,
Semmit sem ért; az én láttamra
Még távolabb repültél te.

Már én téged el nem érhetlek
Futásodnak gyors kerekén,
És soha reá nem vehetlek
Hogy Lillámat bírhassam én.

Nagyobb sorsra ugyan sokképpen
Tarthatsz te, Lilla! méltó just:
Én elégtelen vagyok éppen
Megjutalmazni egy virtust.

A te bájoló kedvességed,
Mely a teremtés remeke,
S nemes lelked méltóztat téged
A királyok szerelmire;

És sok száz úr, ki pántlikával
És csillaggal díszesedett,
Fellobbanván szemed lángjával
Párnak választna tégedet.

De ezek, a kiken a módi,
A rang és bíbor fénylenek,
Alacsonyszívűek, s valódi
Szerelmet ritkán érzenek.

Nékem nincs semmim, mely a szemnek
És érzésnek tessék nagyon;
De van egy szivem, s e szívemnek
Nemes indúlatja vagyon.

Van egy szívem, mely szerelmével
Még soha sem legyeskedett,
Egy szív, mely a világ kincsével
Fel nem cserélne tégedet.

Ám igérd azt, óh fátom! nékem,
Hogy én majd őnála nélkül
Caesar leszek, királyi székem
Mind a két világ* nyakán ül:

Az alávaló büszke lélek
Őrülhet hogy ily sorsa jött;
Én övéle vigabban élek
A szalmás kalyibák között.

A szerelem fényes várakká
Csinálja a duttyánokat,
A tiszta forrást borpatakká,
Édenné a kopárokat. —

Hány kastélyt láttam díszeskedni,
Hány város pompája bájolt,
Miolta véled esmerkedni,
Óh szép Lilla, szerencsém volt!

A szépek ingerlő formája,
Mely másokkal hitet szeget,
Bennem még forróbbá csinálja
Az erántad gyúlt meleget:

Mihelyt elmémben megvizsgállak,
Az ő tüzök bennem meghűl.
Én csak téged választanálak
A föld minden szépe közül.

Óh arany kor! melynek folytában
Az aranynak vak fényiről
Semmit se tudtak hajdanában,
Miért futsz a föld színiről?

* Egyik világ az ó, vagyis Európa, Ázsia és Áfrika; másik az új, t. i. Amerika, mely a XV-dik, és Polynesia, mely a XVIII. században fedeződött fel. E két utolsóból Caesar semmit sem bírt, sőt hírét sem hallotta.

Most már bizonnyal nyugtatnának
Lillám ölelő karjai. —
Óh bár csak visszahívhatnának
A rimánkodók szavai!

Ah! jöjj vissza! s akkor érettem
Engedd meg azt az egyet is,
Hogy pásztor lehessen mellettem
Az én kedves barátom is. —

De nem hallgatsz szavamra éppen,
Óh fátom, már már képzelem,
Hogy a szerencse laptaképpen
Játszik mindenha én velem.

Te hallgass hát, te hallgass erre,
Óh halál! s vedd ki vámodat.
Mindenkor csak boldog emberre
Szórod öldöklő nyiladat?

Itt a mellem, jer, fegyvereddel
Nyisd meg elroncsolt szívemet,
Készen állok, éltemet vedd el;
A kín nem rémít engemet.

Amott, hol téged a döglesztő
Levegőn által szívni be,
A sírásóknál s az ijesztő
Temetők sötét gödribe',

Ott, hol az embert az emberrel
Fegyver élére hányatod,
Majd ott kereslek fel jó szerrel,
Ha végórám halasztgatod. —

S te Lilla! nyögj akkor, így szólván:
„Ah! én keserítettem meg!
„Ő érettem szivből lángolván,
„Szerelme kínja ölte meg!"

IV. A szerelmesnek gyötrelmeiről.

Kleistnak egy töredéke.

— A tavasznak bőven tékozlott adományi, melyek körűlöttünk folynak és gőzölögnek, cudarok a szerelem betegjére nézve; őnéki a hajnal félholtan lángol, a nap homályosnak tetszik őnéki; nem bocsát ez ő reá gyönyörködést a maga súgárain; őrá nézve az egész teremtés megholt. — Örvendő barátinak zsibongása között elhagyatottnak érzi magát, és magánosnak, nem hallja azoknak perge kacajjokat; hanem hallja a kőszálakon és tengeren által az ő bálványának suttogását, a mely őtet megvarázsolja. Az ő lelke ama kebelnek liliomjai közt portyász, s ama szácskának mézén ragaszkodik. A hitszegés felől való gyanúság, lidérc módra megcsalja az ő érzését, s őrangyalának képe messze rándúl előle: akkor rohan ki először az ő fájdalma, akkor hasonlít ő a szélveszek és a hideg miatt színéből kikölt hervadozó virágszálhoz; akkor őgyeleg egy halott a föld színén.

Ti, harmat-lepte tarka rétek! ti félénk nyárfákkal megrakott ösvények! ti Zephyrek! és ti, kik hajdan lombos ernyőtök alatt a virágzó lóherén sokszor hűsítettétek őtet, borzas fenyők! ti patakok, melyek megett gyakran szunnyadott el rekedt morgástokra, ezután már Istenhozzátok! többé már csak kínját fogjátok éleszteni. — Csak a sivatag, homokos puszták, az oceán szélveszes partjai, a távol fekvő cintermeknek árnyéka, az összvedöntött várak, melyeket már a redvesség foga át- s meg-át rágott; és búson fenyegetődző szilfák homálya borít, — csak ezek az ő paradicsomi, ahol nyomorúlt volta könycseppekben foly le sápadt orcáján, ahol egész napestig

tébolyog, s gyakran a süvöltő szelekkel együtt nyögdécsel ki a kriptákból és kőbarlangokból, és sivákol a magános csúvikokkal.

Ha, egy darabig a szökdöső lidérctől csalogattatván, a seppedékeket sokáig gázolván, végre estve felé haza váncorog; akkor bút és könnyeket önt felesleg is levelére, s mindenik sorában megmeghal. Csigázó-lajtorja gyanánt van nyoszolyája, világos virradtig aggságot hereg fel megnehezedett szívéről, a gyötrelem egy oldalról másra hencsergeti, s dobog minden pulsusütésre. Ha sokára elnyomja az álom, akkor útálatos képek incselkednek reá nyugvóhelye körűl. Most setét boltozatok alatt tévelyeg, melyek rakvák lelkekkel és csontvázakkal; majd tüzes hydrák ijesztgetik. El akar szaladni; de alatta a föld hátra vonúl, és őtet magával együtt visszarántja. Most úgy tetszik néki, hogy a föld oceánná lett, a hullámok tovább ragadják őtet; látja a mélységnek feltátott torkolatját, rettegve kapaszkodik a vízbércekre, és meghal azoknak omladékin. Majd egy üregből, melynek mély voltára szédeleg, nógatva kiált hozzá szerelmének édes tárgya: sebes lebegve száll le oda; de mikor hosszas ereszkedése után azzal kecsegteti magát, hogy hozzá juthat, a barlangnak feneke amaz isteni képpel együtt végképen alásülyed. Ijedtében felrezzen, és ébren folytatja álmadozását, rázattatván a szűfájástól és sulyos bútól, s a gyújtvány hideg miatt vonaglódván. —

V. A csendes élet.

A Kleist ódái közül.

Már a fergetegek dühe
Megszűnt, és az üveglő
Zúzon nem pirosollanak
Át a fenyvesek ágai.
A jégtől szabadúlt patak

Alján látni csigát, gyepet,
S apró lenge virágokat.
A bükkök magas erdejét,
A sűrű lobogó levél
Éjjellel fedi bé megint.
Itt ingerl sok ezer futó
Hang közt a csalogánynak
Zengő dalja az ágakon.
Itt a rétre az esti szél
A zöld rózsabokorból
Áldott illatokat lehell.
Ottan a ragyogó patak
Habján a kivirágozott
Bokrok képzete tündököl,
És fut mint maga a part,
Mint a nádasok, az halász
Elsuhanó ladikától.

Pajtás! hagyd el a harcokat,
A fegyverropogást kerűld,
Itt a kedvre való idő!
Érezd a ligetek között
Azt a gyenge gyönyörködést,
Melytől messze van a vitéz,
S a lágy udvari emberek.
Mit használ, mikor az hadi
Tisztesség szesze részegít?
— — — — — —
— — — — — —*
Mit használ, ha aranyba vont
Fényes fegyverek őrizik
Sírhalmod? ha ijesztő
Páncélban emelik fel
Márványból hadi képedet?

* E két sor helyén az eredeti kéziratban (Akadémia, 39. II. 21. l.) a következő 3, keresztülhúzott sor olvasható:

S ordó láncok alatt gebedsz,
Vidámon iszonyodni
A koszorút viselő bakoktól?

Achill, és maga Hannibál
Szintúgy kénytelen az halál
Éjét végig aludni,
A mely engem is egykor
A végzés akaratjaként
Vak kárpitja alá takar.
Es így én is egyenlő
Lészek holtom után vele;
A földön pedig édesebb
Boldogságba' foly életem.
Ő csak vérbe kevert mezőt
Látott, és csak az ég fedé
Altában, s paizsok, nyilak,
És dárdák ropogásai
Zörgöttek füle mellett.
Ömellőle futottanak
Játék, tréfa, gyönyörködés,
És Cypris deli gyermeke.

Én a tarka virággal
Hímzett rétbe' tekintgetem
A rám integető egert,
Az hozzám nevető berek
Ékességeit, a fejér
Nyárfák lengeteg ágait,
S a völgyben zuhogó folyást.
Alszom rózsalevél alatt,
S hallom daljaidat, Chloe,
A melyekre lecsendesül
A zengő Philoméla,
És lesködve figyelmezik. —
Környülem csak öröm lebeg.

Kis Phillis, ha te engemet
Meglátsz, a ligetekbe' búvsz,
Én vigyázva kereslek,
Mégis rád nem akadhatok:

Míg majd a leveles bokor
Zöld ernyőibe csintalan
Kuccantásod elárúl.

VI. A bujálkodás.

A Kleist prósái közűl.

Boldogságnak tarthatni az emberi nemzetre nézve, hogy a benne elhatalmazott bűnök közűl sokkal közönségesebb a gyönyörűségekre való hajlandóság, mint a nagyravágyás és a pénznek szerelme: úgy hogy száz bujálkodókat (a kiknek főhajlandóságok a gyönyörködés) lehet addig találni, míg tíz nagyravágyót és egy fösvényt, a kiknek t. i. fő indúlatjok a becsűlet-vadászás, és a pénzkuporás. A fukarság annyira ellenkezik a társasággal, és az egésznek hármoniájával, s boldogságával, hogy az emberek vagy felette nyomorúltak volnának, vagy utoljára (felteszem, hogy a nemzés által tovább is szaporodnának) ki kellene nékik a világból fogyni, ha még többen volnának közöttük a zsobrákok. Irígység, gyűlölség, áskálódás, üldözés, álnokság, csalárdság, tolvajkodás és végre öldöklés és vérontás — ezek tennék akkor gyilkoló barlanggá e világot; és ekkor tűrhetőbb volna, a kietlenben, csupa kigyók és skorpiók, oroszlányok és tigrisek, mintsem emberek közt lakni. — A nagyravágyás pedig minémű inségeknek szerzője, nem szükség megmutatni. A ki a világnak történetiben egy kevéssé jártas, úgy találja, hogy a hatalmas birodalmaknak leomlását, a közönséges nyomorúságot, és a milliomnyi embereknek vérek kiöntését ez az indúlat okozta.

Azomban, a kis gonosz is csak mindég gonosz marad, és a gyönyörűségeknek mód nélkűl való

szerelme soha sem tagadja meg a maga bűn természetét, és szintúgy nem kevés rossznak szokott eszköze lenni. Ha azt meg nem gondoljuk is, hogy minden mesterségek és tudományok rossz lábon állanának, hogyha a földet csupán olyan gyönyörűség fiai laknák, a kik minden szoros munkát gyűlölvén, a kényes életet pedig mód nélkűl szeretvén, nem sokára mind azt, valami az élet módját könnyebbíti, sőt a mi annak fenntartására elmúlhatatlanúl szükséges, semmivé tennék; csak ezt a kérdést teszem fel, hogy van-é azoknál boldogtalanabb ember, a kik a kellemetes érzéseknél, s a legfelsőbb gyönyörűségnél egyebet nem áhítnak, nem keresnek? — Mert mihelyt a kellemetes érzések előlök elenyésznek, azonnal szomorúságba és bús kedvbe borúlnak. És hogy is ne oszlanának el azok őelőlök egyszeribe, holott rend szerént csak a heves és zivatar gyönyörűségekre áhítoznak, a melyek az egész lelket megrázzák, és egyszerre minden érző inakat általjárnak; az ártatlan gyönyörűségeket pedig gyáváknak és ízetleneknek tartják? Kínos nyavalyák, a test és elme erejének megfogyatkozása, a becsületnek, a jó hírnek és jószágnak elvesztése, sőt sokszor egész familiáknak megbukása, — ezek az elmaradhatatlan következései az ő kicsapongásoknak. Akkor osztán Isten néktek kellemetes érzések! Nyughatatlanság, aggódás és kétségbeesés szállott a ti helyetekbe, ezek lepték meg a bujálkodónak lelkét, a ki már most kétszerte szerencsétlenebb, minél kevésbbé volt ezekhez az ő boldogságának ellenségihez hozzászokva. —

Igaz ugyan, hogy az ember gyönyörűségre van rendelve, mert a jó teremtő szeretetből hívott ki minket a semmiségből. De hát, ez a gyönyörködés feslettségben áll-é? vagy abban, hogy testünket pincévé, életünket szakadatlan tivornyává

tégyük? nem találhatni ártatlanabb gyönyörűségekre s örömökre? Az értelmes barátokkal való társalkodás sokkal többféle módon múlattat és bennünket bor és játék nélkül is örömbe meríthet. Igaz barátokra pedig ki-ki szert tehet, ha azoknak bírására érdemes, és maga is tud igaz barát lenni. Ezenfelül a természetnek és mesterségeknek tágas országai ezer szabados múlatságokkal kínálkoznak. — „Ni! (így szól Wieland) a természet integet ránk. Kibeszélhetetlen vídámsággal lehelli ki a megelégedést. Ni, a csendes ég hogy tekint alá a hársfáknak társaságos gallyain keresztül! Minden csak örömöt kiált, s a vígságra hídogál." — Miérettünk párolognak a virágok, miértünk csörög a kigyódzó patak a lombos fáknak homályos boltja alatt, mely a madarak énekétől zengedez. A mezőknek és pázsitoknak tarka virágos leplei miérettünk tündöklenek, miértünk festi a nap a támadati eget arannyal és bíborszínnel. Minden, a hová szemünket, a hová gondolatinkat fordítjuk, minden bétölti lelkünket örömmel és elragadtatással. Hát a mesterségek mennyi gyönyörködtetést szolgáltatnak! Mely széles mezejét nyitják ki előttünk a kies foglalatosságoknak! Mink nemcsak a goromba érzésekre, hanem a gondolkodásra és munkára is vagyunk alkotva; és egyedül a szorgalmatosság és az értelmes cselekedetek adják meg nékünk a valódi és állandó elmecsendességet. A munkát és a virtust gyakorló ember mondhatja el igazságosan, s ő viheti végbe azt, a mit Franciaországnak a régense, amaz esméretes Orleáni herceg mondott vala: „Az égnek legkisebb adományán is örvendeni kívánok, s kívánom azt a pályát, melyet meg kell futnom, virágokkal béhinteni."

Meg nem állhatom, hogy a következendő levelet, melyet a minapában vettem, ezen alkalmatossággal ne közöljem.

Kedves Úr!

Magamnak is szintúgy szívemen feküvén az emberi nemzetnek java, mint az Úrnak, hanem oly módom nem adódhatván céljaimnak mindenekkel való közlésére; bátorkodom az Urat azoknak végrehajtására megkeresni. Én ugyan szívesen igyekeztem holmi üvegszemeknek, fejér és piros kencséreknek, egyes és kettős melleknek készítésével az emberi nemnek szolgálatjára lenni: de az a sok kontár, az a sok majmolója az én mesterségemnek, azt okozta, hogy az én portékáimnak ára szembetünőképpen alászállott. Mostanában egy találmány ötlött az eszembe, a melyből mind a világnak, mind a magam erszényének sok szép hasznot igérhetek. Ugyan is, láttam itt a mi városunkban, hogy sok ember, mind férfi, mind asszony, orratlanúl ögyeleg, azért is néminémű orrokat kezdtem könnyű fából készíteni, a melyeket doróttal a boldog emlékezetű húsorrhoz hozzá csinálok, és hasonló színre meg is festek; úgy, hogy sok ember csegélyével is állítaná, hogy ismét a régi orr nőtt ki. Hogy ez a találmány becses és hasznos, azt az Úr maga is általlátja s reménylem, nem tagadja meg azt a szivességét, hogy hathatós ajánlása által ezt az én orrfábrikámat kelendőségbe fogja hozni. Hiszen most már kiki úgy hordozhatja megint az orrát, a mint magának tetszik: a mit eddig sok ember nem cselekedhetett; és ezután senkinek sem lesz az ábrázatja olyan pökedelem, mint eddig volt sokaké. Egy némely ember, a kit egy némely bujaság az orrától megfosztott vala, kicsúfoltatott e miatt egy bizonyos bujálkodótól — egy részegestől! Én most már ennek a kicsúfoltnak, illendő áron, visszaszerzettem a becsületét, és az ő kicsúfolója — ama kézzel lábbal termett nagy boros-

hordó — a világért sem adná, ha ő olyan szép ábrázatú lehetne. Kérem hát az Urat, adja tudtára ezt a világnak, és jutalmaztassa meg az által az én talentomomat: melyet az Úr tartozik is megtenni, ha az Úr valósággal az, a minek magát kiadja. Mondja meg az Úr nékiek azt is, hogy nemcsak az orrok-vesztett emberek vásárolhatnak nálam: hanem azok is, a kik tartanak tőle, hogy orrok nélkül találnak maradni, igen jól teszik, ha ezt a magok számára jó eleve bészerzéndik. Így az a nyereségek lesz benne, hogy a mostani orrokhoz képest veszem le a modelt, és hogy a néhai sasorr helyett tömpe orrot nem teszek fel. Maradok az Úrnak kész köteles szolgája

Nikolas Postiche,
galantéria-fábrikás.

P. S. Tudja az Úr, hogy egy gonosz nyavalya adott alkalmatosságot a parókák feltalálására; s azonban mégis olyan nagyon módiba jöttek, hogy én hallottam, mikor sok nagy városban valakinek dicséretére így szólottak: „Ez jeles személy, ő parókát is visel, és néki minden jól áll.“ Ha az Úr a dolognak emberűl utána lát, reménylem, hogy noha az én találmányomra még gonoszabb nyavalya szolgáltatott okot, mégis idővel minálunk is meghalljuk, hogy: „Ez jeles személy, ő vendégorrat is visel, és néki minden jól áll.“

VII. Phyllis Damonhoz.

Kleist daljai közül.

Dámonom, kincsem, megadom magam már!
Érzem, érzem most, miket érze szíved!
Kényszerít tartós erejű szerelmed
Visszaszeretni.

Hogy szemedről a kezedet ledéren
Elkapám: Isten! miket izgatott fel
Néma kínoktól vizenyős szemednek
Szép tüze bennem!

Elfuték, sírék, lerogyám az érnél,
Lángözön járá tetemim keresztül.
Ah! örökkétig fog ez a sebes tűz
Engem emésztni.

Jöszte, hű Dámon, te legyél sajátom!
Számra már lelkem kilebeg, hogy édes
Ajkadon által tebeléd ezernyi
Csókkal ömöljék.

VIII. Elizához.

Kleist purgomái közül.

Szép Eliza, oly nagyon
Mért csókolod versemet?
Bennem tenger vers vagyon,
Csókolj inkább engemet.

Szükséges jegyzések.*

Ar vagy az Aar folyóvize a bernai cantonon foly keresztül, és a Rajnába ömlik.

Arc, orca. Innen: arccal, arcon csapni, arcúl, arcúlat.

Aurora, hajnal; Hesperus, esthajnalcsillag: itt jelenti napkeletet és napnyúgotot, azaz: az egész világot.

Bált tengere. Az író pomeráni fi lévén, örömest zengi a Bálticum tengert, mely az ő hazájának partjait mossa.

Bajboncs, cserje, csalit, bokros, szövevény, dumetum. Felföld. Márton Szókönyve.

Bigecs, gyümölcsös kert. Tiszamell.

Boróka, gyalogfenyő (mely is rossz és természet ellen való név), Juniperus communis L. Felföld. Nagyváti.

Cölöp, ágas, támasz, oszlop, gyám, cönk, szobor. Tiszamell.

Csalogány, erdei fülemüle, Luscinia arborea. Kazinczy, Földi.

Csermely, patakocska, csergeteg. Felföld. Könyvek. **

Cypris, Venus, Cypria; Cyprus szigetétől, hol különösen tiszteltetett, s a poeták szerint lakni szeretett. Kellemek, Gratiák, Charites a kellemesség három istenasszonykái.

Dúc, galambház, g. kosár, g. fészek. Tiszam.

* Ezek először a II. kiadásban (1806.) jelentek meg. Cs. 1804-ben egy bővitett kiadást készitett elő, ebez tartozott volna a Spalding névre irt jegyzet, amelyet itt legutólsó jegyzetben említünk.

** A három szó a II. kiadásban a ts betük közt van magyarázva. Toldi 1844-i kiadásában elől a c betűben.

Estike, Hesperis Plinii; Hesperis tristis, Linn. egy barátszín, és külső tekintetére nézve szomorú virág, melynek nappal semmi illatja nincs, de estve elkezdvén egész éjjel a nap felköltéig olyan kellemetes szagot bocsát mint az apró viola, vagy a jácint. Van szelíd is, vad is: ezt a debreceni erdőn is leltem.

Eszterág, gólya. Régi könyvek.

Felocsódni az ájulásból, ijedésből, vagy alélt-ságból, magához térni, felébredni. Dunam. Régi könyvek.

Flóra, a virágok istenasszonya a rómaiaknál.

Gleim, egy a legjobb és legkellemetesebb német poeták, jelesben a lyricusok közűl: Keisttal egy időbeli, s néki barátja.

Górálni. Hajitni, lökni, dobni: ezek mind egyet tesznek. Ezektől frequentativumok: hajigálni, lökdösni, dobálni = górni. A górásnak ismét frequentat. górálni; és melyik nyelven lehet ezt a szót ily sokat jelentő szóval kitenni? Tiszamell.

Haller. Itt Hallert szólítja meg, ama hires orvost, bölcset, hazafit és poétát, ki mély tudományi mellett gyönyörű verseket is írogatott, melyek között fő az Álpesek nevű festő versezetje, melyben a helvetiai nagy havasokat, s annak lakosainak élete módját édesen rajzolja.

Harsányt. Hars: innen harsog, harsány, harsányt. Onomatopepoiemenon. Dunam.

Haemus. Rácországba vannak a Haemus hegyei, hol Orpheus énekelt.

Hölgyek, leányok, menyecskék. Régi könyvek; de már postliminio az új írók is béhozták.

Hullám, nagy hab. Balatonmell. Könyvek.

Hullámlik. Villám, villámlik; csillám, csillámlik; hám, hámlik; hullám, per analogiam hullámlik, azaz hullámot vagy habot hány: több és nagyobb mint habzik.

Kankalin, fűlvirág, keztyűvirág, papagáj, mennyország kulcsa, primula auricula Linn.

Kaján, irígy. Dunamell.

Kajdászni, lármázni, kiabálni. Dunam.

Kelyh v. kehely, pohár, csésze, calyx.

Kis nép, azaz: az éneklő madarak.

Kókkadt. Kókkadni; összverakva: megkókkadni, lekókkadni, elhervadni, elalélni, meglankadni. Jelesben a plántákról, mikor azok vagy az új ültetés, vagy a héség, vagy a féreg miatt szenvednek. Tiszamell.

Kör, Circulus. Innen: körűl; és mind azok, amiket idővel e betűre tekertek, mint: kerítem, kerűlök, keresek, kergetek, kerengek, kerék stb. Most is hallani a néptől: körbe állani, körbe venni, körbe fogni.

Líbuc, bíbic, kébic.

Lomb. Eddig egy szép ideának hijával voltak kivált poétáink; a zöld ágat egy szóval ki nem tudván tenni. De Molnár Albertnek, ki a magyar nyelvről oly sokat érdemlett, a XVII-dik századnak elején kijött magyar Dictionariumában a frons v. zöld ág ezzel tétetik ki, hogy lomb, innen lombos frondosus, lombozni, frondare. Én tehát bátorkodtam ezzel a szóval mind itt, mind más munkáimban élni.

Mógol. A mogolok (tatár nép) elfoglalván Indiának északsó részét, a leggazdagabb birodalmat állitották fel. Császárjokat az európai írók nagymogolnak nevezték. De ma mind ezeknek végek lett.

Mórok v. maurusok, Áfrikának északi s napnyugoti részén elterjedett sárfekete, v. szeksárga népek.

Nectar, az istenek itala, Homér és több poéták szerint.

Nő, asszony, feleség. Erről többet nem szólok,

hanem az olvasót útasítom az Etelka alatt való jegyzésekre; és azt adom hozzá, hogy a poétának az ilyen rövid, jó hangzású és régi törzsökös szón kapva kell kapni.

Olymp, Olympus, ég.

Pardics, elpusztított, elrontott, eldúlt, elgázolt hely, mező, vetés, rét, kert. Debreczen, Tiszamell.

Párusi márvány. Görögországnak Párosz nevű szigetében teremnek ama márványok, melyek a magok fejérségekről, kivált a régieknél oly hiresek.

Pitymallik, teszi a világosságnak legelső kiütését, vagy a hajnal előtt való időt. Tiszamell.

Pólus. Két polus van; vagy is, az ég golyóbisának két sarka vagyon: egyik az északi polus, másik a déli.

Réja, nóta, dal, dana. Felföld. Innen: réjázni.

Robaj, zördülés, zörgés, zörej, zör, nesz. Dunamell.

Rügy, fakadás, levélbimbó, gemma. Erdély. Könyvek.

Skláv, rabszolga, martalék, jobbágy.

Sörje, esmeretes csemete, másképpen fekete gyűrű.

Szállalok. Valamint ez igének szóllok, inchoativuma szóllalok; úgy ennek szállok, inchoat per analogiam szállalok.

Szála, salla, Saal, tészen nagy tágas szobát. Symphonia pedig együtt való zengést, összeéneklést.

Szírt: összverakva kőszírt, homokszírt, nyakszírt. Ezt a szót némelyek így hajtogatják: szírtet, szírtek, stb. De nem jól: mert nem mondjuk, hogy nyakszírten ütötték, hanem nyakszírton ütötték. — Egyébaránt is, valakiknek jó fülök van, és anyai nyelveknek több-több hármoniát kivánnak szerezni, ne szaporítsák azt a sok e betűt! mert most is sok nyomorúlt monotoniát csinál.

Téji. Téji fi volt Anacreon Ióniából, vagy némelyek szerént Paphlagoniából. Gyönyörű és

kellemetes dalokat írt, amint maradványiból is láthatni. Gleimot ehez hasonlítja Kleist, és azért tulajdonít néki téji lantot; mint Horatiusnál: et fide Teia dices sat.

Thyrsusok, azok a szőlővesszővel körűl kerített kopják voltak, a melyeket a Bacchus innepén szoktak hordozni a régiek: itt tészik az igazándi szőlővel béfutott karókat.

Uszkuruc, vadberkenye. Sorbus aucuparia L. Felföld.

VÉGE.

Jegyzet. Az Akadémia 37. I. 12. továbbá 38. VIII. 4. jelzetű eredeti kéziratiban még a következő jegyzetek vannak:

„*Nótád képe:* azaz az echo által visszaadódott mássa."

„*Spalding.* Spalding I. I. a burkus királyi főconsistorium tagja és berlini prépost. Meghalt 1804. május 2. Berlinben 90-dik esztendejében. 1788-tól fogva, a mikor számos hivatalait letette, csendességben élt és munkákat adott ki. Németországnak egy a legnevezetesebb theologussai közűl."

TARTALOMJEGYZÉK.

		Lap
Előszó		VII
Homerus *Batrachomiomachiája*		1
„	„ Első pipa dohány	3
„	„ Második pipa dohány	12
„	„ Harmadik pipa dohány	23
„	„ Negyedik pipa dohány	30
	Diétai Magyar Múzsa	37
A főtiszteletű, méltóságú, és tekintetű rendekhez		39
Előbeszéd		40
Az estve		41
Zsugori uram		43
A szinesség		44
A szerencse		45
Asztali dal		46
A szépség		48
Egy orvosnak sírverse		48
A mostani háborúban vitézkedő magyarokhoz		48
Rút ábrázat s szép ész		51
A rózsa		53
Az ősz (Szeptember)		55
Serkentése a Múzsának		56
Miért ne innánk?		58
Hívása a Múzsának		58
A magyar gavallér		59
Magyar! hajnal hasad!		60
A nyár		61

Lap

A tengeri háború ... 63
A viola ... 68
A rövid nap s hosszú éj ... 69
A macska és a sajt ... 70
A hír ... 70
Az ősz. (Október) ... 72
Az ősz. November ... 73
A tél ... 74
Látás ... 77
Hány a Grácia? ... 80
Az 1741-diki Diéta ... 81
A vízital ... 106
A kevély ... 108
Barátságos búcsúvétel ... 110
A földindulás ... 111
A búkkal küszködő ... 113
A had ... 113
Az én vagyonom ... 114
A Dugonics oszlopa ... 117
Felvídulás ... 121
Egy kesergő magyar ... 122
A figefa és mondolafa ... 122
Szicilia és Neptún ... 123
A madár a szabadságba ... 123
Az Ekhóhoz ... 124
Ének a tavaszhoz ... 125
Angélika ... 126
Utravaló a Múzsához ... 161

Anakreoni dalok 163

Ajánlás ... 165
I. A magyarokhoz ... 165
II. Az anakreoni versek ... 166
III. A hévség ... 166
IV. A leánykákhoz ... 167
V. Tháles ... 168

Lap
VI. Lillához ... 168
VII. Barátomhoz ... 169
VIII. Lillához ... 169
IX. Ámor ... 170
X. A fogadástétel ... 170
XI. A búkergető ... 171
XII. A boldogság ... 172
XIII. A szamóca ... 172
XIV. Orgiák ... 173
XV. Keser'édes ... 175
XVI. Az eltávozás ... 176
XVII. A tavasz ... 177
XVIII. A Hafiz sírhalma ... 177
Előljáró beszéd Mártontól ... 184
Jegyzések és értekezések az anákreoni dalokra ... 187

Alkalmatosságra írt versek 211

Előbeszéd ... 213
I. Az 1741-diki Diéta ... 216
II. A nemes magyarságnak felülésére ... 218
III. A becsület s a szerelem ... 227
IV. A haza templomának örömnapja ... 235
V. Látás ... 245
VI. Az igazság diadalma ... 246
VII. Czindery sírja felett ... 259
VIII. A mennyeiek karja így vigasztalja az özvegyet 262
IX. A vitézkedő magyarokhoz ... 263
X. A Dugonics oszlopa ... 264
XI. Izis és Oziris ... 265
XII. T. N. Nádasdi Sárközy Istvánné tiszteletére ... 269
XIII. A szépség ereje a bajnoki szíven ... 272
XIV. Daphne ... 279
XV. A híres Rácz Sámuel úrhoz ... 284
XVI. Salétrom inspektor Kiss Imre úrhoz ... 286
XVII. Serkentés a nemes magyarokhoz ... 287
XVIII. Hunyadi Ferenchez ... 298

Lap

XIX. A korán megtisztelt virtus ... 303
XX. Tisztelő versezet Vay Miklóshoz ... 310
XXI. Dr. Földiről egy töredék ... 311
XXII. Búcsúzás egy lyánkától ... 313
XXIII. Örömversek prof. Budai Esaiás úrhoz ... 313
XXIV. Mátyási József úrnak ... 315
XXV. A békesség és a hadi érdem ... 318
XXVI. Erdődi Lajoshoz ... 323
XXVII. Sárközy kisasszony halálára ... 324
XXVIII. Belgrádra ... 325
XXIX. Görög úrhoz ... 326
XXX. General Hoche halálára ... 326
XXXI. Josepha kisasszonyhoz ... 327
XXXII. Himfyhez ... 328
XXXIII. Amaryllis ... 329
XXXIV. A lélek halhatatlansága ... 339

Ódák 371

Első könyv ... 373
I. Serkentés a Múzsához ... 373
II. Dr. Földi sírhalma felett ... 374
III. A feléledt pásztor ... 375
IV. A szerelem tilalma ... 378
V. Egy kesergő magyar ... 380
VI. Felvidulás ... 380
VII. Phyllishez ... 380
VIII. A búkkal küszködő ... 381
IX. A Tavaszhoz ... 381
X. Bacchushoz ... 381
XI. Víg élet a Parnasszuson ... 384
XII. A nap innepe ... 385
XIII. Egy tulipánthoz ... 386
XIV. Parasztdal ... 387
XV. A versszépitő ... 389
XVI. Szerelemdal a csikóbőrös kulacshoz ... 389
XVII. Rózsim sírja felett ... 392
XVIII. Jövendölés az első oskoláról a Somogyban ... 392

Lap

XIX. Miért ne innánk? ... 394
XX. Egy kétségbeesett magagyílkosa ... 394
XXI. Daphnis hajnalkor ... 395
XXII. Chloé Daphnishoz ... 396
XXIII. Álomlátás ... 397
XXIV. Dórishoz ... 398
XXV. Hívása a Múzsának ... 398
Második könyv ... 399
I. A Múzsához ... 399
II. A szélhez ... 399
III. A magánossághoz ... 404
IV. Kifakadás ... 407
V. Virág Benedek úrhoz ... 408
VI. Dorottya kínjai ... 411
VII. Az Echóhoz ... 415
VIII. A nagymélt. Gróf Széchenyi Ferenc . . . nemzeti könyvtárjára ... 415
IX. Az elszánt szerető ... 417
X. Egy fiatal házasúlandónak habozása ... 418
XI. Az én vagyonom ... 419
XII. Az emberiség s a szeretet ... 419
XIII. Az ember, a poesis első tárgya ... 421
XIV. Egy bécsi magyar gavallér ... 422
XV. Mélt. Gróf Festetics György ônagys. A hadi oskoláról ... 423
XVI. Az elmátrónásodott Dóris ... 428
XVII. Egy háládatlanhoz ... 430
XVIII. A rövid nap s hosszú éj ... 432
XIX. Szegény Zsuzsi, a táborozáskor ... 432
XX. Egy vén fának árnyékában régen szenvedő rózsafa 433
XXI. A farsang búcsúszavai ... 434
XXII. Főhadnagy Fazekas úrhoz ... 436
XXIII. Tüdögyúladásomról ... 438

Lilla 441

Előbeszéd ... 443
Első könyv ... 450

	Lap
I. Gróf Erdődyné őnagyságához	450
II. Az én poesisom természete	456
III. Első szerelemérzés	459
IV. Édes keserűség	461
V. Az éjnek istenihez	462
VI. Az esztendő négy szakasza	464
VII. A rózsabimbóhoz	464
VIII. Az éj és a csillagok	466
IX. Esdeklő biztatás	467
X. A poétákban lakó istenség	467
XI. Az eleven rózsához	468
XII. Lillához	469
XIII. A bátortalan szerelmes	469
XIV. A Duna nymphája	471
XV. Tartózkodó kérelem	472
XVI. Az alvó Lilla felett	472
XVII. A tanúnak hívott liget	474
XVIII. Déli aggodalom	475
XIX. Megkövetés	477
Második könyv	479
XX. Az esküvés	479
XXI. A fekete pecsét	479
XXII. Hálaének a Venus oltáránál	481
XXIII. Alku	482
XXIV. A szépek szépe	484
XXV. Két szerető dalja	485
XXVI. A méhekhez	487
XXVII. Az álomhoz	488
XXVIII. A pillantó szemek	489
XXIX. Amor	489
XXX. A muzsikáló szépség	489
XXXI. A szamóca	491
XXXII. A versengő érzékenységek	491
XXXIII. A szeplő	496
XXXIV. Az eltévedt lélek	497
XXXV. Boldogság	498

Lap

XXXVI. Lillám szácskája ... 498
XXXVII. Tháles ... 498
Harmadik könyv ... 499
XXXVIII. Lillához távollétemben ... 499
XXXIX. Szemrehányás ... 501
XL. Megkérlelés ... 501
XLI. A távolról kínzó ... 502
XLII. Uj esztendei gondolatok ... 502
XLIII. A békekötésre ... 506
XLIV. Köszöntő ... 509
XLV. Habozás ... 510
XLVI. A keserű édesség ... 511
XLVII. Búcsúvétel ... 512
XLVIII. Lilla búcsúzálogjai ... 514
XLIX. A tavasz ... 515
L. Az eltávozás ... 515
LI. Az utolsó szerencsétlenség ... 515
LII. Siralom ... 522
LIII. Barátomnak ... 523
LIV. A tihanyi echóhoz ... 524
LV. Még egyszer Lillához ... 526
LVI. Bácsmegyei leveleire ... 528
LVII. Az estvéhez ... 528
LVIII. A pillangóhoz ... 530
LIX. A reményhez ... 532

Dorottya 535

Elöljáró beszédje az előbeszédnek ... 537
Előbeszéd ... 538
Első könyv ... 551
Második könyv ... 566
Harmadik könyv ... 580
Negyedik könyv ... 598

A tavasz 621

Gróf Széchenyi Ferencné ... őexcjának nyújtott ajánlólevél 623
Előbeszéd ... 625

Lap
I. A tavasz ... 632
II. Ánglus andalgás ... 671
III. Lillához ... 673
IV. A szerelmesnek gyötrelmeiről ... 679
V. A csendes élet ... 680
VI. A bujálkodás ... 683
VII. Phyllis Damonhoz ... 687
VIII. Elizához ... 688
Szükséges jegyzések ... 689

Igazitandók. A 374. lapon olvasható cimben SÍRALMA helyett SÍRHALMA olvasandó. A 458. lapon a 11-ik sorban a *gy* betü elől kiesett az *I* betü.

42
555 AA A 30

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
GRADUATE LIBRARY

DATE DUE

Digitized by Google

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 08859 8783

Digitized by Google

Digitized by Google